

Торайғыров университетінің
ҒЫЛЫМИ ЖУРНАЛЫ

НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ
Торайғыров университета

**ТОРАЙҒЫРОВ
УНИВЕРСИТЕТІНІҢ
ХАБАРШЫСЫ**

ЗАҢ СЕРИЯСЫ
2022 ЖЫЛДАН БАСТАП ШЫГАДЫ

**ВЕСТНИК
ТОРАЙҒЫРОВ
УНИВЕРСИТЕТА**

ЮРИДИЧЕСКАЯ СЕРИЯ
ИЗДАЕТСЯ С 2022 ГОДА

ISSN 2958-8618

№ 2 (2022)
Павлодар

**НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ
Торайгыров университета**

Юридическая серия
выходит 4 раза в год

СВИДЕТЕЛЬСТВО

о постановке на переучет периодического печатного издания,
информационного агентства и сетевого издания

№ KZ90VPY00046812
выдано

Министерством информации и коммуникаций
Республики Казахстан

Тематическая направленность

публикация результатов научных исследований, актуальных проблем
в области права, привлечение внимания к перспективным
и актуальным направлениям юридической науки

Подписной индекс – 76199

<https://doi.org/10.48081/FBEK6789>

Бас редакторы – главный редактор

Ахмеджанова Г. Б.
д.ю.н., профессор

Заместитель главного редактора Олжабаев Б. Х., *к.ю.н., ассоц.профессор*
Ответственный секретарь Жамулдинов В. Н., *к.ю.н., ассоц.профессор*

Редакция алқасы – Редакционная коллегия

Ишеков К.А.,	<i>д.ю.н., профессор (Росийская Федерация)</i>
Дүйсенов Э. Э.,	<i>д.ю.н., профессор</i>
Балымов Е.К.,	<i>PhD доктор</i>
Омарова А. Р.,	<i>технический редактор</i>

За достоверность материалов и рекламы ответственность несут авторы и рекламодатели
Редакция оставляет за собой право на отклонение материалов
При использовании материалов журнала ссылка на «Вестник Торайгыров университета» обязательна

МАЗМУНЫ

Әубәкіров А. М.

Киберқылмыстық қурестің қазіргі мәселелері 9

Айткенов А. К.

Жаңа Қазақстан жаңа санадан басталады 20

Абраев Б. Б.Павлодар облысы полиция департаментінің ардагерлер
қозғалысының тарихы туралы 30**Абылгазина М. А.**

Жаза тағайындаудың жалпы негіздері мәселесі туралы 43

Бейсембаева Ф. С.

Е-ИД форматында қылмыстық істерді тегеру 53

Вязнюк В. А.Сотқа дейінгі тергеп-тексеру теориясы мен практикасының
жалпы ережелері 63**Дорожинская Е. А.**2022 жылы Ресейде корпорациялардың банкроттығына
мораторий енгізудің құқықтық мәселелері 76**Дулат Н. Қ.**Тікелей бағыныстылардың сыйбайлас жемқорлық қылмыстары
үшін саяси қызметшілер мен мемлекеттік органдардың бірінші
басшыларының жауаптылығы 88**Дубовицкая О. Б., Баданина М. А., Дурманов Т. С.**

Қазақстан Республикасындағы киберқылмыс туралы 97

Зейніл Ф. Т.Мемлекеттік басқарудың өкілді және атқарушы органдарын
бюрократиясынандауру 107**Мусабекова Н. М., Типанова Г. М.**

Ипотека мен ипотекалық несиенің мәні.

Ипотекалық кредиттердің негізгі түрлері 115

Смагулова Г. Р.Оқу процесінде криминалистік полигонды пайдалану:
мәселелері мен перспективалары 125**Сартов К. С.**

Сот одорологиясы әдістерінің мәні 137

Султанов А.Құқық қорғау органдарының криминалистикалық кадрларын
көсіби даярлаудың проблемалық аспектілері 147

Тузельбаев Е. О., Тузельбаев Н. О., Елевсизов Е. П.	
Көмелетке толмағандар арасындағы құқық бүзушылықтың	
алдын алуда құқық қорғау органдарының	
қызметінің ерекшеліктері	157
Щегляев В. А.	
Заңды мінез-құлышты қалыптастыру	
жүйесіндегі ынталандыру	167
Авторлар туралы ақпарат	175
Авторларға арналған ережелер.....	181
Жарияланым этикасы.....	194

СОДЕРЖАНИЕ**Аубакирев А. М.**

Актуальные проблемы борьбы с киберпреступностью 9

Айткенов А. К.

Новый Казахстан начнется с нового сознания 20

Абраев Б. Б.

Об истории ветеранского движения Департамента полиции

Павлодарской области 30

Абылгазина М. А.

К вопросу об общих началах назначения наказания 43

Бейсембаева Ф. С.

Расследование уголовных дел в формате е-ИД 53

Вязнюк В. А.

Общие положения теории и практики

досудебного расследования 63

Дорожинская Е. А.

Правовые проблемы введения моратория на банкротство

корпораций в России в 2022 году 76

Дулат Н. К.Ответственность политических служащих и первых руководителей
государственных органов за коррупционные преступления
непосредственных подчиненных 88**Дубовицкая О. Б., Баданина М. А., Дурманов Т. С.**

К вопросу о киберпреступности в Республике Казахстан 97

Зейніл F. T.Бюрократизация представительных и исполнительных
органов государственного управления 107**Мусабекова Н. М., Типанова Г. М.**

Сущность ипотеки и ипотечного кредитования

основные виды ипотечных кредитов 115

Смагулова Г. Р.

Использование криминалистического полигона

в учебном процессе: проблемы и перспективы 125

Сартов К. С.

Сущность методов судебной одорологии 137

Султанов А.

Проблемные аспекты профессиональной подготовки

криминалистических кадров правоохранительных органов 147

Тузельбаев Е. О., Тузельбаев Н. О., Елевсизов Е. П.

Особенности деятельности правоохранительных органов в профилактике правонарушений среди несовершеннолетних	157
Щегляев В. А.	
Стимулирование в системе формирования правомерного поведения	167
Сведения о авторах	175
Правила для авторов	181
Публикационная этика	194

CONTENT***Aubakirov A. M.***

Current problems of combatind cybercrime.....9

Aitkenov A. K.

New Kazakhstan will begin with a new consciousness20

Abraev B. B.

About the history of the veteran movement of the police department of pavlodar region.....30

Abylgazina M. A.

To the question of the general principles of punishment43

Beisembaeva F. S.

Investigation of criminal cases in the format of e-ИД53

Vyaznyuk V. A.General provisions of the theory and practice
of pre-trial investigation63***Dorozhinskaya E. A.***Legal problems of the introduction of a moratorium
on corporate bankruptcy in Russia in 202276***Dulat N. K.***Responsibility of political employees and first heads
of state bodies for corruption crimes of direct subordinates88***Dubovitskaya O. B., Badanina M. A., Durmanov T. S.***

On the question of cybercrime in the Republic of kazakhstan.....97

Zeynil G. T.Bureaucratization of representative and executive bodies
of state administration107***Musabekova N. M., Tipanova G. M.***

The essence of mortgages and mortgage lending.

The main types of mortgage loans115

Smagulova G. R.The use of a forensic testing ground in the educational process:
problems and prospects125***Sartov K. S.***

The essence of the methods of forensic odorology.....137

Sultanov A.Problematic aspects of professional training
of forensic personnel of law enforcement agencies147

Tuzelbaev E. O., Tuzelbaev N. O., Yelevsizov E. P.	
Peculiarities of law enforcement authorities in offenses prevention among minors.....	157
Shcheglyayev V.A.	
Incentives in the system of formation of lawful behavior	167
Information about the authors.....	175
Rules for authors	181
Publication ethics.....	194

МРНТИ 10.77.51

<https://doi.org/10.48081/RORC3614>

***А. М. Аубакиров**

Департамент полиции Павлодарской области

Республика Казахстан, г. Павлодар

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ БОРЬБЫ С КИБЕРПРЕСТУПНОСТЬЮ

Развитие современного общества XXI века целиком и полностью «пронизано» компьютерными технологиями, без которых существование и функционирование той или иной сферы уже не представляется возможным. Информационная сфера является системообразующим фактором жизни общества и оказывает значительное влияние на состояние политической, экономической, оборонной и других составляющих безопасности Республики Казахстан. Информационные и компьютерные технологии стали «помощниками» не только для решения рабочих вопросов (электронный документооборот, использование электронной почты и т.д.), но и бытовых (онлайн-шоппинг, посещение виртуальных музеев и театров и т.д.). Беспрерывное развитие компьютерных и телекоммуникационных технологий влечет за собой рост преступлений, совершаемых с их использованием, что свидетельствует о формировании нового сегмента теневой экономики – «черного» киберрынка, отрицательно влияющего на экономическую безопасность всего государства. Эффективно противодействовать информационным угрозам в современных условиях способна лишь хорошо организованная государственная система обеспечения информационной безопасности страны, осуществляемая при абсолютном взаимодействии всех государственных органов, негосударственных структур и граждан Республики Казахстан. А для этого необходимо введение новых специализаций в ведомственных учебных заведениях, пересмотр учебных планов и внедрения в них новых предметов по информационной безопасности, тактике и методике раскрытия преступлений в сфере информационных технологий.

Ключевые слова: киберрынок, киберпреступность, кибербезопасность, информационные технологии, расследование.

Введение

Стремительное развитие цифровых и информационных технологий, а также постоянное расширение всемирной сети Интернет внесло в наше общество как положительные, так и отрицательные корректизы. С одной стороны, оно открыло новые возможности для пользователей, а с другой стороны, породило массу новых видов преступлений в сфере высоких технологий.

Ежедневные новости казахстанских СМИ о новых кибератаках, преступлениях, совершенных с использованием информационных систем, уже никого не удивляют.

Кибертерроризм оценивается как один из наиболее опасных видов преступности, что вызывало необходимость глобального развития когнитивных и технологических навыков и компетенции правоохранительных органов в обеспечении информационной безопасности [1].

По сведениям Комитета информационной безопасности Министерства обороны и аэрокосмической промышленности РК, если в 2016 году было зафиксировано 1 млрд. атак на государственные органы, то по итогам 2017 года их количество составило 20 млрд. [2, с. 95].

По указанной причине одной из наиболее актуальных проблем во всем мире, в том числе и в Республике Казахстан является противодействие киберпреступности.

Особое внимание, подтверждающее актуальность исследования данного вопроса, уделено Главой государства в своем послании народу Казахстана от 31 января 2017 года, где Комитету национальной безопасности и Правительству поручено создать систему «Киберщит Казахстана» [3].

Материалы и методы

Методологическая основа исследования базировалась на следующих общеначальных методах: синтез, анализ, индукция, дедукция; общее заключение, переход с абстракции на точность; теоретические методы, включая составление фактических поисков (в сопоставимых статистических данных).

Результаты и обсуждение

Апробированный вариант анализа развития киберпреступности в Республике Казахстан позволил выделить основные аспекты данного направления.

Сегодня количество преступлений, совершенных в сфере информационных технологий, в процентном соотношении не уступают по количеству всем остальным общеуголовным преступлениям вместе взятым.

Не исключена вероятность того, что в ближайшем будущем они увеличатся в разы. Данный факт обусловлен тем, что с каждым днем число активных пользователей сети Интернет становится все больше и больше. Количество онлайн-покупок, онлайн-заказа услуг увеличивается в геометрической прогрессии, что привлекает повышенное внимание мошенников, которые хотят поживиться «легкими деньгами».

Начавшаяся в 2020 году пандемия расширила виды и масштабы киберпреступлений. Опасаясь риска заражения, люди практически перевели большую часть процессов жизнедеятельности от покупки продуктов до трудовых взаимоотношений на интернет-площадки, где высока вероятность утечки данных.

Как обеспечить информационную безопасность в таких условиях, как противостоять растущим киберугрозам, как защитить персональные данные граждан, информационной инфраструктуры, стратегически важных объектов и, в целом, как повысить защищенность национального информационного пространства?

С борьбы с киберпреступностью еще в июне 2017 года Правительством была утверждена Концепция кибербезопасности «Киберщит Казахстана».

Концепция основана на оценке текущей ситуации в сфере информатизации государственных органов, автоматизации государственных услуг, перспектив развития «цифровой» экономики и технологической модернизации производственных процессов в промышленности, расширения сферы оказания информационно-коммуникационных услуг.

Документ определил основные направления реализации государственной политики в сфере защиты электронных информационных ресурсов, информационных систем и сетей телекоммуникаций, обеспечения безопасного использования информационно-коммуникационных технологий.

30 июня того же года постановлением Правительства Республики Казахстан № 407 утверждена Концепция кибербезопасности («Киберщит Казахстана») [4].

Правительством Республики Казахстан отмечено, что эффективная реализация мероприятий по цифровизации экономики будет обеспечена только при обеспечении единства, устойчивости и безопасности информационно-коммуникационной инфраструктуры, сохранности данных и доверия граждан к процессам, в основе которых лежат решения, основанные на использовании информационно-коммуникационных технологий.

Одним из этапов цифровизации, направленной на обеспечение надежной правовой среды и неукоснительной защиты прав и свобод граждан, интересов юридических лиц и государства является внедрение «электронного

дела», состоящее из 5 связанных компонентов: электронные обращения граждан, единый реестр субъектов и объектов проверок, единый реестр административных производств, электронное уголовное дело, аналитический центр, а также судопроизводство в судебных стадиях [5].

Однако, согласно статистическим сведениям, противодействие преступлениям, совершенным с применением информационных технологий, в Республике Казахстан осуществляется на ненадлежащем уровне [6].

Основными причинами высокой латентности киберпреступности являются, с одной стороны, отсутствие должной реакции со стороны жертв преступлений, а, с другой стороны, скрытый характер с использованием компьютерных технологий [7, с.67].

Однако помимо высокой латентности, имеется ряд практических проблем в противодействии данной категории уголовных правонарушений.

Снижается количество дел оконченных, в том числе направленных в суд, по зарегистрированным на территории Казахстана преступлениям, совершенным в сфере информатизации и связи: в 2017 году было направлено в суд лишь 2,8 % из зарегистрированных дел (в 2015 году – 13 % (24), в 2016 году – 22 % (29)). То есть из зарегистрированных в 2017 году 107 преступлений только по 3 из них дела направлено в суд.

Вызывает тревогу высокое количество дел, прекращенных в связи с отсутствием состава преступления – т.е. дела, по которым органы досудебного расследования не усмотрели признаки преступления: в 2017 году - 151, в 2016 году – 214 [2, с. 96].

Одной из причин этого, по мнению ученых, является тот фактор, что лица, занимающиеся расследованием данного рода преступлений, и работники судебной системы в большинстве своем не обладают специальными познаниями в области новых компьютерных технологий, что влечет ошибки в квалификации и расследовании преступлений [8, с.32], [9, с.15]. Недостаточный анализ и трудности в сборе доказательств по делам о преступлениях в сфере информационных технологий является основной проблемой их раскрытия. Для этого требуется наличие специальных знаний в области компьютерных систем, программного обеспечения у лиц, следящих за такими делами.

Таким образом, в нашем государстве возникла объективная необходимость усовершенствовать формы, средства и методы своей деятельности. Используя опыт западных стран в криминальной полиции МВД РК и во всех департаментах внутренних дел республики были созданы подразделения по борьбе с преступлениями в сфере информационных технологий. К их компетенции относится борьба с незаконным

проникновением в компьютерные сети, противодействие «компьютерным гениям» и «пиратам», распространению в интернет-сети порнографии, культа насилия и жестокости и т.п. [10].

В настоящее время подразделения по борьбе с преступлениями в сфере информационных технологий могут противостоять таким угрозам. У них уже есть положительные результаты: так, в 2021 году было возбуждено более 130 уголовных дел, раскрыт ряд резонансных преступлений, мошенничеств в банковской сфере, пресечена деятельность двух «электронных» педофилов и восьми телефонных хакеров.

Особо хотелось бы отметить деятельность Отдела по борьбе с киберпреступностью при Управлении криминальной полиции в г. Павлодаре. Он был создан в структуре Департамента полиции Павлодарской области 30 апреля 2021 года. Данному подразделению по долгу службы приходится раскрывать такие преступления, как интернет-мошенничество, распространение противоправной информации через Интернет (клевета, материалы порнографического характера, материалы, разжигающие межнациональную и межрелигиозную вражду и т.п.).

По результатам 2021 года силами сотрудников Отдела по борьбе с киберпреступностью было задержано 6 преступных групп, совершивших 618 мошенничеств [11]. В 2022 году сотрудниками данного отдела были задержаны ряд злоумышленников, которые занимались совершением интернет-мошенничеств на всей территории Республики Казахстан (более чем 120 преступлений). Еще одним достижением Отдела по борьбе с киберпреступностью при Департаменте полиции Павлодарской области можно назвать задержание жителя Карагандинской области, который обманул 20 жителей г. Павлодара и 20 жителей иных областей Казахстана. Он, будучи дизайнером сайта через различные программы подделывал фотографии удостоверений личности, представлялся владельцем квартир и сдавал в найм несуществующее жилье.

Выводы

Таким образом, мы пришли к выводу, что противодействие киберпреступности должно быть возведено в ранг первоочередных задач правоохранительных органов, эффективности которой будут способствовать следующие факторы.

1 Необходимо пересмотреть и ввести особую систему подбора кадров в правоохранительных и специальных органах, а также экспертных подразделениях МЮ РК (оперативные сотрудники с техническим образованием). Полагаю возможным использовать положительный опыт зарубежных стран, привлекающих на должности оперативных работников

и специалистов лиц, имеющих, как правило, техническое образование, с прохождением курсов юридической подготовки. На первоначальном этапе такое требование возможно установить к оперативным работникам.

2 Методическое обеспечение расследования. Активное использование методов имитации преступной деятельности и внедрения сотрудников правоохранительных органов, а также инициирование создания единой правовой платформы на территории стран постсоветского пространства, содержащей опыт расследования киберпреступлений, сведения о преступниках, блокированных сайтах и т.д.

3 Надлежащее международное правовое сотрудничество. Положительное разрешение вопроса о присоединении Республики Казахстан к Европейской конвенции о киберпреступности позволит оперативно получать необходимые сведения и доказательства.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ

1 Стратегический план развития Республики Казахстан до 2025 года.
Утвержден Указом Президента Республики Казахстан от 15 февраля 2018
года № 6.

%80%D0%BC%D0%B0%D1%86%D0%B8%D0%BE%D0%BD%D0%BD%D1%8B%D1%85-%D1%81%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B5%D0%BC-%D0%B8-%D0%BF%D1%83%D1%82%D0%B8-%D0%B8%D1%85-%D1%80%D0%B5%D1%88%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D1%8F.pdf.

3 Послание Президента Республики Казахстан «Третья модернизация Казахстана : глобальная конкурентоспособность» от 31 января 2017 года. [Электронный ресурс] URL :<http://adilet.zan.kz/rus/docs/K1700002017>. (дата обращения: 19.02.2019).

4 Постановление Правительства Республики Казахстан «Об утверждении Концепции кибербезопасности («Киберщит Казахстана»)» от 30 июня 2017 года № 407 URL : <http://adilet.zan.kz/rus/docs/P1700000407> (Дата обращения: 19.02.2019).

5 Постановление Правительства Республики Казахстан «Об утверждении Государственной программы «Цифровой Казахстан» от 12 декабря 2017 года № 827. [Электронный ресурс] URL : <http://adilet.zan.kz/rus/docs/P1700000827> (Дата обращения 19.02.2019).

6 Информационный сервис Комитета по правовой статистике и специальным учетам Генеральной прокуратуры Республики Казахстан. [Электронный ресурс] URL :<http://qamqor.gov.kz/portal/page/portal/POPPageGroup/Services/Pravstat> (Дата обращения 16.02.2019).

7 **Бимолданов, Е. М.** и др. Уголовные правонарушения в сфере информатизации и связи: Учебное пособие. – Алматы: ООНИИРИР Алматинской академии МВД Республики Казахстан, 2015. – 194 с.

8. **Протасевич, А. А., Зверянская, Л. П.** Борьба с киберпреступностью как актуальная задача современной науки // Криминологический журнал Байкальского государственного университета экономики и права. – 2011. – №3(17) – С. 28–33.

9. **Суходолов, А. П., Иванцов, С. В., Борисов, С .В., Спасенников, Б. А.** Актуальные проблемы предупреждения преступлений в сфере экономики, совершаемых с использованием информационно-телекоммуникационных сетей // Всероссийский криминологический журнал. – 2017. - №1. – Т.11. – С.13–21.

10 В МВД РК созданы подразделения по борьбе с хакерами. [Электронный ресурс] URL : <https://profit.kz/news/2208/V-MVD-RK-sozdani-podrazdeleniya-po-borbe-s-hakerami/>

11 Павлодарские полицейские подвели итоги года // Polisia.kz. URL : <https://polisia.kz/ru/pavlodarskie-politsejskie-podveli-itogi-goda/>

REFERENCES

1 Strategicheskij plan razvitiya Respubliki Kazaxstan do 2025 goda. Utverzhden Ukazom Prezidenta Respubliki Kazaxstan ot 15 fevralya 2018 goda № 6 [Strategic Development Plan of the Republic of Kazakhstan until 2025. Approved by Decree of the President of the Republic of Kazakhstan dated February 15, 2018 No. 6]

2 **Temiraliев, T. S., Omarov, E. A.** Problemy` protivodejstviya prestupleniyam, sovershenny`m s primeneniem informacionny`x sistem, i puti ix resheniya [Problems of countering crimes committed with the use of information systems, and ways to solve them] // Bulletin of the Institute of Legislation of the Republic of Kazakhstan. - No. 1 (55) - 2019. P. 93-99. [Electronic resource] URL : file:///C:/Users/dubov/Desktop/%D0%9D%D0%90%D0%A3%D0%9A%D0%90%202021-2022/%D1%81%D1%82%D0% B0 % D 0 % D 1 % 8 2 % D 1 % 8 C % D 0 % B 8 % D 0 % B 8 % 2 0 %D0%B4%D0%BB%D1%8F%20%D0%92%D0%B5%D1%81%D1%82%D0% 8 2 % D 0 % B D % D 0 % B 8 % D 0 % B A % D 0 % B 0 % 2 0 % D 0 % 9 F % D 0 % 9 3 % D 0 % A 3 % / D 0 % 9 C % D 0 % B E % D 0 % B 8 % 2 0 %D1%81 %D1%82%D0% B0%D1%82%D1%8C%D0% B8%20%D0% B4%D0%BB%D1%8F%20%D0%92%D0%B5%D1%81%D1%82%D0% BD%D0% B8%D0%BA%D0% B0%D0%9E%D0%92%D0%94%D0%9F%D1%80%D0%BE%D0% B1%D0% BB%D0% B5%D0% BC%D1%8B-%D0% BF%D1%80%D0% BE%D1%82%D0% B8%D0% B2%D0% BE%D0% B4%D0% B5%D0% B9%D1%81%D1%82%D0% B2%D0% B8%D1%8F-%D0% BF%D1%80%D0% B5%D1%81%D1%82%D1%83%D0% BF%D0% BB%D0% B5%D0% BD%D0% B8%D1%8F%D0% BC-%D1%81%D0% BE%D0% B2%D0% B5%D1%80%D1%88%D0% B5%D0% BD%D1%8B%D0% BC-%D1%81%D0% BF%D0% BD%D0% B5%D0% BD%D0% B8%D0% B5%D0% BC-%D0% B0%D0% B0%D1%86%D0% B8%D0% BE%D0% BD%D0% BD%D1%8B%D1%85-%D1%81%D0% B8%D1%81%D1%82%D0% B5%D0% BC-%D0% B8-%D0% BF%D1%83%D1%82%D0% B8-%D0% B8%D1%85-%D1%80%D0% B5%D1%88%D0% B5%D0% BD%D0% B8%D1%8F.pdf

3 Poslanie Prezidenta Respubliki Kazaxstan «Tret`ya modernizaciya Kazaxstana: global`naya konkurentosposobnost`» ot 31 yanvarya 2017 goda [Address of the President of the Republic of Kazakhstan «The Third Modernization of Kazakhstan: Global Competitiveness» dated January 31, 2017] [Electronic resource] URL: <http://adilet.zan.kz/rus/docs/K1700002017>. (Date of access 19.02.2019).

4 Postanovlenie Pravitel'stva Respubliki Kazaxstan «Ob utverzhdenii Koncepcii kiberbezopasnosti («Kibershiti Kazaxstana»)» ot 30 iyunya 2017 goda № 407 [Decree of the Government of the Republic of Kazakhstan «On Approval of the Cyber Security Concept («Cyber Shield of Kazakhstan»)» dated June 30, 2017 No. 407] [Electronic resource] URL : <http://adilet.zan.kz/rus/docs/P1700000407>. (Date of access 19.02.2019).

5 Postanovlenie Pravitel'stva Respubliki Kazaxstan «Ob utverzhdenii Gosudarstvennoj programmy «Cifrovoj Kazaxstan» ot 12 dekabrya 2017 goda № 827 [Decree of the Government of the Republic of Kazakhstan «On Approval of the State Program «Digital Kazakhstan» dated December 12, 2017 No. 827] [Electronic resource] URL : <http://adilet.zan.kz/rus/docs/P1700000827> (Date of access 19.02.2019).

6 Informacionnyj servis Komiteta po pravovoj statistike i special'nyim uchetam General'noj prokuratury Respubliki Kazaxstan [Information service of the Committee on Legal Statistics and Special Accounts of the General Prosecutor's Office of the Republic of Kazakhstan] [Electronic resource] URL : <http://qamqor.gov.kz/portal/page/portal/POPPageGroup/Services/Pravstat> (Date of access 16.02.2019).

7 **Bimoldanov, E. M.** etc. Ugolovnye pravonarusheniya v sfere informatizacii i svyazi: Uchebnoe posobie [Criminal offenses in the field of informatization and communication: Textbook] – Almaty : UNIIRIR of the Almaty Academy of the Ministry of Internal Affairs of the Republic of Kazakhstan, 2015. – 194 p.

8 **Protasevich, A. A., Zveryanskaya, L. P. Protasevich, A. A., Zveryanskaya, L .P.** Bor'ba s kiberprestupnost'yu kak aktual'naya zadacha sovremennoj nauki // Kriminologicheskij zhurnal Bajkal'skogo gosudarstvennogo universiteta e'konomiki i prava [The fight against cybercrime as an urgent task of modern science // Criminological journal of the Baikal State University of Economics and Law]. – 2011. – No. 3 (17) – P. 28–33.

9 **Sukhodolov, A. P., Ivantsov, S. V., Borisov, S. V., Spasennikov, B. A.** Aktual'nye problemy preduprezhdeniya prestuplenij v sfere e'konomiki, sovershaemyx s ispol'zovaniem informacionno-telekommunikacionnyx sesetej [Actual problems of preventing crimes in the sphere of the economy committed using information and telecommunication networks] // All-Russian Criminological Journal. – 2017. – No. 1. T.11. – P. 13–21.

10 V MVD RK sozdany podrazdeleniya po bor'be s xakerami In the [Ministry of Internal Affairs of the Republic of Kazakhstan, divisions have been created to combat hackers] [Electronic resource] URL : <https://profit.kz/news/2208/V-MVD-RK-sozdani-podrazdeleniya-po-borbe-s-hackerami/>.

11 Pavlodarskie policejskie podveli itogi goda [Pavlodar policemen summed up the results of the year] // Polisia.kz. [Electronic resource] URL : <https://polisia.kz/ru/pavlodarskie-politsejskie-podveli-itogi-goda/>.

Материал поступил в редакцию 10.06.22

A. M. Әубекіров

Павлодар облысының полиция департаменті,
Қазақстан Республикасы, Павлодар қ.

Материал баспаға 10.06.22 түсті.

КИБЕРҚЫЛМЫСТЫҚ КҮРЕСТИҢ ҚАЗІРГІ МӘСЕЛЕЛЕРІ

21 гасырдагы заманауи қогамның дамуы компьютерлік технологиялармен толығымен «сіңген», оларсыз белгілі бір саланың болуы және жұмыс істеуі мүмкін емес. Ақпараттық сала қогам омірінің жүре құрауыш факторы болып табылады және Қазақстан Республикасының саяси, экономикалық, қорғаныс және қауіпсіздіктің басқа да құрамадас боліктерінің жай-күйіне елеулі әсер етеді. Ақпараттық-компьютерлік технологиялар жұмыс мәселелерін (электрондық қылжамайтындық, электрондық поштаны пайдалану және т.б.) шешу үшін гана емес, сонымен қатар күнделікті (онлайн сауда, виртуалды мұражайлар мен театrlарга бару және т.б.) «комекшілерге» айналды. Компьютерлік және телекоммуникациялық технологиялардың үздіксіз дамуы оларды пайдалану арқылы жасалатын қылмыстардың осуіне әкеп соқтырады, бұл бүкіл мемлекеттің экономикалық қауіпсіздігіне теріс әсер ететін колеңкелі экономиканың жаңа сегменті – «қара» кибернарықтың қалыптасуын көрсетеді. Қазіргі жағдайда ақпараттық қатерлерге тиімді қарсы түруға барлық мемлекеттік органдардың, мемлекеттік емес құрылымдардың және Қазақстан Республикасының азаматтарының абсолютті өзара іс-қимылымен жүзеге асырылатын елдің ақпараттық қауіпсіздігін қамтамасыз етудің жаңысы үйымдастырылған мемлекеттік жүйесі гана қабілетті. қазіргі жағдайда. Ал бұл ведомстволық оқу орындарында жаңа мамандықтарды енгізуі, оқу бағдарламаларын қайта қарастыру және оларға ақпараттық қауіпсіздік, ақпараттық технологиялар саласындағы қылмыстарды ашу тактикасы мен әдістері бойынша жаңа пәндерді енгізуі талап етеді.

Кілтті создер: кибернарық, киберқылмыс, киберқауінсіздік, ақпараттық технологиялар, тергеу.

*A. M. Aubakirov

Department Police of Pavlodar region,
Republic of Kazakhstan, Pavlodar

Material received on 10.06.22

CURRENT PROBLEMS OF COMBAT TNG CYBERCRIME

The development of modern society of the 21st century is entirely «permeated» with computer technologies, without which the existence and functioning of a particular sphere is no longer possible. The information sphere is a system-forming factor in the life of society and has a significant impact on the state of the political, economic, defense and other components of the security of the Republic of Kazakhstan. Information and computer technologies have become «assistants» not only for solving work issues (electronic document management, using e-mail, etc.), but also everyday ones (online shopping, visiting virtual museums and theaters, etc.). The continuous development of computer and telecommunication technologies entails an increase in crimes committed with their use, which indicates the formation of a new segment of the shadow economy – the «black» cyber market, which negatively affects the economic security of the entire state. In modern conditions, only a well-organized state system for ensuring the information security of the country, carried out with the absolute interaction of all state bodies, non-state structures and citizens of the Republic of Kazakhstan, is capable of effectively counteracting information threats in modern conditions. And this requires the introduction of new specializations in departmental educational institutions, the revision of curricula and the introduction of new subjects in them on information security, tactics and methods for solving crimes in the field of information technology.

Keywords: *cyber market, cyber crime, cyber security, information technology, investigation.*

***А. К. Айткенов**

«ЕRG Service» ЖШС, аға заң кеңесшісі
Қазақстан Республикасы, Павлодар қ.

ЖАҢА ҚАЗАҚСТАН ЖАҢА САНАДАН БАСТАЛАДЫ

2022 жылдың 16 наурызында Қазақстан Республикасы Президенті Қасым-Жомарт Тоқаевтың «Халық бірлігі және жүйелі реформалар – ел оркендеудің берік негізі» атты жолдауы жарияланды. Атапған жолдауда маңызды мәселелер көтерілген болатын. Кейін 2022 жылдың 29 наурызында атапған жолдауды іске асыру жөніндегі шаралар туралы Қазақстан Республикасы Президентінің № 847 жарлығы шықты. Жолдаумен ЖАЛПЫ ҮЛТТЫҚ ІС-ШАРАЛАР ЖОСПАРЫ да бекітілді. Атапған жоспар жүзеге асқан жағдайда, Қазақстан демократия, құқықтық мемлекет және азаматтық қоғам құру жолында улken қадам жасасып деге болады. Эрине жолдауда айтылмай қалған, жоспарға енбей қалған мәселелер де болуы мүмкін. Автордың пікірі бойынша, сондай мәселелердің бірі – жаңа қазақстандықтардың құқықтық санасы мәселесі.

Жалпы алғанда сана – бұл организмнің орын алғып жеткін ақындарды субъективті түсінү, саралау және оларға жауап беру қабілеттің корсететін психикалық жай-күй. Жаңа Қазақстан құру жолында мемлекет пен қоғам үшін азаматтардың құқықтық санасы маңызды болатыны созсіз.

Құқықтық сана – бұл құқықтық козқарастардың, теориялардың, идеялардың, сенімдердің, коңіл күйлердің, сезімдердің жүйесі. Қалыптасқан немесе күтілеттің заңнамага, адамдардың құқық санасындағы іс өрекеттеріне деген жеке тұлғаның, әлеуметтік топтың не жалты алғанда қоғамның козқарасы олардың құқықтық санасында корініс табады. Яғни жеке бір адамның құқықтық санасы, әлеуметтік топтардың (жұмыскерлердің, жастардың, қызметкілім қызметкерлерінің, саясаткерлердің), кеңінен алсақ Қазақстан қоғамының құқықтық санасы туралы айтуга болады.

Кілтті сөздер: жаңа Қазақстан, құқық, мемлекет, құқықтық сана, азаматтық қоғам, конституция

Кіріспе

Әр адамның тұлға ретінде қалыптасуына көптеген факторлардың әсер ететіні сезсіз. Ол тұлғаның психологиялық ерекшеліктері, отбасыдағы тәрбие, мектептегі тәрбие, достары, әріптестері, жеке басының тәжірибесі және басқа да факторлар болуы мүмкін. Сол сиякты, жеке алған мемлекет қоғамының құқықтық санасына да түрлі факторлар әсер етеді. Ол мәдениет, тарих, билік басындағы тұлғалардың іс әрекеттері, экономикалық жағдай және басқалар.

Материалдар мен әдістер

Мәселені зерттеу барысында әлеуметтік құбылыстарды тануға бағытталған диалектикалық тәсіл қолданылды. Бұл тәсіл өз кезегінде логикалық, тарихи және жүйелік әдістерді қолдануға мүмкіндік берді. Сонымен қатар құбылыстарды салыстыру әдісі де қолданылды.

Нәтижелер және талқылау

Әр адамның тұлға ретінде қалыптасуына көптеген факторлардың әсер ететіні сезсіз. Ол тұлғаның психологиялық ерекшеліктері, отбасыдағы тәрбие, мектептегі тәрбие, достары, әріптестері, жеке басының тәжірибесі және басқа да факторлар болуы мүмкін. Сол сиякты, жеке алған мемлекет қоғамының құқықтық санасына да түрлі факторлар әсер етеді. Ол мәдениет, тарих, билік басындағы тұлғалардың іс әрекеттері, экономикалық жағдай және басқалар.

Кез келган мемлекеттің басты мақсаттарының бірі - қоғамда дұрыс құқықтық сананы қалыптастыру. Әр түрлі мемлекеттерде дұрыс құқықтық санаға қатысты әр-түрлі көзқарастар қалыптасуы мүмкін, тіпті бір мемлекет өз тарихында құқықтық көзқарастарын өзгертуі де мүмкін. Мысалы, жеке меншікке және кәсіпкерлікке қатысты Америка Құрама Штаттары мен Кеңестік Одактың, тәуелсіз Қазақстан мен Кеңестік Одак құрамындағы Қазақстанның құқық жүйелерінде орын алған көзқарастар қарама қайши екендігі баршаға анық. Ал соңғы уақытта елімізде орын алып жатқан өзгерістерді сараласақ, құқықтық санада да өзгерістердің орын алып жатқанын байқауға болады. Қантардағы оқиғалардан кейін еліміздің саяси билігі, кейде авторитарлық деп аталатын, суперпрезиденттік басқару формасынан бас тартатынын жариялады. Сонымен қатар, жемқорлыққа жағдай жасайтын немесе заңыз шешімдер мен келісімдердің негізінде туындастырылған монополияларды жойып, адал әрі әділ «ойын ережесін» қалыптастыратынын да жариялады.

Жоғарыда айтылған жолдаудың, басқа да мәлімдемелердің және алдағы уақытта қабылданатын құқықтық актілердің күр соз болып қалмай, нақты

іс әрекеттер мен түбегейлі өзгерістерге алып келуі үшін зандар санаға қонымды болуы қажет. Сонда ғана Қазақстан азаматтары арасында дұрыс құқықтық сана қалыптасуы мүмкін. Құқықтары мен міндеттерін білетін, оларды қабылдайтын, туындаитын мәселелерді заң жолымен шешуге мүдделі қоғам қалыптаспай, құқықтық Қазақстан және азаматтық қоғам құру киын болатыны анық. Әрине, қоғамның барлық мүшелерінде дұрыс құқықтық сана қалыптастыру утопия болса да, қоғамның басым бөлігіне ортақ дұрыс құқықтық сана қалыптастыру маңызды болып көрінеді.

1991 жылдың 16 желтоқсанында тәуелсіздігін жариялаған кезде Қазақстанда жаңа қоғам бірден пайда болған жоқ – сол Кеңестік идеологияның әсерімен қалыптасқан, өзіндік жақсы да, жаман да жақтары бар, қоғам еді. Уақыт өте келе, әрине, қоғамдық сана да, саясат да, экономика да өзгерді, бірақ Кеңестік идеологияның әсері әлі де қоғамымызда байқалып жатады. Аталған идеологияның әсері азаматтардың саяси көзқарастарында, тарихи оқиғаларды түсіндіру әдістерінде, тәуелсіз Қазақстанның белгілеріне (ту, елтанба, әнұран, мемлекеттік тіл, шекара, әскер, елді-мекендердің атаулары) деген қатынастарынан байқалады. Қоғамымыздың құқықтық санасына енген теріс көзқарастарға бірнеше мысал келтіре кеткен дұрыс болады.

Жыл сайын мамыр айында еліміздің көптеген қалалары мен ауылдарында жұмыс берушілер жұмысшы халықты жалпы «сенбіліктерге» шығара бастайды. Ол сенбіліктерге шығатын адамдардың басым бөлігі жалдамалы жұмысшылар (турлі мемлекеттік органдардың, ұлкенді-кішілі өндіріс орындарының, кейде мектептердің қызметкерлері). Мұндай сенбіліктер кезінде басшылар тарапынан әр үйімға белгілі бір тазалауға тиісті аумақ бекітіледі. Яғни, жоғарыдан төмен қарай сәйкес пәрмен жіберіледі. Сойтіп әр басшы өзіне бағынышты адамдар арасынан тазалау жұмыстарына топтар құрады. Ал адамдар өздерінің жеке уақытында өзінен лауазымы жоғары адамның тапсырмасы бойынша тегін жұмыс атқарады. Яғни еңбек қатынастары саласында жаппай зансыздық орын алады. Мұндай заң бұзушылықтарға қатысатын адамдар Қазақстан Республикасы Конституциясының 24 бабында жазылған еңбек еркіндігі туралы, еріксіз еңбекке тек сот үкімі бойынша не төтенше жағдайда немесе соғыс жағдайында ғана жол берілетіндігі туралы білмеуі мүмкін деген ой келуі мүмкін. Бірақ мәселенің мәні онда емес – мәселенің мәні адамдардың құқықтың санасында. Әр лауазымды тұлға өзінің және өзге адамдардың құқықтары мен мүдделерін, соның ішінде жеке уақытын, күрметтеуі тиіс. Әр жұмысқер өзінің еңбегі мен уақытының құндылығын сезінуге және құқықтары мен мүдделерін корғауға тиіс.

Қазақстан Республикасының азаматтық кодексінің 747 бабының 2 тармағына сәйкес заңды тұлғалар мен азаматтар қызмет көрсету банктерін өз бетінше таңдайды және олар банктік шот шартын бір банкпен де, бірнеше банкпен де жасауға құқылы. Аталған нормаға сәйкес Қазақстан Республикасының азаматтары қызмет көрсету сапасына қарай, оғистерінің санына қарай, электрондық қызметтерінің ынғайлылығына қарай және басқа да көрсеткіштер бойынша бір не бірнеше банкте банктік шот аша алады, яғни банктік шот шартын жасай алады. Бірақ, кейде азаматтар жұмыс берушісінің талабы бойынша нақты бір банкте шот ашуға мәжбүр болып жатады. Жұмыс берушілер тарапынан мұндай талаптар қою, әрине, заңсыз. Жұмысшылар мұндай талаптарды орындауға міндетті емес. Мұндай жағдайларды банктер тарапынан белгілі бір жұмыс берушілер деңгейінде өзіндік монополия орнату әрекеті деп қарастыру қажет.

Қазақстан Республикасының Конституциясының 32 бабана сәйкес азаматтар бейбіт әрі қарусыз жиналуға, жиналыстар, митингілер мен демонстрациялар, шерулер өткізуге және тоскауылдарға тұруға ҳақылы. Бұл құқықты пайдалану мемлекеттік қауіпсіздік, қоғамдық тәртіп, денсаулық сақтау, басқа адамдардың құқықтары мен бостандықтарын қорғау мүдделері үшін заңмен шектелуі мүмкін. «Қазақстан Республикасында бейбіт жиналыстарды үйимдастыру және өткізу тәртібі туралы» Қазақстан Республикасының 2020 жылғы 25 мамырдағы № 333-VI ҚРЗ заңының 10 және 11 баптарына сәйкес митинг нысанында бейбіт жиналыстар өткізуге ниетті азамат жергілікті атқарушы органға жиналыс өткізілетін күніне дейін бес жұмыс күнінен кешіктірмей хабарлама беруге тиіс. Ал жергілікті атқарушы орган үш жұмыс күні ішінде азаматқа жауап беруге тиіс. Егер аталған заңның 14 бабында көрсетілген он негіздің кем дегенде біреуі анықталса, жергілікті атқарушы орган жиналысты өткізіге тыйым салады. Аталған тәртіп «хабарлама жасау тәртібі» деп аталады.

Ауыр салмақты автокөлікпен автомобиль жолдарымен жүргуге ниетті азамат не заңды тұлға Қазақстан Республикасы Инвестициялар және даму министрінің 2015 жылғы 27 ақпандағы № 206 бүйрүғымен бекітілген «Ауыр салмақты және (немесе) ірі габаритті автокөлік күралдарының жүріп өтуіне арнайы рұқсат беру» мемлекеттік қызмет стандартына сәйкес арнайы сұрау салады (өтініш жібереді). Уәкілдегі орган бір не екі жұмыс күні ішінде рұқсат береді не рұқсат беруден бас тартады. Егер аталған стандарттың 9 тармағында көрсетілген алты негіздің кем дегенде біреуі анықталса, уәкілдегі орган рұқсат беруден бас тартады. Аталған тәртіп «рұқсат беру тәртібі» деп аталады.

Жоғарыда келтірілген жиналыстар өткізу және ауыр автокөлікпен автомобиль жолдарымен жүру тәртіпперін салыстырсақ, олардың арасында

принципті айырмашылықтың жоқ екенін аңғаруға болады. Бірақ біріншісі «хабарлама жасау тәртібі», ал екіншісі «рұқсат беру тәртібі» деп аталады. Екі жағдайда да азаматтың белгілі бір іс-әрекет жасауына үекілетті органның үйғарымымен тыйым салынуы мүмкін. Бұл жағдай, зан шығару процесінде де өзгерістер қажет екендігін көрсетеді. Заның дайындау, талқылау, қабылдау процесінде бірінші кезекте, жеке бір тұлғалардың емес, жалпы халықтың және мемлекеттің мүдделері басшылыққа алынуы қажет.

Қазақстан Республикасын Конституциясының 7 бабына сәкес Қазақстан Республикасындағы мемлекеттік тіл - қазақ тілі. Бірақ қазақ тілді азаматтар өз тілінің мемлекеттік тіл дәрежесіне жете қоймағандығы туралы көп айтады. Әсіресе Қазақстанның солтүстік облыстарында қазақ тілінің жағдайы әлі де төмен дengейде. Бұның себептері көп болуы мүмкін, бірақ негізгілерін атап еткен жөн болады.

Бірінші себеп – азаматтардың мемлекеттік тілде сөйлеуге деген ынтастының болмауы. Ынтаның аздығын азаматтар арасында «корыс тілі ұлтаралық қарым-қатынас тілі» деген жағдай пікірдің кең тарауымен байланыстыруға болады. Тілге қатысты қызықтық нормалар Конституцияда және 1997 жылдың 11 шілдесіндегі №151-І Қазақстан Республикасының «Қазақстан Республикасындағы тіл туралы» заңында бекітілген. Атап құжаттарда «ұлтаралық қарым-қатынас тілі» деген ұғым мүлдем жоқ. Бұл ұғым «Қазақ Кеңес Социалистік Республикасындағы тілдер турал» Қазақ Кеңес Социалистік Республикасының 1989 жылдың 22 қыркүйегіндегі заңындаған болған. Бірақ ол заның құші жоқ.

Екінші себеп – жұмыс берушілер тараپынан қазақ тілді жұмыскерлердің құқықтарын ескермеуі. Мысалы, Торайғыров университетінде техникалық мамандық бойынша қазақ тілді топта оқыған, сонын ішінде «кәсіби қазақ тілі» пәнін игерген жас түлек диплом алғаннан кейін Павлодар қаласының үлкен кәсіпорындарына орналасқысы келсе, оның алдында орыс тілін үйрену қажеттілігі туындаиды. Себебі ірі кәсіпорындар өз жұмысын, сонын ішінде іс-қағаздарын, мемлекеттік тілге әлі көшірген жоқ. Қалыптасқан жағдай іс жүзінде бірнеше теріс нәтижелерге алып келеді:

- қазақ тілді мамандар орыс тілді ортада біраз уақыт жұмыс істегеннен кейін кәсіби қазақ тілін ұмытады, яғни мұндай мамандар үшін қазақ тілі отбасы мен достары арасындағы тілға болып қалады. Бұл жайт, өз кезегінде, қазақ тілді мамандың кәсіби бәсекелестігін төмендетеді.

1997 жылдың 11 шілдесіндегі №151-І Қазақстан Республикасының «Қазақстан Республикасындағы тіл туралы» заңының 8 бабында мемлекеттік емес ұйымдардың жұмысында мемлекеттік тіл және қажет болған жағдайда басқа тілдер қолданылады делінген. Яғни, кішігірім жеке иесінен бастап

үлкен трансұлттық корпорацияларға дейін өз жұмысын (іс-қағаздарын, жиналыстарын, ақпараттық активтерін, есептерін, бухгалтериясын) мемлекеттік тілде жүргізуге міндетті. Бірақ жұмыс берушілер өз жұмысында мемлекеттік тілмен қатар басқа да тілдерді колдануға құқылы.

Окінішке орай, аталған норма жұмыс берушілер тарапынан сакталмайды, яғни мемлекеттік тілдің орынына басқа тілді, яғни орыс тілін, колданады. Аталған мәселенің, өсіреле жұмыскерлердің қауіпсіздігі саласында, орын алатыны аландатады. Мысалы, ірі зауыттардың барлығына дерлігі қауіпті өндіріс орындары болып саналады. Сол себепті, мұндай жұмыс орындарында түрлі сактық шаралары қолданылады, соның ішінде жұмыскерлерге түрлі нұсқаулар (инструктаж) өткізіледі. Егер қандай да бір жұмыс берушінің (зауыттың) қауіпсіздік туралы нұсқаулығы қазак тілді маманға өзге тілде өткізілсе, бұл жұмыскердің өмірі мен денсаулығына деген немқұрайлылық болып табылады және мұндай жағдайлар еңбек инспекциялары тарапынан қатаң жазалануы қажет. Егер аталған құқық бұзушылық орын алып жатса, бұл сол жердегі көсіподактардың басты міндеті - жұмыскерлердің жұмысын қолайлы және қауіпсіз ету.

Корытынды

Жалпы құқықтық, заңдық түрғыдан саналы қоғам қалыптастыру үшін, сол қоғамның әр мүшесі заңының қабылдануына өзінің қатысы барын сезінуі және сол заңының мүлтіксіз, барлық азаматтарға бірдей қолданылуына мүдделі болуы қажет. Ол үшін азаматтардың қоғамға, мемлекетке қатысты маңызды мәселелер бойынша пікірін ашық айтуына, құқықтарын қорғауына, мүдделерін жүзеге асыруына билік органдары тарапынан жағдай жасалуы қажет. Сонымен қатар, азамат пен азамат, мемлекет пен азамат арасында өзара сенім және құрмет сезімі қалыптасуы қажет.

ПАЙДАЛАНФАН ДЕРЕКТЕР ТІЗІМІ

1 Тоқаев, Қ. Қ. «Халық бірлігі және жүйелі реформалар – ел өркендеуінің берік негізі» // Егемен Қазақстан, 2022. 1–3 бб.

2 Қазақстан Республикасы Президентінің 2022 жылғы 29 наурыздағы № 847 жарлығы. [Электронный ресурс] – URL:<https://adilet.zan.kz/kaz/docs/U2200000847>.

3 Қазақстан Республикасының 1999 жылғы 1 шілдедегі N 409 кодексі. – URL: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/K990000409>.

4 Қазақстан Республикасының 1995 жылды 30 тамызда республикалық референдумда қабылданған Конституциясы. [Электронный ресурс] – URL:<https://adilet.zan.kz/kaz/docs/K950001000>.

5 Қазақстан Республикасының 2020 жылды 25 мамырдағы № 333-VI ҚРЗ «Қазақстан Республикасында бейбіт жиналыстарды үйімдастыру және еткізу тәртібі туралы» заңы. – URL:<https://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z2000000333>.

6 Қазақстан Республикасы Инвестициялар және даму министрінің 2015 жылды 27 ақпандығы № 206 бұйрығы. [Электронный ресурс] – URL:<https://adilet.zan.kz/kaz/docs/V1500011395>.

7 Қазақстан Республикасының 1997 жылды 11 шілдедегі № 151-І «Қазақстан Республикасындағы тіл туралы» заңы. [Электронный ресурс] – URL:<https://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z970000151>.

8 Қазақстан Республикасының 1991 жылды 16 желтоқсандағы № 1007-XII «Қазақстан Республикасының мемлекеттік тәуелсіздігі туралы» конституциялық заңы. [Электронный ресурс] – URL:<https://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z910004400>.

9 Қазақ Кеңес Социалистік Республикасының 1989 жылдың 22 қыркүйегіндегі «Қазақ Кеңес Социалистік Республикасындағы тілдер туралы» заңы. [Электронный ресурс] – URL:https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=1005765.

10 Қазақстан Республикасының 2015 жылды 23 қарашадағы № 414-V Еңбек Кодексі. [Электронный ресурс] – URL : <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/K150000414>.

REFERENCES

1 Toqaev, Q. K. «Halyq birliği jәne jüeli reformalar – el örkendeuininiň berik negizi» // [People's unity and systematic reforms are the solid foundation of the country's prosperity] [Text] Egemen Qazaqstan, 2022. 1-3 pp.

2 Qazaqstan Respublikasy Prezidentiniň 2022 jylgy 29 nauryzdaǵy № 847 jarlyǵy [Decree No. 847 of the President of the Republic of Kazakhstan dated March 29, 2022] [Text].

3 Qazaqstan Respublikasynyň 1999 jylgy 1 şıldedegi N 409 kodeksı [Code of the Republic of Kazakhstan dated July 1, 1999 N 409] [Text].

4 Qazaqstan Respublikasynyň 1995 july 30 tamyzda respublikalyq referendumda qabyldanǵan Konstitusiası [The Constitution of the Republic of Kazakhstan adopted in the republican referendum on August 30, 1995] [Text].

5 Qazaqstan Respublikasynyň 2020 jylgy 25 мамырдағы № 333-VI QRZ «Qazaqstan Respublikasynda beibit jinalystardы үйімдастыру және еткізу тәртіbi туралы» zany [Law of the Republic of Kazakhstan dated May 25, 2020 No. 333-VI

RKZ «On the procedure for organizing and holding peaceful assemblies in the Republic of Kazakhstan»][Text].

6 Qazaqstan Respublikasy İnvestisialar järe damu ministriň 2015 jylgy 27 aqpandaǵy № 206 büiryǵy [Order No. 206 of February 27, 2015 of the Minister of Investments and Development of the Republic of Kazakhstan] [Text].

7 Qazaqstan Respublikasynyň 1997 jylgy 11 şıldedegi № 151-I «Qazaqstan Respublikasyndaǵy til turaly» zańy [Law of the Republic of Kazakhstan dated July 11, 1997 No. 151-I «On language in the Republic of Kazakhstan»] [Text].

8 Qazaqstan Respublikasynyň 1991 jylgy 16 jeltoqsandaǵy № 1007-XII «Qazaqstan Respublikasynyň memlekettik täuelsizdigi turaly» konstitusionalyq zany [Constitutional Law of the Republic of Kazakhstan dated December 16, 1991 No. 1007-XII «On State Independence of the Republic of Kazakhstan»] [Text].

9 Qazaq Keňes Sosialistik Respublikasynyň 1989 jyldyň 22 qyrküiegindegi «Qazaq Keňes Sosialistik Respublikasyndaǵy tilder turaly» zańy [Law of the Kazakh Soviet Socialist Republic «On languages in the Kazakh Soviet Socialist Republic» of September 22, 1989] [Text].

10 Qazaqstan Respublikasynyň 2015 jylgy 23 qaraşadaǵy № 414-V Eñbek Kodeksi [Labor Code of the Republic of Kazakhstan dated November 23, 2015 No. 414-V] [Text].

Материал баспаға 10.06.22 түсті.

A. K. Айткенов

ТОО «ERG Service» Республика Казахстан, г. Павлодар.

Материал поступил в редакцию 10.06.22

НОВЫЙ КАЗАХСТАН НАЧНЕТСЯ С НОВОГО СОЗНАНИЯ

16 марта 2022 года было опубликовано Послание Президента Республики Казахстан Касым-Жомарта Токаева «Единство народа и системные реформы – прочная основа процветания страны». В данном послании были подняты важные вопросы. Затем 29 марта 2022 года вышел Указ Президента Республики Казахстан № 847 о мерах по реализации данного послания. Посланием также утвержден план общегосударственных мероприятий. В случае реализации данного плана Казахстан сделает большой шаг на пути к построению демократии, правового государства и гражданского общества. Конечно, есть вопросы, которые не были озвучены в послании, не вошли в план. По мнению автора, один из таких вопросов – проблема правосознания новых казахстанцев.

Сознание в целом—это психическое состояние организма, отражающее его способность субъективно понимать, анализировать и реагировать на происходящие события. Безусловно, правосознание гражданина будет иметь важное значение для государства и общества на пути создания нового Казахстана.

Правосознание—это система правовых установок, теорий, идей, убеждений, настроений, чувств. Отношение личности, социальной группы либо общества в целом к сложившемуся или ожидаемому законодательству, действиям лиц в сфере права находит отражение в их правосознании. То есть можно говорить о правосознании отдельного человека, о правосознании социальных групп (работников, молодежи, работников силовых структур, политиков), в широком смысле—казахстанского общества.

Ключевые слова: Новый Казахстан, право, государство, правосознание, гражданское общество, конституция

A. K. Aitkenov

«ERG Service» LLP

Republic of Kazakhstan, Pavlodar.

Material received on 10.06.22.

NEW KAZAKHSTAN WILL BEGIN WITH A NEW CONSCIOUSNESS

On March 16, 2022, the Message of the President of the Republic of Kazakhstan Kassym-Jomart Tokayev «The unity of the people and systemic reforms is a solid foundation for the country's prosperity» was published. This message raised important questions. Then, on March 29, 2022, Decree of the President of the Republic of Kazakhstan No. 847 was issued on measures to implement this message. The message also approved a plan of nationwide events. If this plan is implemented, Kazakhstan will take a big step towards building democracy, the rule of law and civil society. Of course, there are questions that were not voiced in the message, were not included in the plan. According to the author, one of these issues is the problem of the legal consciousness of new Kazakhstanis.

Consciousness as a whole is the mental state of the body, reflecting its ability to subjectively understand, analyze and respond to ongoing events. Undoubtedly, the legal awareness of citizens will be important for the state and society on the way to creating a new Kazakhstan.

Legal consciousness is a system of legal attitudes, theories, ideas, beliefs, moods, feelings. The attitude of an individual, social group or society as a whole to the current or expected legislation, the actions of persons in the field of law is reflected in their legal consciousness. That is, we can talk about the legal consciousness of an individual, about the legal consciousness of social groups (workers, youth, employees of law enforcement agencies, politicians), in a broad sense, of Kazakhstani society.

Keywords: New Kazakhstan, law, state, legal consciousness, civil society, constitution

***Б. Б. Абраев**

Павлодарский областной Совет ветеранов ОВД и НГ,
Торайғыров университет, Республика Казахстан, г. Павлодар

**ОБ ИСТОРИИ ВЕТЕРАНСКОГО ДВИЖЕНИЯ
ДЕПАРТАМЕНТА ПОЛИЦИИ ПАВЛОДАРСКОЙ ОБЛАСТИ**

В данной статье рассмотрена тема истории создания ветеранского движения, которому в этом году исполняется тридцать лет. Перечислены имена тех, кто стоял у истоков создания данного движения, что является приоритетом, а так же какая работа проводиться этой организацией. В статье названы фамилии тех, кто отдал лучшую часть своей жизни борьбе с преступностью, сохранению общественного порядка и защите конституционных прав граждан. О тех, кто и после ухода на заслуженный отдых продолжает свою деятельность, остаются активными и в какой сфере наилучшим образом проявляются их профессиональные знания и каким образом можно обмениваться своим накопившимся опытом. На сколько молодое поколение нуждается в советах и наставлениях носителей богатейшего оперативного и жизненного опыта. Отдельно освещена тема наград и боевых заслуг ветеранов органов внутренних дел и ветеранов национальной гвардии. В тексте подробно изложен вопрос о том, как сегодня отдают дань уважения погибшим сотрудникам. В данной статье, так-же говориться о том, какая существенная помощь оказывается нуждающимся в медобслуживании ветеранов и обсуждаются другие проблемные моменты. А так же, какое воспитательное значение для молодых сотрудников и воинов, имеют подобные мероприятия.

Ключевые слова: ветеран, опыт, преступность, сотрудник, военный.

Введение

Исполняется тридцать лет ветеранской организации Департамента полиции Павлодарской области, у ее истоков были ветераны Великой Отечественной войны, их поддержало и стало ее костяком старшее

поколение, прошедшее через суровые годы военного тыла, героическое восстановление народного хозяйства, целинную эпопею, ударные стройки последующих лет.

Высокий духовный потенциал, богатый оперативный и жизненный опыт людей старшего поколения позволяет объективно оценивать процессы, происходящие в обществе, способствует позитивным изменениям в области [1],[2].

Приоритетом ветеранских организаций является решение социальных проблем пожилых людей, организация их досуга и информирования, воспитание у молодежи нравственности и патриотизма, организационное укрепление самих ветеранских организаций [3].

Если оглянуться назад, видно, что ветеранскими организациями за период своего существования проведена значительная работа по решению многих проблем старшего поколения, совершенствованию форм и методов их деятельности. Годы Независимости Республики Казахстан для органов внутренних дел – целая эпоха, за время которой система пережила колossalные изменения и сейчас гордится своими достижениями. Сегодня ветеранские организации востребованы как самими пенсионерами, так и органами управления всех уровней.

История ветеранской организации – это история общественной жизни нескольких поколений пожилых людей, она нужна молодежи, нашим потомкам.

Материалы и методы

Теоретический анализ монографий и специальной литературы по проблеме исследования. Был проведен анализ законодательных и нормативных документов. Применен метод индукции и дедукции

Результаты и обсуждение

Ветерансское движение – это решение социальных проблем пожилых людей, организация их досуга и информирования, воспитание у молодежи нравственности и патриотизма, организационное укрепление и развитие ветеранских организаций.

Павлодарская областная организация ветеранов органов внутренних дел создана 27 июля 1992 года. В этот день управлением юстиции области официально был зарегистрирован филиал Общественного объединения «Казахстанский Совет ветеранов органов внутренних дел и внутренних войск» - Павлодарская областная организация ветеранов ОВД и внутренних войск Республики Казахстан (повторно зарегистрирован в 2015 году с внесением изменений в наименование, слова «внутренних войск» изменено на «Национальная гвардия») [4].

Ветераны. Так называли в древнем Риме солдат, выслуживших установленный срок в армии или на флоте и вышедших в почетную отставку. Позднее слово «ветеран» получило более широкое значение. Кроме старых воинов, прослуживших в армии продолжительный срок, участников прошедших войн, ветеранами стали называть заслуженных работников, деятелей в какой-либо области, на каком-либо поприще.

Архивные и воспоминания ветеранов 70-80-х годов прошлого века, свидетельствуют о том, что история организации ветеранов ОВД области начинается с 1975 года. Пенсионеры УВД образовали свою общественную организацию – Совет ветеранов, избрали бюро во главе бывшим заместителем начальника УВД полковником в отставке Дубовицким Степаном Тимофеевичем.

Уже тогда в обзоре МВД Казахской ССР за 1976 год работа Совета ветеранов области была отмечена в положительном плане. Эту традицию продолжали председатели Совета ветеранов: Владимир Никитич Казаченко - полковник милиции, бывший заместитель начальника УВД (1977–1978 гг.), Василий Михайлович Сергеев – подполковник внутренней службы, бывший заместитель начальника УИТУ УВД (1979-1982 гг.), Каирбек Мамытбекович Мамытбеков (1983–1985 гг.), Василий Федорович Касаев – полковник милиции, бывший начальник отдела БХСС УВД (16.07.1985-1987 гг.), Вадим Васильевич Курочкин - полковник милиции, бывший начальник штаба УВД (01.1987-8.07.1992 г. г.), Кудайберген Нурсеитович Шаймарданов полковник милиции, бывший начальник УООП УВД (10.08.1992–03.2001 гг.), Толеген Сейсембаевич Сагиндыков – полковник милиции, бывший начальник ИЦ УВД (20.03.2001–12.2009 гг.), Темирхан Даубекович Даубеков – генерал-майор юстиции, бывший начальник ДВД Чимкентской области, начальник Карагандинской высшей школы ГСК РК (с 24.12.2009 по 21.04.2019 гг.).

С 30 апреля 2019 года по настоящее время Совет ветеранов возглавляет Бакберды Балтабаевич Абраев – полковник полиции, бывший начальник Управления дознания ДВД Павлодарской области (избран открытым голосованием делегатов на 7-ой отчетно-выборной конференции ветеранов ОВД и Национальной гвардии области).

Общеизвестно, что ветераны милиции (ныне полиции) – люди, отдавшие лучшую часть своей жизни борьбе с преступностью, за надлежащий общественный порядок и защиту конституционных прав граждан, носители богатейшего оперативного и жизненного опыта.

Поэтому стремление многих ветеранов ОВД, ушедших на пенсию, активно участвовать в работе, помогать молодым сотрудникам, делиться с ними опытом, передавать традиции – явление вполне естественное,озвучное

нашему времени. Ветераны и сегодня в гуще кипучей непростой жизни органов полиции и подразделений Национальной гвардии. В целом для оказания практической помощи созданы секции по служебным направлениям деятельности Департамента полиции, которые возглавляют члены президиума областного Совета, а в городских – районных подразделениях члены первичных ветеранских организаций. При этом большинство из них продолжают работать и сочетают основную деятельность с общественной. Безмерное наше уважение к ним и признательность [5].

Около 10 лет Совет ветеранов возглавлял Шаймарданов К.Н. По его инициативе в 1993 году был организован сбор материалов о ветеранах и выпуск книги «На страже правопорядка Павлодарского Прииртышья», ставшей частью истории областной милиции.

Бывший начальник УВД, генерал-майор милиции Мухажанов А.М., будучи на пенсии, создал музей пожарной службы и многие годы плодотворно возглавлял его работу.

Ветеран Великой Отечественной войны, заслуженный юрист РК, генерал-майор милиции Бакиров С.С., выпустил 3 книги о работниках милиции Павлодарской, Кустанайской областей и удачно сочетал творческую деятельность с организацией работы по оказанию методической и практической помощи молодым сотрудникам [6].

Наши ветераны: генералы Дуабеков Т. Д.(кандидат юр.наук), Жалтыров Л. А., полковники: доценты Вязнюк В. А., Омербаев А. С., кандидаты юр. наук Жамулдинов В. Н., Колесников Ю. Ю., Олжабаев Б. Х., к.п.н. Сыздыков А. А., полковник в/с Бархатова Т. П., подполковники Гламаздина Л. К., Кулумжанов М. С., Жумагажинов Д., и другие работали либо продолжают работать в кафедрах юридических дисциплин Павлодарских университетов и колледжей, а также в других учебных заведениях г. г. Павлодара, Экибастуза и Аксу. Достойные дела старшего поколения находят свое продолжение.

В настоящее время практически каждый четвертый пенсионер ОВД трудоустроен, они работают в различных сферах деятельности, тем самым приносят пользу обществу. Так, секретарями районных маслихатов работают ветераны Баяндина С. Ж., Попик В. Н., несколько депутатами, Акыбаев Р. М., Мовлян Э., Камашев Б. К., Рыбин В. В. руководили районными Советами, являются сельскими акимами Рушанов С. И Ахметов специалистами облакимата Жусупов Ж. Ж., Мыржықбаев А. Е., Майкотов Б.Н. председатель ОО «Союз интернационалистов-афганцев», руководителями в различных предприятиях и учреждениях Абикеев Е. М.

Арынгазин А., Абулгазиков Б. К., Смагулов К. К., Вальнер А. Ф., Жунусов Н. Ж., Жеребцов А. Н., Касенов С. С., Кульбаев С. К., Пуччин С., Плотников В. Н., Смакенов Б.К. и многие другие, которые содействуют трудоустройству наших ветеранов.

Многие ветераны следственной службы принимают активное участие в работе «Клуб юристов», созданного в соответствии с меморандумом, заключенного между Павлодарским университетом им. С. Торайғырова и Департаментом полиции в 2019 году.

Прочно вошло в практику ежегодное чествование участников, приравненных к ним лиц и тружеников тыла Великой Отечественной войны в канун Дня Победы в Департаменте, городских и районных подразделениях полиции с вручением наград, ценных подарков и денежных средств. Проходили встречи участников войны с коллективами органов полиции и войсковых частей Национальной гвардии. Организовывались концерты, круглые столы и чаепитие.

В областных газетах «Сарыарка самалы», «Звезда Прииртышья», ведомственных изданиях МВД «На Страже», «Ардагер» и «Полиция», также других городских и районных периодических изданиях были опубликованы очерки и статьи о ветеранах войны и органов внутренних дел. С участием Совета ветеранов ОВД и НГ подготовлен документальный фильм, посвященный юбилею Победы, об участниках войны и ветеранах труда 1941–1945 гг. [7].

Были собраны материалы, фотографии о 27-ми ветеранах ОВД и НГ. Эти материалы направлены для включения в Книгу памяти МВД. Отрадно отметить, что они стали героями книги «Светлые личности», изданной в 2006 году, которые вручены ветеранам в торжественной обстановке в гарнизонном клубе ДП.

Совет ветеранов и первичные ветеранские организации приняли активное участие в издании книг, посвященных 50-летию следственного аппарата в системе МВД, 100-летию уголовного розыска, 25-летию Казахстанской полиции (генерал Дуабеков Г. Д., полковник Абраев Б. Б. были активными членами редакционных коллегий).

Стало традицией ежегодное возложение венков 6 мая к могилам участника войны генерал-майора Бакирова С. С., труженикам тыла генерал-майорам Дюсенова М. М., Жалтырова Л. А. и бывшего председателя Совета ветеранов полковника Шаймарданова К. Н.

В 2004 году произведен ремонт помещения музея ДП, в последующие годы полностью обновлены экспонаты и эта работа продолжается. В них нашли отражение пути боевой славы Павлодарской милиции с 1918

года, несколько стендов посвящены работникам ОВД – участникам ВОВ. Отдельные стелы – генералам Дюсенову М. Д., Мухажанову А. М., Жадтырову Л. А. и Дюеенбаеву О. Р. Аналогичная работа по созданию музеев боевой славы проведена и проводится в УВД г. Екибастуз (музей УВД по итогам 2019 года награжден Почетной Грамотой МВД), ГОП г. Аксу, во многих отделах полиции сельских районов и войсковых частях Национальной гвардии созданы уголки, посвященные ветеранам.

В Павлодарский областной краеведческий музей переданы материалы о 29-ти ветеранах, которые награждены знаком «Заслуженный работник МВД». Предполагается их включить в издаваемую книгу о знатных людях Павлодарской области [8].

В октябре 2002 года решением маслихата г. Павлодара присвоена имя генерала Дюсенова М. Д. одной из центральных улиц города.

Кроме этого в населенных пунктах области именами работников ОВД названы еще 6 улиц (г. Екибастуз – уч.ВОВ, полковника милиции Шапенова Б., погибшего при исполнении служебного долга майора милиции Бузина Н. Т., в р.и.Иртышске – полковнику милиции Куанышеву О., погибшим при исполнении служебного долга капитанам полиции Тезекбаеву А. А. и Какбаеву Ф. Х., соответственно в с. Теренколь и Песчаное Теренкольского района.

В 2021 году имя уч.ВОВ., генерал-майора Бакирова С. С. присвоена одной улице областного центра). Мы гордимся тем, что работа сотрудников ОВД по борьбе с преступностью признана по заслугам.

По ходатайству руководства УВД-ДВД-ДП и Совета ветеранов в областном центре и других населенных пунктах области установлены мемориальные доски 15 сотрудникам (генералам Дюсенову М. Д., Дюсеибаеву О. Р., Бакирову С. С., Жалтырову Д. А., полковникам Аубакирову М. А., Куанышеву О., погибшим при исполнении служебного долга: старшему лейтенанту Бекишеву Актаю, капитанам полиции Тезекбаеву А. А., Какбаеву Ф. Х., сотрудникам уголовного розыска Сармантаеву и Даулетову, в текущем 2021 году генералам Мухажанову А. М., Даубекову Т. Д., подполковнику милиции Акыбаеву Р. М., обновлена майору милиции Бузину Н. Т.).

Не забыты работники ОВД, погибшие при исполнении служебных обязанностей. В их честь установлены Стелы во дворе ОН района Аккулы, областного ДП (в фойе уголок «Халық қаһарманы»- Газизу Байтасову) и на плацу войсковой части 6679 Национальной гвардии.

В канун Дня Независимости Республики Казахстан 14 декабря 2018 года в областном центре в торжественной обстановке был открыт монументальный памятник в честь солдат правопорядка, погибших при

исполнении служебного долга. Состоялся митинг с участием ветеранов, сотрудников ОВД, членов семей погибших и общественности [8],[9],[10].

Ежегодно в майские дни и 23 июня – в День Полиции лучшие сотрудники возлагают венки и цветы у подножья памятника, стел и к мемориальным доскам, отдавая дань уважения погибшим сотрудникам. Эти мероприятия, безусловно имеют воспитательное значение для молодых сотрудников и воинов, ибо названные герои являлись примером исполнения высокого долга, службы своему народу, делу борьбы с преступностью. Хотелось бы, чтобы первичные ветеранские организации, коллективы ОВД и Национальной гвардии о них не забывали никогда!

Стало традицией чествование юбиляров, членов ветеранских организаций. Всем им направлены поздравительные, благодарственные письма и подарки от имени руководства ДП и председателя Совета ветеранов ОВД и Национальной гвардии. Поздравление ветеранов с юбилейными датами, днями рождения и государственными праздниками от имени Совета ветеранов на постоянной основе публикуются в областной ветеранской газете «Ардагер-ветеран» также председателями первичных организаций в местных периодических изданиях.

В текущем году на заседание президиума Совета ветеранов были приглашены руководитель медицинского отдела ДП и главный врач госпиталя, где были рассмотрены вопрос о медобслуживании ветеранов и обсуждены проблемные моменты. В 2021 году санаторно-курортное лечение получили 6 ветеранов - в санатории «Арман» в Сарыагаше и Алматы.

Существенную помощь молодым сотрудникам на местах оказывают шефы-наставники из числа ветеранов ОВД. Бывший заместитель начальника СУ и ЭКУ ДП полковник полиции в отставке Вязнюк В. А. оказывает высококлассную профессиональную помощь следователям следственной службы при расследовании уголовных дел [9]. Проводит занятия по методике расследования и тактике проведения отдельных следственных действий с молодыми следователями и дознавателями. Аналогично являются наставниками молодых сотрудников ветераны: полковник полиции в отставке Магзумова Б. Ж.(штаб ДП), подполковник Иманханова Б. М(зав. Музейм ДП), майор Таскарина А. С.(Упр.кадровой работы) и другие.

В областном ФСО «Динамо» плодотворно работают ветераны: ,4. полковник полиции Мамбетов А.К., 1-ый заместитель председателя, инструктора по видам спорта полковник Шакуов К. Т. (4-кратный чемпион области по дуатлону), подполковники Сююмбаев Н. К., тренер по рукопашному бою, Прокашева Л., тренер по конькобежному спорту, бронзовый призер Олимпийских игр в Нагано (Япония).

Ежегодно проводятся соревнования по теннису, шахматам, футболу, рыбной ловле, плаванию, стрельбе (дважды в память Вахламова А. Б.)

Наша команда «Ардагер-Динамо» дважды победитель турниров МВД по футболу, в этом заслуга капитана команды Тулебаева С. Ж. и членов команды.

За последние 5 лет за заслуги перед Отечеством удостоены правительственный наградам орден «Курмет» – 2 ветерана (бывший председатель Совета ветеранов ОВД и НГ области, генерал-майор юстиции Даубеков Т. Д., подполковник полиции в отставке, уч-к Афганской войны Майкотов Б. Н. (он же ОО «Союз участников афганской войны» награжден орденом «Айбын» 2 степени).

Награждены медалями «Ветеран труда» – 4, ведомственными медалями «Қазақстан поициясына 25 жыш» – 77 ветерана, «95 лет ФСО Динамо» – 5, нагрудным знаком «Почетный ветеран МВД» – 56 ветерана, знаками «Облыс алдында сінірген еңбегі ушін» – 4, «Аудан алдында сінірген еңбегі ушін» – 5. Многие активисты ветеранского движения по заслугам награждены

Грамотами МВД, КСВ ОВД и НГ, ДП, Совета ветеранов, акима области, городских-районных акимов и маслихатов. Присвоены звания «Почетный гражданин области» – 2, «Почетный гражданин г. Экибастуз» – 2, «Почетный гражданин района» – 13.

Советы ветеранов ОВД и НГ на местах свою работу проводят, опираясь на поддержку руководства ДП, УВД, ГРОП и командования войсковых частей Нац. гвардии. Во всех первичных ветеранских организациях ОВД и НГ проведены отчетно-выборные собрания, где избрали новый состав и председателей ветеранский организаций. На отчетных собраниях отмечалось активное содействие со стороны ветеранов в решении задач по патриотическому и профессиональному воспитанию молодых сотрудников и заботе о повышении престижа службы в органах МВД и улучшения имиджа сотрудника полиции. В этой связи следует отметить активистов Гаврилова В. И., Жук Л. В., Сунчалиеву Н. Р., Ильясова М., Куанышева Е. С., Доля В. П., Львова А. Г., Данилина В. А., Макарову Т. Ф., Абикеева Е. М., Яценко Л. И., Кравец Т. П. и других.

5 мая т.г., в Департаменте полиции чувствовали 15 сотрудников-ветеранов, выполнивших интернациональный долг в Республике Афганистан, и 2 участвовавших при ликвидации последствий аварии на Чернобыльской АЭС. Им были вручены благодарственные письма от Совета ветеранов, книги «Дорогами Победы» и денежные средства в размере 10 тысяч тенге каждому.

Большую наставническую работу проводят ветераны в 16 Советах наставников, являются членами 18 различных комиссий (В ДП Абраев Б. Б.

член аттестационной, дисциплинарной и конкурсной комиссии, Истаев К. Г. член общественного кординационного Совета) и секций подразделений ОВД и войсковых частей Национальной гвардии, дислоцируемых в гор. Павлодар. Так, в войсковых частях шеф-наставниками назначены ветераны Кошак В. П., Манабаев Т. К., Шаудирбасов Б. и Шамбасов А., которые шевствовали и шевствуют над молодыми военнослужащими, помогая им советом касательно вопросов службы, патрулирования по улицам города и обеспечению охраны общественного порядка.

Целенаправленно проводится работа первичными ветеранскими организациями УВД г. Экибастуза (с 2006 г. председатель Исаева Б. А.), УВД г.Павлодара (Гресь Н.И.), ОН г.Аксу (Касенов С. С.), Аккулы (Балтбаев С.), Баянульского (Абиев Б. К.) Железинского (Калюжный О. Б.), Павлодарского (Айгазин Д. Т.) и Иртышского (Жаналин Р. Н.) и других районов, Национальной гвардии (Кошак В. П., Манабаев Т. К.), Административной службы (Истаев К. Т.), ОУ (Бельгибаева Ф. Ш.) и УТО-ФО (Дворецкий А. В.) и другими.

За текущий 2021 год Советом ветеранов оказана благотворительная помощь 225 ветеранам-иенсионерам на общую сумму 2 млн. 345 тысяч тенге.

В канун дня Казахстанской полиции Советом ветеранов семьям погибших 7 сотрудников при исполнении служебного долга, оказана благотворительная помощь в размере 140 тысяч тенге.

6 апреля т.г., 15 ветеранам следственной службы были вручены благодарственные письма и пакеты с набором продуктов.

9 и 31 мая т.г., ветераны ОВД и НГ в областном центре посетили мемориалы «Славы» и «Жертвы голодомора», где возложили венки и цветы.

В канун Дня полиции и 12 ноября т.г., состоялись торжественные мини-митинги у памятника, на котором приняли участие представители общественности, сотрудники и ветераны ОВД и НГ, а также члены семей погибших сотрудников. Память погибших почтили минутой молчания, после чего к мемориалу памяти были возложены гирлянды и цветы.

Кроме этого, ветераны приняли участие в флеш-мобах, посвященных дню Победы, дню Казахстанской полиции, 95-летию ФСО «Динамо», Дню Первого президента РК и 30-летию Независимости Республики Казахстан.

9 июня т.г. в ДП Совет ветеранов совместно со Следственным управлением провели презентацию книги, посвященной памяти ветерана следствия полковника полиции в отставке Омарова Д.Б.

21 июня т.г. Советом ветеранов совместно с Теренкольским районным отделом полиции в городской библиотеке проведен круглый стол на тему: «Герои Отчизны», посвященные генерал-майору милиции Дюеенову М. Д., также

погибшим при исполнении служебного долга сотрудникам Теренкольского ОП Тезекбаеву А. А. и Какабаеву Ф. Х.

Совет ветеранов ОВД и НГ Павлодарской области встретит 30-летие Казахстанской полиции, будучи преисполненным творческих сил, энергии и уверенности в выполнении стоящих перед ним задач во благо ветеранов.

Выводы

Как говорилось ранее, советы ветеранские организаций способствуют активизации нравственного воспитания, формированию таких общечеловеческих ценностей, как честность, трудолюбие, уважение к закону и старшему поколению. В Центральных и региональных советах «Организация ветеранов РК», их комиссиях по делам молодежи накоплен богатый опыт работы с молодым поколением, который постоянно изучается, обобщается и распространяется через межрегиональные семинары, конкурсы, публикации в СМИ.

Однако нужны новые формы работы. Именно поэтому во многих регионах РК Центральным советом принято постановление «Об участии ветеранских организаций в противодействии экстремизму и терроризму», подписан меморандум общественного движения по противодействию коррупции.

Регулярно проводятся семинары с председателями первичных ветеранских организаций. Их участники делятся опытом работы по активному привлечению ветеранов к решению задач, вытекающих из нового политического курса, изложенного в послании Президента РК.

Однако, не смотря на активность ветеранского движения, данная категория граждан тоже нуждается в поддержке со стороны государства. Именно поэтому на территории нашей страны действует Закон Республики Казахстан «О ветеранах» от 12.10.21 г., который определяет организационные, экономические и правовые основы предоставления мер социальной поддержки ветеранам.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ

1 Соколкин, Э. Д. «Улицы нашего города». – Павлодар: Типография Сытина, 2007. – 416 б.

2 Культура и искусство Павлодарского Прииртышья : «Люди. События. Факты»; авт.-сост. Э.Д. Соколкин. – Павлодар : И.П. Сытина, 2016. – 708 с.

3 Конституция Республики Казахстан (принята на республиканском референдуме 30 августа 1995 года) (с изменениями и дополнениями по состоянию на 08.06.2022 г.)

4 Закон Республики Казахстан о «ветеранах» (с [изменениями](#) от 12.10.2021 г.)

5 Указ Президента Республики Казахстан от 9 февраля 2018 года № 633 «О мерах по реализации Послания Главы государства народу Казахстана от 10 января 2018 года «Новые возможности развития в условиях четвертой промышленной революции» (с изменениями от 22.07.2019 г.)

6 Закон РК «Об органах внутренних дел Республики Казахстан» от 21.12.95

7 Закон РК «О внутренних войсках МВД РК» от 10.01.92 г.

8 Закон РК «Об органах «национальной безопасности РК» от 21.12.95 г.

9 Закон РК «Об органах юстиции » от 18.03. 2002 г (с изм. и дополн. на 15.04. 05 г.)

10 Закон РК « О национальной безопасности РК» от 21.06.1990 г.

REFERENCES

1 Sokolkin, E. D. «Ulicy nashego goroda» [«The streets of our city»] Pavlodar : Sytin Printing House, 2007. – 416 p.

2 Kul'tura i iskusstvo Pavlodarskogo Priirtysh'ya: «Lyudi. Sobytiya. Fakty»; avt.-sost. E.D. Sokolkin [Culture and art of Pavlodar Priirtyshye: «People. Events. Facts»; author-comp. E. D. Sokolkin]. – Pavlodar : I. P. Sytina, 2016.–708p.

3 Konstituciya Respublikи Kazahstan (prinyata na respublikanskem referendume 30 avgusta 1995 goda) (s izmeneniyami i dopolneniyami po sostoyaniyu na 08.06.2022 g.) [The Constitution of the Republic of Kazakhstan (adopted at the republican referendum on August 30, 1995) (with amendments and additions as of 08.06.2022)].

4 Zakon Respublikи Kazahstan O veteranah (s izmeneniyami ot 12.10.2021 g.) [The Law of the Republic of Kazakhstan on Veterans (as amended on 12.10.2021)].

5 Ukaz Prezidenta Respublikи Kazahstan ot 9 fevralya 2018 goda № 633 «O merah po realizacii Poslaniya Glavy gosudarstva narodu Kazahstana ot 10 yanvarya 2018 goda «Novye vozmozhnosti razvitiya v usloviyah chetvertoj promyshlennoj revolyucii» (s izmeneniyami ot 22.07.2019 g.) [Decree of the President of the Republic of Kazakhstan dated February 9, 2018 No. 633 «On measures to implement the Address of the Head of State to the People of Kazakhstan dated January 10, 2018 «New development opportunities in the Conditions of the Fourth Industrial Revolution» (as amended on 07/22/2019)].

6 Zakon RK «Ob organah vnutrennih del Respublikи Kazahstan» ot 21.12.95 [The Law of the Republic of Kazakhstan «On Internal Affairs Bodies of the Republic of Kazakhstan» dated 21.12.95].

7 Zakon RK «O vnutrennih vojskah MVD RK» ot 10.01.92 g. [The Law of the Republic of Kazakhstan «On Internal Troops of the Ministry of Internal Affairs of the Republic of Kazakhstan» dated 10.01.92.].

8 Zakon RK «Ob organah «nacional’noj bezopasnosti RK» ot 21.12.95 g. [The Law of the Republic of Kazakhstan «On the bodies of «National Security of the Republic of Kazakhstan» dated 21.12.95.].

9 Zakon RK «Ob organah yusticii» ot 18.03. 2002 g (s izm. i dopoln. na 15.04. 05 g.) [The Law of the Republic of Kazakhstan «On Justice Bodies» dated 18.03.2002 (with amendments and additions on 15.04.05)]

10 Zakon RK «O nacional’noj bezopasnosti RK» ot 21.06.1990 g. [The Law of the Republic of Kazakhstan «On National Security of the Republic of Kazakhstan» dated 21.06.1990].

Материал поступил в редакцию 10.06.22

**Б. Б. Абраев*

Павлодар облыстық ПБ және ҮҮ ардагерлер кеңесінің төрағасы

Торайғыров университеті, Қазақстан Республикасы, Павлодар қ.

Материал баспаға 10.06.22 түсті.

ПАВЛОДАР ОБЛЫСЫ ПОЛИЦИЯ ДЕПАРТАМЕНТИНІҢ АРДАГЕРЛЕР ҚОЗҒАЛЫСЫНЫҢ ТАРИХЫ ТУРАЛЫ

Бұл мақалада биыл отыз жасқа толатын ардагерлер қозғалысының құрлылу тарихы тақырыбы қарастырылған. Бұл қозғалыстың құрудың бастауында тұрған адамдардың есімдері, бұл басымдық, сондай-ақ осы үйім қандай жұмыс атқаратының корсетілген. Мақалада қылмыспен күреске, қогамдық тәртіпті сақтауга және азаматтардың конституциялық құқықтарын қорғауга омірінің жақсы болігін бергендердің есімдері берілген. Құрметті демалысқа шыққаннан кейін де оз қызметтің жалғастыратындар, белсенді болып қалатындар және олардың кәсіби білімдері қай салада жақсы корінеттің және жинақталған тәжірибелерімен қалай алмасуға болатындығы туралы. Жас үрпаққа бай операциялық және омірлік тәжірибе тасымалдаушыларының кеңестері мен нұсқаулары қапшақ қажет. Ішкі істер органдары ардагерлері мен Ұлттық ұлан ардагерлерінің наградалары мен жауынгерлік еңбектері туралы болек айттылды. Мәтінде бүгінгі күні қаза тапқан қызметкерлерге құрмет корсету туралы мәселе егжей-тегжейлі жазылған. Бұл

мақалада ардагерлердің медициналық қызметіне мұқтаж адамдарға қандай көмек көрсетілетіні жөне басқа да проблемалық мәселелер талқыланатыны туралы айтылады. Сондай-ақ, жасас қызметкерлер мен жасауынгерлер үшін осындай іс-шаралар тәрбиелік мәнге ие.

Кілтті сөздер: ардагер, тәжірибе, қылмыс, қызметкер, өскери.

**B. B. Abraev*

Chairman of the Pavlodar Regional Council
of Veterans of the Department of Internal
Toraigyrov University, Republic of Kazakhstan, Pavlodar
Material received on 10.06.22

ABOUT THE HISTORY OF THE VETERAN MOVEMENT OF THE POLICE DEPARTMENT OF PAVLODAR REGION

This article discusses the topic of the history of the creation of the veteran movement, which turns thirty years old this year. The names of those who stood at the origins of the creation of this movement are listed, what is the priority, as well as what work is carried out by this organization. The article names the names of those who gave the best part of their lives to the fight against crime, the preservation of public order and the protection of the constitutional rights of citizens. About those who continue their activities even after leaving for a well-deserved rest, remain active and in which area their professional knowledge is best manifested and how their accumulated experience can be exchanged. How much the younger generation needs the advice and guidance of the carriers of the richest operational and life experience. The topic of awards and military merits of veterans of the internal affairs bodies and veterans of the National Guard is highlighted separately. The text details the question of how to pay tribute to the deceased employees today. This article also talks about what significant assistance is provided to veterans in need of medical care and discusses other problematic issues. And also, what educational value for young employees and soldiers, such events have.

Keywords: veteran, experience, crime, employee, military.

***М. А. Абылгазина**

Суд № 2 г. Павлодара, Республики Казахстан, г. Павлодар

К ВОПРОСУ ОБ ОБЩИХ НАЧАЛАХ НАЗНАЧЕНИЯ НАКАЗАНИЯ

В статье рассматриваются вопросы реализации требований закона об общих началах назначения наказания, указывается, в чем они выражаются, обращается внимание на учет и соблюдение таковых, а также на спорные вопросы и пути их разрешения.

При написании настоящей статьи была исследована вся действующая нормативная правовая база, связанная с общими началами назначения наказания.

Указанная тема всегда актуальна при том, что безусловным приоритетом судебной деятельности являются защита прав, свобод и законных интересов человека и гражданина.

Судебная власть осуществляется только судом и только суду предоставлено право окончательного вывода о виновности лица в совершении уголовного правонарушения и назначения за него наказания. Судебная власть осуществляется от имени Республики Казахстан и имеет своим назначением защиту прав и законных интересов граждан и организаций, в том числе тех, которым назначается наказание за совершение уголовного правонарушения.

Назначение законного, обоснованного и справедливого наказания является важным средством борьбы с преступностью и укрепления правопорядка, обеспечивает необходимое карательное воздействие, способствует восстановлению социальной справедливости, исправлению осужденных, а также предупреждению совершения уголовных правонарушений, как осужденными, так и иными лицами.

Постановление приговора от имени государства, его значимость требуют от судей осознания особой ответственности за его законность и обоснованность.

В данной статье делается акцент на основные руководящие идеи и принципы, которых следует придерживаться при определении меры ответственности виновного перед обществом. Это безусловно

— законность, гуманность, справедливость и индивидуализация наказания.

Ключевые слова: уголовное наказание, лишение свободы, суд, подсудимый, законность, справедливость, виновность, приговор.

Введение

Основополагающие правила назначения наказания и важнейшие принципы уголовного процесса закреплены в Конституции Республики Казахстан. Одним из золотых правил уголовного процесса является то, что лицо считается невиновным в совершении преступления, пока его виновность не будет признана вступившим в законную силу приговором суда [1, п. 1 ч.3 ст. 77].

Любое судебное разбирательство должно основываться на международных стандартах защиты прав человека, указанных в п. 1 ст. 14 Международного пакта о гражданских и политических правах от 16 декабря 1966 года, ратифицированного Законом Республики Казахстан от 28 ноября 2005 года, согласно которому все лица равны перед судами и каждый имеет право при рассмотрении уголовного обвинения, предъявляемого ему, на справедливое и публичное разбирательство компетентным, независимым и беспристрастным судом [2, п. 1 ст. 14].

Справедливое наказание приводит к исправлению виновного, обеспечивает права и безопасность, охраняет от преступных посягательств. При этом виновному должно быть назначено лишь соразмерное наказание, не больше, не меньше. Поэтому приговор с назначением конкретного наказания должен быть в том числе убедительным, не вызывая никаких сомнений в такой соразмерности.

Назначение наказания это целый и важнейший институт уголовного права, все его нормы отражены в разделе №4 уголовного кодекса Республики Казахстан (далее УК РК).

В соответствии с темой настоящей работы необходимо подробней раскрыть вопрос именно об общих началах назначения наказания, которые сформулированы в ст. 52 УК РК.

Материалы и методы

Теоритический и практический анализ научной и специальной литературы по проблеме исследования; анализ нормативных документов по исследуемой тематике; анализ и обобщение имеющегося опыта при назначении наказания; наблюдение; логический, системный методы.

В целях достижения концептуально и практически значимых результатов в процессе исследования были использованы также сравнительный и статистический методы.

Общие начала назначения наказания это основополагающие идеи, которыми должен руководствоваться суд при назначении наказания. Таковыми являются: законность, справедливость, индивидуализация.

В первую очередь наказание должно быть определено в пределах санкции конкретной статьи Особенной части УК. Соответственно оно должно быть не ниже минимума и не выше максимума, за исключением случаев назначения наказания ниже низшего предела по основаниям, прямо указанных в законе. При этом наказание в любом случае не может быть больше указанного в санкции статьи предела. Такое возможно лишь в случае назначения наказания по совокупности уголовных правонарушений.

По отношению к справедливости назначения наказания необходимо отметить сам принцип справедливости, указанного в уголовном законе. Более строгий вид наказания может быть определен только в случае, если его менее строгий вид не обеспечит достижение целей наказания. Если санкция наряду с лишением свободы предусматривает и другие виды наказания, то в случае назначения лишения свободы это решение должно быть мотивировано в приговоре [3, п.6].

Пресекающим нарушение требования справедливости наказания является возможность пересмотра приговора, то есть такое нарушение есть основание для отмены или изменения приговора.

Индивидуализация назначения наказания означает учет личности осужденного, обстоятельств, при которых было совершено уголовное правонарушение. Наказание должно быть необходимым и достаточным для конкретного осужденного. В данном случае необходимо учитывать характер и степень общественной опасности совершенного уголовного правонарушения; личность виновного, его поведение; обстоятельства, смягчающие и отягчающие наказание; влияние наказания на исправление осужденного и на условия жизни его семьи.

Результаты и обсуждение

Какие общие начала (правила) назначения наказания предусматривает уголовный закон?

Основная задача состоит в назначении справедливого наказания. Справедливое оно если основано на законе, если полно, объективно и всесторонне исследованы имеющие существенное значение обстоятельства дела, правильно квалифицированы противоправные действия и приняты во

внимание личность виновного, смягчающие и отягчающие ответственность обстоятельства.

Наказание не должно быть чрезмерно мягким или чрезмерно суровым. Так, в соответствии с ч. 1 ст. 438 УПК РК несоответствующим тяжести уголовного правонарушения и личности осужденного признается наказание, которое назначено без учета общих начал назначения наказания и хотя не выходит за пределы, предусмотренные санкцией соответствующей статьи УК РК, но по своему виду и размеру является несправедливым вследствие чрезмерной мягкости или чрезмерной суровости [4, ч.1 ст. 438].

Еще раз отмечу, что наказание назначается в пределах, установленных соответствующей статьей Особенной части УК РК, с соблюдением правил Общей части УК РК. Назначение наказания ниже минимального предела, установленного санкцией конкретной статьи возможно лишь при наличии законных оснований. Таковые предусмотрены ст. 55 УК РК.

Напротив, назначение наказания выше максимального предела, установленного санкцией конкретной статьи возможно лишь при совокупности уголовных правонарушений и совокупности приговоров. В таком случае применяются нормы ст. ст. 58, 60 УК РК.

Еще одно основное правило назначения наказания основано на принципе экономии уголовно-правового принуждения. Так, наказание должно быть необходимым и достаточным для исправления осужденного и предупреждения новых уголовных правонарушений с его стороны. Если менее строгий вид наказания альтернативной санкции не сможет обеспечить достижение целей наказания, назначается более строгий его вид в пределах этой же санкции. В любом случае соответствующее решение суда должно быть мотивированным.

Наряду с вышеуказанным необходимо обязательно учитывать характер и степень общественной опасности уголовного правонарушения, личность виновного, в том числе его поведение до и после совершения правонарушения, обстоятельства, смягчающие и отягчающие ответственность и наказание, влияние назначенного наказания на исправление осужденного и на условия жизни его семьи или лиц, находящихся на его иждивении.

Степень вины определяется не только формой вины, но и особенностями психической деятельности лица в процессе совершения преступления, целями и мотивами его поведения, личностными особенностями и т.д. [5, с. 58].

Необходимо отметить, что неуказание органом досудебного расследования в описательно – мотивировочной части обвинительного акта какого-либо смягчающего обстоятельства не препятствует признанию их таковыми самим судом. Важным условием является соблюдение правила о

том, что суд не вправе выходить за пределы предъявленного подсудимому обвинения.

Обстоятельства, смягчающие уголовную ответственность и наказание перечислены в ст. 53 УК РК и не являются исчерпывающими, таковыми можно признать и другие обстоятельства.

Обстоятельства, отягчающие уголовную ответственность и наказание перечислены в ст. 54 УК РК и наоборот являются исчерпывающими.

При назначении наказания суд не может признать отягчающими обстоятельства, не указанные в части первой названной статьи [6, ст. 54].

Обязательное усиление наказания. Законодатель предусматривает три основания обязательного усиления наказания [7, с.116]: рецидив преступления, опасный рецидив преступления; совокупность уголовных правонарушений; совокупность приговоров.

Выводы

Обвинительный приговор постановляется, если судом бесспорно установлено, что совершено уголовное правонарушение, это уголовное правонарушение совершено подсудимым, он виновен в его совершении, его вина подтверждена доказательствами, собранными с соблюдением требований закона [8, п. 6].

Назначая тот или иной вид наказания, суд должен прогнозировать его влияние на осужденного, определив, достаточны ли избранные вид и размер наказания для исправления осужденного [9, с. 538].

Таким образом, при назначении наказания важно соблюсти в первую очередь общие начала назначения наказания, которые подробно раскрыты в предыдущем разделе. В числе таковых есть правило о необходимости при назначении наказания учитывать обстоятельства, смягчающие ответственность и наказание, перечисленные в ст. 53 УК РК.

При этом существуют различные мнения в толковании нормы п. 4) ч. 1 ст. 53 УК. Представляется, что при применении этой нормы с учетом требований ст. 19 УПК следует исходить из следующих правил.

В качестве смягчающего обстоятельства признается наличие у виновного хотя бы одного малолетнего ребенка.

Поскольку уголовный закон не содержит каких-либо условий применения нормы п. 4) ч. 1 ст. 53 УК, то здесь важен сам факт наличия у виновного малолетнего ребенка. Поэтому, к примеру, является неправильным неприменение нормы п. 4) ч. 1 ст. 53 УК по основаниям, что виновный находится в разводе и проживает отдельно [10, с. 388-389].

Как уже указывалось в предыдущих разделах при назначении наказания учитываются общественная опасность содеянного и личность виновного. Это основной принцип уголовного закона. Всегда ли на практике он выполняется? К примеру, сроки лишения свободы. Часто возникают множество вопросов, к примеру, почему назначили 4 года, когда можно было 3 года, либо наоборот, приговорили к 5 годам, а можно было наказать более сурово – 7 лет.

Причины перечисленного:

- большой «диапазон» сроков лишения свободы в санкциях статей УК, например – от 3 до 7 лет, от 5 до 10 лет, от 7 до 12 лет;

- закон содержит только обстоятельства, которые нужно учитывать, но не дает какого - то алгоритма для определения срока. Поэтому за одинаковое преступление при одних и тех же характеризующих обстоятельствах осужденным могут быть назначены разные сроки наказания. Сроки наказания обычно округленные, на практике редко назначается к примеру 3 года 2 месяца либо 5 лет 4 месяца. Даже когда присоединяют неотбытное наказание по предыдущей судимости, как правило, это всегда 1 месяц, 3 или 6 месяцев (если неотбытый срок позволяет).

Если по делу установлены смягчающие обстоятельства и нет отягчающих, то срок наказания всегда должен быть минимальным. Необходимо отметить, что по одному делу могут быть множество смягчающих обстоятельств, а по-другому – только одно.

Значимость смягчающих обстоятельств в каждом случая разная. Признание вины является в основном формальным, другой вопрос – активное способствование раскрытию преступления, когда подозреваемый указывает на соучастников преступления, выдает похищенное имущество и т.п. Для разных преступлений смягчающие обстоятельства имеют разное значение. По преступлениям против собственности важное значение имеет возмещение ущерба. Данное обстоятельство учитывается судами в первую очередь. При определении срока наказания учитываются и сами обстоятельства совершения преступления. Так, одно и то же преступление может быть совершено в одном случае, например с применением обычной палки, в другом – с использованием боевого оружия. В некоторых случаях потерпевшими по делу проходят лица с особыми свойствами, к примеру, женщины преклонного возраста либо в состоянии беременности, иные беспомощные либо зависимые от виновного лица. Указанное еще раз подтверждает большое значение соблюдения общих начал наказания, в том числе по индивидуализации наказания.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ

- 1 Конституция Республики Казахстан от 30 августа 1995 г.
2. Международный пакт о гражданских и политических правах от 16 декабря 1966 года, ратифицированный Законом Республики Казахстан от 28 ноября 2005 года.
- 3 Нормативное постановление Верховного суда Республики Казахстан «О некоторых вопросах назначения уголовного наказания» от 25 июня 2015 года №4.
- 4 Уголовно-процессуальный кодекс Республики Казахстан от 4 июля 2014 года.
- 5 **Рарог А. И.** Настольная книга судьи по квалификации преступлений: практик. пособие. – М.: ТК Велби, Изд-во Проспект, 2006.–224 с.
6. Уголовный кодекс Республики Казахстан от 3 июля 2014 года.
- 7 **Есаков Г. А., Рарог А. И., Чучбаев А. И.** Настольная книга судьи по уголовным делам/Изд-во Проспект, 2007.-576 с.
- 8 Нормативное постановление Верховного суда Республики Казахстан «О судебном приговоре» от 20 апреля 2018 года №4.
- 9 **Борчашвили И. Ш.** Комментарий к уголовному кодексу Республики Казахстан. Общая часть. Том 1.- Алматы: Жеті Жарғы, 2021.-836 с.
- 10 **Жукенов А. Т.** Практика применения норм Уголовного кодекса Республики Казахстан (ответы на вопросы) Том 1 (Общая часть)- Алматы: ТОО «Издательство «Норма-К», 2018.–552 с.

REFERENCES

- 1 Konstituciya Respubliki Kazahstan ot 30 avgusta 1995 goda [The Constitution of the Republic of Kazakhstan of August 30, 1995].
- 2 Mezhdunarodnyj pakt o grazhdanskikh i politicheskikh pravah ot 16 dekabrya 1966 goda, ratificirovannyj Zakonom Respubliki Kazahstan ot 28 noyabrya [International Covenant on Civil and Political Rights of December 16, 1966, ratified by the Law of the Republic of Kazakhstan of November 28, 2005].
- 3 Normativnoe postanovlenie Verhovnogo suda Respubliki Kazahstan «O nekotoryh voprosah naznacheniya ugolovnogo nakazaniya» ot 25 iyunya 2015 goda №4 [Regulatory Resolution of the Supreme Court of the Republic of Kazakhstan «On Certain Issues of Imposing Criminal Punishment» dated June 25, 2015 No. 4].
- 4 Ugolovno-processualnyj kodeks Respubliki Kazahstan ot 4 iyulya 2014 goda [Criminal Procedure Code of the Republic of Kazakhstan dated July 4, 2014].

5 **Rarog A. I.** Nastol'naja kniga sud'i po kvalifikacii prestuplenij [Handbook of a judge on the qualification of crimes]. M.: TK Velby, Publishing House Prospekt, 2006. 224 p.

6 Ugolovnyj kodeks Respublikи Kazakhstan ot 3 iyulya 2014 goda [Criminal Code of the Republic of Kazakhstan dated July 3, 2014].

7 **Esakov G. A., Rarog A. I., Chuchaev A. I.** Nastol'naja kniga sud'i po ugolovnym delam [Handbook of a judge in criminal cases]. Prospekt Publishing House. 2007. 576 p.

8 Normativnoe postanovlenie Verhovnogo suda Respublikи Kazakhstan «O sudebnom prigovore» ot 20 aprelya 2018 goda [Regulatory Resolution of the Supreme Court of the Republic of Kazakhstan “On the Judgment” dated April 20, 2018 No. 4].

9 **Borchashvili I.Sh.** Kommentarij k ugolovnomu kodeksu Respublikи Kazakhstan [Commentary on the Criminal Code of the Republic of Kazakhstan]. A common part. Volume 1. Almaty: Zheti Zhargy. 2021. 836 p.

10 **Zhukenov A. T.** Praktika primenenija norm Ugolovnogo kodeksa Respublikи Kazakhstan (otvety na voprosy) [The practice of applying the norms of the Criminal Code of the Republic of Kazakhstan (answers to questions)]. Volume 1 (General part). Almaty: «Norma-K» Publishing House LLP. 2018.—552 p.

Материал поступил в редакцию 10.06.22

**M. A. Абылгазина*

Павлодар қаласының № 2 соты, Қазақстан Республикасы, Павлодар қ.

Материал баспаға түсті. 10.06.22

ЖАЗА ТАГАЙЫНДАУДЫҢ ЖАЛПЫ НЕГІЗДЕРІ МӘСЕЛЕСІ ТУРАЛЫ

Мақалада жаза тагайындаудың жалпы негіздері туралы заң талаптарының орындалу мәселелері, атаплан заң талаптарын есепке алу және сақтау мәселелері, даулы құрақтар мен оларды шешу жолдарына назар аударылады.

Осы мақаланы жазу барысында жаза тагайындаудың жалпы негіздеріне қатысты барлық қолданыстағы нормативтік құқықтық база зерттелді.

Бұл тақырып әрқашан озекті болып табылады, ойткени сот қызыметінің басты мақсаты – адам мен азаматтың құқықтарын, бостандықтары мен заңды мүдделерін қорғау.

Сот билігін тек сот жүзеге асырады, адамның қылмыстық құқық бұзушылық жасаудагы кінәсі туралы түпкілікті шешім қабылдауга және оған жаза тагайындауга тек сот құқылы.

Сот билігі Қазақстан Республикасының атынан жүзеге асырылады және оның мақсаты азаматтар мен ұйымдардың, оның ішінде қылмыстық құқық бұзушылық жасағаны үшін сомталғандардың құқықтары мен заңды мұдделерін қорғау болып табылады.

Заңды, негізделген және әділ жаза тагайындау қылмысқа қарсы күрестің және заңдылықты нығайтудың маңызды құралы болып табылады, қажетті жазалау есерін қамтамасыз етеді, әлеуметтік әділеттілікті қалпына келтіруге, сомталғандардың түзелуіне, сондай-ақ сомталғандардың да, басқа адамдардың да қылмыстық құқық бұзушылықтарды жасаудың алдын алуға ықпал етеді.

Үкімнің мемлекет атынан шыгарылуы, оның маңыздылығы судьялардан оның заңдылығы мен негізділігі үшін ерекше жауапкершілікті сезінуін талап етеді.

Бұл мақалада кінәлінің қогам алдындагы жауапкершілік дәрежесін анықтау кезінде үстенуга тиісті негізгі жетекші идеялар мен қағидалар оз корінісін тапты. Бұл, әрине, заңдылық, адамгершілік, әділдік және жазаны дара拉у.

Кілтті создер: қылмыстық жаза, бас бостандығынан айыру, сот, сомталуши, заңдылық, әділдік, кінә, үкім.

*M. A. Abylgazina
Court №2, of Pavlodar, Republic of Kazakhstan
Material received on 10.06.22

TO THE QUESTION OF THE GENERAL PRINCIPLES OF PUNISHMENT

The article discusses the implementation of the requirements of the law on the general principles of sentencing, indicates how they are expressed, draws attention to the accounting and compliance with them, as well as to controversial issues and ways to resolve them.

When writing this article, the entire existing regulatory legal framework related to the general principles of sentencing was investigated.

This topic is always relevant despite the fact that the unconditional priority of judicial activity is the protection of the rights, freedoms and legitimate interests of a person and a citizen.

Judicial power is exercised only by the court, and only the court has the right to make a final decision on the guilt of a person in committing a criminal offense and to impose punishment for him. The judiciary is exercised on behalf of the Republic of Kazakhstan and has as its purpose the protection of the rights and legitimate interests of citizens and organizations, including those who are punished for committing a criminal offense.

The appointment of a lawful, justified and fair punishment is an important means of combating crime and strengthening the rule of law, provides the necessary punitive effect, contributes to the restoration of social justice, the correction of convicts, as well as the prevention of the commission of criminal offenses, both by convicts and other persons.

The decision of the verdict on behalf of the state, its significance requires the judges to realize special responsibility for its legality and validity.

This article focuses on the main guiding ideas and principles that should be followed when determining the degree of responsibility of the perpetrator to society. This is certainly – legality, humanity, justice and individualization of punishment.

Keywords: criminal punishment, imprisonment, court, defendant, legality, justice, guilt, sentence.

***Ф. С. Бейсембаева**

Департамент полиции Павлодарской области,
Республика Казахстан, г. Павлодар

РАССЛЕДОВАНИЕ УГОЛОВНЫХ ДЕЛ В ФОРМАТЕ Е-УД

В данной статье рассмотрены теоретические и практические вопросы расследования уголовных дел в формате е-УД в Республике Казахстан. В соответствии с Общенациональным планом мероприятий по реализации Послания Главы государства народу Казахстана от 10 января 2018 года, совместным приказом Генерального прокурора с другими ведомствами, утвержден План поэтапной цифровизации уголовного процесса, включая процесс рассмотрения обращения граждан.

Цифровизация уголовного процесса позволяет сэкономить время и финансовые затраты, способствует сокращению сроков расследования и получения санкций, снижению рисков фальсификации, обеспечивает прозрачность уголовного процесса. Электронное судопроизводство в режиме реального времени позволит всем участникам уголовного процесса, имея соответствующий доступ, следить за всем ходом уголовного расследования. В работе проведен теоретический анализ научной юридической и специальной литературы по проблеме исследования; анализ законодательных и нормативных документов, анализ и обобщение юридического опыта. Изучена практика применения модуля «электронное уголовное дело», подтверждается, что электронный формат уголовного судопроизводства – это практическое цифровое решение, которое направлено на реализацию задач по укреплению защиты прав человека в уголовном процессе, повышению состязательности сторон и обеспечению прозрачности уголовного процесса.

Ключевые слова: уголовный процесс, цифровизация, уголовное дело, электронное уголовное дело, защита прав человека.

Введение

В соответствии с Общенациональным планом мероприятий по реализации Послания Главы государства народу Казахстана от 10 января 2018

года, совместным приказом Генерального прокурора с другими ведомствами, утвержден План поэтапной цифровизации уголовного процесса, включая процесс рассмотрения обращения граждан[1], [2], [3], [4].

Законом в Уголовно-процессуальный кодекс Республики Казахстан включена новая статья 42-1 «Формат уголовного судопроизводства», в которой предусмотрено, что уголовное судопроизводство в Республике Казахстан ведется в бумажном и (или) электронном форматах. Лицо, ведущее уголовный процесс, по своему усмотрению может вести уголовное судопроизводство в электронном формате, о чем выносится мотивированное постановление[5].

С этого времени в стране осуществляется поэтапный переход уголовного судопроизводства в электронный формат.

Главной целью реализации проекта является защита прав граждан и обеспечение быстрого доступа к правосудию.

Автоматизация охватило все стадии уголовного процесса: от регистрации и расследования преступлений до исполнения приговора.

Материалы и методы

Теоретический анализ научной юридической и специальной литературы по проблеме исследования; анализ законодательных и нормативных документов по расследования уголовных дел в формате е-УД; анализ и обобщение юридического опыта.

Результаты и обсуждение

Материал уголовного дела в электронном виде – это информационная система, предназначенная для хранения цифровой информации – материалов, полностью заменяющая собой бумажный вариант, с высоким уровнем безопасности.

Рисунок 1

Электронное судопроизводство в режиме реального времени позволит всем участникам уголовного процесса, имея соответствующий доступ,

следить за всем ходом уголовного расследования. Граждане, независимо от процессуального статуса, смогут в дистанционном формате знакомиться с материалами уголовного дела (процессуальными документами, протоколами следственных действий, фото-видео-аудиоинформацией), своевременно заявлять ходатайства на решения следователя, процессуального прокурора или следственного судьи. Иногда по сложным, многоэпизодным и многотомным делам переход на электронный формат в расследовании позволит значительно сократить это время и ускорить уголовный процесс.

Рисунок 2

Следователь после проведения каждого следственного действия обязан фиксировать в режиме онлайн протокол по нему в системе и в дальнейшем уже не может подменить его или изменить (дописать, изъять). Этот протокол, как и все другие документы, сохраняется в системе, с ним могут сразу же ознакомиться, как руководители следственного подразделения, так и процессуальный прокурор, а также следственный судья, который в дальнейшем, возможно, будет санкционировать проведение тех или иных следственных действий по этому уголовному делу [5].

Следователь, не выходя из кабинета, за минуты может запросить любую информацию или справку из госорганов, взять электронную санкцию суда, направить СМС-повестку. Пересылка уголовных дел с одного органа в другой также будет осуществляться в электронном формате. Экономия средств на бумагу, существенная экономия средств на почтовые расходы – тоже немаловажный плюс цифровизации уголовного процесса[8].

Публичный сектор – функционал ИС ЕРДР позволяющий участникам уголовного процесса посредством Интернета с соблюдением требований информационной безопасности, получать удаленный доступ к материалам электронного уголовного дела, подавать жалобы и ходатайства.

Участники уголовного процесса с момента приобретения процессуального статуса получают доступ к соответствующим материалам электронного уголовного дела посредством функционала «Публичный сектор» ИС ЕРДР, через который возможна подача ходатайств (жалоб) и получение на них ответов в электронном формате.

Для работы с «Публичным сектором ИС ЕРДР» участникам процесса необходимы подключение к Интернету, наличие ЭЦП и регистрация на портале «Публичный сектор ИС ЕРДР».

Доступ к материалам электронного уголовного дела предоставляется лицом, ведущим уголовный процесс, в объеме, установленном уголовно – процессуальным законодательством, с учетом требований статьи 201 УПК [5].

В случае отсутствия ЭЦП и (или) подключения к Интернету участники уголовного процесса знакомятся с материалами уголовного дела путем воспроизведения лицом, ведущим уголовный процесс, соответствующих материалов, с возможностью получения электронной копии.

Переход на электронно-цифровой режим в уголовном расследовании, как и в судебном разбирательстве, стал важным фактором укрепления доверия населения. И неслучайно зарубежные эксперты единодушно отмечают, что Казахстан уже имеет инфраструктуру для успешного внедрения цифровых решений судебно-правовой системы.

Все 12 изоляторов временного содержания, имеющихся в территориальных подразделениях ДП Павлодарской области обеспечены соответствующим оборудованием – компьютером, телевизором, видеокамерой для рассмотрения судами в режиме видеоконференцсвязи ходатайств следователей и дознавателей об избрании мер пресечения «домашний арест» и «содержание под стражей».

В настоящее время проводится работа по санкционированию судами мер пресечения «домашний арест» и «содержание под стражей» в режиме видеоконференцсвязи.

Рисунок 3

Выводы

Преимуществами электронного формата расследования дел являются оптимизация, упрощение процедур сбора доказательств и составления процессуальных документов.

Закрепление в уголовно-процессуальном законе возможности осуществления уголовного судопроизводства в электронном формате на основании мотивированного постановления позволит сократить сроки предварительного расследования, повысить качество уголовного процесса.

Как показывает опыт государств, использующих систему электронных дел в уголовном процессе (Саудовская Аравия, Грузия, Южная Корея, Сингапур), такой формат также повышает уровень ответственности участников уголовного судопроизводства, делает сам процесс более прозрачным, позволяет исключить возможности для фальсификации доказательств [10].

Система полностью исключает влияние человеческого фактора, что в свою очередь позволит снизить, а в будущем и полностью предотвратить коррупционные риски.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ

1 Конституция Республики Казахстан (принята на республиканском референдуме 30 августа 1995 года) (с изменениями и дополнениями по состоянию на 08.06.2022 г.).

2 Послания Главы государства народу Казахстана от 10 января 2018 года «Новые возможности развития в условиях четвертой промышленной революции».

3 Указ Президента Республики Казахстан от 9 февраля 2018 года № 633 «О мерах по реализации Послания Главы государства народу Казахстана от

10 января 2018 года «Новые возможности развития в условиях четвертой промышленной революции» (с изменениями от 22.07.2019 г.).

4 Совместный приказ Министра информации и коммуникаций Республики Казахстан от 20 марта 2018 года № 98, Генерального Прокурора Республики Казахстан от 13 марта 2018 года № 37, Министра обороны Республики Казахстан, Начальника Службы государственной охраны Республики Казахстан, Председателя Агентства по делам государственной службы и противодействию коррупции Республики Казахстан от 16 марта 2018 года № 66, Председателя Комитета национальной безопасности Республики Казахстан и Министра внутренних дел Республики Казахстан «О поэтапной цифровизации уголовного процесса, включая процесс рассмотрения обращений граждан».

5 Уголовно-процессуальный кодекс Республики Казахстан от 4 июля 2014 года № 231-V (с изменениями и дополнениями по состоянию на 02.03.2022 г.).

6 Приказ Генерального Прокурора Республики Казахстан от 19 сентября 2014 года № 89 «Об утверждении Правил приема и регистрации заявления, сообщения или рапорта об уголовных правонарушениях, а также ведения Единого реестра досудебных расследований».

7 Правила приема и регистрации заявления, сообщения или рапорта об уголовных правонарушениях, а также ведения Единого реестра досудебных расследований от 19 сентября 2014 г. № 89.

8 Закон Республики Казахстан от 24 ноября 2015 года № 418-V «Об информатизации» (с изменениями и дополнениями по состоянию на 03.05.2022 г.).

9 Закон Республики Казахстан от 6 января 2012 года № 527-IV «О национальной безопасности Республики Казахстан» (с изменениями и дополнениями по состоянию на 27.12.2021 г.).

10 **Шульгин, Е. П.** Правовые и организационные основы деятельности органов досудебного расследования МВД Республики Казахстан, осуществляющих производство в электронном формате // Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. 12.00.11 – судебная деятельность, прокурорская деятельность, правозащитная и правоохранительная деятельность. Академия управления Министерства внутренних дел Российской Федерации. – Москва, 2021. – 262 с.

REFERENCES

1 Konstitutsiya Respubliki Kazakhstan (prinyata na respublikanskem referendume 30 avgusta 1995 goda) (s izmeneniyami i dopolneniyami po sostoyaniyu na 08.06.2022 g.) [Constitution of the Republic of Kazakhstan (adopted at the republican referendum on August 30, 1995) (as amended and supplemented as of 06/08/2022)].

2 Poslaniya Glavy gosudarstva narodu Kazakhstana ot 10 yanvarya 2018 goda «Novyye vozmozhnosti razvitiya v usloviyakh chetvertoy promyshlennoy revolyutsii» [Messages of the Head of State to the people of Kazakhstan dated January 10, 2018 «New opportunities for development in the context of the fourth industrial revolution»].

3 Uказ Prezidenta Respubliki Kazakhstan ot 9 fevralya 2018 goda № 633 «O merakh po realizatsii Poslaniya Glavy gosudarstva narodu Kazakhstana ot 10 yanvarya 2018 goda «Novyye vozmozhnosti razvitiya v usloviyakh chetvertoy promyshlennoy revolyutsii» (s izmeneniyami ot 22.07.2019 g.) [Decree of the President of the Republic of Kazakhstan dated February 9, 2018 No. 633 “On measures to implement the Address of the Head of State to the people of Kazakhstan dated January 10, 2018 «New development opportunities in the conditions of the fourth industrial revolution» (as amended on July 22, 2019)].

4 Sovmestnyy prikaz Ministra informatsii i kommunikatsiy Respubliki Kazakhstan ot 20 marta 2018 goda № 98, General'nogo Prokurora Respubliki Kazakhstan ot 13 marta 2018 goda № 37, Ministra obrony Respubliki Kazakhstan, Nachal'nika Sluzhby gosudarstvennoy okhrany Respubliki Kazakhstan, Predsedatelya Agentstva po delam gosudarstvennoy sluzhby i protivodeystviyu korruptsii Respubliki Kazakhstan ot 16 marta 2018 goda № 66, Predsedatelya Komiteta natsional'noy bezopasnosti Respubliki Kazakhstan i Ministra vnutrennikh del Respubliki Kazakhstan «O poetapnoy tsifrovizatsii ugolovnogo protsessa, vklyuchaya protsess rassmotreniya obrashcheniy grazhdan» [Joint order of the Minister of Information and Communications of the Republic of Kazakhstan dated March 20, 2018 No. 98, the Prosecutor General of the Republic of Kazakhstan dated March 13, 2018 No. 37, the Minister of Defense of the Republic of Kazakhstan, the Head of the State Security Service of the Republic of Kazakhstan, the Chairman of the Agency for Civil Service Affairs and Anti-Corruption Republic of Kazakhstan dated March 16, 2018 No. 66, Chairman of the National Security Committee of the Republic of Kazakhstan and Minister of Internal Affairs of the Republic of Kazakhstan «On the phased digitalization of the criminal process, including the process of considering citizens' appeals»].

5 Ugolovno-protsessual'nyy kodeks Respublikи Kazakhstan ot 4 iyulya 2014 goda № 231-V (s izmeneniyami i dopolneniyami po sostoyaniyu na 02.03.2022 g.) [Code of Criminal Procedure of the Republic of Kazakhstan dated July 4, 2014 No. 231-V (as amended and supplemented as of March 2, 2022)].

6 Prikaz General'nogo Prokurora Respublikи Kazakhstan ot 19 sentyabrya 2014 goda № 89 «Ob utverzhdenii Pravil priyema i registratsii zayavleniya, soobshcheniya ili raporta ob ugolovnykh pravonarusheniakh, a takzhe vedeniya Yedinogo reyestra dosudebnykh rassledovaniy» [Order of the Prosecutor General of the Republic of Kazakhstan dated September 19, 2014 No. 89 «On approval of the Rules for accepting and registering an application, message or report on criminal offenses, as well as maintaining the Unified Register of Pre-trial Investigations»].

7 Pravila priyema i registratsii zayavleniya, soobshcheniya ili raporta ob ugolovnykh pravonarusheniakh, a takzhe vedeniya Yedinogo reyestra dosudebnykh rassledovaniy ot 19 sentyabrya 2014 g. № 89 [Rules for accepting and registering an application, messages or report on criminal offenses, as well as maintaining the Unified Register of Pre-trial Investigations dated September 19, 2014 No. 89].

8 Zakon Respublikи Kazakhstan ot 24 noyabrya 2015 goda № 418-V «Ob informatizatsii» (s izmeneniyami i dopolneniyami po sostoyaniyu na 03.05.2022 g.) [Law of the Republic of Kazakhstan dated November 24, 2015 No. 418-V «On Informatization» (as amended and supplemented as of May 3, 2022)].

9 Zakon Respublikи Kazakhstan ot 6 yanvarya 2012 goda № 527-IV «O natsional'noy bezopasnosti Respublikи Kazakhstan» (s izmeneniyami i dopolneniyami po sostoyaniyu na 27.12.2021 g.) [Law of the Republic of Kazakhstan dated January 6, 2012 No. 527-IV «On the National Security of the Republic of Kazakhstan» (as amended and supplemented as of December 27, 2021)].

10 Shul'gin, Ye. P. Pravovyye i organizatsionnyye osnovy deyatel'nosti organov dosudebnogo rassledovaniya MVD Respublikи Kazakhstan, osushchestvlyayushchikh proizvodstvo v elektronnom formate [Legal and organizational framework for the activities of the pre-trial investigation bodies of the Ministry of Internal Affairs of the Republic of Kazakhstan, carrying out proceedings in electronic format] // Dissertation for the degree of candidate of legal sciences. 12.00.11 – judicial activities, prosecutorial activities, human rights and law enforcement activities. Academy of Management of the Ministry of Internal Affairs of the Russian Federation. – Moscow, 2021. – 262 p.

Материал поступил в редакцию 10.06.22.

*Ф. С. Бейсембаева

Павлодар облысының полиция департаменті,
Қазақстан Республикасы Павлодар қ.

Материал баспаға түсті. 10.06.22

E-UD ФОРМАТЫНДА ҚЫЛМЫСТЫҚ ІСТЕРДІ ТЕГЕРУ

Бұл мақалада Қазақстан Республикасындагы e-UD форматындағы қылмыстық істерді тергеудің теориялық және практикалық мәселелері қарастырылған. Мемлекет басшысының 2018 жылғы 10 қаңтардағы Қазақстан халқына Жолдауын іске асыру жондегі Үлттық іс-шаралар жоспарына сәйкес Бас Прокурордың басқа ведомстволармен бірлескен бүйрекшімен Қылмыстық құқық бұзушылықты кезең-кезеңімен цифrlандыру жоспары бекітілді. процесі, оның ішінде азаматтардың отініштерін қараша процесі бекітілді. Қылмыстық процесті цифrlандыру уақыт пен қаржылық шығындарды үнемдейді, тергеу мен санкцияларды алу уақытын қысқартуға, бұрмалау қаупін азайтуға, қылмыстық процестің ашықтығын қамтамасыз етуге мүмкіндік береді. Жұмыста зерттеу мәселесі бойынша гылыми құқықтық және арнайы әдебиеттерге теориялық талдау жасалған; заңнамалық және нормативтік құжаттарды талдау, құқықтық тәжірибелі талдау және жалпылау. «Электрондық қылмыстық іс» модулін қолдану тәжірибесі зерделенді, қылмыстық процестің электронды форматы қылмыстық процесте адам құқықтарын қоргауды күшетту, қылмыстық процесте құқық қоргауды күшетту міндеттерін іске асыруға бағытталған практикалық цифрлық шешім екені расталды. тараптардың бәсекеге қабілеттілігі және қылмыстық процестің ашықтығын қамтамасыз ету

Кіттің сөздері: қылмыстық процесс, цифrlандыру, қылмыстық іс, электронды қылмыстық іс, қылмыстық процесте адам құқықтарын қоргау.

*F. S. Beisembaeva

Police Department of Pavlodar region, Republic of Kazakhstan, Pavlodar

Material received on 10.06.22

INVESTIGATION OF CRIMINAL CASES IN THE FORMAT OF E-UD

This article discusses the theoretical and practical issues of investigating criminal cases in the e-UD format in the Republic of Kazakhstan. In accordance with the National Action Plan for the implementation of the Address of the Head of State to the people of Kazakhstan dated January 10, 2018, by a joint order of the Prosecutor General with other departments, a Plan for the phased digitalization of the criminal process, including the process of considering citizens' appeals, was approved. The digitalization of the criminal process saves time and financial costs, helps to reduce the time for investigation and obtaining sanctions, reduces the risk of falsification, and ensures the transparency of the criminal process. The paper provides a theoretical analysis of the scientific legal and special literature on the research problem; analysis of legislative and regulatory documents, analysis and generalization of legal experience. The practice of using the «electronic criminal case» module has been studied, it is confirmed that the electronic format of criminal proceedings is a practical digital solution that is aimed at implementing the tasks of strengthening the protection of human rights in the criminal process, increasing the competitiveness of the parties and ensuring the transparency of the criminal process.

Keywords: criminal process, digitalization, criminal case, electronic criminal case, protection of human rights in criminal process.

***В. А. Вязнюк**

МВД РК, Республика Казахстан, г. Павлодар

ОБЩИЕ ПОЛОЖЕНИЯ ТЕОРИИ И ПРАКТИКИ ДОСУДЕБНОГО РАССЛЕДОВАНИЯ

Рассмотрено развитие системы уголовного судопроизводства в Республике Казахстан, приведена периодизация ее становления на основе наиболее существенных событий, рассмотрена правовая основа следственной работы, правовое положение сотрудников следственного аппарата. Раскрыто содержание уголовно-процессуальной деятельности, включающее: видовую характеристику производства по уголовным делам; научную, научно-методическую и информационную составляющие досудебного расследования; организацию работы следователя. На основе анализа поисково-познавательной деятельности определены задачи построения мысленной модели события, разработка и реализация программы поиска реальных и предполагаемых носителей информации. Эта программа реализуется через проведение следственных действий и оперативно-розыскных мероприятий, организуемых следователем.

Развернута схема организации работы следователя, пошагово дана характеристика её составным элементам. Охарактеризован процесс моделирования расследования, то есть мысленного воссоздания обстоятельств события и возможных путей его исследования, что обеспечивает анализ информации вокруг возникающих проблем и версий для поиска наиболее эффективных путей достижения цели. Этот сложный процесс получает выражение в плане расследования, схемах, заметках и др. вспомогательных материалах, отображающих представление следователя о средствах и методах установления обстоятельств преступления. Аналогом мысленной модели расследования и его основных элементов является уже план расследования.

Одним из фундаментальных правил организации работы следователя заключается в следующем: сформировав поисковую или познавательную задачу следователь должен прежде всего

определиться, во-первых в том, в состоянии ли он самостоятельно, не обращаясь ни к чьей помощи, успешно решить эту задачу; во-вторых, что ему необходимо предпринять в плане подготовки предстоящего действия (мероприятия). В соответствии с этим намечается и реализуется план соответствующих мер. Именно планированию как важной составляющей в работе следователя уделено в статье достаточное внимание. Приведены структура и содержание проведения следственных действий. Успешное раскрытие, расследование и предотвращение преступлений в большой степени зависит от успешного взаимодействия следователя с другими участниками этого процесса – оперативными сотрудниками, органами дознания, других правоохранительных органов, специалистами, экспертами, контрольно-ревизионными органами. Содержание взаимодействия определяется его целями, а это может быть: успешное проведение следственного действия; получение оперативной информации; поиск, обнаружение скрывшегося подозреваемого, вещественных доказательств, документов и т.д.

Ключевые слова: орган досудебного расследования, следователь, уголовное судопроизводство, поисково-познавательная деятельность, организация работы следователя, криминалистическая версия.

Введение

История развития органов расследования своими корнями уходит в глубокое прошлое и во все времена остается неотъемлемой частью государственного управления. История возникновения и развития любого правового института представляет интерес, поскольку позволяет проследить процесс формирования правовых норм, их историческую необходимость и потребность в механизме правового регулирования. Не зная прошлого, нельзя понять истинный смысл настоящего и цели будущего. В Казахстане становление и развитие органов расследования, а также уголовно-процессуального права тесно связано с историей развития судопроизводства Российской империи, а затем Советского Союза, под чьей юрисдикцией находился Казахстан до получения суверенитета [1].

В Казахстане вплоть до 1960 г. действовал Уголовный и Уголовно-процессуальный кодекс РСФСР, согласно которому право производства предварительного следствия законодательно возлагалось на органы прокуратуры и государственной безопасности.

В конце 80-х годов среди ученых и практиков вокруг судьбы предварительного следствия разгорелись споры. Отдельные руководители

горрайорганов внутренних дел, ответственные за раскрываемость преступлений оказывали прямое административное давление на должностных лиц следственных подразделений, толкали их в ходе расследования на нарушение законности. Прокуратура СССР также пришла к выводу о неэффективности существующей системы управления следственными аппаратами. В последующие годы названная система претерпела ряд существенных изменений.

После распада Союза каждое из вновь образованных государств, в вопросе о месте органов следствия пошло по своему пути.

С обретением независимости Казахстана начался новый этап развития института органов расследования. В 1995 г. была произведена существенная реформа предварительного следствия. Указом Президента Республики Казахстан от 6 октября 1995 г. был создан новый вневедомственный правоохранительный орган – Государственный следственный комитет (ГСК), который взял на себя функции предварительного следствия органов прокуратуры и внутренних дел. Это было достаточно сильное, оснащенное всеми кадрами, оперативно-розыскными возможностями и службами ведомство. Однако чрезмерная концентрация в подследственности ГСК значительной категории дел, отвлечение сил и средств на расследование несложных и не представляющих большой общественной опасности уголовных дел, а также отсутствие взаимодействия с органами внутренних дел, а порой соперничество, отрицательно повлияли в целом на эффективность деятельности новой правоохранительной структуры.

В связи с этим Президентом Республики Казахстан 22 апреля 1997 г. был принят Указ, которым были внесены принципиальные изменения в организацию и полномочия правоохранительных органов, включая ГСК и его органы на местах. МВД Республики вновь наделялось правом производства предварительного следствия преступлений против собственности, личности и тех видов, которые занимали значительный удельный вес в структуре преступности. А на органы ГСК были возложены борьба с экономическими, должностными, воинскими и особо опасными преступлениями. В ведение МВД были переданы все местные и некоторые иные органы ГСК (райгородделы). Таким образом, в результате указанных реформ в стране стали функционировать три следственных аппарата (ГСК, МВД и КНБ) с оперативно-розыскным обеспечением и дознанием, а также ряд новых органов дознания (налоговая полиция, военная полиция, таможенные органы). Однако впоследствии Указом Президента РК от 5 ноября 1997 г. Государственный следственный комитет был упразднен. В результате такой недостаточно продуманной реформы, инициированной отдельными ведомственными

руководителями, следственный корпус страны потерял огромное количество высококвалифицированных и преданных своей профессии сотрудников. Другими словами, исторический путь органов расследования Казахстана был нелегким и тернистым. Органы расследования подвергались реформированию и позже. Постановлением Правительства в апреле 2006 г. в МВД РК был создан Следственный комитет, в состав которого вошли следственный и военно-следственный департаменты, а также следователи и дознаватели спецполиции, которые позже Указом Президента Республики от 6 августа 2014 г. преобразован в Следственный департамент МВД РК с возложением прежних обязанностей. Этим же Указом было упразднено Агентство по борьбе с экономической и коррупционной преступностью (финансовая полиция) с передачей его функций и полномочий по предупреждению, выявлению, раскрытию и расследованию коррупционных преступлений и правонарушений - вновь образованному Агентству по делам государственной службы и противодействию коррупции; экономических и финансовых преступлений и правонарушений – Службе экономических расследований Комитета государственных доходов Министерства финансов РК. В настоящее время органы расследования находятся в разных ведомствах.

Материалы и методы

Проводился: анализ научной и специальной литературы по проблеме исследования, нормативных документов по исследуемой тематике; анализ и обобщение имеющегося опыта в сфере уголовного судопроизводства; опросные методы (беседа, анкетирование, интервьюирование); наблюдение; эксперимент; методы математической статистики по обработке экспериментальных данных.

При исследовании использованы: диалектический подход к познанию правовых явлений, позволяющий проанализировать их в историческом развитии и функционировании в контексте совокупности объективных и субъективных факторов, который определил выбор следующих методов: логический, исторический, системный. В целях достижения практически значимых результатов в процессе исследования были использованы также сравнительный и статистический методы.

Результаты и обсуждение

В статье проанализированы определения понятий: следственная работа, уголовное судопроизводство, поисково-познавательная деятельность, организация работы следователя,

Краткий обзор научных публикаций позволяет объединить результаты исследований разных отраслей науки и практики для более глубокого понимания сущности проблем уголовного судопроизводства, нормативно-

правового сопровождения преобразований в системе досудебного расследования. Подвергнуты обобщению определенные результаты, полученные в области научного исследования проблем развития следственной службы. Определены объективные закономерности, лежащие в основе процесса формирования и развития системы досудебного расследования в Казахстане, характеризующие существующую систему этого института процессуальных отношений, перспективы её дальнейшего развития и совершенствования.

В основе следственной работы лежит своеобразный процесс, который называется в науке криминалистики поисково-познавательная деятельность. Этот процесс развивается в глубину от незнания к знанию: предположительному, недостаточному, а от него к знанию полному, всестороннему, достоверном [2]. С криминалистической точки зрения, преступление представляет собой обусловленный активностью преступника процесс его контактного и бесконтактного взаимодействия с другими объектами окружающей среды: потерпевшие, почва, одежда, наркотические вещества, деньги и т.д. Все эти объекты, вовлеченные в орбиту преступления, участвуют в отражательном процессе.

Мысленное воссоздание на основе познания собранных фактических данных целостной картины содеянного и его последствий во всех юридически значимых признаках и образуют общую познавательную задачу уголовного судопроизводства [3]. Носителями информации являются как люди - участники преступного события, так и материальные объекты: идеальные, материальные следы. Задачей является построение мысленной модели события, разработка и реализация программы поиска реальных и предполагаемых носителей информации. Эта программа реализуется через проведение следственных действий и оперативно-розыскных мероприятий, организуемых следователем. В рамках поисково-познавательной деятельности можно выделить самостоятельные виды деятельности: поисковую, фиксирующую, исследовательскую и конструктивную. Первый этап досудебного расследования – осмотр места происшествия, Обнаружение искомых объектов – начальный этап поисковых действий. Далее стоит задача – поиск, выявление содержащейся в носителе информации, а с нею поиск истины. Поиск носителей информации осуществляется лично следователем, во взаимодействии с участниками следственно-оперативной группы, органом дознания, как в рамках гласных, так и негласных следственных действий; применение научно-технических средств и специальных научных познаний – экспертиза в лабораторных условиях в рамках производства соответствующих исследований и т.д. Конструктивная деятельность направлена на разрешение проблемных

ситуаций поискового, организационно – управленческого характера как стратегического так и тактического плана. Организовать поисково – познавательную деятельность в расследовании уголовного дела означает разработать и реализовать программу производства определенного комплекса подготовительных и вспомогательных мероприятий, способствующих решению правовых и криминалистических задач.

Схематично организация работы следователя выглядит следующим образом:

- построить, изучить адекватно сложившуюся ситуацию;
- определить направление предстоящей работы и выдвинуть необходимые версии;
- исходя из цели, результатов анализа ситуации и изучения версий, сформулировать задачи, подлежащие решению;
- составить план работы по проверке выдвинутых версий (с чего начать, как продолжить, какие действия и мероприятия надо выполнить, в какой последовательности, в какие сроки и т.д.);
- изучить нормативные, криминалистические источники, справочную литературу, обеспеченность НТС, пригласить необходимых специалистов и др. [4]. Важное значение в организации работы следователя имеет планирование. Любое следственное действие структурно включает в себя: начальный (подготовительный), промежуточный (рабочий) и заключительный этап. Подготовка к проведению к любому следственному действию включает в себя:
 - определение целей и задач следственного действия;
 - выбор времени и места наиболее удобного с тактической точки зрения;
 - определение последовательности проведения;
 - прогнозирование возможного развития ситуации по ходу намеченного действия и разработка адекватных вариантов реагирования на изменение условий;
 - изучение материалов дела, принятие мер по сбору недостающих данных;
 - изучение нормативного материала, регулирующего порядок производства следственного действия, а также методической, справочной литературы;
 - принятие мер по техническому, тактическому обеспечению, о круге участников и другие вопросы. Рабочий этап. Получение доказательств, обнаружение носителей доказательственной и иной информации, ее собирание и использование, реализация криминалистических и правовых

решений. Главное – реализация целей и задач, которые ставились при подготовке следственного действия.

Заключительный этап. Систематизация, оценка собранной информации, анализ хода и результата проделанной работы, выполнение удостоверительных действий. Расследование преступлений – сложный и трудоемкий процесс, вид человеческой деятельности по установлению истины в уголовном процессе. В установленный законом срок следователь обязан установить лицо, совершившее преступление, собрать и исследовать необходимые доказательства, принять меры к установлению причин и условий совершения преступления и т.д. Расследование происходит в условиях недостаточной информации о событии преступления, при дефиците времени, постоянно меняющейся обстановки, а часто и при противодействии преступника и других заинтересованных лиц.

В криминалистике планирование расследования преступлений понимается как тактический прием, основанный на научной организации труда, применяемый как в организации всего расследования по уголовному делу, так и при проведении отдельного следственного действия. Итак, логической основой планирования является следственная версия. Криминалистическая версия – это обоснованное предположение о факте, явлении или группе фактов, явлений, имеющих или могущих иметь значение для дела. Версия указывает на наличие и объясняет происхождение этих фактов, явлений, их содержание и связь между собой и служит целям установления истины по делу [5]. Криминалистическая версия представляет собой разновидность частной гипотезы. Таким образом, работа следователя по расследованию уголовного дела, как и любая деятельность, состоящая из комплекса различных трудовых операций, должна планироваться. Будучи методом организованного ведения следствия, планирование есть обоснованное материалами уголовного дела определение путей и средств с помощью которых при наименьшей затрате сил и средств, должно быть раскрыто преступление, изобличен подозреваемый, выявлены причины и условия, способствовавшие совершению преступления

Взаимодействие в организации расследования. Успешное раскрытие, расследование и предотвращение преступлений в большой степени зависит от успешного взаимодействия следователя с другими участниками этого процесса – оперативными сотрудниками, органами дознания, других правоохранительных органов, специалистами, экспертами, контрольно-ревизионными органами и т.д.

С процессуальной точки зрения следователь занимает, исходя из его процессуального статуса, главную и руководящую роль, несет персональную

ответственность за принимаемые решения и результаты расследования в целом. Вся деятельность иных участников досудебного производства подчинена задачам, поставленным перед ними следователем, согласуется с ним. Содержание взаимодействия определяется его целями, а это может быть: успешное проведение следственного действия; получение оперативной информации; поиск, обнаружение скрывшегося подозреваемого, вещественных доказательств, документов и т.д. Поэтому взаимодействие может быть разовым, краткосрочным или осуществляться на постоянной основе в течении значительного времени (работа по конкретному делу, в составе следственно-оперативных групп) [6]. Положительным примером организации взаимодействия следователя с оперативными службами является опыт работы ветерана органов внутренних дел Вязнюк Владимира Аркадьевича по расследованию уголовного дела, связанного с хищением в особо крупном размере путём мошенничества, касающихся финансовых операций с банковскими азино. Силами следственно-оперативной группы, с привлечением сотрудников службы по борьбе с хищениями в экономической сфере, в короткие сроки были задержаны шесть фигурантов по делу, действиями которых был нанесён ущерб государству на сумму более десяти миллионов долларов США. Другим примером успешного взаимодействия следственного аппарата УВД Павлодарской области, оперативных служб районных подразделений, стало раскрытие «по горячим следам» разбойного нападения в Железинском районе на граждан России, перегонявших автомашины в Казахстан.

Выводы

В последние годы идет постоянный поиск наиболее рациональных форм производства по раскрытию и расследованию преступлений, обеспечению следователя всех систем правоохранительных органов условиями для успешного осуществления возложенных на него полномочий. В недавнем Послании Главы государства справедливо отмечено, что нужны глубокие и качественные преобразования в работе правоохранительных органов и поручено пересмотреть функции Службы экономических расследований Министерства финансов, а также избавить полицию от не свойственных функций.

Действительно, в контексте прошедшей конституционной реформы в радикальной перестройке нуждаются органы расследования МВД. Как известно, существенной новеллой Конституции Республики стала норма о том, что «уголовное преследование от имени государства осуществляют прокуратура» (вместо ранее имевшегося «в случаях, порядке и в пределах

установленных законом, осуществляет уголовное преследование»), подчеркивающая стержневую деятельность и обязанность надзорного органа непосредственно выполнять функцию уголовного преследования.

То есть, прокуратуре отведена роль единственного органа, наделенного правом от имени государства осуществлять уголовное преследование на всех стадиях уголовного процесса. Поэтому процесс осуществления прокуратурой уголовного преследования от имени государства предполагает ее активное участие на всех стадиях расследования уголовного дела и устранение прокурора от непосредственного участия хотя бы в одной из них может поставить под сомнение законность следственных и иных действий. Однако, в этом вопросе до сих пор не внесена ясность в уголовно-процессуальный кодекс. Так согласно п. 22 ст.7 УПК, уголовное преследование есть процессуальная деятельность, осуществляемая стороной обвинения ..., а стороной обвинения, в соответствии с п.2 ст.7 УПК, являются не только органы уголовного преследования, но и потерпевший (частный обвинитель), гражданский истец и их законные представители. А органы уголовного преследования, как указано в пункте 23 ст.7 УПК,- это не только прокурор, но и следователь, дознаватель, орган дознания. Что касается органов дознания, то их множеств, которые перечислены в ст.61 УПК РК [7].

Таким образом, получается, что на сегодня уголовное преследование вправе осуществлять не только органы прокуратуры, что вызывает сомнение в плане согласованности вышеуказанных норм УПК с новым конституционным предписанием. Ведь конституционная норма о том, что прокуратура представляет интересы государства в суде, означает, что данную функцию не вправе осуществлять иные государственные органы, кроме прокуратуры. По нашему мнению, с учетом нового конституционного требования, возникла настоятельная необходимость кардинального изменения места и правового статуса ключевых участников досудебного производства - сотрудников органов расследования [8].

Обеспечение полного раскрытия преступлений, оперативного и объективного расследования, привлечение к уголовной ответственности лиц, их совершивших, защита прав и законных интересов граждан обязывает найти органам расследования достойное место в системе правоохранительных органов страны.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ

- 1 **Журсимбаев, С.** Органы расследования Казахстана нуждаются в радикальном реформировании, 2018. – 123 с.
- 2 **Волынский, А. Ф.** Криминалистика: Учебник. – М. : Закон и право, 2010. – С.142–148.
- 3 **Якимов, И. П.** Криминалистика. Руководство по уголовной технике и тактике. – М. : МЛексЭст, 2013. – 469 с.
- 4 **Порубов, Н. И.** Криминалистика : учебное пособие /под ред. Н.И. Порубова. – Минск: Вышешшая школа, 2011. – С.191–204.
- 5 **Гармаев, Ю. П.** Руководство для следователя и его помощника. Учебно-практическое пособие/под ред. Ю.П. Гармаева. – М. : Юрлитформ, 2009. – С. 40–48.
- 6 **Сысалов, М. П.** Основы оперативно-розыскной деятельности. Учебник. – Алматы : Юридическая литература, 2006. – 338 с.
- 7 Уголовно-процессуальный кодекс Республики Казахстан от 4 июля 2014 года (с изменениями и дополнениями от 2 марта 2022 года) / <https://online.zakon.kz/document/>
- 8 **Вершинина, С.** Досудебное производство. Учебное пособие, 2017. – 38 с.
- 9 **Шнарабаев, Б. К.** Возбуждение уголовного дела и общие условия предварительного расследования. – Алматы : Данекер, 2003. – 97 с.
- 10 **Казиканов, Т. Т.** Механизм возбуждения и расследования уголовного дела: Учебно-практическое пособие. – Костанай, 2007. – 89 с.

REFERENCES

- 1 **Zhursimbayev, S.** Organy rassledovaniya Kazahstana nuzhdayutsya v radikal'nom reformirovaniyu [The investigative bodies of Kazakhstan need radical reform][Text], 2018. – 123 p.
- 2 **Volynsky, A. F.** Kriminalistika: Uchebnik. – Moscow : Zakon i pravo Criminalistics: Textbook. – Moscow : Law and Law][Text], 2010. – pp.142–148.
- 3 **Yakimov, I. P.** Rukovodstvo po ugovolnoj tekhnike i taktike. – Moscow : MLeksEst Criminalistics [Manual of criminal technique and tactics. - Moscow: Lexest][Text], 2013. – 469 p.
- 4 **Porubov, N. I.** Kriminalistika [Criminalistics] : a textbook /edited by N.I. Porubov. – Minsk: Higher School [Text], 2011. – pp.191–204.
- 5 **Garmaev, Yu. P.** Rukovodstvo dlya sledovatelya i ego pomoshchnika [Manual for the investigator and his assistant] Educational and practical manual/ edited by Yu.P. Garmaev. – Moscow : Yurlitinform [Text], 2009. – pp. 40–48.

6 **Sysalov, M. P.** Osnovy operativno-rozysknoj deyatel'nosti. Uchebnik. – Almaty : YUridicheskaya literatura [Fundamentals of operational investigative activity. Textbook]. – Almaty : Legal Literature [Text], 2006. – 338 p.

7 Ugolovno-processual'nyj kodeks Respubliki Kazahstan ot 4 iyulya 2014 goda (s izmeneniyami i dopolneniyami ot 2 marta 2022 goda) [Criminal Procedure Code of the Republic of Kazakhstan dated July 4, 2014 (with amendments and additions dated March 2, 2022)] / <https://online.zakon.kz/document/> [Text], – 98 p.

8 **Vershinina, S.** Dosudebnoe proizvodstvo. Uchebnoe posobie [Pre-trial proceedings. Textbook][Text], 2017. – 38 p.

9 **Shinarbayev, B. K.** Vozbuzhdenie ugolovnogo dela i obshchie usloviya predvaritel'nogo rassledovaniya [Initiation of a criminal case and general conditions of preliminary investigation] – Almaty : Daneker [Text], 2003. – 97 p.

10 Kazikanov, T. T. Mekhanizm vozbuздheniya i rassledovaniya ugolovnogo dela [The mechanism of initiation and investigation of a criminal case] : An educational and practical guide / T. T. Kazikanov. – Kostanay [Text], 2007. – 89 p.

Материал поступил в редакцию 10.06.22

**B. A. Вязнюк*

КР ПМ, Қазақстан Республикасы, Павлодар қ.

Материал баспаға түсті. 10.06.22

СОТҚА ДЕЙІНГІ ТЕРГЕП-ТЕКСЕРУ ТЕОРИЯСЫ МЕН ПРАКТИКАСЫНЫң ЖАЛПЫ ЕРЕЖЕЛЕРІ

Қазақстан Республикасында қылмыстық сот ісін жүргізу жүйесін дамыту қарастырылды, негұрлым елеулі оқиғалар негізінде оның қалыптасуын кезең-кезеңімен жүргізу келтірілді, тергеу жұмысының құқықтық негізі, тергеу аппараты қызметкерлерінің құқықтық жағдайы қаралды. Қылмыстық іс жүргізу қызметінің мазмұны ашылды, оның ішінде: қылмыстық істер бойынша іс жүргізуідің түрлік сипаттамасы; сотқа дейінгі тергеудің гылыми, гылыми-әдістемелік және ақпараттық құрамадас боліктері; тергеушиңің жұмысын үйымдастыру. Іздеу-тапымдық іс-әрекетті талдау негізінде оқиғаның психикалық моделін құру, нақты және болжамды ақпарат тасымалдаушыларын іздеу бағдарламасын өзірлеу және іске асыру міндеттері анықталды. Бұл бағдарлама тергеуши үйымдастырган тергеу әрекеттері мен жедел-іздестіру шараларын жүргізу арқылы жүзеге асырылады.

Тергеушінің жұмысын үйімдастыру схемасы жасалды, оның құрамдас элементтеріне кезең-кезеңімен сипаттама берілді. Тергеуді модельдеу процесі сипатталады, яғни оқиғаның мән-жайларын жөнне оны зерттеудің мүмкін жолдарын ойлау, бұл мақсатқа жетудің ең тиімді жолдарын табу үшін туындалған мәселелер мен нұсқалар туралы ақпаратты талдауды қамтамасыз етеді. Бұл курделі процесс тергеу жоспарында, схемаларда, жазбаларда жөнне тергеушінің қылмыстың мән-жайларын анықтау құралдары мен әдістері туралы козқарасын корсететін басқа да комекші материалдарда корініс табады. Тергеудің психикалық моделінің аналогы жөнне оның негізгі элементтері қазірдің озінде тергеу жоспары болып табылады.

Тергеушінің жұмысын үйімдастырудың негізгі ережелерінің бірі: іздеу немесе танымдық тапсырманы қалыптастыра отырып, тергеуші ең алдымен, бұл мәселені кімнің комегіне жүргінбей-ақ, өз бетінше шеше алатындығын анықтауы керек; екіншіден, ол алдағы әрекетті дайындау жоспарында не істеп керек (*ic-шаралар*). Осыған сәйкес тиісті шаралар жоспары белгіленіп, іске асырылуда. Бұл мақалада тергеушінің жұмысындагы маңызды компонент ретінде жоспарлауга жеткілікті қоңыр болінеді. Тергеу әрекеттерін жүргізуідің құрылымы мен мазмұны көлтірілген. Қылмыстарды сәтті ашу, тергеу жөнне алдын - алу көбінесе тергеушінің осы процестің басқа қатысуышыларымен-жедел қызметкерлермен, анықтау органдарымен, басқа құқық қорғау органдарымен, мамандармен, сарашылармен, бақылау жөнне тексеру органдарымен сәтті өзара әрекеттесуіне байланысты. Өзара *ic-қимылдың* мазмұны оның мақсаттарымен айқындалады, ал бұл: тергеу *ic-әрекетін* сәтті жүргізу; жедел ақпарат алу; жасырынған құдіктіні, заттай дәлледемелерді, құжастарды жөнне т. б. іздеу, табу.

Кілтті создер: сотқа дейінгі тергеу, тергеуші, қылмыстың істі жүргізу, іздестіру-танымдық қызмет, тергеуші жұмысын үйімдастыру, криминалистік нұсқа.

*V. A. Vyaznyuk

MIA RK, Republic of Kazakhstan, Pavlodar.

Material received on 10.06.22

GENERAL PROVISIONS OF THE THEORY AND PRACTICE OF PRE-TRIAL INVESTIGATION

The development of the criminal justice system in the Republic of Kazakhstan is considered, the periodization of its formation on the basis of the most significant events is given, the legal basis of investigative work, the legal status of the investigative staff is considered. The content of criminal procedural activity is disclosed, including: specific characteristics of criminal proceedings, cases; scientific, scientific-methodological and informational components of pre-trial investigation; organization of the investigator's work. Based on the analysis of search and cognitive activity, the tasks of constructing a mental model of an event, the development and implementation of a program for searching for real and assumed information carriers are determined. This program is implemented through investigative actions and operational search activities organized by the investigator.

The scheme of the organization of the investigator's work is developed, the characteristic of its constituent elements is given step by step. The process of investigation modeling is characterized, that is, the mental reconstruction of the circumstances of the event and possible ways of its investigation, which provides an analysis of information around emerging problems and versions to find the most effective ways to achieve the goal. This complex process is expressed in terms of investigation, diagrams, notes, etc. auxiliary materials reflecting the investigator's idea of the means and methods of establishing the circumstances of the crime. One of the fundamental rules of the organization of the investigator's work is as follows: having formed a search or cognitive task, the investigator must first of all decide, firstly, whether he is able to successfully solve this task on his own, without turning to anyone's help; secondly, what he needs to do in terms of preparing the upcoming action (events). In accordance with this, a plan of appropriate measures is being planned and implemented.

Keywords: pre-trial investigation body, investigator, criminal proceedings, search and cognitive activity, organization of the investigator's work, forensic version.

***Е. А. Дорожинская**

Сибирский институт управления – филиал Российской академии народного хозяйства и государственной службы при Президенте Российской Федерации, Российская Федерация, г. Новосибирск

ПРАВОВЫЕ ПРОБЛЕМЫ ВВЕДЕНИЯ МОРАТОРИЯ НА БАНКРОТСТВО КОРПОРАЦИЙ В РОССИИ В 2022 ГОДУ

В статье рассматриваются условия и причины введения моратория на банкротство корпораций в Российской Федерации в 2022 году в сравнении с практикой «пандемийного» времени. Исследуются точки зрения представителей органов власти, принимающих решение о введении моратория. Раскрываются особенности применения ограничений для субъектов предпринимательской деятельности при банкротстве корпораций. Представляют интерес цели введения моратория и его место в механизме правового регулирования банкротства организаций в современных нестабильных экономических условиях. В сравнении с опытом 2020 года отмечается упрощение определения субъектного состава применения моратория, а также применение толкования «мораторных» норм высшими судами по аналогии. Обосновывается необходимость изменения правового регулирования исполнительного производства к должникам-банкротам в течение моратория. Анализируется неудачный опыт уклонения от выплат по исполнительным листам, обеспечивающим предпринимательские обязательства, возникшие до введения процедур банкротства. Прогнозируются проблемы, которые могут возникнуть у корпораций на стадии конкурсного производства в ходе реализации моратория (например, невозможность обращения взыскания на заложенное имущество, активность выхода корпораций из-под влияния моратория, ухудшение финансового положения кредиторов корпорации-должника и пр.).

Ключевые слова: мораторий, корпорация, отсрочка исполнения, исполнительное производство, заявление должника.

Введение

В связи с изменениями в политической и экономической жизни России в марте 2022 года снова изменился механизм применения законодательства о банкротстве как юридических, так и физических лиц. В частности, был введен так называемый «мораторий на банкротство». Нельзя сказать, что этот механизм был новым для российских предпринимателей, поскольку в 2020 году уже был опыт внедрения моратория по иным причинам.

В любом случае, российское правительство обозначало в качестве главной цели введения моратория на банкротство корпораций - помочь представителям бизнеса, индивидуальным предпринимателям и физическим лицам для выхода из сложного финансового положения, удержания своих позиций на рынке и возврата к нормальной хозяйственной деятельности, а также сохранения рабочих мест. Предполагалось, что за срок действия моратория выпадает возможность найти новые источники доходов и укрепить финансовое положение.

По прошествии недолгого времени с момента введения моратория есть повод порассуждать о его сущности в современных политических и экономических условиях, а также о его перспективах.

Материалы и методы

Анализ действующего российского законодательства, регулирующего применение моратория для корпораций, имеющих признаки несостоятельности; формально-юридический метод, позволяющий установить свойства и признаки моратория.

Результаты и обсуждение

Федеральный закон от 08 марта 2022 г. № 46-ФЗ «О внесении изменений в отдельные законодательные акты Российской Федерации» [1] обеспечил введение пакета изменений в различных направлениях регулирования как социальной жизни, так и предпринимательства.

Федеральная налоговая служба среагировала оперативно. На следующий день её глава Даниил Егоров принял решение о введении моратория на банкротство в части приостановлении подачи налоговыми органами заявлений о банкротстве должников. Таким образом, государство установило в качестве приоритета не обеспечение своих интересов как кредитора, а содействие реструктуризации задолженности должников с целью их сохранения.

В тот же день и с той же приоритетной целью Правительство Российской Федерации приняло постановление № 308 «О поддержке российских организаций и индивидуальных предпринимателей, в наибольшей степени пострадавших от введения ограничительных мер со стороны иностранных государств» [2], предоставив промышленным организациям, пострадавшим

от введения санкций иностранными государствами, отсрочку исполнения обязательств по соглашениям о субсидировании в рамках государственных программ.

Далее последовало постановление Правительства Российской Федерации от 26 марта 2022 г. №479 [3], запретившее до конца 2022 года начисление неустоек (штрафов, пеней), процентов, возмещения убытков и иных финансовых санкций по договору долевого участия. Кроме того, для заявленных до 30 марта 2022 г. требований по вышеназванным санкциям в части их уплаты предоставлялась отсрочка.

Похожие приёмы поддержки со стороны государства в отношении субъектов предпринимательства уже наблюдались в последние два года, но тогда они были связаны с объективными сложностями ведения бизнеса в условиях всемирной пандемии и последующих ограничений. Сейчас же обстановка другая, и меры поддержки применяются несколько иначе.

28 марта 2022 г. Правительство Российской Федерации приняло постановление №497 «О введении моратория на возбуждение дел о банкротстве по заявлениям, подаваемым кредиторами» [4]. В данном случае Правительство РФ воспользовалось своими полномочиями не просто в отношении введения моратория, но и в определении его субъектов, а также срока его действия – до 1 октября 2022 года.

Сразу стали заметны отличия текущей ситуации от моратория 2020-2021 годов, который вводился для пострадавших от пандемии отраслей, системообразующих и стратегических организаций. Но при этом всем им была дана возможность отказаться от права на мораторий, поскольку, как известно, он сопровождается последствиями, предусмотренными абз. 5, 7-10 п.1 ст. 63 федерального закона от 26 октября 2002 года № 127-ФЗ «О несостоятельности (банкротстве)» [5] в виде запрета на выплату дивидендов и распределение прибыли между учредителями (участниками) корпораций, не начисляются неустойки за неисполнение денежных обязательств и т.д.

В результате к началу октября 2020 года от права на мораторий отказались 408 системообразующих организаций, 70 юридических лиц, в отношении которых уже были возбуждены процедуры банкротства, а также 150 индивидуальных предпринимателей [6]. Эти цифры служат подтверждением факта, что сам по себе мораторий не всегда выгоден для субъектов предпринимательства, если рассматривать их конкретные обстоятельства и экономическое положение на момент его введения.

В марте 2022 года, с одной стороны, несколько изменились условия введенного моратория, с другой стороны, осталась возможность руководствоваться разъяснениями Пленума Верховного суда Российской

Федерации, принятymi в 2020 году, в частности, Постановлением «О некоторых вопросах применения положений статьи 9.1 федерального закона от 26 октября 2002 года № 127-ФЗ «О несостоятельности (банкротстве)» от 24 декабря 2020 г. № 44 [7].

К примеру, действующий ныне мораторий гораздо шире определяет субъектный состав должников, включая в него как граждан и предпринимателей, так и любые корпорации, за исключением застройщиков, являющихся «проблемными» на момент его введения. И, следуя вышеописанной логике, на момент написания данной статьи от моратория на банкротство уже отказалось более 40 корпораций [8].

К тому же не стоит забывать, что право самого должника на подачу заявления о признании себя банкротом осталось неизменным. Также мораторий не исключает возможность по заявлению кредитора возбудить дело о банкротстве ликвидируемой корпорации-должника. Таким образом, механизм банкротства корпораций продолжит работать даже в период моратория.

Но у остальных должников возникают вопросы относительно механизма применения моратория. Например, является ли достаточным основанием для возврата арбитражным судом заявления кредитора о признании должника банкротом включение этого должника в перечень лиц, на которых распространяется мораторий?

Стоит учесть, что арбитражный суд проверяет соблюдение требований законодательства на стадии принятия заявления к производству. Если заявление кредитора о банкротстве должника было подано в арбитражный суд и принято к рассмотрению до введения моратория, то дальше оно будет рассматриваться без учета ст. 9.1 федерального закона от 26 октября 2002 г. № 127-ФЗ «О несостоятельности (банкротстве)». Если же заявление кредитора подано после введения моратория, то оно будет возвращено на основании ст. 129 Арбитражного процессуального кодекса Российской Федерации. После прекращения моратория этому кредитору надо будет снова пройти по полному процедурному кругу, начиная с направления повторного уведомления о намерении обратиться в суд.

С другой стороны, вопросы могут возникать не только в рамках самой процедуры банкротства корпорации, но и в исполнительном производстве по имущественным взысканиям по требованиям, возникшим до введения моратория, которое приостанавливается на период моратория. К таким имущественным требованиям можно отнести, например, требования из ранее возникших обязательств возвратить денежную сумму по договору займа, выданному до моратория; требования из дляющихся договоров, предусматривающих периодические платежи со стороны должника за

полученные товары, работы, услуги; требования, возникшие в результате уступки права требования до моратория; требования, являющиеся текущими по законодательству о банкротстве и многие другие.

Но может ли кредитор в период моратория направить исполнительные документы о взыскании денежных средств по требованиям, возникшим до введения моратория, в банк должника, и получить исполнение? Направить – да, банк примет этот исполнительный документ. Получить деньги – нет, поскольку банк оставит этот документ без исполнения до окончания действия моратория. Поэтому приставам-исполнителям остается применять иные исполнительные действия (наложение ареста и т.д.).

Возникают сомнения в справедливости данного ограничения на исполнение применительно к долгам, возникшим до введения моратория. По опыту «прошлого» моратория, данное ограничение породило многочисленные злоупотребления со стороны корпораций, которые были в состоянии рассчитаться с некоторыми своими кредиторами, но воспользовались нормой закона и уклонились от исполнения судебных решений. Эти факты были приведены заместителем главы Федеральной налоговой службы Константином Чекмышевым в конце марта 2022 года в письме для Минэкономразвития, в котором он предложил согласовать введение нового моратория на банкротства только при условии отказа от приостановки исполнительного производства по долгам, возникшим до его объявления.

Но проблема заключалась в том, что это приостановление закреплено в ст. 9.1 федерального закона от 26 октября 2002 г. № 127-ФЗ «О несостоятельности (банкротстве)», и для изменения нормы пришлось бы вносить изменения в закон. Минэкономразвития разработало законопроект, но не получило поддержки от Минюста России и Федеральной службы судебных приставов, которые заявили о необходимости снижения рисков для корпораций для поддержания экономической стабильности, а Банк России и вовсе оценил законопроект как создающий неравные условия для кредиторов [9]. Поэтому для текущего моратория можно ожидать аналогичных рисков проявления должниками недобросовестного поведения путем уклонения от выплат по исполнительным листам, обеспечивающих «домораторные» обязательства.

Также мораторий сделал невозможным в период своего действия изъятие собственником имущества должника – юридического лица – принадлежащего должнику имущества. С одной стороны, эта норма кажется излишней, ведь изымать имущество может только учредитель учреждения. Тем не менее, отсутствие такого правила в нормах о моратории могло бы приводить к ошибочному прочтению, в результате которого подобное изъятие толковалось бы как допустимое.

Мораторий ограничил право начисления неустоек (штрафов, пеней) и установления иных финансовых санкций за неисполнение или ненадлежащее исполнение денежных обязательств и обязательных платежей, за исключением текущих платежей. Стоит уточнить, что данное правило применяется также и к процентам, определяемым в соответствии со статьёй 395 Гражданского Кодекса Российской Федерации, так как они относятся к мере ответственности. Интересно то, что в данном случае стал применим принцип, отраженный в вопросе 10 из «Обзора по отдельным вопросам судебной практики, связанным с применением законодательства и мер по противодействию распространению на территории Российской Федерации новой коронавирусной инфекции (COVID-19) № 3» [10], утвержденного Президиумом Верховного Суда РФ еще при регулировании отношений в пандемийный период. Как видно, правоприменители посчитали возможным в данном случае применить аналогичное толкование.

Кроме того, мораторий повлек невозможность обращения взыскания на заложенное имущество, в том числе во внесудебном порядке. Но применительно к текущей ситуации данное правило следует понимать узко, поскольку логично распространять его только на обращение взыскания по инициативе залогового кредитора. Ведь залогодатель может быть сам заинтересован в обращении взыскания на свое имущество, и мораторные ограничения только ухудшают его положение.

Выводы

Как показала практика последних месяцев, количество корпораций и иных субъектов предпринимательской деятельности, отказывающихся от применения моратория в отношении них, растет, что объективно подтверждает его неэффективность.

Реакция же предпринимательского сообщества проявляется в том, что 22 июня 2022 года шесть профессиональных объединений в различных экономических сферах направили председателю правительства Российской Федерации Михаилу Мишустину совместное предложение с предложением досрочно завершить мораторий на возбуждение дел о банкротстве и взыскание задолженности. Были обозначены следующие причины. Первая: существенно изменилась обстановка, в результате которой экономическая ситуация в стране стабилизировалась, а инфляция замедлилась. Вторая: значительный наблюдаемый отрицательный эффект, поскольку с момента введения моратория «платежная дисциплина всех категорий должников снизилась до 30 %, поступление денежных средств от Федеральной службы судебных приставов в рамках исполнительных производств снизилось до

32 % от прежнего уровня, от кредитных организаций при предъявлении им исполнительных документов - с 97 % до полного прекращения» [11].

Безусловно, имеются и иные проблемы, связанные с объявлением текущего моратория, но, как уже стало очевидно, их предупреждение сможет стать эффективным только с годами наращивания практики его реализации и соответствующим изменением действующего законодательства.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ

1 Федеральный закон от 08.03.2022 № 46-ФЗ «О внесении изменений в отдельные законодательные акты Российской Федерации» [Электронный ресурс] – URL : http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_411095/

2 Постановление Правительства РФ от 09.03.2022 № 308 (ред. от 26.03.2022) «О поддержке российских организаций и индивидуальных предпринимателей, пострадавших от введения ограничительных мер со стороны иностранных государств» [Электронный ресурс] – URL : http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_411217/

3 Постановление Правительства РФ от 26.03.2022 № 479 (ред. от 17.05.2022)«Об установлении особенностей применения неустойки (штрафа, пени), иных финансовых санкций, а также других мер ответственности за неисполнение или ненадлежащее исполнение обязательств по договорам участия в долевом строительстве, установленных законодательством о долевом строительстве, и об особенностях включения в единый реестр проблемных объектов многоквартирных домов и (или) иных объектов недвижимости, в отношении которых застройщиком более чем на 6 месяцев нарушены сроки завершения строительства (создания) многоквартирного дома и (или) иного объекта недвижимости и (или) обязанности по передаче объекта долевого строительства участнику долевого строительства по зарегистрированному договору участия в долевом строительстве» URL : http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_413069/

4 Постановление Правительства РФ от 28.03.2022 № 497 «О введении моратория на возбуждение дел о банкротстве по заявлениям, подаваемым кредиторами» [Электронный ресурс] – URL: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_413460/

5 Федеральный закон от 26.10.2002 № 127-ФЗ (ред. от 30.12.2021 с изм. и доп., вступ. в силу с 01.03.2022) «О несостоятельности (банкротстве)» URL : http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_39331/

6 Савченко, Д. Итоги 6 месяцев моратория на банкротство. Обзор статистики отказов от права на мораторий по состоянию на

06.10.2020 г. [Электронный ресурс] – URL : https://zakon.ru/blog/2020/10/07/itogi_6_mesyacev_moratoriya_na_bankrotstvo_obzor_statistiki_otkazov_ot_prava_na_moratorij_po_sostoya

7 Постановление Пленума Верховного Суда РФ от 24.12.2020 № 44 «О некоторых вопросах применения положений статьи 9.1 Федерального закона от 26 октября 2002 года № 127-ФЗ «О несостоятельности (банкротстве)» [Электронный ресурс] – URL : http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_372287/

8 Сайт Федресурс : Новости URL:<https://fedresurs.ru/news?proj=Bankrot&attempt=1> ФНС настаивает на выведении взысканий из моратория на банкротства в силу негативного опыта 2020 года [Электронный ресурс] – URL: <https://fedresurs.ru/news/15ea1204-6371-4857-81af-71c267aba7db>

9 Обзор по отдельным вопросам судебной практики, связанным с применением законодательства и мер по противодействию распространению на территории Российской Федерации новой коронавирусной инфекции (COVID-19) № 3 (утв. Президиумом Верховного Суда РФ 17.02.2021) [Электронный ресурс] – URL : http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_377296/

10 Сайт Федресурс : Представители финансового и ЖКХ просят Мишустина досрочно завершить мораторий на банкротства и взыскания [Электронный ресурс] – URL : <https://fedresurs.ru/news/cdb0bcbb-2ff9-45e5-88cf-115780dfa198>

REFERENCES

1 Federal'niy zakon ot 08.03.2022 №46-FZ «O vnesenii izmeneniy v otdel'niye zakonodatel'niye akty Rossiyskoy Federazii» [Federal Law No. 46-FZ dated 08.03.2022 «On Amendments to Certain Legislative Acts of the Russian Federation»] [Electronic resource] – URL: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_411095/

2 Postanovleniye Pravitel'stva RF ot 09.03.2022 № 308 (red. ot 26.03.2022) «O podderzhke rossiyskih organizaciy I individual'nyh predprinimateley, postradavshih ot vvedeniya ogranicitel'nyh mer so storony inostrannyh gosudarstv» [Decree of the Government of the Russian Federation No. 308 of 09.03.2022 (ed. of 26.03.2022) «On the support of Russian organizations and individual entrepreneurs affected by the introduction of restrictive measures by foreign states»] [Electronic resource] – URL: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_411217/

3 Postanovleni`e Pravitel`stva RF ot 26.03.2022 № 479 (red. ot 17.05.2022) «Ob ustanovlenii osobennostey primeneniya neustoyki (shtrafa, peni), inyh finansovih sankciy, a takzhe drugih mer otvetstvennosti za neispolneniye ili nenailezhashee ispolneniye obyazatel`stv po dogovoram uchastiya v dolevom stroitel`stve, ustanovlennyh zakonodatel`stvom o dolevom stroitel`stve, I ob osobennostyah vklucheniya v edinyi reestr problemnih ob`ektov mnogokvartirnyh domov i (ili) inyh ob`ektov nedvizhimosti, v otnoshenii kotoryh zastroyshikom bolee chem na 6 mesyazev narusheny sroka zaversheniya stroitel`stva (sozdany`a) mnogokvartirnogo doma I (ili) inogo ob`ekta nedvizhimosti I (ili) obyazannosty po peredache ob`ekta dolevogo stroitel`stva uchastniku dolevogo stroitel`stva po zaregistrivannomu dogovoru uchastiya v dolevom stroitel`stve» [Decree of the Government of the Russian Federation No. 479 of 26.03.2022 (ed. dated 17.05.2022) «On establishing the Specifics of the Application of Penalties (Fines, Penalties), Other Financial sanctions, as well as Other Liability Measures for Non-Fulfillment or Improper Fulfillment of Obligations under Contracts of Participation in Shared-Equity Construction Established by the Legislation on Shared-Equity Construction, and on the Specifics of Inclusion in the Unified Register of Problematic Objects of Apartment Buildings and (or) Other Objects real estate, in respect of which the developer has violated the deadlines for completing the construction (creation) of an apartment building and (or) other real estate object for more than 6 months and (or) the obligation to transfer the shared construction object to a participant in shared construction under a registered contract of participation in shared construction»] [Electronic resource] – URL: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_413069/

4 Postanovleni`e Pravitel`stva RF ot 28.03.2022 № 497 «O vvedenii moratoriya na vozbuздeniya del o bankrotstve po zayavleniyam, podavayemim kreditorami» [Decree of the Government of the Russian Federation No. 497 dated 03/28/2022 “On the Introduction of a Moratorium on the Initiation of Bankruptcy Cases on Applications submitted by creditors»] [Electronic resource] – URL: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_413460/

5 Federal`niy zakon ot 26.10.2002 № 127-F3 (red. ot 30.12.2021 с изм. и доп., вступ. в силу с 01.03.2022) «O nesostoyatel`nosti (bankrotstve)» [Federal Law No. 127-FZ of 26.10.2002 (as amended on 30.12.2021 with amendments and additions, intro. effective from 01.03.2022) «On insolvency (bankruptcy)» [Electronic resource] – URL: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_39331/

6 Savchenko, D. Itogi 6 mesyazev moratotiya na bankrotstvo. Obzor statistiki otkazov ot prava na moratoria po sostoyaniyu na 06.10.2020 [The results of the 6-month moratorium on bankruptcy. Review of statistics on waivers of the right

to a moratorium as of 06.10.20] [Electronic resource] – URL: https://zakon.ru/blog/2020/10/07/itogi_6_mesyacev_moratoriya_na_bankrotstvo_obzor_statistiki_otkazov_ot_prava_na_moratorij_po_sostoya

7 Postanovleni'e Plenuma Verhovnogo suda RF ot 24.12.2020 № 44 «O nekotorih voprosah primeneniya polozheniy stat'i 9.1 Federal'nogo zakona ot 26 octyabrya 2002 goda № 127-FZ «O nesostoyatel'nosti (bankrotstve)» [Resolution of the Plenum of the Supreme Court of the Russian Federation No. 44 dated 12/24/2020 “On Certain Issues of Application of the Provisions of Article 9.1 of Federal Law No. 127-FZ dated October 26, 2002 «On Insolvency (Bankruptcy)»] [Electronic resource] – URL: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_372287/

8 Sait Fedresurs: Novosti [Fedresource website: News] [Electronic resource] – URL: <https://fedresurs.ru/news?proj=Bankrot&attempt=1> FNS nastaivaet na vivedenii vziskani'y iz moratoriya na bankrotstva v silu negativnogo opita 2020 goda [The Federal Tax Service insists on removing penalties from the bankruptcy moratorium due to the negative experience of 2020] URL: <https://fedresurs.ru/news/15ea1204-6371-4857-81af-71c267aba7db>

9 Obzor po otdel'nym voprosam sudebnoy praktiki, svyazannym s primeneniem zakonodatel'stva I mer po protivodeistviyu rasprostraneniyu na territorii Rossiyskoy Federacii novoi koronavirusnoy infekcii (COVID-19) № 3 (utv. Prezidiumom Verhovnogo Suda RF 17.02.2021) [Review on certain issues of judicial practice related to the application of legislation and measures to counter the spread of a new coronavirus infection (COVID-19) on the territory of the Russian Federation No. 3 (approved by the Presidium of the Supreme Court of the Russian Federation on 17.02.2021)] [Electronic resource] – URL: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_377296/

10 Sait Fedresurs: Predstavители finsektora i ZHKh prosyat Mishustina dosrochno zavershit' moratori' na bankrotstva I vziskaniya [Fedresurs website: Representatives of the financial sector and housing and communal services ask Mishustin to end the moratorium on bankruptcy and foreclosures ahead of schedule] [Electronic resource] – URL: <https://fedresurs.ru/news/cdb0bcbb-2ff9-45e5-88cf-115780dfa198>

Материал поступил в редакцию 10.06.22

*Е. А. Дорожинская

Сібір басқару институты-Ресей Федерациясы Президенті жанындағы
Ресей халық шаруашылығы жөне Мемлекеттік қызмет академиясының
филиалы, Ресей Федерациясы, Новосибирск қ.

Материал баспаға түсті. 10.06.22

2022 ЖЫЛЫ РЕСЕЙДЕ КОРПОРАЦИЯЛАРДЫҢ БАНКРОТТЫҒЫНА МОРАТОРИЙ ЕҢГІЗУДІН ҚҰҚЫҚТЫҚ МӘСЕЛЕЛЕРЕІ

Бұл мақалада «пандемия» уақытының тәжірибесімен салыстырылғанда 2022 жылы Ресей Федерациясында корпорациялардың банкроттыққа мораторий еңгізуудің шарттары мен себептері қарастырылады. Мораторий еңгізу туралы шешім қабылданған билік оқілдерінің көзқарастары зерттеледі. Корпорациялардың банкроттығы кезінде кәсіпкерлік қызмет субъектілері үшін шектеулерді қолдану ерекшеліктері анықталады. Мораторийді еңгізу мақсаттары және оның қазіргі тұрақсыз экономикалық жағдайларда үйымдардың банкроттығын құқықтық реттеу төтігіндегі орны қызығушылық тудырауды. 2020 жылдың тәжірибесін салыстырылғанда мораторий қолданудың субъекттік құрамын айқындауды оңайлату, сондай-ақ жоғары соттардың «мораторий» нормаларын ұқсастығы бойынша түсіндіруін қолдану байқалады. Мораторий барысында банкрот-борышкерлерге атқарушылық іс жүргізууді құқықтық реттеуді өзгерту қажеттілігі негізделеді. Банкроттық рәсімдері енгізілгенге дейін туындаған кәсіпкерлік міндеттемелерді қамтамасыз ететін атқару парақтары бойынша толемдерден жалтарудың сәтсіз тәжірибесі талданады. Мораторийді іске асыру барысында корпорацияларда конкурстық ондіріс сатысында туындауы мүмкін проблемалар (мысалы, кепілге салынған мүлкіті ондіріп алуға жүргінудің мүмкін еместігі, корпорациялардың мораторийдің ықпалынан шыгу белсенделілігі, борышкер корпорация кредиторларының қаржылық жағдайының нашарлауы және т.б.) болжандырылады.

Кілтті сөздер: мораторий, корпорация, орындауды кейінге қалдыру, атқарушылық іс жүргізу, борышкердің отініші.

*E. A. Dorozhinskaya

Siberian Institute of Management - a branch of the Russian Presidential Academy of National Economy and Public Administration,
Russian Federation, Novosibirsk.

Material received on 10.06.22

LEGAL PROBLEMS OF THE INTRODUCTION OF A MORATORIUM ON CORPORATE BANKRUPTCY IN RUSSIA IN 2022

The article discusses the conditions and reasons for the introduction of a moratorium on corporate bankruptcy in the Russian Federation in 2022 in comparison with the practice of the «pandemic» time. The points of view of the representatives of the authorities making the decision on the introduction of the moratorium are investigated. The peculiarities of the application of restrictions for business entities in the bankruptcy of corporations are revealed. The objectives of the moratorium and its place in the mechanism of legal regulation of bankruptcy of organizations in modern unstable economic conditions are of interest. In comparison with the experience of 2020, there is a simplification of the definition of the subject composition of the application of the moratorium, as well as the application of the interpretation of «moratorium» norms by higher courts by analogy. The necessity of changing the legal regulation of enforcement proceedings against bankrupt debtors during the moratorium is substantiated. The article analyzes the unsuccessful experience of evading payments on writ of execution, providing business obligations that arose before the introduction of bankruptcy procedures. The problems that corporations may have at the stage of bankruptcy proceedings during the implementation of the moratorium are predicted (for example, the inability to foreclose on mortgaged property, the activity of corporations exiting from the influence of the moratorium, the deterioration of the financial situation of creditors of the debtor corporation, etc.).

Keywords: moratorium, corporation, postponement of execution, enforcement proceedings, debtor's statement.

***Н. Қ. Дулат**

«Қазақстан Республикасы Мемлекеттік қызмет істері агенттігінің Павлодар облысы бойынша департаменті»,
Қазақстан Республикасы, Павлодар қ.

**ТИКЕЛЕЙ БАҒЫНЫСТЫЛАРДЫҢ СЫБАЙЛАС
ЖЕМҚОРЛЫҚ ҚЫЛМЫСТАРЫ ҮШІН САЯСИ
ҚЫЗМЕТШІЛЕР МЕН МЕМЛЕКЕТТІК ОРГАНДАРДЫҢ
БІРІНШІ БАСШЫЛАРЫНЫҢ ЖАУАПТЫЛЫҒЫ**

Бұл тақырып бүгінгі күні оте озекті, ойткені өр мемлекеттік қызметшінің сыйбайлас жемқорлық қылмысы үшін тікелей басшыларды тәртіптік жауапкершілікке тартады.

Сыйбайлас жемқорлық – жауапты мемлекеттік лауазымды атқаратын адамдардың, мемлекеттік функцияларды орындауга уәкілеттік берілген адамдардың, мемлекеттік функцияларды орындауга уәкілеттік берілген адамдарға теңестірілген адамдардың, лауазымды адамдардың өздерінің лауазымдық (қызметтік) оқиғалеттіктерін және соган байланысты мүмкіндіктерін жеке ози немесе делдалдар арқылы жеке озіне не үшінши тұлғаларға мүліктік (мүліктік емес) иегіліктер мен артықшылықтар алу немесе табу мақсатында заңсыз пайдалануы, сол сияқты иегіліктер мен артықшылықтарды беру арқылы осы адамдарды парага сатып алу.

Өзінің сайлауды багдарламасында: Баршаңызга амандық! Сабактастық. Әділдік. Прогресс.» Қазақстан президенті Қасым-Жомарт Кемелұлы Тоқаев сыйбайлас жемқорлықты жоюодың жаңа тәсілдерін атап отті, оның ішінде ол саяси мемлекеттік қызметшілердің қарамагындағы қызметкерлердің сыйбайлас жемқорлық қылмыстарын жасағаны үшін жеке жауапкершілігін зағнамалық тұргыдан бекітуді тапсырды.

Мемлекет басшысының Қазақстан халқына Жолдауында 2019 жылдың 2 қыркүйегінде «Сындарлы қоғамдық диалог-Қазақстаниң тұрақтылығы мен оркендеуінің негізі» Президент қарамагындағы сыйбайлас жемқорлықта жауапты адамдардың тізбесін көңейтіп, мемлекеттік органдардың басшыларын да тізімге енгізуі тапсырды.

Кілтті создер: сыйбайлар жемқорлық, заңнама, мемлекеттік атқарушы органдар, тікелей басшы, үкім.

Кіріспе

2019 жылдың 10 желтоқсанынан бастап қарамағындағылардың сыйбайлар жемқорлық үшін басшылардың дербес жауапкершілігі институты енгізілді. Осы институттың заңнамалық деңгейде енгізілуімен елімізде сыйбайлар жемқорлыққа қарсы іс-кимылдың жана сапалы кезеңі басталды. Бұдан былай барлық мемлекеттік саяси қызметшілер, орталық мемлекеттік органдардың басшылары, министрлер, әкімдер, олардың орынбасарлары отставкаға шығу туралы өтініш берген кезде, егер олардың қарамағындағылар сыйбайлар жемқорлық қылмыс жасаған жағдайда жауапты болады.

Бұл ретте, егер бағынышты адам саяси лауазымға басшы тағайындалған кезден бастап үш ай өткен соң сыйбайлар жемқорлық қылмыс жасаған жағдайда, мемлекеттік қызметші отставкаға кетуге міндettі болады.

Министрлік жаңындағы комитеттердің тәрағалары, мемлекеттік органдар мен жергілікті атқарушы органдардың құрылымдық бөлімшелерінің басшылары, аумақтық бөлімшелердің басшылары оларға бағынышты адамдар сыйбайлар жемқорлық жасаған жағдайда жұмыстан босатуға дейін қатаң тәртіптік жауапкершілікке тартылатын болады.

«Басшы үшін жауапкершіліктің басталуының міндettі шарты-айыптау үкімінің заңды күшине енуі немесе ақталмайтын негіздер бойынша қылмыстық істің тоқтатылуы. Сыйбайлар жемқорлық үшін айыптау үкімін шығарған кезде, сұрақ туындауды, кім отставкаға кетеді. 2019 жылдың 10 желтоқсанынан бастап бағыныштылардың сыйбайлар жемқорлық үшін басшылардың жеке жауапкершілігі енгізілгенін түсіндіру қажет. Осыған байланысты, Қазақстан Республикасы Конституциясының 77-бабына сәйкес, міндettterді енгізетін немесе жауапкершілікті күшайтетін заңдардың көрі күші болмайды.

Отставканы дұрыс қолдану үшін білу қажет, кім тікелей бағынышты екенін. Мысалы, орталық мемлекеттік органның басшылары, министр үшін-оның орынбасарлары, жауапты хатшылар, оның аппараты, аумақтық бөлімшелердің басшылары болып табылады.

Материалдар мен әдістер

Аталған тақырыпты зерделеу барысында заңдар мен олардың өзгерістері, Президенттің 2022 жылдың 2 қыркүйектегі Жолдауы, уәкілетті органдардың осы тақырып бойыншаматериалдары мен мақалалары зерттелді.

Заңның жаңа редакциясына сәйкес, бірінші басшы соттың айыптау үкімі күшине енгеннен кейін не қылмыстық іс өзінің тікелей бағынысындағы

адамға қатысты ақталмайтын негіздер бойынша тоқтатылғаннан кейін күнтізбелік он күн ішінде отставкаға кетуге міндетті.

Осыған орай, жоғарыдағыны ескере тікелей бағыныштылар, олар:

- орталық мемлекеттік органның басшысы (министр) үшін – бұл оның орынбасарлары, жауапты хатшы не аппарат басшысы, облыстық бөлімшелердің басшылары;

- облыс, республикалық маңызы бар қала, астана әкімі үшін – оның орынбасарлары, аппарат басшысы, аудан (облыстық маңызы бар қала) әкімі тікелей бағынысты болып табылады;

- орталық мемлекеттік орган басшысының орынбасары (вице-министр) өзі жетекшілік ететін ведомствоның немесе дербес құрылымдық бөлімшешінің басшысы сыйбайлас жемқорлық қылмыс жасаған жағдайда отставкаға береді;

- облыс әкімінің орынбасары өзі жетекшілік ететін, жергілікті бюджеттен қаржыландырылатын атқарушы органдардың басшыларына жауапты;

- аудан әкімі өзінің орынбасарларына, аппарат басшысына, жетекшілік ететін аудандық атқарушы органдардың басшыларына, ауыл, кент, ауылдық округ әкімдеріне жауапты.

Саяси емес, А және Б корпусының мемлекеттік әкімшілік қызметшілері болып табылатын барлық басқа басшыларға қатысты олардың тікелей бағыныстылары сыйбайлас жемқорлық қылмыс жасаған жағдайда Заңмен тәртіптік жауапкершілік енгізіледі.

Сонымен катар, Мемлекет басшысы қол қойған заңмен басшылардың қарамағындағы қызметкерлердің сыйбайлас жемқорлық құқық бұзушылықтар жасауының алдын алу жөніндегі міндеті енгізіледі. Бұл міндетті орындау немесе тиісінше орындау басшының тәртіптік жауапкершілігіне әкеп соғады.

Сыйбайлас жемқорлық қылмыс жасалған күнді есептеген кезде саяси мемлекеттік қызметшілердің отставкаға шығуы үшін мыналарды негізге алу керек екенін атап өткен жөн.

«Қазақстан Республикасының мемлекеттік қызметі туралы» Заңның 60-бабының 3-1-тармағына сәйкес, егер олар тағайындалған күннен бастап үш ай өткен соң Заңда айқындалған адамдар сыйбайлас жемқорлық қылмыс жасаған жағдайда, мемлекеттік саяси қызметшілер отставкаға өтініш береді.

Осыған байланысты, бағынышты қызметшінің жасаған қылмысы фактісі бойынша құшіне енген сот үкімі (яғни пара алу не беру, билікті асыра пайдалану немесе асыра пайдалану және т.б.) немесе заңда белгілі бір негіздер бойынша қылмыстық істі тоқтату актісі отставкаға кетуге негіз болып табылады.

«Қазақстан Республикасы мемлекеттік қызметі туралы» заңда жоғарыда аталған жаңалықтар 2019 жылдың 10 желтоқсанынан бастап қолданысқа енгізілгені белгілі.

Осылайша, отставкаға кету туралы талап тікелей бағыныштылары 2019 жылдың 10 желтоқсанынан кейін сыйбайлас жемқорлық қылмыс жасаған саяси қызметшілерге қолданылады.

Осындай есептеу мерзімдері қарамағындағылардың сыйбайлас жемқорлық үшін жауап беретін басшылардың калған барлық санаттарына да қолданылады.

Отставканы қабылдау немесе қабылдамау – бұл тиісті уәкілдегі лауазымды адамның айрықша құқығы. Отставка бір ай ішінде қаралады және қабылданбаған жағдайда мемлекеттік қызметші өзінің лауазымдық әкілдегітерін атқаруды жалғастыруға міндетті.

Уәкілдегі лауазымды адамның қалауы бойынша отставкадан бастартылған кезде саяси қызметші тәртіптік жауаптылыққа тартылуы мүмкін.

Басшылардың жауапкершілігін қараша кезінде, жоғарыда көрсетілген жағдайлардан басқа, бағынышты адам жасаған сыйбайлас жемқорлық қылмысы мен басшының сыйбайлас жемқорлық құқық бұзушылықтар жасаудың алдын алу жөніндегі лауазымдық міндеттерін орындағаны немесе тиісінше орындағаны үшін кінәсі арасында байланыстың болуы да маңызды мәнге ие.

Қазақстан Республикасы Мемлекеттік қызмет істері агенттігі Президенті Әкімшілігінің тапсырмасы бойынша уәкілдегі органдармен (Жоғарғы Сот және Бас прокуратура) бірлесіп тиісті іс-қимыл алгоритмі әзірленді.

Алгоритм Заңның көрсетілген нормаларының іске асырылуына мониторинг жүргізу, оларды аталған субъектілерге қолданудың толықтығы мен уақтылығын қамтамасыз ету үшін қажет.

Осыған байланысты, мемлекеттік органдарға, ұйымдар мен квазимемлекеттік сектор субъектілеріне соттардың заңды күшіне енген айыптау үкімдеріне, тиісті лауазымды тұлғаларға катысты тоқтатылған қылмыстық істерге мониторинг жүргізу бекітілген.

Қазақстан Республикасы Мемлекеттік қызмет істері агенттігіне осы мәселе бойынша Мемлекеттік органдардың жұмысын үйлестіру жүктелген.

Қазіргі уақытта мемлекеттік органдар өзара іс-қимылдың осы тәртібіне сәйкес жұмыс істеуде.

Нәтижелер мен талқылау

Сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрес үшін, ең алдымен, сыбайлас жемқорлықтың туындау себептері мен жағдайларын жоюға бағытталған жүйелі күш-жігер мен келісілген іс-қимыл қажет:

- сыбайлас жемқорлық түрғысынан осал нақты құқықтық катынастар мен жағдайлардың тізбесін айқындау;

- осы құқықтық қатынастардың сыбайлас жемқорлық мәселелерін шешетін жүйелі және нақты шараларды ұсыну;

- әрбір мемлекеттік орган қызметінің бағыттары мен салалары бойынша ұсыныстар беру;

- іс-шаралардың атауларын олар көздеген мақсатты дәл бейнелейтіндей және сыбайлас жемқорлыққа қарсы құрамдасты тікелей көрсететіндей етіп тужырымдау.

Анализ есептеулеріне келетін болсак, Қазақстан Республикасы Мемлекеттік қызмет істері агенттігінің Павлодар облысы бойынша департаментімен баспа басылымдарына сәйкес, 2021 жылдың корытындысы бойынша 22 тікелей басшылар тәртіптік жауапкершілікке тартылды. Оның ішінде: 3-сөгіс, 12-қатаң сөгіс, 6-қызметке толық сәйкес еместігі туралы ескерту және 1-лауазымын төмөндету түрінде жаза алды.

Сыбайлас жемқорлық үшін жауаптылыққа тартылған тұлғалардың көпшілігі - құқық қорғау органдарынан байқалады - 54 % (12 тартылған), жергілікті атқарушы органдарыда – 14 % (3 тартылған), аумақтық департаменттер – 23 % (5 тартылған), және квазимемлекеттік сектор жұмыскерлері – 9 % (2 тартылған).

Қорытынды

Тікелей бағыныстылардың сыбайлас жемқорлық қылмыс жасағаны үшін саяси қызметшілер мен мемлекеттік органдардың бірінші басшыларының жауаптылығы қаралуы тиімді болып келеді, себебі, сыбайлас жемқорлыққа қарсы құрестің тиімді құралы, мемлекеттік басқарудың барлық салаларында тәртіп пен үйымшылдықты нығайтудың пәрменді құралы болып табылады.

ПАЙДАЛАНҒАН ДЕРЕКТЕР ТІЗІМІ

1 «Қазақстан Республикасының мемлекеттік қызметі туралы» заң – URL : <https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z1500000416>.

2 «Сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл туралы» заң [Электронды ресурс] – URL : <https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z1500000410>.

3 Послание Главы государства Касым-Жомарта Токаева народу Казахстана. 2 сентября 2019 г. [Электронды ресурс] – URL : <https://baiterek.gov.kz/ru/president-messages/poslanie-glavy-gosudarstva-kasym-zhomarta-tokaeva-narodu-kazakhstana-2-sentyabrya-2019-g>.

4 Отчет о проделанной работе за 2021 год [Электронды ресурс] – URL : <https://www.instagram.com/elgeqyzmet.pavlodar/>.

5 Отчет с заседании Правительства Республики Казахстан // Казахстанская правда. – 2013. – 13 дек.

6 Памятка по противодействию коррупции [Электронды ресурс] – URL : <https://www.gov.kz/memleket/entities/mod/press/article/details/16334?lang=ru>.

7 Административная и уголовная ответственность за коррупционные правонарушения и преступления [Электронды ресурс] – URL : <http://karabalyk-ugd.kz/ru/borba-s-korruptsiei/415-administrativnaya-i-ugolovnaya-otvetstvennost-za-korruptionsionnye-pravonarusheniya-i-prestupleniya>.

8 О внесении изменений и дополнений в некоторые законодательные акты Республики Казахстан по вопросам государственной службы и противодействия коррупции [Электронды ресурс] – URL : <https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z2000000365>.

9 Поправки в законе о внесении изменений и дополнений в некоторые законодательные акты Республики Казахстан по вопросам государственной службы и противодействия коррупции [Электронды ресурс] – URL: <https://www.zakon.kz/4996767-tokaev-podpisal-zakon-o-vnesenii.html>.

10 Основы борьбы с коррупцией (системы общегосударственной этики поведения) / под ред. С. В. Максимова – М. : 1999.

REFERENCES

1 «Qazaqstan Respýblıkasynyń memlekettik qyzmeti týraly» zań [Law «on civil service of the Republic of Kazakhstan»][Text] [Electronic resource] – URL: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z1500000416>.

2 «Sybaiłas jemqorlyqqa qarsy is-qimyl týraly» zań [Law «on combating corruption»][Text] [Electronic resource] – URL: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z1500000410>.

3 Memleket Basshysy Qasym-Jomart Toqaevtyń Qazaqstan halqyna Joldaýy. 2 qyrkúiek 2019 j. [The message of the Head of State Kassym-Jomart Tokayev to the people of Kazakhstan. September 2 , 2019][Text] [Electronic resource] – URL:<https://baiterek.gov.kz/ru/president-messages/poslanie-glavy-gosudarstva-kasym-zhomarta-tokaeva-narodu-kazakhstana-2-sentyabrya-2019-g>.

4 2021 july atqarylǵan jumystar týraly esep [Progress report for 2021][Text] [Electronic resource] – URL: <https://www.instagram.com/elgeqyzmet.pavlodar/>.

5 Qazaqstan Respýblikasy Úkimetiniň otyrysynan esep // Kazahstanskaiá pravda. – 2013. – 13 dek. [Report from the meeting of the Government of the Republic of Kazakhstan // Kazakhstanskayapravda. – 2013. – Dec 13][Text].

6 Sybailas jemqorlyqqa qarsy jadynama [Anti-corruption Memo] [Text] [Electronic resource] – URL: <https://www.gov.kz/memleket/entities/mod/press/article/details/16334?lang=ru>.

7 Sybailas jemqorlyq quqyq buzýshylyqtar men qylmystar úshin ákimshilik jáne qylmystyq jaýaptlyq [Administrative and criminal liability for corruption offenses and crimes] [Text] [Electronic resource] – URL : <http://karabalyk-ugd.kz/ru/borba-s-korruptsiej/415-administrativnaya-i-ugolovnaya-otvetstvennost-zakorruptionnye-pravonarusheniya-i-prestupleniya>.

8 Qazaqstan Respýblikasynyń keibir zańnamalyq aktilerine Memlekettik qyzmet jáne sybailas jemqorlyqqa qarsy is-qimyl máseleleri boiynsha ózgerister men tolyqtyrýlar engizý týraly [On amendments and additions to some legislative acts of the Republic of Kazakhstan on public service and anti-corruption] [Text] [Electronic resource] – URL : <https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z2000000365>.

9 Qazaqstan Respýblikasynyń keibir zańnamalyq aktilerine Memlekettik qyzmet jáne sybailas jemqorlyqqa qarsy is-qimyl máseleleri boiynsha ózgerister men tolyqtyrýlar engizý týraly zańǵa túzetýler [Amendments to the Law on Amendments and Additions to Some legislative acts of the Republic of Kazakhstan on public service and anti-corruption] [Text] [Electronic resource] – URL : <https://www.zakon.kz/4996767-tokaev-podpisal-zakon-o-vnesenii.html>.

10 Sybailas jemqorlyqqa qarsy kúres negizderi (minez – qulyqtyń jalpy memlekettik etikasy júiesi) [Fundamentals of the fight against corruption (systems of national ethics of behavior)] [Text]./ edited by S. V. Maksimov – Moscow : 1999.

Материал баспаға тұсті.10.06.22

*Н. К. Дулат

РГУ «Департамент Агентства Республики Казахстан по делам государственной службы по Павлодарской области»
Республика Казахстан, г. Павлодар.

Материал поступил в редакцию 10.06.22

ОТВЕТСТВЕННОСТЬ ПОЛИТИЧЕСКИХ СЛУЖАЩИХ И ПЕРВЫХ РУКОВОДИТЕЛЕЙ ГОСУДАРСТВЕННЫХ ОРГАНОВ ЗА КОРРУПЦИОННЫЕ ПРЕСТУПЛЕНИЯ НЕПОСРЕДСТВЕННЫХ ПОДЧИНЕННЫХ

Данная тема сегодня очень актуальна, так как каждый государственный служащий несет дисциплинарную ответственность непосредственных руководителей за коррупционные преступления.

Коррупция – незаконное использование лицами, занимающими ответственную государственную должность, лицами, уполномоченными на выполнение государственных функций, лицами, приравненными к лицам, уполномоченным на выполнение государственных функций, должностными лицами своих должностных (служебных) полномочий и связанных с ними возможностей в целях получения или извлечения лично или через посредников имущественных (неимущественных) благ и преимуществ для себя либо третьих лиц а равно подкуп этих людей путем предоставления благ и преимуществ.

В своей предвыборной программе: «всем благополучия! Преемственность. Справедливость. Прогресс.» Президент Казахстана Касым-Жомарт Кемелевич Токаев отметил новые подходы к искоренению коррупции, в том числе поручил законодательно закрепить персональную ответственность подчиненных политических государственных служащих за совершение коррупционных преступлений.

В Послании Главы государства народу Казахстана от 2 сентября 2019 года «Конструктивный общественный диалог-основа стабильности и процветания Казахстана» Президент поручил расширить перечень лиц, ответственных за коррупцию, и включить в список руководителей государственных органов.

Ключевые слова: коррупция, законодательство, государственные исполнительные органы, непосредственный руководитель, приговор.

*N. K. Dulat

«The department of Agency of the Republic of Kazakhstan for civil service affairs in Pavlodar region, Republic of Kazakhstan, Pavlodar.

Material received on 10.06.22

RESPONSIBILITY OF POLITICAL EMPLOYEES AND FIRST HEADS OF STATE BODIES FOR CORRUPTION CRIMES OF DIRECT SUBORDINATES

This topic is very relevant today, since every civil servant bears disciplinary responsibility of direct managers for corruption crimes.

Corruption is the illegal use by persons holding a responsible public position, persons authorized to perform state functions, persons equated to persons authorized to perform state functions, officials of their official (official) powers and related opportunities in order to obtain or extract property (non-property) benefits and advantages personally or through intermediaries for yourself or third parties, as well as bribing these people by providing benefits and advantages.

In his election program: «Well-being to all! Continuity. Justice. Progress.» President of Kazakhstan Kassym-Jomart Tokayev noted new approaches to the eradication of corruption, including instructed to legislate the personal responsibility of subordinate political civil servants for committing corruption crimes.

In the Address of the Head of State to the People of Kazakhstan dated September 2, 2019 «Constructive public dialogue is the basis of stability and prosperity of Kazakhstan», the President instructed to expand the list of persons responsible for corruption and include heads of state bodies in the list.

Keywords: corruption, legislation, state executive bodies, direct supervisor sentence.

***О. Б. Дубовицкая¹, М. А. Баданина², Т. С. Дурманов³**

^{1,2}Торайгыров университет, Республика Казахстан, г. Павлодар.

³Павлодарский педагогический университет,
Республика Казахстан, г. Павлодар

К ВОПРОСУ О КИБЕРПРЕСТУПНОСТИ В РЕСПУБЛИКЕ КАЗАХСТАН

Развитие современного общества XXI века целиком и полностью «пронизано» компьютерными технологиями. А это влечет за собой рост преступлений, совершаемых с их использованием. Для борьбы с ними необходимо использовать новые методы и источники получения информации. Недостаточный анализ и трудности в сборе доказательств по делам о преступлениях в сфере информационных технологий является основной проблемой их раскрытия. Для этого требуется наличие специальных знаний в области компьютерных систем, программного обеспечения у лиц, расследующих такие дела, кроме этого, назрела необходимость разработки тактики производства следственных, организационных и иных мероприятий по раскрытию преступлений в области информационных технологий, а также наличие специалистов в правоохранительных органах, имеющих достаточный опыт и знания в данной области. Следовательно, объективно назрела необходимость введения новых специализаций в ведомственных учебных заведениях, пересмотря учебных планов и внедрения в них новых предметов по информационной безопасности, тактике и методике раскрытия преступлений в сфере информационных технологий, а также развития новой отрасли казахстанского права – информационного права.

Ключевые слова: цифровизация, киберпреступность, кибершипионаж, кибермошенничество, фишинговые ресурсы, расследование.

Введение

Развитие, связанное с информатизацией всех аспектов государственной и социальной жизни, объективно говорит о том, что существование

современного независимого государства неразрывно связано с обеспечением информационной безопасности всех звеньев его структур [1, с.95].

Эффективно противодействовать информационным угрозам в современных условиях способна лишь хорошо организованная государственная система обеспечения информационной безопасности страны, осуществляемая при абсолютном взаимодействии всех государственных органов, негосударственных структур и граждан Республики Казахстан.

В нашем государстве основным политико-правовым актом, определяющим принципы и основные направления развития информационной безопасности, является Концепция кибербезопасности («Киберщит Казахстана») [2], которая разработана в соответствии с Посланием Президента Республики Казахстан «Третья модернизация Казахстана: Глобальная конкурентоспособность» с учетом подходов Стратегии «Казахстан-2050» [3] по вхождению Казахстана в число 30-ти самых развитых государств мира. Концепция основана на оценке текущей ситуации в сфере информатизации государственных органов, автоматизации государственных услуг, перспектив развития «цифровой» экономики и технологической модернизации производственных процессов в промышленности, расширения сферы оказания информационно-коммуникационных услуг [2].

Основным нормативным правовым актом, регулирующим отношения в сфере обеспечения безопасности в Казахстане, является Закон Республики Казахстан «О национальной безопасности» [4], который регулирует правовые отношения в области национальной безопасности Республики Казахстан и определяет содержание и принципы обеспечения безопасности человека и гражданина, общества и государства, систему, цели и направления обеспечения национальной безопасности Республики Казахстан.

Материалы и методы

Методологическая основа исследования базировалась на следующих общенациональных методах: синтез, анализ, индукция, дедукция; общее заключение, переход с абстракции на точность; теоретические методы, включая составление фактических поисков (в сопоставимых статистических данных).

Результаты и обсуждение

Апробированный вариант анализа развития киберпреступности в Республике Казахстан позволил выделить основные аспекты данного направления: 1) одна из групп угроз экономической безопасности (один из видов национальной безопасности) личности обусловлена тем, что сегодня, в условиях информационной экономики, сотни миллионов жителей планеты являются держателями кредитных и дебетовых банковских карт, и все они являются благодатным объектом для кибершпионажа; 2) другой

серьёзной угрозой для экономической безопасности личности в условиях информационной экономики является кибермошенничество; 3) основным мотивом киберпреступников является желание извлечения материальной выгоды, так как информационные и телекоммуникационные технологии открывают новые возможности как для новых, так и для традиционных форм криминальной деятельности.

Все вышеизложенное, позволяет нам сделать вывод о формировании нового сегмента теневой экономики – «чёрного» киберрынка, отрицательно влияющего на экономическую безопасность всего государства.

Беспрерывное развитие компьютерных и телекоммуникационных технологий влечет за собой рост преступлений, совершаемых с их использованием. Чем больше информации попадает в информационное пространство, тем выше риски посягательства против личности, на собственность, а также безопасность общества и государства в целом [5, с. 25].

Преступность в сфере информационных технологий не имеет территориальных границ, отличается высокой латентностью, ущерб от ее действий исчисляется сотнями миллиардов долларов, а уровень раскрываемости этих преступлений ничтожно мал.

Кибертерроризм, мошенничество, вымогательство, взлом защищенных сетей, распространение контрафактной, порнографической продукции, вредоносных программ, «цифровых наркотиков», кардинг (от англ. carding, мошенничество с платежными картами) – вот далеко неполный перечень преступлений, совершаемых злоумышленниками в сфере информационных технологий. Кроме этого, подавляющее большинство предприятий жизнеобеспечения, энергетической, химической, нефтегазовой промышленности управляются и контролируются компьютерными системами, и последствия взлома и нарушения работы таких систем вызывают обоснованные опасения общества.

Возрастающая статистика о преступлениях, совершенных с использованием компьютерных технологий, в цифровом пространстве обусловлена не только развитием данной сферы, но и более гарантированным достижением преступной цели, поскольку такой способ облегчает виновному процесс совершения преступления. Республика Казахстан находится на третьем месте в Топ-10 стран с самой большой активностью хакеров, взламывающих мобильные приложения. И на втором месте – по риску заражения программного обеспечения через Интернет [6].

Таким образом, развитие информационных технологий влечет за собой и развитие киберпреступности. В этой связи хотелось бы обратить внимание

на существующие актуальные проблемы борьбы с преступностью в сфере информационных технологий.

С 1 января 2015 года вступил в силу новый Уголовный кодекс Республики Казахстан [7], где ответственность за преступления в сфере информационных технологий регламентируется главой 7 «Уголовные правонарушения в сфере информатизации и связи», куда включены статьи с 205 по 213.

Однако стремительное развитие информационных технологий, появление новых видов уголовных правонарушений требуют от законодательства гибкости и быстрой адаптации.

Как справедливо указывает доктор юридических наук, профессор юридического факультета МГУ им. М. В. Ломоносова Л.В. Головко в своем «Анализе Концепции проекта Уголовного кодекса Республики Казахстан»: «Судя по опыту западных и постсоветских государств, феномен так называемой «инфляции уголовно-правовых норм» сегодня является не только универсальным, но и естественным. В качестве одной из причин данного процесса достаточно назвать бурное и ускоряющееся развитие информационных технологий, приводящее к стремительному изменению форм преступного поведения, на которое любая уголовно-правовая система должна адекватно и столь же стремительно реагировать» [8].

Еще в 2017 году будучи Главой государства Первый Президент Казахстана – Н. А. Назарбаев в своем Послании «Третья модернизация Казахстана: Глобальная конкурентоспособность» обратил внимание на актуальность проблемы борьбы с киберпреступностью [3]. Тогда Правительству и Комитету национальной безопасности РК было поручено принять меры по созданию системы «Киберщит Казахстана». В июне 2017 года Правительством была утверждена Концепция кибербезопасности «Киберщит Казахстана» [2].

Уже с 2018 года одним из активных участников реализации мероприятий Концепции «Киберщит Казахстана» и Государственной программы «Цифровой Казахстан» становится акционерное общество «Государственная техническая служба» (АО «ГТС»). Благодаря значительным результатам компании в развитии системы кибербезопасности в своей отрасли, за 2019–2020 годы, согласно официальному отчету Международного союза электросвязи, Республика Казахстан занимает 31 место в Международном рейтинге киберготовности. И это учитывая, что в 2018-2019 годы Казахстан занимал 40 место, а в отчете Международного союза электросвязи за 2017-2018 годы Казахстан занимал 83 место. Такие существенные результаты были достигнуты за пару лет в рамках реализации Концепции «Киберщит» [9].

Для казахстанских пользователей наиболее актуальной угрозой остается распространение фишинговых ресурсов. По сравнению с аналогичным периодом 2020 года, наблюдается увеличение их количества, которые связаны с эмуляцией различных популярных сервисов и рассылок от имени банков второго уровня, почтовых организаций, торговых площадок, интернет-магазинов, сервисов такси и т.д.

Кроме того, не менее актуальной является угроза распространения вредоносного программного обеспечения в казахстанском сегменте Интернет. Так, только за 2020 год было зарегистрировано и обработано 2 458 инцидентов, связанных с данной угрозой. В сравнении с 2019 годом рост составил 6 %.

Среди вредоносного программного обеспечения (Далее - ПО) как для казахстанских пользователей, так и для пользователей по всему миру самым встречающимся является распространение ботнетов, на долю которых приходится порядка 83 % от общего количества инцидентов, зарегистрированных в 2020 году.

Также в казахстанском сегменте Интернет активно распространяются компьютерные вирусы, троянские кони и сетевые черви. Пик активности злоумышленников с применением вредоносного ПО наблюдался в марте 2020 года, в период массового перехода на удаленный режим работы и обучения в период карантина пандемии коронавируса.

На сегодняшний день, наиболее популярными, остаются следующие схемы злоумышленников:

- 1) фишинговые сайты;
- 2) Spear-phishing;
- 3) Whaling;
- 4) Vishing (голосовой фишинг) [9].

Резюмирую вышеизложенное следует отметить, что как совершенствуется киберпреступность, так и система кибербезопасности должна быть в режиме постоянного совершенствования. На сегодня в стране во исполнение поручения Главы государства К. Токаева, данного в рамках Общенационального плана от 1 сентября 2020 года [10], проведена работа по трансформации Госпрограммы «Цифровой Казахстан» в Концепцию развития отрасли информационно-коммуникационных технологий и цифровой сферы, в реализацию которой разработан Национальный проект «Цифровой образ жизни (DigitEL)».

Кроме этого, из-за стремления преступников укрепить свои позиции в информационной сфере у казахстанских полицейских возникла объективная необходимость усовершенствовать формы, средства и методы своей деятельности. Для этого в криминальной полиции МВД и во всех

департаментах внутренних дел республики созданы подразделения по борьбе с преступлениями в сфере информационных технологий [11]. К их компетенции относится борьба с незаконным проникновением в компьютерные сети, противодействие «компьютерным гениям» и «пиратам», распространению в интернет-сети порнографии, культа насилия и жестокости и т.п.

В настоящее время подразделения по борьбе с преступлениями в сфере информационных технологий могут противостоять таким угрозам. У них уже есть положительные результаты: так, в 2021 году было возбуждено более 130 уголовных дел, раскрыт ряд резонансных преступлений, мошенничество в банковской сфере, пресечена деятельность двух «электронных» педофилов и восьми телефонных хакеров.

Выводы

Подводя итог вышеизложенному, следует отметить, что широкий спектр проблем обеспечения информационной безопасности в Республике Казахстан, обеспечения неприкосновенности частной жизни и защиты прав на доступ к информации, защиты информационных систем, ресурсов и сетей, борьба с киберпреступностью, а также другие проблемы информационной безопасности нуждаются в дальнейшем развитии системного правового регулирования на основе тщательного анализа международных правовых норм, зарубежного законодательства, действующего законодательства Республики Казахстан и правоприменительной практики.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ

1 Джансараева, Р. Е., Аратулы, К. Борьба с киберпреступлениями: сравнительный анализ законодательства стран СНГ // Криминологический журнал Байкальского государственного университета экономики и права. –2012. – №3(21) – С.95–99.

2 Постановление Правительства Республики Казахстан «Об утверждении Концепции кибербезопасности («Киберщит Казахстана»)» от 30 июня 2017 года № 407. [Электронный ресурс] – URL : <https://adilet.zan.kz/rus/docs/P1700000407>.

3 Послание Президента Республики Казахстан «Третья модернизация Казахстана: глобальная конкурентоспособность» от 31 января 2017 года. URL : <https://adilet.zan.kz/rus/docs/K1700002017>.

4 Закон Республики Казахстан «О национальной безопасности Республики Казахстан» от 6 января 2012 года № 527-IV. [Электронный ресурс] – URL : <https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z1200000527>.

5 Иванова, Л. В. Виды киберпреступлений по российскому уголовному законодательству // Юридические исследования. – 2019. – № 1. – С. 25 – 33. DOI: 10.25136/2409-7136.2019.1.28600 [Электронный ресурс] – URL : https://nbpublish.com/library_read_article.php?id=28600 (Дата обращения 19.06.2022).

6 Савельева, И. Казахстан попал в первую тройку по киберпреступности. – URL : <http://365info.kz/2014/08/kazakhstan-popal-v-pervyyu-trojku-po-kiberprestupnosti> (дата обращения : 19.06.2022).

7 Уголовный кодекс Республики Казахстан от 3 июля 2014 года № 226-V (с изменениями и дополнениями по состоянию на 02.03.2022 г.). [Электронный ресурс] – URL: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=31575252.

8 Головко, Л. В. Анализ Концепции проекта Уголовного кодекса Республики Казахстан. [Электронный ресурс] – URL : <http://medialaw.asia/posts/20-03-2012Z58777.html> (дата обращения: 19.06.2022)

9 Фишинговые сайты, Spear-phishing, Whaling – «Киберщит Казахстана» совершенствует систему безопасности. [Электронный ресурс] – URL : <https://primeminister.kz/ru/news/reviews/fishingovye-sayty-spear-phishing-whaling-kibershchit-kazahstana-sovershenstvuet-sistemu-bezopasnosti-2675856> (дата обращения : 19.06.2022).

10 Послание Главы государства Касым-Жомарта Токаева народу Казахстана. 1 сентября 2020 г. Казахстан в новой реальности: время действий. URL: https://www.akorda.kz/ru/addresses/addresses_of_president/poslanie-glavy-gosudarstva-kasym-zhomarta-tokaeva-narodu-kazahstana-1-sentyabrya-2020-g.

11 В МВД РК созданы подразделения по борьбе с хакерами. [Электронный ресурс] – URL: <https://profit.kz/news/2208/V-MVD-RK-sozdani-podrazdeleniya-po-borbe-s-hakerami/>.

REFERENCES

1 Dzhansaraeva, R. E., Aratuly, K. Bor`ba s kiberprestupleniyami: sravnitel`nyj analiz zakonodatel`stva stran SNG [Fight against cybercrime: a comparative analysis of the legislation of the CIS countries] // Criminological journal of the Baikal State University of Economics and Law. – 2012. – No. 3 (21) – P. 95–99.

2 Postanovlenie Pravitel`stva Respubliki Kazakhstan «Ob utverzhdenii Konczepcii kiberbezopasnosti («Kibershchit Kazakhstana»)» ot 30 iyunya 2017 goda №407. [Decree of the Government of the Republic of Kazakhstan «On Approval of the Cyber Security Concept («Cyber Shield of Kazakhstan»)» dated

June 30, 2017 No. 407] [Electronic resource] – URL : <https://adilet.zan.kz/rus/docs/P1700000407>.

3 Poslanie Prezidenta Respublikи Kazaxstan «Tret`ya modernizaciya Kazaxstana : global`naya konkurentosposobnost`» ot 31 yanvarya 2017 goda [Message of the President of the Republic of Kazakhstan «The Third Modernization of Kazakhstan : Global Competitiveness» dated January 31, 2017] [Electronic resource] – URL: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/K1700002017>.

4 Zakon Respublikи Kazaxstan «O nacional`noj bezopasnosti Respublikи Kazaxstan» ot 6 yanvarya 2012 goda № 527-IV [Law of the Republic of Kazakhstan «On the National Security of the Republic of Kazakhstan» dated January 6, 2012 No. 527-IV] [Electronic resource] – URL: <https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z1200000527>

5 **Ivanova, L. V.** Vidy` kiberprestuplenij po rossijskomu ugolovnomu zakonodatel`stvu [Types of cybercrime under Russian criminal law] // Legal Research. – 2019. – No. 1. – P. 25– 33. DOI: 10.25136/2409-7136.2019.1.28600 [Electronic resource] – URL : https://nbpublish.com/library_read_article.php?id=28600 (Date of access: 06/19/2022).

6 **Savelieva, I.** Kazaxstan popal v pervyyu trojku po kiberprestupnosti [Kazakhstan got into the top three in cybercrime] [Electronic resource] – URL: <http://365info.kz/2014/08/kazaxstan-popal-v-pervyyu-trojku-po-kiberprestupnosti> (accessed: 06/19/2022).

7 Ugolovnyj kodeks Respublikи Kazaxstan ot 3 iyulya 2014 goda № 226-V (s izmeneniyami i dopolneniyami po sostoyaniyu na 02.03.2022 g.). [Criminal Code of the Republic of Kazakhstan dated July 3, 2014 No. 226–V (with amendments and additions as of 02.03.2022)]. [Electronic resource] – URL : https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=31575252.

8 **Golovko, L. V.** Analiz Koncepcii proekta Ugolovnogo kodeksa Respublikи Kazaxstan [Analysis of the Concept of the Draft Criminal Code of the Republic of Kazakhstan] [Electronic resource] – URL : <http://medialaw.asia/posts/20-03-2012Z58777.html> (Date of access: 06/19/2022).

9 Fishingovy'e safty', Spear-phishing, Whaling – «Kibershhit Kazaxstana» sovershenstvuet sistemу bezopasnosti [Phishing sites, Spear-phishing, Whaling – Cyber Shield of Kazakhstan improves the security system] [Electronic resource] – URL : <https://primeminister.kz/ru/news/reviews/fishingovye-sayty-spear-phishing-whaling-kibershhit-kazahstana-sovershenstvuet-sistemу-bezopasnosti-2675856> (Date of access: 06/19/2022)

10 Poslanie Glavy' gosudarstva Kasy'm-Zhomarta Tokaeva narodu Kazaxstana. 1 sentyabrya 2020 g. Kazaxstan v novoj real`nosti: vremya dejstvij [Message of the Head of State Kassym-Jomart Tokayev to the people of

Kazakhstan. September 1, 2020 Kazakhstan in a new reality: time for action] URL : https://www.akorda.kz/ru/addresses/addresses_of_president/poslanie-glavy-gosudarstva-kasym-zhomarta-tokaeva-narodu-kazahstana-1-sentyabrya-2020-g.

11 V MVD RK sozdany` podrazdeleniya po bor`be s xakerami [In the Ministry of Internal Affairs of the Republic of Kazakhstan, divisions have been created to combat hackers] [Electronic resource] – URL : <https://profit.kz/news/2208/V-MVD-RK-sozdani-podrazdeleniya-po-borbe-s-hakerami/>.

Материал поступил в редакцию 10.06.22

* О. Б. Дубовицкая¹, М. А. Баданина², Т. С. Дурманов³

^{1,2}Торайғыров университеті, Қазақстан Республикасы, Павлодар қ;

³Павлодар педагогикалық университеті,

Қазақстан Республикасы, Павлодар қ.

Материал баспаға түсті. 10.06.22

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДАҒЫ КИБЕРҚЫЛМЫС ТУРАЛЫ

XXI ғасырдағы қазіргі қоғамның дамуы толығымен компьютерлік технологиялармен «еніп кеткен». Ал бұл оларды пайдалану арқылы жасалған қылмыстардың осуіне әкеп согады. Олармен күресу үшін жаңа әдістер мен ақпарат көздерін пайдалану қажсет. Ақпараттық технологиялар саласындағы қылмыстар туралы істерді талдаудың жеткіліксіздігі және дәлелдемелерді жинаудағы қызындықтар оларды ашуудың басты мәселесі болып табылады. Бұл компьютерлік жүйелер саласында, мұндай істерді тергеп-тексеруді жүзеге асыратын тұлғаларға арналған бағдарламалық қамтамасыз ету саласында арнаіы білімнің болуын талап етеді, сонымен қатар, ақпараттық технологиялар саласындағы қылмыстарды ашу бойынша жедел-іздестіру, үйымдастыруыштық және басқа да шараларды өндіру тәжірибелердің әсерлеу қажеттілігі туындаиды. Сондай-ақ құқық қорғау органдарында осы салада жеткілікті тәжірибесі мен білімі бар мамандардың болуы. Демек, ведомстволық оқу орындарында жаңа мамандықтарды енгізу, оқу бағдарламаларын қайта қарапайымдаудың оларға ақпараттық қауіпсіздік, ақпараттық технологиялар саласындағы қылмыстарды ашу тәжірибесі мен әдістері бойынша жаңа пәндерді енгізу, сондай-ақ жаңа саланы дамыту обьективті қажеттілік туындаады. Қазақстан құқығының – ақпараттық құқық.

Кілтті сөздер: цифрландыру, киберқылмыс, кибершилоидық, кибералаяқтық, фишинг ресурстары, тергеу.

**O. B. Dubovitskaya¹, M. A. Badanina², T. S. Durmanov³*

^{1,2}Toraigyrov University, Republic of Kazakhstan, Pavlodar

³Pavlodar Pedagogical University,
Republic of Kazakhstan, Pavlodar.

Material received on 10.06.22

ON THE QUESTION OF CYBERCRIME IN THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

The development of modern society of the XXI century is entirely «permeated» with computer technologies. And this entails an increase in crimes committed with their use. To combat them, it is necessary to use new methods and sources of information. Insufficient analysis and difficulties in collecting evidence in cases of crimes in the field of information technology is the main problem of their disclosure. This requires the presence of special knowledge in the field of computer systems, software for persons investigating such cases, in addition, there is a need to develop tactics for the production of investigative, organizational and other measures to solve crimes in the field of information technology, as well as the availability of specialists in law enforcement agencies, having sufficient experience and knowledge in this area. Consequently, there is an objective need to introduce new specializations in departmental educational institutions, revise curricula and introduce new subjects in them on information security, tactics and methods for solving crimes in the field of information technology, as well as the development of a new branch of Kazakhstani law – information law.

Keywords: digitalization, cybercrime, cyber espionage, cyber fraud, phishing resources, investigation.

***F. T. Зейніл**

«Павлодар облысы сәулет және қала құрылышы басқармасы»
Қазақстан Республикасы, Павлодар қ.

МЕМЛЕКЕТТИК БАСҚАРУДЫҢ ӨКІЛДІ ЖӘНЕ АТҚАРУШЫ ОРГАНДАРЫН БЮРОКРАТИЯСЫЗДАНДЫРУ

Бұл тақырып бүгінгі күні оте озекті, ойткені мемлекеттік басқарудың құзыреті қазіргі таңда халықпен қатынас құралы ретінде қаралып отыр. Мемлекеттік басқару түрі – саяси билік кімнің, қай субъектінің құзырында екенін айқындастын ұғым. Қазіргі негізгі міндет – атаусыз жоспарлаудан ол-ауқатқа жетуді, елдің тұрақты дамуын мақсат ететін мемлекеттік саясатқа ауысу. Мемлекеттік жоспарлау жүйесі «мәселелерді басқарудан озгерістерді басқаруга» ауысуы тиіс. Мемлекеттік жоспарлаудың ұзынsonар иерархиялық құжаттары мен корсеткіштерінің орнын икемді стратегиялар мен оңтайлы ойлар басқаны жсон.

Қазақстан Республикасы Президентінің 2022 жылғы 13 сөүірдегі № 872 Жарлығы «Мемлекеттік аппараттың қызметін бюрократиядан арылту жөніндегі шаралар туралы» жарияланды. Жарлықта жүйелі және қолданбалы шаралар кешені қарастырылған. Мемлекеттік басқарудың өкілді және атқарушы органдарын бюрократиясыздандыру – бұл:

- шаралардың жузеге асырылуы мемлекеттік аппаратта шешімдердің қабылдануын жылдамдатады;
- мемлекеттік органдардагы бірінші басшылардың дербестігі мен жеке жауапкершілігін арттырады;
- құжат айналымы мен есеп берушіліктерін қысқартады.

Бюрократиядан арылтудың негізгі қагидаттары форма мәнінің басымдығын, бастапқы қалты бойынша цифrlандыруды, басқарушылық жауапкершілікті, үздіксіз жетілдіруді, регламенттеудің оңтайлығын айқындаиды.

Кілтті создер: жарлық, мемлекеттік атқарушы органдар, бюрократия, құқықтық мән, құқықтық қызмет.

Кіріспе

Мемлекеттік басқару органдарына биліктік өкілеттіктер занды түрде берілген және олар белгілі бір күзыретке ие. Мемлекеттік басқару органдарының түрлерін олардың қызметін аумақтық масштабына, күзыреттік сипатына, ведомствоға тәуелді мәселелерді құрып және шешу тәртібіне, қаржыландыру көздеріне байланысты көрінеді.

Қызметі жөнінен аумақтық масштабы бойынша мемлекеттік басқару органдары былай бөлінеді: жоғары органдар (олардың қызметі бүкіл Республика аумағында жүреді) – бұлар Қазақстан Республикасының Үкіметі; орталық органдар (қызмет аясы Республиканың бүкіл аумағына, бірақ нақты министрліктердің) – экономика, экология және биоресурстар, энергетика және көмір өнеркәсібі, әділет министрліктері аумағындаған мемлекеттік комитеттер (мемлекеттік мұлік жөніндегі және т.б.) комитеттер (ұлттық қауіпсіздік) жергілікті, олардың қызметі белгілі бір әкімшілік-аумақтық құрылым – облыс, аудан, қала, село шегіндеған жүзеге асады.

Құзырет сипаты бойынша мемлекеттік басқару органдары (Республика Үкіметі) жалпы құзыретті – бұл органдардың қызметі өз құзыреттеріне жататын барлық мәселелерге және барлық бағыныштыларына жүреді. Салалық – нақты салалар (министрлік) басқару органдарының қызметі нақты мәселелерге, функцияға немесе мазмұнға байланысты болады.

Мемлекеттік басқару органдары мемлекеттік өкімет арқылы құрылады. Мәселен, Парламент Президенттің Республика Премьер-Министрін, Республика Ұлттық Банкінің Төрағасын тағайындауга келісім береді, екінші жағынан басқару органдарының өзі арқылы жүзеге асады. Мысалы Қазақстан Республикасы Президентінің 1993 жылғы 9 маусымдағы жарлығымен мемлекеттік басқарудың орталық органдарының тізбесі белгіленген.

Материалдар мен әдістер

Бұл тақырыпты ашуда мемлекет басшысының жариялаған жарлығымен бірқатар қазіргі кезде жүргізілетін іс-шаралар мен іс-кимылдарды онтайланырды. Яғни, кішігірім ақпараттық жұмыс пен зерттеу жүргізілді.

Мемлекеттік аппараттың қызметін бюрократиядан арылту жөніндегі шаралар туралы Қазақстан Республикасы Президентінің 2022 жылғы 13 сәуірдегі № 872 Жарлығына сәйкес тиімділік пен жеделділікті арттыру, атқарушы биліктің қызметін заннамалық тұрғыдан артық регламенттеуді болдырмау, құжат айналымы мен есептілікті қыскарту, мемлекеттік органдар басшыларының дербестігі мен дербес жауапкершілігін арттыру жүзеге асырылып бастаны.

Мемлекеттік ақпараттандыру объектілерінде орналастырылатын мәліметтердің дұрыстығы мен өзектілігі және жалған мәліметтерді пайдалануға байланысты шығындар үшін барлық жауапкершілік

тиісті мемлекеттік органдардың басшыларына жүктелсін. Қазақстан Республикасының Үкіметі 2022 жылғы 31 желтоқсанға дейін Қазақстан Республикасы Президентіне тікелей бағынатын және есеп беретін мемлекеттік органдармен бірлесіп, «Smart Data Ukimet» мемлекеттік ақпараттық-талдау жүйесі және өзге де мемлекеттік ақпараттандыру объектілері базасында есептер мен көрсеткіштердің барлық түрлерін (салалық деректер) жүйелендірсін.

Жүйелі және қолданбалы шаралар:

Үкімет орталық және жергілікті атқарушы органдар жанындағы консультативтік-кеңесші органдардың санын екі есе қысқартуды қамтамасыз ету;

Заннамалық актілерді, Президент актілерін, сондай-ақ құпиялылық белгісі және «қызмет бабында пайдалану үшін» деген белгісі бар құжаттарды қоспағанда, құжаттарды қағаз түрінде енгізуін, оларға бұрыштама қоюын және әр парагына қол қоюын құшін жою;

Нормативтік құқықтық актілердің жобаларын, Парламент депутаттарының түзетулеріне және олар бастамашылық жасаған зан жобаларына Үкімет қорытындыларын және егер олар бойынша жауап белгіленген мерзімде берілмесе, келісуді талап ететін өзге де құжаттарды «әдепті бойынша көлісу» тәртібін енгізу;

Ескертпелері бар нормативтік құқықтық актілердің жобаларын Премьер-Министр Кеңесіне енгізуге тыйым салудын құшін жоу;

Мемлекеттік ақпараттандыру объектілеріндегі азаматтар мен занды тұлғалар туралы мәліметтерді түзетудің онайлатылған тетігін қамтамасыз ету;

Кенсе қағазына және онымен байланысты тауарларға бюджет шығыстарын үш есе қысқартуды қамтамасыз ету;

Сақтау мерзімін көрсете отырып, мемлекеттік және мемлекеттік емес үйымдар қызметінде жасалатын үлгілік құжаттар тізбесін онтайландыру;

Мемлекеттік ақпараттандыру объектілерін құру және (немесе) дамыту мерзімін алты айға дейін қысқартуды қамтамасыз ету;

Барлық мемлекеттік органдар мен үйымдар үшін кеңестерді жоспарлау және жүйелеу бойынша бірынғай цифрлық шешімді енгізуі, сондай-ақ бейнеконференцбайланыс және қолжетімді онлайн-сервистер арқылы кеңестерді өткізу басымдығын қамтамасыз ете отырып, кеңестерді тағайындау мен өткізу негіздерін нақты регламенттеу жөнінде шаралар қабылдау;

Қазақстан Республикасының Мемлекеттік қызмет істері агенттігімен бірлесіп, «Е-қызмет» ақпараттық жүйесінің базасында мемлекеттік қызметке іріктеу және қабылдау процесін толықтай цифрландыруды, сондай-ақ

оны барлық мемлекеттік органдарда енгізуді және кеңінен таратуды қамтамасыз етсін;

Мемлекеттік аппараттың бір құжат жобасымен бірлесіп жұмыс істеу мүмкіндігі беріле отырып, қызметтік хат-хабардың етуін онтайландыру, тапсырмалардың қосарлануын болдырмау, құжат айналымы бойынша талдамалық есептерді жедел қалыптастыру бойынша цифрлық шешімдері бар бірыңғай орталықтандырылған бұлтты құжат айналымына көшуін қамтамасыз етсін;

- «қызымет бабында пайдалану үшін» деген белгісі бар құжаттардың электрондық форматқа көшірілуін қамтамасыз етсін;

- «Е-заннама» ақпараттық жүйесінің зан шығару процесі модулінің өнеркәсіптік пайдалануға енгізілуін қамтамасыз етсін;

Орталық мемлекеттік органдардың бірыңғай бухгалтерлік есепке алу ақпараттық жүйесінің енгізілуін қамтамасыз етсін.

Нәтижелер мен талқылау

Мемлекеттік аппаратты бюрократиядан арылту мәселелері бойынша мониторинг пен талдауды, оның ішінде мемлекеттік органдардың ішкі Әкімшілік ресімдерін зерделеп, сондай-ақ олардың нәтижелерін жартыжылдық негізде Қазақстан Республикасы Президентінің Әкімшілігіне енгізе отырып, қамтамасыз ету нәтиже ретінде күтілуде. Тұпкі нәтиже болып саналады:

- бюрократиядан арылту функцияларын жүйелеу;

- процестер мен ресімдерді жетілдіру бойынша мазмұнды ұсыныстар жинауға арналған онлайн-ресурс;

- мемлекеттік қызметшілерді жұмыс процесіне жетілдіретін өзгерістерге ынталандыру;

- процестерді автоматтандыру, өтпелі бақылау, барлық кезеңдердің ашықтығы, үлкен мәліметтерді талдау;

- мемлекеттік органдар арасында электронды форматта ақпарат алмасу;

- бірыңғай орталықтандырылған бұлтты құжат айналымы бойынша ақпараттық жүйені өндірістік пайдалануға енгізу және барлық мемлекеттік органдарды қосу;

- құжаттардың барлық түрлерін және оларды сактау мерзімін онтайландыру.

Көрітінды

Шаралардың жүзеге асырылуы мемлекет басшысы жүктеген Қазақстан Республикасының Президентінің Әкімшілігінің бақылауында болады. Кешенді реинжиринг негізінде норма шығару және бюджеттің үдерістерінің мерзімдері мен кезеңдері екі есе қыскарады. Бастапқы бойынша цифрандыру-мемлекеттік органдардың азаматтармен, бизнесмен және бір-бірімен цифрлық

форматта жан-жақты өзара іс- қымыл жасауының басымдылығында жатыр. Бюрократиядан арылту ісінде мемлекеттік басқарудың барлық саласын цифрлық трансформациялау және жүйелік реинжинирингтеу маңызды болып саналады. Бұл жұмыстардың негізгі бенефициарлары азаматтар болады.

ПАЙДАЛАНҒАН ДЕРЕКТЕР ТІЗІМІ

1 Қазақстан Республикасының Конституциясы. – Алматы : Жеті жарғы, 2021.

2 Қазақстан Республикасының азаматтық кодексі. – Алматы : Жеті жарғы, 2021.

3 Қазақстан Республикасының Әкімшілік рәсімдік-процестік кодексі. – Алматы : «LEM баспасы» ЖШС, 2021.

4 «Қазақстан Республикасының Мемлекеттік қызметі туралы» Зан. – Алматы: Жеті жарғы, 2021.

5 «Сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қымыл туралы» Зан. – Алматы : «LEM баспасы» ЖШС, 2021.

6 «Жергілікті мемлекеттік басқару және өзін-өзі басқару туралы» Зан. – Алматы : «LEM баспасы» ЖШС, 2021.

7 «Қоғамдық кеңестер туралы» Зан. – Алматы : Жеті жарғы, 2021.

Қазақстан Республикасы Президентінің «Мемлекеттік басқарудың 2025 жылға дейінгі тұжырымдамасын бекіту туралы» Жарлығы. – Алматы : Жеті жарғы, 2021.

8 **Васильев, А. А.** «Муниципалды басқару және жергілікті өзін-өзі басқару». Инфра-М, 2019. – 256 б.

9 **Захаров, Н. И., Попов, В. Д., Есин, В. А., Шитова, Ю. Ю.** «Мемлекеттік және муниципалды басқару» кітап, 2016. – 158 б.

REFERENCES

1 Qazaqstan Respýblıkasynyń Konstitýsiasy [Constitution of the Republik of Kazakhstan] [Text] – Almaty : Seven charter, 2021.

2 Qazaqstan Respýblıkasynyń azamattyq kodeksi [Civil Code of the Republik of Kazakhstan] [Text] – Almaty : Seven charter, 2021.

3 Qazaqstan Respýblıkasynyń Ákimshilik rásimdik-prosestik kodeksi [Administrative procedural code of the Republik of Kazakhstan] [Text] – Almaty: LEM publishing house LLP, 2021.

4 «Qazaqstan Respýblıkasynyń Memlekettik qyzmeti týraly» Zań [«LAW on Civil Service of the Republik of Kazakhstan»] [Text] – Almaty : Zheti zhargy. 2021.

5 «Sybailas jemqorlyqqa qarsy is-qımyl týraly» Zań [«LAW on combating corruption»] [Text] – Almaty : LEM publishing house LLP, 2021.

6 «Jergilikti memlekettik basqarý jáne ózin-ózi basqarý týraly» Zań. [«Local law» on public administration and self –government] [Text] – Almaty : LEM publishing house LLP, 2021.

7 «Qoǵamdyq keńester týraly» Zań [«LAW on public councils»] [Text] – Almaty : Zheti zhargy. 2021.

8 Qazaqstan Respýblikasy Prezidentiniń «Memlekettik basqarýdyń 2025 jylǵa deiingi tujyrymdamasyn bekitý týraly» Jarlyǵy [«Public administration 2025» by the president of the Republik of Kazakhstan decree» on approval of the concept of pre-school education»] [Text] – Almaty : seven charters.

9 **Vasilev, A. A.** «Mýnispaldy basqarý jáne jergilikti ózin-ózi basqarý» [«Municipal Administration and local self-government»] [Text], Infra-M, 2019. – 256 p.

10 **Zaharov, N. I., Popov, V. D., Esin, V. A., Shitova, Iý. Iý.** «Memlekettik jáne mýnispaldy basqarý»[«State and municipal management»] [Text], book / 2016. – 158 p.

Материал баспаға тұсті 10.06.22

*F. T. Зейіл

ГУ «Управление архитектуры и градостроительства Павлодарской

области», Республики Казахстан, г. Павлодар

Материал поступил в редакцию .10.06.22

БЮРОКРАТИЗАЦИЯ ПРЕДСТАВИТЕЛЬНЫХ И ИСПОЛНИТЕЛЬНЫХ ОРГАНОВ ГОСУДАРСТВЕННОГО УПРАВЛЕНИЯ

Данная тема очень актуальна на сегодняшний день, так как компетенция государственного управления в настоящее время рассматривается как средство общения с населением. Вид государственного управления – понятие, определяющее, кто, какой субъект находится в компетенции политической власти. Основная задача на данный момент – переход от безымянного планирования к государственной политике, направленной на достижение благосостояния, устойчивое развитие страны. Система государственного планирования должна перейти от «управления проблемами к управлению изменениями». Место длинных иерархических документов и показателей государственного

планирования следует занять гибкими стратегиями и оптимальными соображениями.

Указ Президента Республики Казахстан от 13 апреля 2022 года № 872 был опубликован «О мерах по избавлению государственного аппарата от бюрократии». В указе предусмотрен комплекс системных и прикладных мер. Бюрократизация представительных и исполнительных органов государственного управления - это:

Реализация мер ускорит принятие решений в государственном аппарате;

Повышает самостоятельность и личную ответственность первых руководителей государственных органов;

Сокращает документооборот и подотчетность.

Основные принципы избавления от бюрократии определяют приоритетность сущности формы, цифровизацию по исходному положению, управленческую ответственность, непрерывное совершенствование, оптимальность регламентации.

Ключевые слова: указ, государственные исполнительные органы, бюрократия, правовое значение, правовая деятельность.

G. T. Zeynali

State Institution «Department of Architecture and Urban Planning of Pavlodar region» Chief Specialist of the State Urban Planning Cadastre Department
Republic of Kazakhstan, Pavlodar

Material received on 10.06.22

BUREAUCRATIZATION OF REPRESENTATIVE AND EXECUTIVE BODIES OF STATE ADMINISTRATION

This topic is very relevant today, since the competence of public administration is currently considered as a means of communication with the population. The type of public administration is a concept that determines who, which subject is in the competence of political power. The main task at the moment is the transition from nameless planning to state policy aimed at achieving well-being and sustainable development of the country. The state planning system should move from «problem management to change management». Instead of multi-stage documents and indicators of state planning, it is advisable to obtain flexible strategies and optimal judgments.

Decree of the President of the Republic of Kazakhstan dated April 13, 2022 No. 872 was published «on measures to rid the state apparatus of bureaucracy». The decree provides for a set of systemic and applied measures. The bureaucracy of representative and executive bodies of public administration is:

- Implementation of measures will accelerate decision-making in the state apparatus;*
- Increases the independence and personal responsibility of the first heads of state bodies;*
- Reduces document flow and accountability.*

The basic principles of getting rid of bureaucracy determine the priority of the form, digitalization according to the initial position, managerial responsibility, continuous improvement and optimal regulation.

Keywords: decree, state executive bodies, bureaucracy, legal significance, legal activity.

***Н. М. Мусабекова¹, Г. М. Типанова²**

Торайғыров университеті, Қазақстан Республикасы, Павлодар қ.

ИПОТЕКА МЕН ИПОТЕКАЛЫҚ НЕСИЕНИҢ МӘНІ. ИПОТЕКАЛЫҚ КРЕДИТТЕРДІҢ НЕГІЗГІ ТҮРЛЕРИ

Бұл мақалада ипотека мен ипотекалық несиенің мәні мен мәні қарастырылады. Елдің экономикалық осуін қамтамасыз етудегі ипотеканың ролі оте зор. Біріншіден, әлемнің бірде-бір елінде түргын үй мәселеци ипотеканы пайдаланбай шешілген жоқ. Екіншіден, ипотеканың дамуы экономиканың нақты секторына оң әсер етеді, соның арқасында кейір салаларда ондірістің құлдырауы тоқтатылады, демек ондірісті модернизациялау қажеттілігі туындаиды, бұл бәсекеге қабілеттілікке және онімнің сапасын жақсартуға әкеледі. Мұның бәрі елдің экономикалық мүмкіндіктерін арттырады және оның экономикалық дагдарыстан шыгуына комектеседі. Ипотекалық несиелендіру үшін жағдай жасау түргын үйге толық колемде ақша жинауга мәжбүр болған халық үшін тартымды балама болып табылады, ойткені ол оны бастапқы кезеңде пайдалануга алуға мүмкіндік береді. Сонымен қатар, ипотека экономикалық дамудың, несие жүйесін дамытудың үлкен әлеуетін қамтиды. Бұл ипотека халықтың мұдделерін – тұрдың үй жағдайларын жақсартуда, банктерді тиімді және тиімді жүзміста, құрылыш кешенін – ондірісті ыргакты жүктөуде және экономикалық осуғе мұдделі мемлекеттің мұдделерін үйлестіруге мүмкіндік береді, бұл халықта ипотекалық несие беруді кеңінен таратуға ықпал етеді. Ипотека-бұл жылжымайтын мүлікке менишік құқығының ауырталығы. Ипотекалық несиелендіру – бұл жылжымайтын мүлікті кепілге қою арқылы несиелендіру, яғни несие қаражаттарының қайтарымдылығын қамтамасыз ету ретінде ипотеканы пайдалану арқылы несиелендіру. Мақала жазу кезінде отандық және шетелдік авторлардың гылыми және оқу әдебиеттері қолданылды, оны талдау кезінде «ипотекалық несиелеу» авторлық

тұжырымдамасын жасауга талпыныс жасалды және ипотекалық несиелеу белгілерінің жіктеледі жалтыланады.

Кілтті создер: ипотека, несиелеу, жылжымайтын мүлік, банк, тұргын үй, кепіл, несие, функция, жіктеу.

Kіріспе

Елдер дамуының әлемдік тәжірибесі іс жүзінде барлық елдер әртүрлі шамада дағдарыстарға ұшырағанын, экономикалық қындықтарды бастан өткергенін айғақтайды. Барлық уақытта халықтың төлем кабілетті сұранысын көтерудің ен берік экономикалық механизмі-бұл айтарлықтай пайда әкелетін, жылжымайтын мүлік нарығын дамытатын, сондықтан экономиканы тұнғықтан шығаратын механизм. Қазіргі уақытта ипотека капиталды тартудың осындай тиімді тетігі болды және солай болып қала береді.

«Ипотека» терминінің қазіргі заманғы көрінісі бірден пайда болмағанын атап өткен жөн. Бұл анықтаманың пайда болуы азamatтардың экономикалық қажеттіліктеріне және тауар-акша катынастарының дамуына байланысты болды. Тарихи түрғыдан бұл термин Ежелгі Грецияда пайда болды. Алғаш рет «ипотека» сөзін Афины архоны (қала-мемлекет билеушісі) Солон б. з. д. VI ғасырдың басында қолданған. Ол өзінің реформаларымен танымал болды, атап айтқанда:

- өсінет бостандығын енгізді, нәтижесінде иесіз қалған мүлік кланның мұрагерлеріне берілмеуі мүмкін;
- жер қарыздарын жойды;
- мүлікті өз қалауы бойынша мұра етуге мүмкіндік берді;
- жеке жауапкершілікті мүліктік жауапкершілікке ауыстырды [1].

Осылайша, ол «ипотека» сияқты ұғымды қалыптастыру үшін алғашқы қадамдар жасады.

Материалдар мен әдістер

Бұл терминге анықтама берген жөн, бірақ «ипотека» ұғымынан басқа, «ипотекалық несиелеу» деген ұғым жиі айтылатындығын, сондықтан оларды ажырату керек екенін қосу керек.

Ипотекалық несие дегеніміз – жылжымайтын мүлік кепілімен берілген несие, ал ипотека-жылжымайтын мүлік объектісінің кепілі. Ипотекалық несиелеудің экономикалық категория ретіндегі мәні мен рөлі оның функциялары мен принциптерінде көрінетінін атап өту керек. Көптеген ғалымдар ипотекалық несиелеудің үш негізгі функциясын атап көрсетеді, атап айтқанда: репродуктивті, ынталандырушы және қамтамасыз етілген (бұл функциялар негізгі болып табылады және «несие» ұғымына да сәйкес келеді), дегенмен, біз ипотекалық несиелеудің келесі негізгі функцияларын

бөліп көрсете керек деп санаймыз. олар ипотекалық несиелеуге тән сипаттамаларды көрсетеді, сонымен қатар экономикалық және әлеуметтік міндеттерді шешуге (халықты түрғын үймен қамтамасыз етуге):

- ынталандырушы;
- капитал қозғалысы;
- банк жүйесін дамыту;
- әлеуметтік-экономикалық функция.

Біз сіздің назарыңызды осы функцияларға аударғымыз келеді. Мәселен, ипотекалық несиелендірудің өзгеру деңгейіне байланысты халықтың позициясынан сұранысты арттыру құралдары арқылы әсер ететін ынталандыру функциясы құрылыш нарығының, сондай-ақ экономиканың басқа салаларының перспективалары мен даму жағдайын көрсетеді. Түрғын үй құрылышын жеке капиталмен қолдауға бағытталған мемлекеттік ресурстарды алмастыру аясында ипотекалық кредит азаматтарды қолжетімді түрғын үймен қамтамасыз ету сияқты басты проблеманы шешудің неғұрлым тиімді әдісі болып табылады.

Капитал қозғалысының функциясы-ипотекалық несиeler қаржы ресурстарының халықтың жинақтарынан және қаржы саласынан нақты экономикаға өтуін қамтамасыз етеді.

Әлеуметтік-экономикалық функция қазіргі кезеңде Қазақстан Республикасының әлеуметтік-экономикалық дамуының басты міндеттерінің бірі болып табылатын азаматтарды түрғын үймен қамтамасыз ету проблемасын шешуге бағытталған. Осыған байланысты, қоғамдық шиеленісті төмендетудің және азаматтардың өмір сүру деңгейін жақсартудың маңызды факторы ипотекалық кредит беру көлемін ұлғайту болып табылады.

Елдін банк жүйесін дамыту функциясы. Ипотекалық несие бойынша қарыз алушыларды тарта отырып, коммерциялық банктар оларды мүмкін тұтынушылар және басқа банктік өнімдер ретінде қарастырады. Несиелік үйлімдар ұсынатын барлық қызметтер бойынша сату көлемінің өсуі, біріншіден, несие бағдарламалары санының, олар бойынша жүзеге асырылатын операциялар көлемінің өсуіне, екіншіден, азаматтардың несиелік мәдениетінің өсуіне әкеледі, бұл мемлекеттің қаржы жүйесінің негізі болып табылатын несиелік үйлімдардың дамуына әкеледі [2].

Нәтижелер және талқылау

Ипотекалық несиенің функциялары мен белгілерін қарастыра отырып, оның жіктелуі туралы айтуда болады. Ипотекалық несиелендірудің жіктелуі ғалымдардың ғылыми еңбектерінде нашар көрінетінін атап өткім келеді, сондықтан олардың тәжірибесін жүйелендіре отырып, мен ипотекалық несиелеуді жіктеудің өзіндік нұсқасын ұсынғым келеді. Ипотекалық

кредиттеудің мынадай белгілерін бөліп көрсетеміз (1-кесте): жылжымайтын мүлік объектісі бойынша, кредиттеу мақсаттары бойынша, кредиттеу мерзімдері бойынша, қарыз алушылардың түрі бойынша, кредиторлардың түрі бойынша, пайыздық мөлшерлемелердің түрлері бойынша, борышты өтегу тәсілі бойынша, мүмкіндігінше мерзімінен бұрын өтегу, қамтамасызы етілуі бойынша.

Кесте 1 – автордың пікірі бойынша ипотекалық кредиттеудің жіктеудің белгілері.

Жіктеу белгілері	Сипаттамасы
Жылжымайтын мүлік объектісі бойынша	Жер участекері; көсіпорындар, сондай-ақ көсіпкерлік қызметте пайдаланылатын үйлер, гимараттар және озге де жылжымайтын мүлік; бір немесе бірнеше оқшауланған болмелерден тұратын тұргын үйлер, пәтерлер және тұргын үйлер мен пәтерлердің боліктегі; бақша үйлері, гараждар және тұтыну мақсатындағы басқа да құрылыштар; өле және теңіз кемелері, ішкі суда жүзетін кемелер.
Кредит беру мақсаттары бойынша	Тұргын үйді кредиттеу; жер участекесін сатып алуға арналған кредит; ауыл шаруашылығын дамытуға арналған кредит.
Несиелеу мерзімі бойынша	Қысқа мерзімді; орта мерзімді; ұзак мерзімді.
Карыз алушылардың түрі бойынша	Занды тұлғаларға ипотекалық кредит; жеке тұлғаларға ипотекалық кредит.
Кредиторлардың түрі бойынша	Банктік; банктік емес; мемлекеттік
Пайыздық ставкалардың түрлері бойынша	Белгіленген пайыздық мөлшерлемемен несие; Өзгермелі пайыздық мөлшерлемемен несие.
Борышты өтегу тәсілі бойынша	Стандартты төлемдермен ипотекалық несие; ауыспалы төлемдермен ипотекалық несие; қоқтемгі ипотекалық несиелер; есіп келе жатқан төлеммен ипотекалық несиелер; ипотекалық несиелер.
Мерзімінен бұрын өтегу мүмкіндігі бойынша	Мерзімінен бұрын өтегу құқығыныз; мерзімінен бұрын өтегу құқығымен.
Қамтамасыз етілуі бойынша	Несиeler қарапайым және аралас болуы мүмкін: субсидияланған және жалпы шарттарда берілген.

Мұнда тек кейбір белгілерді қарастырумен шектелу орынды, атап айтқанда:

1. Кредит беру мақсаттары бойынша:

а) Тұрғын үйді кредиттеу:

- Маусымдық тұратын үйлерді, жеке тұрғын үйлерді салуға, күрделі жөндеуге және кайта жаңартуға, жер участекесін жайластыруға;

- Бастапқы немесе қайтала маңызынан кредит беру нарығында дайын тұрғын үй сатып алу;

- Инвестиция мақсатында тұрғын үй салу.

Мұндай несиелер құрылыштың салушыларға кезең-кезеңімен беріледі: әрбір төлем белгілі бір кезең аяқталғаннан кейін ғана беріледі.

б) Жер участкесін сатып алуға арналған кредит;

в) Ауыл шаруашылығын дамытуға арналған кредит.

2 Пайыздық мөлшерлемелердің түрлері бойынша белгіленген пайыздық мөлшерлемемен және ауыспалы мөлшерлемемен несие бөлеміз. Өзгермелі пайыздық мөлшерлеме, яғни келісім-шарт кезінде несиелік үйдімдер оны қайта қарастыра алатын болса, ол әдетте ақша нарығының кез-келген индексіне, мысалы, валютаға, инфляцияға байланысты болады, осылайша несиеңін минималды немесе максималды мөлшерде шектеулермен өтеуге мүмкіндік береді. Оның өзгеруі несие мерзіміне де әсер етеді. Несие бойынша пайыздық мөлшерлеменің өзгеруі өте өткір болмауы үшін несие үйдімдары рұқсат етілген ең төмөнгі және ең жоғары мөлшерді келіседі және түзетеді, мысалы, 25 % – дан аспайды. Мұндай несие қаржы нарығындағы ауытқуларды ескереді, өйткені несие беру белгілі бір тәуекелдермен байланысты, олардың бірі несие бойынша пайыздық мөлшерлеменің өзгеруі болуы мүмкін. Дегенмен, бүтінгі күні қарыз алушыларды осы тәуекелден қорғайтын сақтандырудың әртүрлі түрлері бар.

3 Борышты өтеу тәсілі бойынша:

- Стандартты төлемдері бар ипотекалық несие-бұл өтеудің кең таралған тәсілі. Қарыз алушы белгілі бір бағаға сатып алғынған мүлікті кепілге қою арқылы несие алады және өз қаражатын қосады. Ол несиенің ай сайын өтейді. Мәні клиент банктен қарыз алушы ай сайын тәң сомалармен төлейтін нақты соманы алады. Мұндай несиелер өзін-өзі амортизациялауға жатады. Бұл жағдайда Амортизация несие бойынша негізгі қарызды және оны пайдалану үшін пайыздарды төлеу процесін білдіреді. Шартта көрсетілген мерзімнің соңына қарай кредит толық төленуі тиис.

- Ауыспалы төлемдермен несие. Бұл жағдайда ол өзін-өзі амортизациялайтын несиелерге жатпайды және пайыздар мен негізгі қарызды төлеудің әртүрлі кезеңін қамтиды. Мұндай несиелерге шарлы төлемі бар несие кіреді, бұл бірыңғай жиынтық төлемді білдіреді. Ол мыналарға бөлінеді: несиенің соңына дейін ішінара амортизацияға мүмкіндік беретін жалпы шар төлемі мен ішінара амортизациясы бар несиелер; тек пайыздарды төлейтін несиелер несие бойынша толық төлемді мерзімнің соңында алады, ал ол бойынша пайыздар несие мерзімі ішінде төленеді; несие мерзімі аяқталғанға дейін пайыздық төлемдерді тоқтататын несие

несие мен ол бойынша пайыздарды төлеу көрсетілген мерзімнің соңында жүзеге асырылатындығын білдіреді. Айта кету керек, мұндай несиелерді пайдалану шектеулі, өйткені оларды мұлікті сатудан пайда тапқысы келетін адамдар пайдаланады.

- Көктемгі несиелер негізгі қарызды өтеу үшін тұрақты тен төлемдерді білдіреді.

- Өсіп келе жатқан төлемдері бар несиелер көрсетілген мерзім ішінде несие бойынша тен ауысымдық төлемді білдіреді. Мұндай несиелерді жылжымайтын мұлікті жалға беретін меншік иелері пайдаланады. Бұл төлем схемасы алғашқы жылдары ағымдағы шығындар пайыздарды толық төлеу үшін сомадан аз болатындығында. Уақыт процесінде негізгі қарыздың мөлшері артады, содан кейін азаяды және қарыз соңғы жарнамен толығымен төленеді.

- Қатысатын ипотекалық кредиттер табысты жылжымайтын мұлікті қаржыландыру кезінде қолданылады. Несиенің бұл түрі өзін-өзі амортизациялауға жақын, бірақ несиелік үйымдар негізгі қарыз бен пайыздарды ала отырып, объектіден кірістерді талап етеді деп болжайды. Несиелік үйымдардың қатысуы әртүрлі болуы мүмкін. Мысалы, олар жылжымайтын мұлікті сатудан алынған капитал өсімінің немесе түсімнің бір бөлігін ала алады немесе таза операциялық кірістен немесе рентадан асып кетудің бір бөлігін және т. б. алады [3].

4. Қамтамасыз етілуі бойынша: мұндай кредиттің сомасы кепілге берілген жылжымайтын мұлік құнының 30 – 100 % –ын құрауы мүмкін. Қарапайым және аралас (бірнеше несие берушілер береді), сондай-ақ субсидияланатын және жалпы шарттарда берілетін болып бөлінеді. Төменгі жол - мұндай несиелер несие желілері немесе біржолғы несиелер түрінде берілуі мүмкін [4].

Ұсынылған жіктеу толық емес болуы мүмкін, дегенмен біз бұл ипотекалық несие туралы толық түсінік береді деп санаймыз.

Қорытынды

Жоғарыда айтылғандардан келесі қорытынды жасауға болады:

- ипотека адамдарға үйлерін сатып алуға мүмкіндік беретін құрал ретінде, көптеген адамдар үшін бұл тұрғын үйді жеке меншікке сатып алушын жалғыз нақты тәсілі;

- Қазақстанда жылжымайтын мұлік нарығы қызып кетеді. Бұл бизнесті жүргізуін ерекшеліктеріне және бос қаражатты салу құралы ретінде қор нарығының болмауына байланысты;

- жылжымайтын мұлік бағасы жақын арада халық табысының төмендеуіне, яғни тұрғын үйге тұтынушылық сұраныстың төмендеуіне

байланысты төмендеуі тиіс. Бірақ ол тенгенін жартысына немесе 20 пайызға құлдырай ма, жоқ па, оны айту мүмкін емес, өйткені нарықтың өзі өте консервативті.

ПАЙДАЛАНҒАН ДЕРЕКТЕР ТІЗІМІ

1 **Литвинова, С. А.** Ипотечное кредитование: учебное пособие / С.А. Литвинова. – Москва; Берлин : Директ-Медиа, 2015. – 182 с.

2 **Волкова, А. А.** Ипотечное кредитование :сущность, функции и классификация // Вестник Академии знаний – 2020.- №38 (3). – С. 324–334.

3 **Дятлов, Д. В., Антонова, М. В.** Ипотечный кредит: понятие, виды, классификация // Вестник Белгородского университета кооперации, экономики и права. – 2012. – № 2 (42). – С. 240–245.

4. **Шеховцов, В. В., Апреликова, С. В.** Классификация объектов жилой недвижимости г. Белгорода // Вестник Белгородского университета кооперации, экономики и права. – 2013.- № 2 (46). – С. 208–212.

5 **Косарева, Н. Б.** Основы ипотечного кредитования: учеб.пособие. – М. : «Финансы и статистика», 2006. – 423 с.

6 **Ивасенко, А. Г.** Земельная ипотека: подходы к определению, функции и отличительные черты // Вестник Томского государственного университета. – 2013. – № 373. – С. 134–140.

7 **Берегуля, О.** Ипотечное кредитование как банковская операция: теоретические основы и условия проведения // Вестник нбу. – 2007. – № 10. – С. 46–48.

8 **Хохлова, М. М.** Анализ и тенденции развития ипотечного кредитования в РФ // Интеграция наук. – 2019. – № 1 (24). – С. 212-215.

9 **Грудцина, Л. Ю., Козлова, М. Н.** Ипотека. Кредит. Комментарий жилищного законодательства. – М.: Эксмо, 2006. – 368 с.

10 **Сидорова, З. М., Сидоров, В. П.** Проблемы развития жилищного ипотечного кредитования в России // Вестник АПК Ставрополья. – 2011. – № 4 (4). – С. 108-112.

REFERENCES

1 **Litvinova, S. A.** Ipotechnoe kreditovanie [Mortgage lending] : a textbook / S. A. Litvinova. – Moscow; Berlin : Direct-Media, 2015. – 182 p.

2 **Volkova, A. A.** Ipotechnoe kreditovanie : sushchnost', funkciyi klassifikaciya [Mortgage lending : essence, functions and classification] // Bulletin of the Academy of Knowledge - 2020.- № 38 (3). - P. 324-334.

- 3 **Dyatlov, D. V.**, Antonova, M. V. Ipotechnyj kredit: ponyatie, vidy, klassifikaciya [Mortgage loan: concept, types, classification] // Bulletin of the Belgorod University of Cooperation, Economics and Law. – 2012. – № 2 (42). – P. 240–245.
- 4 **Shekhovcov, V. V., Aprelikova, S. V.** Klassifikasiya ob»ektov zhiloj nedvizhimosti g. Belgoroda [Classification of residential real estate in Belgorod] // Bulletin of the Belgorod University of Cooperation, Economics and Law. – 2013. – № 2 (46). – P. 208–212.
- 5 **Kosareva, N. B.** Osnovy ipotechnogo kreditovaniya [Fundamentals of mortgage lending] : studies.manual. – M. : «Finance and statistics», 2006. – 423 p.
- 6 **Ivasenko, A. G.** Zemel'naya ipoteka: podhody k opredeleniyu, funkciy i otlichitel'nye cherty [Land mortgage: approaches to definition, functions and distinctive features] // Bulletin of Tomsk State University. – 2013. – № 373. – P. 134–140.
- 7 **Beregulya, O.** Ipotechnoe kreditovanie kak bankovskaya operaciya: teoretycheskie osnovy i usloviya provedeniya [Mortgage lending as a banking operation: theoretical foundations and conditions for conducting] // Bulletin of the nbu. – 2007. – №. 10. – P. 46-48.
- 8 **Hohlova, M. M.** Analiz i tendencii razvitiya ipotechnogo kreditovaniya v RF // Integraciya nauk. – 2019. – № 1 (24). – S. 212-215. [Khokhlova M.M. Analysis and trends in the development of mortgage lending in the Russian Federation // Integration of sciences. – 2019. – № 1 (24). – P. 212-215].
- 9 **Grudcyna, L. YU., Kozlova, M. N.** Ipoteka. Kredit. Kommentarij zhilishchnogo zakonodatel'stva [Mortgage. Credit. Comment on housing legislation] – Moscow : Eksmo, 2006. – 368 p..
- 10 **Sidorova, Z. M., Sidorov, V. P.** Problemy razvitiya zhilishchnogo ipotechnogo kreditovaniya v Rossii [Problems of development of housing mortgage lending in Russia] // Bulletin of Agroindustrial complex of Stavropol. – 2011. – № 4 (4). – P. 108-112.

Материал баспаға түсті 10.06.22

**H. M. Мусабекова, Г. М. Типанова*

Торайғыров университет, Республика Казахстан г. Павлодар

Материал поступил в редакцию 10.06.22

СУЩНОСТЬ ИПОТЕКИ И ИПОТЕЧНОГО КРЕДИТОВАНИЯ. ОСНОВНЫЕ ВИДЫ ИПОТЕЧНЫХ КРЕДИТОВ

В данной статье рассмотрены вопросы сущности и значения ипотеки и ипотечного кредитования. Роль ипотеки в обеспечении

экономического роста страны весьма велика. Во-первых, еще ни в одной стране мира проблема жилья не была решена без использования ипотеки. Во-вторых, развитие ипотеки положительно влияет на реальный сектор экономики, благодаря которой приостанавливается спад производства в некоторых отраслях промышленности, отсюда возникает необходимость модернизации производства, что приводит к конкурентоспособности и повышению качества продукции. Все это повышает экономические возможности страны и помогает ее выходу из экономического кризиса. Создание условий для ипотечного кредитования является привлекательной альтернативой для населения, вынужденного копить на жилье в полном объеме, поскольку оно позволяет получить его в пользование на начальном этапе. Кроме того, ипотека содержит в себе огромный потенциал экономического развития, развития кредитной системы. Именно ипотека позволяет согласовать интересы населения - в улучшении жилищных условий, банков - в эффективной и прибыльной работе, строительного комплекса - в ритмичной загрузке производства и государства, заинтересованного в экономическом росте, которому будет способствовать широкое распространение ипотечного кредитования населения. Ипотека – это обременение имущественных прав собственности на объект недвижимости. Ипотечное кредитование – это кредитование под залог недвижимости, то есть кредитование с использованием ипотеки в качестве обеспечения возвратности кредитных средств. При написании статьи использовалась научная и учебная литература отечественных и зарубежных авторов, при анализе которой была попытка разработки авторского понятия «ипотечное кредитование» и обобщена классификация признаков ипотечного кредитования.

Ключевые слова: ипотека, кредитование, недвижимость, банк, жилье, залог, кредит, функция, классификация.

*N. M. Musabekova, G. M. Tipanova

Toraighyrov University, Republic of Kazakhstan, Pavlodar,

Material received on 10.06.22

THE ESSENCE OF MORTGAGES AND MORTGAGE LENDING. THE MAIN TYPES OF MORTGAGE LOANS

This article discusses the issues of the essence and meaning of mortgages and mortgage lending. The role of mortgages in ensuring the economic growth of the country is very large. Firstly, in no country in the world has the housing problem been solved without the use of a mortgage. Secondly, the development of mortgages has a positive impact on the real sector of the economy, thanks to which the decline in production in some industries is suspended, hence the need to modernize production, which leads to competitiveness and improved product quality. All this increases the economic opportunities of the country and helps it to get out of the economic crisis. Creating conditions for mortgage lending is an attractive alternative for the population forced to save for housing in full, since it allows you to get it for use at the initial stage. In addition, mortgages contain a huge potential for economic development, the development of the credit system. It is the mortgage that makes it possible to coordinate the interests of the population – in improving housing conditions, banks – in efficient and profitable work, the construction complex – in rhythmic loading of production and the state interested in economic growth, which will be facilitated by the widespread use of mortgage lending to the population. A mortgage is an encumbrance of property ownership rights to a real estate object. Mortgage lending is lending secured by real estate, that is, lending using mortgages as collateral for repayment of credit funds. When writing the article, scientific and educational literature of domestic and foreign authors was used, during the analysis of which an attempt was made to develop the author's concept of «mortgage lending» and the classification of mortgage lending features was generalized.

Keywords: mortgage, lending, real estate, bank, housing, collateral, loan, function, classification.

***Г. Р. Смагулов**

Павлодар облысы полиция департаменті,
Қазақстан Республикасы, Павлодар қ.

ОҚУ ПРОЦЕСІНДЕ КРИМИНАЛИСТІК ПОЛИГОНДЫ ПАЙДАЛАНУ: МӘСЕЛЕЛЕРІ МЕН ПЕРСПЕКТИВАЛАРЫ

Мақала оқу процесінде криминалистік полигонды пайдалану: мәселелері мен перспективалары тақырыбына арналған. Бұндақықтық білім беру мекемесінде криминалистика курсын оқытуудың инновациялық формаларын қолданудың озекті мәселелері қарастырылған. Мақаланың мақсаты – білім беру мекемесінде оқыту тәжірибесінде криминалистік полигонды пайдалану, алған білімдерін тәжірибелк сабактарда пайдаланы бекіту болып табылады. Авторлар криминалистік полигонды пайдалану проблемасын қазіргі заманғы білім беру жүйесінің жай-күйіне және оның нысандарын сарапауга (бакалавриат, магистратура) сүйене отырып қарайды. Авторлар криминалистік полигонды қазіргі заманғы оқыту құралы ретінде туғындарында, атап айтқанда оны пайдалану міндеттері айқындалған, оқу полигонын пайдалана отырып, криминалистиканы оқытуудың даму перспективаларын корсетеді, ресейлік және шетелдік жыгары оқу орындарының криминалистік полигондардың өртүрлі блоктарын құрудагы және оларды өртүрлі құралдармен жабдықтаудың тәжірибесін, сондай-ақ криминалистік полигондардың техникалық мүмкіндіктеріне негізделген дәстүрлі және инновациялық оқыту әдістерін қолдану мүмкіндіктерін талдайды, полигондарда криминалистикалық тактика бойынша «тергеу қарau және қуәландауру тактикасы», «тінші және алу тактикасы», «айғақтарды сол жерде тексеру тактикасы» тақырыптары бойынша, сондай-ақ криминалистикалық әдістеме мен арнайы курсдардың жекелеген тақырыптары бойынша практикалық сабактар откізуге арналғанына тоқталып откен.

Кілтті сөздер: криминалистика, полигон, тергеу әрекеттері, тінші, қарau, қуәландауру, тәжірибелік сабактар, білімді бекіту.

Кіріспе

Қылмыс құрылымының қазіргі заманғы өзгерістері оған қарсы күрескे тартылған құқық қорғау органдары қызметтінің тиімділігін арттыруды талап етеді. Қылмыстың динамикалық құбылыс екенін ескере отырып, ол үнемі өзгеріп отырады және «жетілдіріліп отырады», бұл Д. А. Задорскийдің пікірінше «...күресуге тұра келетін адамдардан бір қадам алға болу қажет», полиция қызметкерлерінің кәсіби дайындығын үнемі сапалы жетілдірудің сапалы занұлылық қажеттілігі туындаиды [1].

Осылан байланысты мемлекет пен Қазақстанның ішкі істер органдарының басшылығы полиция қызметкерлеріне бірқатар талаптар қояды, онда тергеу және жекелеген тергеу іс-әрекеттерін жүргізу кезінде практикалық дағдыларды игеру қажеттілігіне ерекше назар аударылады, мысалы: оқиға болған жерді тексеру, жеке тексеру, тінту, заттай дәлелдемелерді алып қою және т. б. Мұндай дағдыларды қалыптастыруға көбінесе практикалық дағдылардың өзі ықпал етеді, бірақ оның негізі құқықтық бейіндегі оқу орындарында оқыту барысында қаланады.

Айта кету керек, полиция кадрларын даярлау мен оқыту тек Қазақстанның бірінші кезектегі міндеті ғана емес. Алыс және жақын шетелдер де проблемаларды шешуге тырысады, мұнда полиция алған теориялық білімдерін пайдалана отырып, қоғамдық тәртіпті сактауды жүзеге асырады және мемлекет пен қоғамның мүдделерін корғайды. Бүкіл әлем мемлекеттерінің өз билігінің лайыкты өкілінің қызметі халықтың үнемі өзгеріп отыратын қажеттіліктеріне жауап беретін және қоғамның қауіпсіздікті қамтамасыз ету қажеттіліктерін қанағаттандыратын кәсіби полиция қызметкерін дайындауға деген үмтүлісі негізделген және занды болып табылады [2].

Осылан байланысты жоғары оқу орындары осындағы «тапсырысты» жүзеге асыра отырып, оқу процесіне практикалық дағдыларды қалыптастыруға ықпал ететін белгілі бір әдістерді енгізеді. Алайда, болашақ тергеушілерді, анықтаушыларды, жедел уәкілдерді, участекелік комиссарларды оқыту барысында практикалық бағытты жүзеге асыру қыын, ойткені оқу процесі негізінен теориялық білімнің едәуір бөлігіне негізделген.

Материалдар мен әдістер

Зерттеу мәселеесі бойынша ғылыми және арнайы әдебиеттерді теориялық талдау; зерттелетін тақырып бойынша нормативтік құжаттарды талдау; криминалистика саласындағы тәжірибелі талдау және қорыту; сұрау әдістері (әңгімелесу, сауалнама жүргізу, сұхбат алу); байқау; эксперимент; эксперименттік деректерді өндөу бойынша математикалық статистика әдістері. Зерттеуде мыналар қолданылды: әлеуметтік құбылыстарды білуге диалектикалық көзқарас, оларды объективті және субъективті факторлардың

жынытығы аясында тарихи даму мен жұмыс істеуде талдауға мүмкіндік береді, ол келесі әдістерді тандауды анықтайды: логикалық, тарихи, жүйелік. Зерттеу процесінде тұжырымдамалық және іс жүзінде маңызды нәтижелерге қол жеткізу үшін салыстырмалы және статистикалық әдістер де қолданылды.

Практикалық сабактарды өткізу барысында жүзеге асырылатын білімнің үлкен колемі негізінен өз мақсатына жетеді және тындаушылар белгілі бір практикалық дағдыларды менгереді. Бірақ сабактардың аудиториялық сипатын, олардың болжамдылығын, оқу-әдістемелік формализмін ескере отырып, студенттерден практикалық сабакта өз білімдерін дереу игеруді талап ету қыын. Дәл осы жағдайлар жоғары оку орындарының түлектеріне «Құқықтану» мамандығы бойынша белгілі бір бейімделу кезеңінсіз оқыған қызмет салаларында өз білімдерін бірден пайдалануға мүмкіндік бермейді.

Бұл проблема оку процесінде және практикалық қызметте жедел – тактикалық жаттығулар өткізу, сондай-ақ мамандандырылған криминалистік полигондардың мүмкіндіктерін пайдалану арқылы ішінара жойылады.

Р. С. Белкиннің айтуынша криминалистік энциклопедиясында криминалистік полигонның анықтамасы берілген: «... дәлелдемелерді табу, алу, бекіту және зерттеу бойынша практикалық сабактар мен жаттығуларға арналған жаттығу кешені. Онда орналасқан объектілер әртүрлі тергеу іс-әрекеттерін жүргізу жағдайын болжауға; қаруа, тергеу эксперименті, тінту және т. б., іздерді кешенді бағалауды үйретуге мүмкіндік береді және т.б. үй-жайда және (немесе) ашық жерде құрылады. Полигон кабинеті стационарлық (дүкеннің сауда залы, тұрғын бөлме, койма бөлмесі және т.б.) немесе өзгертілетін (жылжымалы бөлімдер, ауыстырылатын заттар жынытығы және т. б.) болуы мүмкін.» [3, 3 б.]

Сонымен катар, ішкі істер органдарының педагогикалық практиканы сот полигондарының ашық және жабық түрлерін жасау арқылы осы терминді түсіндіруді көңейтті.

Айта кету керек, сот полигонында өткізілетін практикалық сабактар қазіргі уақытта ерекше емес. Ең алдымен практикалық дағдыларды қалыптастыруға бағытталған заманауи тенденциялар білім беру саласында да, сот-медициналық полигондардың практикалық қызметінде де пайда болады. Мысалы, қазіргі таңда бірқатар жоғары оку орындары ведомстволық оку орындарымен қатар, полиция бөлімдерінде де қылмыстық жағдайды имитациялауға мүмкіндік беретін криминалистік полигондар бар. Сонымен катар, қылмыстық кудалауды жүзеге асыратын Қазақстанның бірқатар практикалық органдары тергеушілермен, анықтаушылармен, жедел үәкілдермен және т.б. практикалық сабактар өткізу үшін жаттығу кешендерін дайындауды, онда оқиға орнында жұмыс істеу дағдылары пысықталуда.

Бұл ретте, мұндай жанашылдықтар Қазақстанды алғаш ашуышылар қатарына коспайтынын атап өткен жөн. Бұл мәселені зерттеу құқықтық бағыттағы мекемелер үшін криминалистік полигон құру қазірдің өзінде қажеттілікке айналғанын айтуға мүмкіндік береді. Мұндай кешендер тек жоғары оқу орындарының негізінде ғана емес, сонымен қатар ПО, КР прокуратурасының біліктілікті арттыру курсдарының міндетті құрамдас бөлігі болып табылады. Сонымен, полигондық кабинеттер ашық жерлерде және үй-жайларда тергеу әрекеттерін жүргізу дағдыларын дамытуға арналған «қару-жақарты зерттеу» криминалистикалық полигонына, сондай-ақ полигонға, курсанттар мен тындаушыларға террористік қылмыстарды тергеу бойынша практикалық дағдыларды игеруге арналған.

Нәтижелер және талқылау

Криминалистік полигендар тек қана біздің елде ғана емес, сондай –ақ шет елдерде де құқық қорғау органдарында орын алған. Мұндай тізімді шексіз жалғастыруға болады. Алыс шет елдер - Германия, Франция, АҚШ-тың тәжірибесін зерделеу тренажер кешені базасында оқытуудың практикалық нысаны, бір қарағанда, үйреншікті қызметтеп алыс полиция қызметтің түрлі салаларында дағдыларды пысықтауға мүмкіндік береді деп айтуға мүмкіндік береді.

Мысалы, АҚШ полициясын оқыту бағдарламасы этикалық дилемма өдісін қолдана отырып, АҚШ полиция қызметкерлерін кәсіби және жеке оқытууды қарастырады. Полиция қызметкерлерінің этикалық мінез-құлқы практикасы белгілі бір қоғамдағы азаматтардың мінез-құлқының жалпы қабылданған стандарттарымен тығыз байланысты және осы стандарттарға тікелей байланысты деп саналатындықтан, бұл тек оқу кезінде ғана емес, сонымен қатар құнделікті жұмыста туындаитын проблемалар мен дилеммаларды шешуде үнемі және үнемі «полиция қызметкерлерін оқыту» қажет [4, 211 б.].

Жалпы, АҚШ полициясының қызметтің зерттеу оның кәсіби дайындығының өзгеруі туралы айтуға мүмкіндік беретінін атап өткен жөн. Ол іс жүзінде бағдарланған, үнемді, қарқынды болды.

Дәл осындағы жағдай Батыс Еуропа елдерінің полиция органдарында байқалады, онда оқу процесіне оқиға орнын тексеру, қылмыс іздерін табу, белгілеу және алып қою, тінту, тексеру, жауап алу, карулы қылмыскерді үстаяу және т.б. ережелерін оқытуудың тренингтік нысаны кіреді. Бұл ретте, шындыққа барынша жақын жағдайларда, полицейлерге кандидаттар тұтқындаудың заңдылығы мәселелері бойынша теориялық білімдерін және үнемі өзгеріп отыратын жағдайда өз іс-әрекеттерін іс жүзінде іске асырады.

Қазақстандағы криминалистикалық полигондар негізінде оқыту, сондай-ақ әр түрлі іздермен (кол, аяқ, микрочастиц, бұзып кіру және т.б.), оқиға

орнын қарау кезіндегі мінез-құлық ережелерімен жұмыс істеу дағдыларын пайдалануға мүмкіндік береді.

Криминалистк ғылымның дамуы полиция қызметкерлерінің кәсіби есүіне және әлеуетін арттыруға үнемі назар аударуды талап етеді.

Сонымен бірге, қолданыстағы сот-полигондарын талдау бірқатар жалпылама тұжырымдар жасауга мүмкіндік береді, атап айтқанда:

- полигондар криминалистика кафедраларында ұйымдастырылған;
- көпбұрыштардың едәуір бөлігі «тұрғын бөлменің» орналасуына еліктейді;

- оларда негізінен оқиға орнын қарау дағдылары пысықталады;
- көп жағдайда полигондар қарапайым аудитория ретінде қолданылады.

ПО ведомстволық оқу орындарында криминалистикалық полигонға қатынасы қатаң функционалды түрде болып келеді. Криминалистік полигон, мысалы, «тұрғын бөлме» макеті үй-жайлардан тұрады, жатын бөлме мен ас үй, сондай-ақ орындықтарда тергеу әрекеттерін жүргізуге катысы жоқ топтың бір бөлігі орналасқан «көрмермендер залы» болады. Бөлме қажетті жиһазben жабдықталған. Практикалық сабактың тақырыбына байланысты адамның (ер немесе әйел) манекендері студенттердің карамағына ұсынылуы мүмкін.

Мұндай полигондарда криминалистикалық тактика бойынша «тергеу қарау және қуәландыру тактикасы», «тінту және алу тактикасы», «айғақтарды сол жерде тексеру тактикасы» тақырыптары бойынша, сондай-ақ криминалистикалық әдістеме мен арнайы курстардың жекелеген тақырыптары бойынша практикалық сабактар өткізіледі [5, 15 б.].

Сот-полигонында өткізілетін мұндай практикалық сабактардың мақсаты дәрістер мен семинарларда алынған теориялық білімді бекіту, тұрғын үйде тергеу әрекеттерін жүргізу дағдылары мен дағдыларын қалыптастыру, ғылыми-техникалық құралдар мен әдістерді қолдану, қылмыс және оған қатысушылар туралы ақпарат алу және пайдалану, жеке тергеу әрекеттері мен тергеу әрекеттерін жүргізу кезінде тактикалық әдістерді қолдану болып табылады және тактикалық шешімдерді негіздеу және қабылдау бойынша тактикалық, оқиға орнында жедел-тергеу тобының жұмысын ұйымдастыру. Сонымен қатар, сабактарды өткізуін негізгі әдісі-рөлдік ойын. Сабактар оқу аудиториясында оқытушының кіріспе сөзінен басталады, онда зертханалық сабактың тақырыбы, мақсаты және оны өткізу тәртібі көрсетіледі. Алдын-ала сауалнама жүргізгеннен кейін, студенттерге тапсырмалар қойылғаннан кейін, топ сабакты жалғастыру үшін полигонға шығарылады [6, 172 б.]. Сабактың нәтижелері полигонда да, оқу аудиториясында да болуы мүмкін.

Жергілікті жерде жаттығу жасау үшін криминалистикалық полигонға жапсарлас аумақ пайдаланылады, онда криминалистика кафедрасының

қызметкерлері қылмыстық оқиғаны модельдейді. Тиісті нұсқаулықтан кейін және рөлдерді бөлгеннен кейін тиісті тергеу әрекеттері, негізінен оқиға орнын тексеру, автокөлікті тексеру, тінту жүргізіледі.

Осылай формада оқытудың бұрыннан келе жатқан дәстүрлері, жағымды жақтарына қарамастан, белгілі бір кемшіліктерге ие, мысалы:

- криминалистік полигонда сабактар өткізу туралы үлгілік әдістемелік ұсынымдардың, сондай-ақ оқу процесінде мәліметтер мен оларды пайдаланудың болмауы;

- криминалистикалық полигондардың құқықтану мамандығының кафедраларының балансында болуы, соның салдарынан ПО қызметінің басқа бағыттары тек ішінәра және эпизодтық пайдаланылады, не мүлдем пайдаланылмайды;

- олар негізінен жіңі қолданылатын макеттерден тұратын статикалық құрылымдар, оларды қолдану икемділігін шектейді;

- криминалистік полигонды оның статикалық нысанында тұрақты пайдалану оқытушылар мен білім алушылар арасында тәуелділік пен формализмге әкеп соғады және тиісінше оның тиімділігін төмендеді;

- криминалистикалық полигондар негізінен «криминалистикалық тактика» криминалистика курсының жеке бөлімі бойынша сабактар өткізу кезінде пайдаланылады, бұл оны пайдалану деңгейін көтеруге мүмкіндік бермейді;

- криминалистік полигонда өткізілетін сабактар туралы деректер білім алушылар арасында таратылады, соның нәтижесінде сабактың бұл нысаны алдын ала күтпеген элементті жоғалтады, бұл оның нәтижелілігін төмендеді;

- ақша қаражатының тапшылығы криминалистік полигонды құралдар мен жабдықтармен үнемі жақартып отыру қажеттілігін қынданатады [7, 119 б.].

Қорытынды

Сонымен жоғарыда аталған кемшіліктер, сот полигонының мүмкіндіктерін жеткіліксіз түсінуге және оның әдістемелік өзірлемесінің болмауына негізделеді. Әр түрлі әдістемелік оқу құжаттарын зерттеуден көрініп түрғандай, сот-медициналық полигондар оқу процесін «ілеспе» әдістемелік қамтамасыз ету ретінде қызмет етеді, бұл түбебейлі дұрыс емес. Бұл нысан, сөзсіз, негізгі болуы керек, сәйкесінше, әдістемелік өзірлемелер полигонның мүмкіндіктеріне негізделуі керек.

Сонымен катар мұндағы оқыту нысаны криминалистік полигонда толық өзінің тиімділігі мен жетілдірілуі мүмкін.

Оқытудың бұл түріне тәуелсіз және мамандандырылған сипат беру, оған арнайы штаттар енгізу қажет болуы мүмкін, оның негізінде әртүрлі мамандықтар бойынша практикалық сабактар өткізілуі мүмкін: тергеу

- криминалистикалық, әкімшілік-құқықтық, жедел - іздестіру. Яғни, ЖОО құрылымында өзінің штаттық орналасуы, тәуелсіз материалдық, процессыалдық және әдістемелік қамтамасыз етілуі бар арнағы криминалистикалық полигонның ішкі істер органдары жүйесінің моделін құру Ішкі істер органдары қызметкерлерінің барлық санаттары бойынша практикалық сабактар өткізу мүмкіндігін қамтамасыз етеді.

Полигонның мүмкіндіктерін едәуір кеңейту оған, мысалы, келесі объектілер мен макеттерді қосу есебінен мүмкін болады:

- жеделбақылаужәнебасқару орталығы;
- оқусыныптары;
- оқытушылық;
- ахуалдық орталық;
- «кеzekшібөлім»макеті;
- «түргын бөлме»макеті;
- «дәліз» макеті;
- «ас үй»орналасуы;
- «дәріхана»макеті;
- «шағынмаркет»макеті;
- «айырбастаупункті»макеті;
- «автокөлік тұрағы»макеті;
- «теміржоллаушыларвагоны»макеті;
- «автобус аялдамасы»макеті;
- «Автомобиль» - 2 (жұқ – женіл) макеті;
- «ұшашқ» макеті және т.б [8].

Бұл тізімді полигонда сабак өткізудің келесі әдісін ескере отырып жалғастыруға болады.

Криминалистік полигонның қызметтік персоналы оқытушының отінімі негізінде болжамды сабак орнын дайындауды. Сонымен катар, сабак жүргізетін оқытушы үшін де, оның катысушылары үшін де белгісіз жерлерде әртүрлі сипаттағы қылмыстың іздері қалады.

Оқытушы топтысабак орнына жеткізеді және оны бақылау және басқару жедел орталығына келіп қалдырады. Барлық ойын аландарын бейне және аудио бақылау құралдарымен жабдықтауға болады. Көрсетілген Орталықтан сабактардың өткізілуіне басшылық жасау және бақылау жүзеге асырылады.

Сабактарды аудиторияда немесе ойын алаңында өткізгеннен кейін қателіктер мен жағымды жақтарды көрсете отырып, жаттығулар талқыланады[9].

Оқушылар санатына сүйене отырып, басқа деңгейлерге ауысып, ойын жаттыгуларын күрделілік пен жеңілдегі бағытында икемді түрде өзгерте аласыз.

Мысалы, болашақ тергеушілер үшін тапсырмалар тек криминалистік тактикадан, ал аудандық полиция басшыларының деңгейі үшін ұйымдастырушылық сипаттағы міндеттер, аса қауіпті қылмыскерлерді ұстая кезіндегі өзараіс-кимыл ұсынылады. Бұл ретте полигон құрамында жұмыс істейтін, басқарушылық шешімдерді жедел қабылдауға, әртүрлі жағдайларды бақылауға және т.б. арналған ахуалдық орталықты іске қосуға болады.

ПО жүйесінде осындай криминалистикалық полигонның жұмыс істеуі мынадай бірқатар артықшылықтарға ие:

- полигонның жұмыс істеуіне ЖАК-тың, күндізгіжәне сырттай оқунысанының білім алушылары және т.б. тартылуы мүмкін;;

- алынған бағалау, криминалистикалық полигоннан өту кандидаттың ПО-ғақызметке жарамдымса, жоқ па, қандай құрылымдама, кадр мәселелерінде шешугемүмкіндікбереді;

- сабак барысында мұғалім қылмыстың іздері бар екеніне сенімді бола отырып, бірақ олардың орналасуы мен орналасуын білмейді, олар қылмыс үшін маңызды ақпараттық белгісіздік қасиетіне кол жеткізеді;

- криминалистикалық полигонның дербес болімше ретіндегі мәртебелік жағдайы онда әр түрлі мамандану өкілдерінің: тергеу – криминалистикалық; жедел-іздестіру; әкімшілік – құқықтық және т.б. сабактарын өткізуге мүмкіндік береді;

- сонымен қатар, әртүрлі макеттердің болуы бір уақытта бірнеше түрлі ойын имитацияларын жасауға мүмкіндік береді;

- үзден басқа, криминалистикалық полигонның дербестігі кешенді окужаттыгуларды өткізу кезінде түрлі мамандандырулар әрекеттерінің бірынғай режиссурасын жүргізуге мүмкіндік береді;

- ойын имитацияларын жүргізу кезінде макеттерді бірынғай жинақтау және өзірлеу [10];

- практикалық сабактарда бірнеше макеттерді колдану және т.б.

Осылайша, сот-полигоны іс жүзінде өзін-өзі қамтамасыз ететін ұйымдық құрылым болып табылады, оның мақсаты білім мен көсібі тәжірибе негізінде шешуді қажет ететін әртүрлі жағдайларды модельдеу болып табылады.

ПАЙДАЛАНҒАН ДЕРЕКТЕР ТІЗІМІ

1 Полигон // Толковый словарь Ушакова онлайн. [Электронды ресурс] – URL: <http://ushakovdictionary.ru/word.php?wordid=52896> (Өтініш берілген күні: 31.03.2018).

2 Полигон криминалистический // Криминалистическая энциклопедия. [Электронды ресурс] – URL: <http://www.вокабула.рф/> словари/криминалистическая-энциклопедия (Өтініш берілген күні: 31.03.2018).

3 Амельчаков, И. Ф. О повышении практической направленности обучения в Бел. ЮИ МВД России // Проблемы правоохранительной деятельности. 2013. № 1. –С. 3–7.

4 Толстолуцкий, В. Ю. Компьютерная программа «ФОРВЕР-СЛЕДОВАТЕЛЬ» повышает эффективность обучения на криминалистическом полигоне // Вестн. – Нижегород. ун-та им. Н. И. Лобачевского. 2013. № 3, ч. 2. – С. 211–215.

5 Хрисанов, В. А., Дубровский, В. Ю., Ермоленко, С. А. Укрепление материально-технической базы Белгородского юридического института как фактор повышения качества учебно-воспитательного процесса профессиональной подготовки курсантов и слушателей // Вестн. Белгород. юрид. ин-та МВД России. 2015. № 1. – С. 15–20.

6 Шань, Д., Зайцева, Е. А., Андреев, А. Г. Особенности организации учебного процесса в Китайском университете уголовной полиции Министерства общественной безопасности КНР // Вестн. Волгоград. акад. МВД России. 2011. № 3 (18). – С. 172–175.

7 Внуков, В. И. О положительном опыте подготовки специалистов в Китайском университете уголовной полиции Министерства общественной безопасности КНР // Вестн. Волгоград. акад. МВД России. 2013. № 2 (25). –С. 119–123.

8 Криминалистический полигон // Межрегиональный открытый социальный институт: сайт. [Электронды ресурс] – URL : <http://mosi.ru/ru/mosi/kriminalisticheskiy-poligon> (Өтініш берілген күні: 31.03.2018).

9 Полигон с новейшим криминалистическим оборудованием открыли в Барнаульском юридическом институте // Криминалисты.ру : сайт. [Электронды ресурс] – URL: <http://kriminalisty.ru/novosti/barnaulur.html> (Өтініш берілген күні: 31.03.2018).

10 Нурлыбаева, Г.К. Профессионально-личностное обучение руководящего состава сотрудников полиции США с применением метода этических дилемм (Обучение полицейской этике) – <http://justicemaker.ru/view-article.php?id=15&art=2568>

REFERENCES

- 1 Poligon // Tolkovyjslovar' Ushakovaonlajn. [Electronic resource] – URL:, [Polygon // Ushakov's Explanatory Dictionary online. URL:]<http://ushakovdictionary.ru/word.php?wordid=52896> (Access date: 31.03.2018).
- 2 PoligonkrimINALISTICHESKIJ [The criminalistic polygon] // Criminalistic encyclopedia. [Electronic resource] – URL: <http://www.вокабула.РусскаяФедерация/dictionaries/criminalistics-encyclopedia> (Access date 31.03.2018).
- 3 Amel'chakov, I. F. O povysheniiprakticheskojnapravlennostiobucheniya v Bel. YUI MVD Rossii [O povysheniiprakticheskojnapravlennostiobucheniya v Bel. YUI MVD Rossii] // Problemypravoohranitel'nojdeyatelnosti. – 2013. – № 1. – 3–7 p.
- 4 Tolstoluckij, V. YU. Komp'yuternayap rogramma «FORVER-SLEDOVATEL'» povyshaet effektivnost' obucheniya na krimINALISTICHESKOM poligone [The computer program «FORVER-INVESTIGATOR» increases the effectiveness of training at a forensic training ground] // Vestn. – Nizhny Novgorod. N. I. Lobachevsky University – . 2013. – No. 3. Part 2. – P. 211–215.
- 5 Hrisanov, V. A., Dubrovskij, V. YU., Ermolenko, S. A. Ukrelenie material'no-tehnicheskoy bazy Belgorodskogoy uridicheskogo institut a kak faktor povysheniya kachestvauchebno-vospitatel'nogo processa professional'noj podgotovki kursantov i slushatelej Strengthening the material and technical base of the Belgorod Law Institute as a factor in improving the quality of the educational process of professional training of cadets and trainees] // Vestn. Belgorod. jurid. in-ta of the Ministry of Internal Affairs of Russia.–2015. – No. 1. – P. 15–20.
- 6 SHan', D., Zajceva, E. A., Andreev, A. G.Osobennosti organizacii uchebnogo processa v Kitajskom universitete ugolovnoj policii Ministerstva obshchestvennoj bezopasnosti KNR, [Features of the organization of the educational process at the Chinese Criminal Police University of the Ministry of Public Security of the People's Republic of China] // Vestn. Volgograd. acad. The Ministry of Internal Affairs of Russia 2011.– No. 3 (18). – P. 172–175.
- 7 Vnukov, V. I. O polozhitel'nom opytye podgotovki specialistov v Kitajskom universitete ugolovnoj policii Ministerstva obshchestvennoj bezopasnosti KNR [About the positive experience of training specialists at the Chinese Criminal Police University of the Ministry of Public Security of the People's Republic of China] // Vestn. Volgograd. acad. The Ministry of Internal Affairs of Russia. –2013. – No. 2 (25). – P. 119–123.
- 8 KrimINALISTICHESKIJ poligon [Criminalistic polygon] // Interregional Open Social Institute: website. [Electronic resource] – URL: <http://mosi.ru/ru/mosi/krimINALISTICHESKIY-poligon> (Access date : 31.03.2018)].

9 Poligon s novejshim kriminalisticheskim oborudovaniem otkryli v Barnaul'skom yuridicheskem institute. [The landfill with the latest forensic equipment was opened at the Barnaul Law Institute // Criminalists.<url> : website. URL: <http://kriminalisty.ru/novosti/barnaulur.html> (Access date 31.03.2018)].

10 **Nurlybaeva, G. K.** Professional'no-lichnostnoe obuchenie rukovodyyashchego sostava sotrudnikov policii SSHA s primeneniem metoda eticheskikh dilemm (Obuchenie polic ejskojetike) [Professional and personal training of the senior staff of US police officers using the method of ethical dilemmas (Training in police ethics)] [Electronic resource] – <http://justicemaker.ru/view-article.php?id=15&art=2568>.

Материал баспаға тұсті. 10.06.22

*Г. Р. Смагулова

Департамент полиции Павлодарской области,
Республика Казахстан г. Павлодар

Материал поступил в редакцию 10.06.22

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ КРИМИНАЛИСТИЧЕСКОГО ПОЛИГОНА В УЧЕБНОМ ПРОЦЕССЕ: ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ

Статья посвящена теме «Использование криминалистического полигона в учебном процессе: проблемы и перспективы». Здесь рассмотрены актуальные вопросы применения инновационных форм преподавания курса криминастики в учреждении правового образования. Цель статьи—использование криминалистического полигона в практике обучения в образовательном учреждении, закрепление полученных знаний на практических занятиях. Проблема использования криминалистического полигона рассматривается авторами исходя из состояния современной системы образования и дифференциации ее форм (бакалавриат, магистратура). Авторы трактуют криминалистический полигон как современное средство обучения, в частности, обозначают задачи его использования, отражают перспективы развития обучения криминалистике с использованием учебного полигона, демонстрируют опыт российских и зарубежных вузов в создании различных блоков криминалистических полигонов и оснащении их различными средствами, а также применение традиционных и инновационных методов обучения, основанных на технических возможностях криминалистических

полигонов анализирует возможности, на полигонах проводятся практические занятия по криминалистической тактике по темам: «тактика следственного осмотра и освидетельствования», «тактика обыска и выемки», «тактика проверки показаний на месте», а также по криминалистической методике и отдельным темам специальных курсов.

Ключевые слова: криминалистика, полигон, следственные действия, обыск, осмотр, освидетельствование, практические занятия, закрепление знаний.

*G. R.Smagulova

Department, Pavlodar Region Police, Republic of Kazakhstan, Pavlodar

Material received on 10.06.22

THE USE OF A FORENSIC TESTING GROUND IN THE EDUCATIONAL PROCESS: PROBLEMS AND PROSPECTS

The article is devoted to the topic of the use of a forensic polygon in the educational process: problems and prospects. The topical issues of the application of innovative forms of teaching criminology courses in legal education institutions are considered here. The purpose of the article is the use of a forensic training ground in the practice of teaching in an educational institution, consolidating the knowledge gained in practical classes. The problem of using a forensic polygon is considered by the authors based on the state of the modern education system and the differentiation of its forms (bachelor's degree, master's degree). The authors interpret the forensic training ground as a modern means of training, in particular, identify the tasks of its use, reflect the prospects for the development of criminology training using a training ground, demonstrate the experience of Russian and foreign universities in creating various blocks of forensic polygons and equipping them with various means, as well as the use of traditional and innovative teaching methods based on the technical capabilities of forensic polygons analyzes the possibilities, practical classes on forensic tactics are held at the landfills on the following topics: «tactics of investigative inspection and examination», «tactics of search and seizure», «tactics of checking testimony on the spot», as well as on forensic techniques and certain topics of special courses.

Keywords: criminalistics, landfill, investigative actions, search, inspection, examination, practical exercises, consolidation of knowledge.

***К. С. Сартов**

Департамент полиции Павлодарской области,
Республика Казахстан, г. Павлодар

СУЩНОСТЬ МЕТОДОВ СУДЕБНОЙ ОДОРОЛОГИИ

В данной статье рассмотрены вопросы одорологии – в криминалистике – учение о запахах для установления с помощью обоняния служебно-розыскных собак лиц (запахоносителей), присутствовавших на месте преступления и оставивших там свою запаховую информацию, а так же, их вещей, следов, предметов. Криминалистическая одорология основывается на присущем каждому человеку свойстве обладать «букетом запахов» – индивидуальным и относительно устойчивым для данного лица. В криминалистической одорологии впервые разработана методика отбора запаха на месте преступления, с орудий преступлений, с предметов, к которым прикасался преступник, а так же, образцов запаха подозреваемых лиц; консервации в течение длительного времени этих запахов; их транспортировки и т.д. Криминалистическая одорология применяется в розыскной и следственной деятельности при раскрытии особо опасных преступлений (убийств, изнасилований, грабежей, хищений, краж и др.).

*Криминалистическая одорология – раздел криминастики, изучающий запаховые следы человека (от лат. *odor* – запах), основывается на феномене индивидуальной и групповой специфики запаха человека, прослеживаемой на протяжении, по крайней мере, нескольких десятков лет его жизни. Запаховые следы человека достаточно устойчивы во внешней среде, способны удерживаться некоторое время на поверхности предметов, с которыми индивид вступал в контакт, могут быть собраны и использованы при идентификации оставившего их субъекта.*

Ключевые слова: одорология, следы, запахи, криминастика, поиск, эксперт, служебные собаки, кинологи.

Введение

Криминалистическая одорология – это система знаний о запахах и одорантах и научно обоснованные методы, технические средства, рекомендации по обнаружению, анализу, удалению и хранению запаховых следов для их последующего использования в уголовном судопроизводстве.

Индивидуальность запаха, исходящего от человека, генетически предопределена. Только однояйцевые близнецы имеют одинаковую генетическую конституцию, и их запахи чрезвычайно похожи. Эксперименты, проведенные английским ученым Кальмусом, показали, что индивидуальный запах человека не зависит ни от его диеты, ни от одежды, которую он носит. Данные казахстанских и зарубежных криминалистов и кинологов, использующих метод судебной одорологии на практике, свидетельствуют о том, что в непроветриваемых закрытых помещениях пахучие следы сохраняются на следовых средах с высокой адсорбционной способностью до двух лет. Кроме того, было обнаружено, что, используя соответствующие методы, можно обнаруживать, удалять, фиксировать и сохранять молекулы запаха человека в течение длительного времени без изменения их свойств. Как фоновые запахи, так и запахи разных лиц не смешиваются и в результате не образуют нового запаха. В зависимости от методов изъятия, анализа и регистрации запахов судебная одорология подразделяется на кинологическую одорологию и инструментальную одорологию (ольфактронику). В кинологической одорологии орган обоняния служебной собаки используется в качестве анализатора пахучих веществ. В инструментальной одорологии в качестве анализаторов используются физико-химические приборы, способные выделять спектр пахучих веществ, регистрировать его в виде ольфактограммы и обнаруживать отдельные компоненты запаха с высокой чувствительностью.

Материалы и методы

Методологической основой работы выступают метод анализа, историко-правовой, логический, описательный и сравнительно - правовой.

Результаты и обсуждение

Что собака друг человека, известно каждому еще издавна. Эти животные не только друзья человека, наши охранники, защитники, но и отличные профессионалы в работе. В оперативных целях розыскные **собаки используются** для: проведения «выборки» изъятых предметов по заданному розыскной **собаке** запаховому образцу, полученному от подозреваемого лица; розыска спрятанных (зарытых) трупов, оружия, наркотических или взрывчатых веществ.

Особенность исследования запаховых следов человека обонятельным методом заключается в специфичности исследуемых объектов – запаховых следов человека и в использовании биосенсорного средства исследования – обоняния и рефлексии специально обученных собак. Именно собака является «техническим устройством», которое «переводит» информацию с языка химических сигналов на визуальный, доступный человеческому восприятию.

Современный уровень развития естественных наук, в том числе биологии и химии, как наиболее перспективных областей научного знания, создает возможность использования быстро развивающихся методов естествознания для установления личности по ее следам биологического происхождения.

Наиболее ценными являются те следы, уничтожение или сокрытие которых вызывает трудности у преступников.

Что легло в основу метода судебной одорологии? Оказывается, у всех людей не только разные папиллярные линии на ладонных поверхностях рук, что хорошо известно, но и разный запах: научный эксперимент и практика давно отбросили все сомнения по этому поводу. Более того, для чистоты эксперимента было проведено более 200 различных исследований. Кроме того, неизменность запаха человека на протяжении всей его жизни была экспериментально доказана путем сравнения образцов, полученных из крови и волос, сохраненных от девяти до шестнадцати лет.

Запах похож на химическую «подпись» человека и является уникальным (неповторимым).

В связи с этим возрастают доказательственная ценность идентификационных судебно-медицинских исследований с использованием биологических, биосенсорных, психофизиологических, биохимических методов.

Метод судебной одорологии возник на стыке криминалистики и следственного собаководства и представляет собой новый уровень использования человеческого запаха в раскрытии и расследовании преступлений.

Впервые метод судебной одорологии, как одно из средств обнаружения и закрепления улик, был анонсирован в 1965 году. Однако выдвинутые предложения о возможности судебного использования результатов кинологического отбора проб запахов вызвали ряд возражений процессуального и методологического характера, без устранения которых принципы судебной одорологии долгое время не могли быть реализованы.

Эта проблема была рассмотрена еще в 1979 году специальной кинологической группой Всесоюзного научно-исследовательского института МВД СССР. На современном этапе в Казахстане разрабатываются и совершенствуются различные методы судебной одорологии.

Разработан метод лабораторной кинологической идентификации человека по его запаховым следам, который обеспечивает адекватную интерпретацию сигнального поведения специализированных собак-детекторов. Результаты исследования были опубликованы, а новые решения для сбора и отделения образцов запаха от объектов защищены шестью авторскими свидетельствами на изобретение. Предлагаемая методика полностью соответствует действующим правовым нормам, ее применение не требует специального законодательного регулирования.

Все это позволило поставить вопрос о фактическом использовании запаховых следов в качестве полноценных вещественных доказательств в уголовном судопроизводстве.

В связи с этим возникла необходимость внедрения в деятельность органов дознания и следствия, оперативно-криминалистических подразделений органов внутренних дел Республики Казахстан нового вида судебно-биологического исследования запаховых следов человека на основе методической разработки Экспертно-криминалистического центра МВД Российской Федерации, а также Оперативно-криминалистическим департаментом Республики Казахстан, проверенным более тридцати лет.

В Департаменте полиции Павлодарской области обонятельный метод начал активно использоваться в 2018 году, с появлением одорологической лаборатории на базе Оперативно-криминалистического отдела Департамента полиции.

Конечно, одорологическая лаборатория департамента уже накопила некоторый практический опыт, и, конечно же, есть раскрытие преступления.

Одорологическая лаборатория ДП Павлодарской области

Рисунок 1

Рисунок 2

Комната для участников одорологической выборки

Рисунок 3

Хранилище контейнеров с запаховыми следами

Рисунок 4

Лаборатория

Рисунок 5

Выводы

В настоящее время, ни практический, ни научный интерес к одорологии не ослабевает. На практике встречается все больше и больше случаев назначения такого рода исследований. Такие исследования проводятся в соответствии с основными статьями уголовно-процессуального законодательства Республики Казахстан, регулирующими назначение, производство и процессуальное значение экспертиз. Выступая в качестве одного из видов доказательств, заключение эксперта по одорологическому исследованию оценивается наряду с другими доказательствами. Почти все учебники по криминологии и криминалистике, опубликованные за последние два-три года, содержат разделы, посвященные одорологическим исследованиям.

Успешное использование обонятельной информации в решающей степени зависит от правильности действий субъектов расследования, правильной предварительной оценки, своевременности изъятия и упаковки следовых объектов, оперативности их направления в криминалистические подразделения для сбора, сохранения и изучения пахучих следов.

Хотелось бы надеяться, что у судебной одорологии большое будущее, потому что это одно из немногих исследований, которое позволяет нам категорично ответить на поставленные вопросы.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ

1 Конституция Республики Казахстан (принята на республиканском референдуме 30 августа 1995 года) (с изменениями и дополнениями по состоянию на 23.03.2019 г.)

2 Уголовно-процессуальный кодекс Республики Казахстан. Обновленный. Кодекс Республики Казахстан от 4 июля 2014 года № 231-В ЗРК.

3 Сулимов, К. Т. Криминалистическая одорология. Кинологический подход, 2020 г.

4 Аверьянова, Т. В., Белкин, Р. С., Корухов, Ю. Г. и др. Криминалистика. Учебник. – Москва: Инфра-М, Норма, 2017. – 928 с.

5 Александров, И. В., Егоров, Н. Н. Криминалистика. В 5 томах. Том 3. Криминалистическая техника. Учебник для бакалавриата, специалитета и магистратуры / под ред. Александров И. В., Егоров Н. Н. – Москва : Бакалавр. Специалист. Магистр, Юрайт, 2019. – 216 с.

6 Багмет, А. М., Антонов, О. Ю., Бычков, В. В. Криминалистика. Учебник. В 3-х частях. Часть 2. Криминалистическая тактика. – Москва : Проспект, 2020. – 240 с.

7 Лавров, В. П., Шалимов, А. Н., Романов, В. И. и др.. Криминалистика. Конспект лекций. – Москва: Проспект., 2020. – 256 с.

8 Старовойтов, В. И. Запаховые следы участников происшествия: обнаружение, сбор, организация исследования: метод. рекомендации / В. И. Старовойтов, К. Т. Сулимов, В. В. Гриценко. – Москва, 1993.

9 Шамонова, Т. Н., Старовойтов, В. И., Гриценко, В. В., Сулимов, К. Т., Использование запаховой информации при расследовании убийств и других преступлений против личности: учебное пособие. – Москва, 1997.

10 Образцов, В. А. Криминалистика. Избранные труды. – Москва : Проспект, 2017. 368 с.

REFERENCES

1 Konstituciya Respublikи Kazahstan (prinyata na respublikanskom referendume 30 avgusta 1995 goda) (s izmeneniyami i dopolneniyami po sostoyaniyu na 23.03.2019 g.) [The Constitution of the Republic of Kazakhstan (adopted at the republican referendum on August 30, 1995) (with amendments and additions as of 03/23/2019)].

2 Ugolovno-processual'nyj kodeks Respublikи Kazahstan. Obnovlennyj. Kodeks Respublikи Kazahstan ot 4 iyulya 2014 goda № 231–V ZRK. [The Criminal Procedure Code of the Republic of Kazakhstan. Updated. Code of the Republic of Kazakhstan dated July 4, 2014 No. 231-V ZRK].

3 Sulimov, K. T. Kriminalisticheskaya odorologiya. Kinologicheskij podhod, 2020 g. [Forensic odorology. Cynological approach, 2020].

4 Aver'yanova, T. V., Belkin, R. S., Koruhov, Yu. G. i dr. Kriminalistika. Uchebnik. M: Infra-M, Norma, 2017. 928 s. [Criminalistics. Textbook] – Moscow: Infra-M, Norm, 2017. – 928 p.

5 Aleksandrov I. V., Egorov N. N. Kriminalistika. V 5 tomah. Tom 3. Kriminalisticheskaya tekhnika. Uchebnik dlya bakalavriata, specialiteta i magistratury / pod red. Aleksandrov I. V., Egorov N. N. [Criminalistics. In 5 volumes. Volume 3. Forensic technology. Textbook for Bachelor's degree, specialty and Master's degree / ed. Alexandrov I. V., Egorov N. N.] – Moscow : Bachelor. Specialist. Master, Yurayt, 2019. 216 p.

6 Bagmet A. M., Antonov O. YU., Bychkov V. V. Kriminalistika. Uchebnik. V 3-h chastyah. Chast' 2. Kriminalisticheskaya taktika [Criminalistics. Textbook. In 3 parts. Part 2. Forensic tactics] – Moscow : Prospect, 2020. – 240 p.

7 Lavrov V. P., Shalimov A. N., Romanov V. I. i dr. Kriminalistika. Konspekt lekcij [Criminalistics. Lecture notes] – Moscow : Prospect., 2020. – 256 p.

8 Starovojtov, V. I. Zapahovye sledy uchastnikov proisshestviya: obnaruzhenie, sbor, organizaciya issledovaniya: metod. rekomendacii / V. I. Starovojtov, K. T. Sulimov, V. V. Gricenko [Odorous traces of participants in the incident: detection, collection, organization of research: method. recommendations / V. I. Starovoitov, K. T. Sulimov, V. V. Gritsenko] – Moscow, 1993.

9 Shamonova, T. N., Starovojtov, V. I., Gricenko, V. V., Sulimov, K. T. Ispol'zovanie zapahovoj informacii pri rassledovanii ubijstv i drugih prestuplenij protiv lichnosti: uchebnoe posobie [The use of smell information in the investigation of murders and other crimes against the person: textbook] – Moscow, 1997.

10 Obrazcov, V. A. Kriminalistika. Izbrannye trudy [Criminalistics. Selected works] – Moscow : Prospect, 2017. – 368 p.

Материал поступил в редакцию 10.06.22

**K. C. Сартов*

Павлодар облысы бойынша Полиция департамента,

Қазақстан Республикасы, Павлодар қ.

Материал баспаға түсті 10.06.22

СОТ ОДОРОЛОГИЯСЫ ӘДІСТЕРІНІҢ МӘНІ

Бұл мақалада одорология мәселелері қарастырылады – криминалистикалық гылымда – қылмыс болған жерде болған және сол жерде озінің иісі туралы ақпаратты қалдырган қызметтік-іздестіру имперінің, адамдардың (иіс тасымалдаушылардың) иіс

сезімін пайдалана отырып, анықтау үшін иіс туралы ілім. сондай-ақ олардың заттары, іздері, заттары. Сот-медициналық одорология өрбір адамның «ііс букетіне» ие болу қасиетіне негізделген – жеке жеке берілген адам үшін салыстырмалы түрде тұрақты. Криминалистикалық одорологияда алғаш рет қылмыс болған жердегі иісті, қылмыс құралдарынан, қылмыскер қолы тиген заттардан, сондай-ақ құдіктілердің иіс үлгілерін таңдау әдістемесі өзірленіді; бұл иістерді ұзақ уақыт бойы сақтау; оларды тасымалдау жеке т.б. Криминалистикалық одорология іздестіру-іздестіру қызметінде аса қауіпті қылмыстарды (кісі олтіру, зорлау, тонау, үрлік, үрлік жеке т.б.) ашууда қолданылады. Криминалистикалық одорология – адамның иіс іздерін зерттейтін криминалистика болімі (лат. odor–иіс), оның омірінің кем дегенде бірнеше ондаган жылдарында байқалатын адам иісінің жеке жеке топтық ерекшелігі құбылысына негізделген. Запаховые следы адам жеткілікті тұрақсыз, сыртқы ортага, қабілетті үдерживаться біраз уақыт бетінде заттарды, олармен жеке естеп ал байланыс болуы мүмкін жисипталған жеке пайдаланылған сәйкестендіру кезінде тастап кеткен олардың субъектісі.

Кілтті сөздер: одорология, іздер, иіс, криминалистика, іздеу, сарапыш, қызметтік импер, кинологтар.

*K. S. Sartov

Pavlodar Region Police Department, Republic of Kazakhstan, Pavlodar.

Material received on 10.06.22

THE ESSENCE OF THE METHODS OF FORENSIC ODOROLOGY

This article discusses the issues of odorology – in forensic science – the doctrine of smells to establish, using the sense of smell of service-search dogs, persons (smell carriers) who were present at the crime scene and left their smell information there, as well as their things, traces, objects. Forensic odorology is based on the inherent property of each person to have a «bouquet of smells» - individual and relatively stable for a given person. In forensic odorology, for the first time, a methodology was developed for selecting the smell at the crime scene, from the instruments of crime, from objects that the criminal touched, as well as samples of the smell of suspects; conservation for a long time of these odors; their transportation, etc. Forensic odorology is used in search and investigative activities in the disclosure of especially dangerous crimes (murder, rape, robbery,

theft, theft, etc.). Forensic odorology is a branch of criminology that studies human odor traces (from Lat. odor), is based on the phenomenon of individual and group specificity of a person's smell, traced for at least several decades of his life. Odorous traces of a person are quite stable in the external environment, are able to stay for some time on the surface of objects with which an individual came into contact, can be collected and used to identify the subject who left them.

Keywords: odorology, traces, smells, criminalistics, search, expert, service dogs, cynologists.

***A. Sultanov**

Pavlodar Region Police Department, Republic of Kazakhstan, Pavlodar.

PROBLEMATIC ASPECTS OF PROFESSIONAL TRAINING OF FORENSIC PERSONNEL OF LAW ENFORCEMENT AGENCIES

This article discusses the problem of implementing the personnel goal of criminologists. The problem of using special knowledge in the investigation and judicial review of criminal cases has constantly attracted the attention of scientists and practitioners. The question of the nature of special knowledge and its relations with legal provisions is subject to intensive discussion in science. However, to date, none of the positions of researchers is generally recognized, which indicates the need for further development and analysis of this problem. Kazakh criminologists also considered this problem in connection with the peculiarities of domestic legislation. For example, S. F. Bychkova defines special knowledge «as knowledge not generally known in legal proceedings, acquired by a person as a result of professional training or work in a certain specialty, used to solve the problems of legal proceedings». When considering the concept and essence of special knowledge, attention is focused on two aspects: their general content and scope of application. At the same time, the general content is linked to the source of knowledge acquisition – special training and subsequent professional activity. The scope of application is mainly reduced to the needs arising in the implementation of criminal proceedings.

Keywords: specialist, jurisprudence, knowledge, criminology, code, qualification .

Introduction

Further development and improvement of the higher education system in Kazakhstan should contribute to improving the quality of practical and theoretical training of specialists providing high-quality and rapid detection and investigation of crimes.

the training of criminologists can be divided into three stages: initial training in law schools of the Republic of Kazakhstan; professional training of persons specializing in the field of criminology and forensic examination; advanced training of criminologists and forensic experts on targeted professional development programs. The curricula for teaching disciplines in law universities of the Republic of Kazakhstan undergo radical changes from year to year: «Criminal procedure», «Criminal Law», «Criminalistics» and «Forensic expertise». As in 1959, Kazakh scientist E. S. Zelikson pointed out that one of the main conditions for the successful restructuring of the educational process of law schools is the in-depth development of: important methodological issues of integrated teaching of a number of academic disciplines, by their nature close and closely related to each other; issues of coordination of teaching these disciplines during the educational process; issues of the most appropriate correlation of lectures and practical classes; the division of specific issues of training courses between disciplines in such a way that duplication of material is excluded and that at the same time, students, during classes, are instilled the necessary practical skills in the application of legal norms to specific facts and phenomena; in the field of conducting certain investigative and judicial actions, drawing up reasoned, well-reasoned and fully meeting the requirements of the law procedural documents.

Materials and methods

Criminalistics considers the provisions already studied in the course of the criminal process, but not in the procedural aspect, but from the point of view of developing the most advanced tactics and means of resolving certain issues and conducting investigative actions based on the general instructions of the criminal procedure law and the data of natural and technical sciences, generalized experience of investigative and judicial authorities. In addition, there is a close connection between criminology and criminal law when teaching methods of investigation of certain types of crimes. The development of issues of teaching methods of investigation of certain types of crimes should be carried out in direct connection with the norms of criminal law, as this will contribute to the accuracy and completeness of the investigation of investigation issues in accordance with the criminal legal characteristics of the crime, and is also important for establishing and eliminating the circumstances that contributed to the commission of the crime. As S. I. points out. Tikhenco, the norms of criminal law also largely determine the specifics of the tactics of conducting separate investigative actions in cases of various crimes, such as: questioning witnesses, examining documents, conducting an examination, etc. The circle of witnesses subject to interrogation, the characteristic circle of documents, the typical circle of material evidence subject to expert examination, etc., depends on how the criminal law defines a particular

type of crime. Practical classes are one of the main forms of the educational process. According to D. P. Rasseikin, they have as their task: a) to consolidate the theoretical knowledge of students that they receive as a result of lectures and independent work; b) to instill in students the skills of applying theoretical knowledge in practice; c) to teach students how to correctly draw up procedural documents; d) to instill in students the skills of detecting, collecting and fixing various physical evidence. According to D. P. Rasseikin, laboratory classes have the following tasks: a) to teach students the practical application of scientific and technical techniques; b) to acquaint students with the device and operation of the equipment available in the forensic room and used mainly in conducting forensic examinations, with the methodology of conducting examinations; c) to instill in students knowledge in the field of general and forensic photography with an emphasis on forensic operational photography № D. P. Rasseikin suggests that the following questions should be included in the plan of practical and laboratory classes: the topic on which the practical lesson is planned, the number of hours on each topic, the range of main issues to be considered in the classroom, which materials should be used. In addition, a more specific plan should be drawn up for each lesson. The provisions of criminology in the course of the educational process should therefore be studied by students on the basis of the norms of criminal procedure and criminal law after the relevant procedural and legal institutions related to these issues have already been mastered in the course of criminal procedure and criminal law [7]. This is currently the case in teaching practice, since criminal law and criminal procedure are mainly taught in the 5th and 6th semesters, and criminology – in the 7-8 semesters. When conducting practical classes, it is necessary to pay special attention to the maximum use of scientific and technical means, in particular, on the topic «Inspection of the scene of the accident». To conduct practical classes on such an important topic as the inspection of the scene of the incident, it is necessary to create a simulated scene of the incident in each law school with the presence of life-size models of corpses. To do this, each department of criminology should have polygons. When conducting practical classes, it is necessary to widely use diagrams, diagrams, transparencies, since visibility plays an important role in teaching criminology. As V. A. Hwang, pointed out back in 1959, such isolation leads to the fact that persons who have graduated from higher legal educational institutions do not always have sufficient training to perform various, sometimes very complex judicial, investigative actions, as well as to draw up reasonable procedural documents. The existing system of training criminologists with higher legal education has disadvantages due to the fact that the training takes place in some isolation from life, from the practice of judicial investigative and prosecutorial bodies. The training of legal specialists should be

carried out in close connection with the practical activities of judicial-investigative, prosecutorial bodies, courts and other law enforcement agencies. In the process of teaching, it is necessary to use such forms of communication with the courts, the prosecutor's office, the Ministry of Internal Affairs, as internships in them for senior students, involvement in the production of individual investigative actions, duty with investigators. For elementary students, it is advisable to recommend familiarization visits to courts, prosecutor's offices, police agencies in their free time so that they can get acquainted with their future specialty. When giving lectures and conducting practical classes in the disciplines of «Criminalistics» and «Forensic Expert science», it is necessary to make maximum use of judicial, investigative cases and materials of expert institutions. It is necessary to abandon conducting classes on the so-called task books or on manuals for practical classes.

According to V. A. Hwand, the teaching of these disciplines in close connection with the practice of combating crime can be carried out successfully if the teachers themselves maintain close contact with the judicial and prosecutorial, investigative bodies and expert institutions. Practical workers of these bodies should be involved in the training of students; they can be entrusted with lectures on individual sections and issues, conducting special courses, practical, laboratory classes, consultations, conversations, reviewing students' theses, which is already being practiced at the Department of Criminal Procedure and Criminalistics of the Kazakh State Law University. V.A. Hwand, believed that when training lawyers with higher education, it is necessary pay special attention to the formation of a scientific method of cognition among students, in which the teachers of the Department of Philosophy should come to the aid of criminologists.

Results and discussion

There is an objective tendency to restructure the system of special knowledge in accordance with the applied role of criminology and forensic expertise as branches of scientific knowledge: to form the scientific foundations of the types of examinations that increasingly «come out» on the elements of the mechanism of a criminal event and provide for the use of an increasing number of heterogeneous objects forming a typical complex within a particular type of criminal event. As an example, we can name a comprehensive examination to establish the spatial and temporal characteristics of the incident.

As can be seen from the above, there is an urgent need to change approaches to training forensic specialists in the use of special knowledge and, first of all, forensic specialists and forensic experts, which is the main principle of the course of professional training of these personnel. The prospect of the development of the above process is the further definition of specialization in accordance with specific types of crimes, as a result of which there will be training of specialists

and experts specializing in the investigation of road accidents, fires, illicit drug trafficking, crimes committed using firearms, etc. Pursuant to paragraph 6 of the Program of interaction of internal affairs bodies and forensic examination bodies of the Ministry of Justice of the Republic of Kazakhstan for 2001 – 2002 An attempt was made to prepare a joint training program for specialists and forensic experts. However, this comprehensive program was prepared at the project level and has not found its real application in practice.

In scientific terms, the scope and focus of the training courses should be determined in such a way that students have knowledge in the field of not only the basics of criminology and forensic examination, but also those branches of legal sciences that are important with the participation of specialists in investigative actions and the production of examinations. Methodically, the problem of learning is solved as follows. Four courses have been defined for mastering:

The legal and organizational bases of the activities of a criminalist and a forensic expert are the initial provisions of criminal, criminal procedure, civil, civil procedure law, the Code of Administrative Offenses. Information on the forms of using special knowledge in legal proceedings – procedural, organizational, methodological principles of professional activity of criminologists and forensic experts[6];

Fundamentals of criminology and forensic examination – information about the current state of criminology and the teachings of forensic examination;

Fundamentals of computer science and computer engineering – the main provisions of computer science, information from the theory and practice of automation of specialist and expert activities;

Specialty – theoretical knowledge and practical skills in the field of a specific specialty; knowledge of methods of investigation of certain types of crimes by means of an integrated approach to investigation.

The specific provisions defining the organization of training of expert personnel are as follows: a) a clear distinction between the forms of use of special knowledge in legal proceedings, including the definition of procedural powers and the scope of special knowledge of experts and specialists; b) the definition of forensic examination as an independent branch of scientific knowledge; c) attribution to the sphere of professional knowledge of specialists and experts of the provisions of the methods of investigation of certain types of crimes that require the use of an integrated approach to the study of objects and solving complex problems of establishing the mechanism of the event under investigation [6].

The work in these areas with a range of persons with different levels of legal training is designed to facilitate a clear definition of the fields of activity of criminologists and forensic experts with special knowledge, the development

of a unified methodological approach to the production of expert research and, ultimately, to the fullest possible satisfaction of the investigation's requests in the use of special knowledge [10].

Retraining of specialists and experts should be carried out in teaching them an integrated approach to the investigation and prevention of crimes as the most effective at the present time and should be carried out according to a program that includes the issues of integrated use of special knowledge in the practice of investigation and the appointment and production of various types of complex examinations and complex studies.

Conclusions

The above allows us to conclude that in the near future, due to the widespread use of integrated approaches to the investigation of crimes, expert specialties will be abolished, providing for the training of qualified «narrow» specialists in the field of object research and solving specific tasks. It is advisable to build a hierarchical system of expert specialties, including «criminalized» expert specialization. It seems that the latter will be the area of competence of the most qualified experts, having considerable work experience and owning several traditional expert specialties, which should be reflected in the classification characteristics of various expert positions.

Practice shows that law enforcement officers have little idea of the modern possibilities of complex examinations, the procedure for their appointment, it is difficult to formulate questions to experts, to prepare materials for the production of such examinations in a good way [4].

For this purpose, it is proposed to train forensic specialists in the basics of complex examinations and complex studies so that they can provide the investigator with qualified assistance in the appointment of such examinations, the preparation of materials for them. The above indicates that it is necessary, together with the bodies of the Ministry of Internal Affairs and the Center for Forensic Examination of the Ministry of Justice of the Republic of Kazakhstan, to issue a single manual for judicial investigative bodies, in which the issues of training specialists and expert personnel should be highlighted. It seems advisable to organize (bypassing departmental barriers) joint training of experts in the field of forensic medicine and various types of forensic examinations (tracological, automotive, ballistic, CAMVI, etc.) and criminologists and forensic doctors according to a common program at correspondence courses or advanced training courses, at special zonal schools-seminars, which is possible within the framework of the Scientific Research Institute of Forensic Examination.

The functions of the Research Institute, in addition to training, should include conducting advanced training sessions not only for specialists and experts, but also

for law enforcement officials and courts on the use of special scientific knowledge in legal proceedings.

REFERENCES

1 Конституция Республики Казахстан (принята на республиканском референдуме 30 августа 1995 года) (с изменениями и дополнениями по состоянию на 08.06.2022г.) [Электронный ресурс] – https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=1005029&mode=p&page=1

2 Уголовный кодекс Республики Казахстан от 3 июля 2014 года № 226-V (с изменениями и дополнениями по состоянию на 02.03.2022 г.) [Электронный ресурс] – https://online.zakon.kz/document/?doc_id=31575252

3 Уголовно-процессуальный кодекс Республики Казахстан от 4 июля 2014 года № 231-V (с изменениями и дополнениями по состоянию на 02.03.2022 г.) [Электронный ресурс] – https://online.zakon.kz/document/?doc_id=31575852

4 Агильдин, В. В. Уголовное право. Особенная часть. Учебное пособие. – М.: Инфра-М. 2018 – 162 с.

5 Чашин, А. Н. Досудебное производство в уголовном процессе / А.Н. Чашин. - М.: Дело и сервис, 2017. – 336 с.

6 Боровиков, В. Б. Уголовное право. Общая и особенная части. Практикум. Учебное пособие. – М.: ЮрАйт. 2019 – 376 с.

7 Борчашвили, И. Ш. Комментарий к Уголовному кодексу Республике Казахстан. Общая часть (том 1) / Под общ. ред. Генерального Прокурора Республики Казахстан, Государственного советника юстиции 1 класса Даулбаева А.К. – Алматы: ЖетіЖарғы, 2015. – 500 с.

8 Исаев, А. А. Теоретические и правовые проблемы применения специальных познаний для квалификации преступлений: научное издание. - Алматы: «Жеті жарғы», 2001 – 239 с.

9 Тлеугалеева, А. Э. Состав преступления как основание уголовной ответственности // Наука (проблемы правоприменительной деятельности (административные, уголовные, уголовно-процессуальные, оперативно-розыскные, криминалистические аспекты). – 2013 – 60 с.

10 Рахимберлина, А. Н. Цель как обязательный признак субъективной стороны состава преступления, предусмотренного ст. 339 УК РК. // Вестник Карагандинской академии Министерства внутренних дел РК. – 2011. – №4. – 150–151 с.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ

- 1 Konstituciya Respublik Kazaxstan (prinyata na respublikanskem referendume 30 avgusta 1995 goda) (s izmeneniyami i dopolneniyami po sostoyaniyu na 08.06.2022g.) [The Constitution of the Republic of Kazakhstan (adopted at the republican referendum on August 30, 1995) (with amendments and additions as of 06/08/2022)] [Electronic resource] – https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=1005029&mode=p&page=1
- 2 Ugolovnyj kodeks Respublik Kazaxstan ot 3 iyulya 2014 goda № 226-V (s izmeneniyami i dopolneniyami po sostoyaniyu na 02.03.2022 g.)[Criminal Code of the Republic of Kazakhstan No. 226-V dated July 3, 2014 (with amendments and additions as of 02.03.2022)] https://online.zakon.kz/document/?doc_id=31575252
- 3 Ugolovno-processualnyj kodeks Respublik Kazaxstan ot 4 iyulya 2014 goda № 231-V (s izmeneniyami i dopolneniyami po sostoyaniyu na 02.03.2022 g.) [Criminal Procedure Code of the Republic of Kazakhstan dated July 4, 2014 No. 231-V (with amendments and additions as of 02.03.2022)] [Electronic resource] – https://online.zakon.kz/document/?doc_id=31575852
- 4 Agil'din V. V. Ugolovnoe pravo. Osobennaya chast'. Uchebnoe posobie. – [Criminal law. «part». Textbook] – M.: Infra-M, 2018.–162.
- 5 Chashin, A. N. Dosudebnoe proizvodstvo v ugolovnom processe / A.N. Chashin. [Pre-trial proceedings in criminal proceedings / A.N. Chashin]. – M.: Case and service, 2017. – 336 p.
- 6 Borovikov V. B. Ugolovnoe pravo. Obshhaya i osobennaya chasti. Praktikum. Uchebnoe posobie. – [Criminal law. General and special parts. The workshop. Textbook]. – M.: Yurayt, 2019. 376 p.
- 7 Borchashvili I.Sh. Kommentarij k Ugolovnomu kodeksu Respublike Kazaxstan. Obshhaya chast' (Tom 1) / Pod obshh. red. General nogo Prokuratora Respubliki Kazaxstan, Gosudarstvennogo sovetnika yusticij 1 klassa Daulbaeva A.K. – Almaty': Zheti Zharry', [Commentary to the Criminal Code of the Republic of Kazakhstan. The general part (Volume 1) / Under the general ed. Prosecutor General of the Republic of Kazakhstan, State Adviser of Justice of the 1st class Daulbayeva A.K]. – Almaty: Zheti Zhargy, 2015. – 500 p
- 8 Isaev A.A. Teoreticheskie i pravovy'e problemy' primeneniya special'nyx poznaniij dlya kvalifikacii prestuplenij: nauchnoe izdanie. [Theoretical and legal problems of the use of special knowledge for the qualification of crimes: scientific publication]. – Almaty: «Zhetizhargy», 2001. – 239 p.
- 9 Tleugaleeva A.E. Sostav prestupleniya kak osnovanie ugolovnoj otvetstvennosti // Nauka (problemy' pravoprimenitel'noj deyatel'nosti (administrativnye, ugolovnye, ugolovno-processualnye, operativno-

rozy'skny'e, kriminalisticheskie aspekty'). [The corpus delicti as the basis of criminal responsibility // Science (problems of law enforcement (administrative, criminal, criminal procedural, operational-investigative, criminalistic aspects)]. 2013 – 60 p.

10 **Raximberlina A.N.** Cel' kak obyazatel'nyj priznak sub''ektivnoj storony sostava prestupleniya, predusmotrennogo st. 339 UK RK. // – [The goal as a mandatory sign of the subjective side of the corpus delicti provided for in Article 339 of the Criminal Code of the Republic of Kazakhstan. // Bulletin of the Karaganda Academy of the Ministry of Internal Affairs of the Republic of Kazakhstan, 2011. – №4. – 150–151s.

Material received on 10.06.22

**A. Сұлтанов*

Павлодар облысы Полиция департаменті,
Қазақстан Республикасы, Павлодар қ.
Материал баспаға түсті. 10.06.22

ҚҰҚЫҚ ҚОРҒАУ ОРГАНДАРЫНЫҢ КРИМИНАЛИСТИКАЛЫҚ КАДРЛАРЫН КӘСІБИ ДАЯРЛАУДЫҢ ПРОБЛЕМАЛЫҚ АСПЕКТІЛЕРИ

Бұл мақалада криминалистердің Кадрлық голын іске асыру мәселесі қарастырылады. Қылмыстық істерді тергеу мен сопта арнайы білімді қолдану мәселесі галымдар мен практиктердің назарын үнемі аударды. Арнайы білімнің табигаты және олардың құқықтық ережелермен байланысы туралы мәселе гылымда қарқынды талқылауга ұшырайды. Алайда, бұғынгі күнге дейін зерттеушілердің бірде-бір үстанимы жалпыға бірдей мойындалмайды, бұл осы мәселені одан әрі дамыту және талдау қажеттілігін көрсетеді. Қазақстандық криминалистер бұл мәселені отандық заңнаманың ерекшеліктеріне байланысты да қарастырды. Арнайы білімнің тұжырымдамасы мен мәнін қарастыру кезінде назар екі аспектке аударылады: олардың жалпы мазмұны мен қолданылу аясы. Сонымен қатар, жалпы мазмұн білім алу козімен – арнайы дайындықпен және кейінгі кәсіби қызметпен байланысты. Қолдану аясы негізінен қылмыстық іс жүргізу кезінде туындаитын қажеттіліктерге байланысты.

Кілті сөздер: маман, құқықтану, білім, криминология, кодекс, квалификация .

*A. Султанов

Начальник оперативно-криминалистического управления дп павлодарской

области, полковник полиции, Республика казахстан г. Павлодар

Материал поступил в редакцию 10.06.22

ПРОБЛЕМНЫЕ АСПЕКТЫ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ КРИМИНАЛИСТИЧЕСКИХ КАДРОВ ПРАВООХРАНИТЕЛЬНЫХ ОРГАНОВ

В данной статье рассматривается проблема реализации кадрового голода криминалистов. Проблема использования специальных знаний при расследовании и судебном рассмотрении уголовных дел постоянно привлекала к себе внимание ученых и практиков. Вопрос о природе специальных знаний и соотношениях их с правовыми положениями подвергается в науке интенсивному обсуждению. Однако до настоящего времени ни одна из позиций исследователей не является общепризнанной, что свидетельствует о необходимости дальнейшей разработки и анализа данной проблематики. Казахстанские криминалисты также рассматривали данную проблему в связи с особенностями отечественного законодательства.

*Ключевые слова:*специалист, юриспруденция, знание, криминология, кодекс, квалификация.

***E. O. Tuzelbaev¹, N. O. Tuzelbaev², E. P. Yelevsizov³**

^{1,2,3}Toraighyrov University, Republic of Kazakhstan, Pavlodar

PECULIARITIES OF LAW ENFORCEMENT AUTHORITIES IN PREVENTION OFFENSES AMONG MINORS

This scientific article discusses law enforcement agencies' role in preventing minors' offences in cooperation with public organizations and formations. The internal affairs bodies are also involved in this direction, which purposefully carry out measures to avoid violations among minors. A unique role is played by their interaction in this direction both with school institutions and public organizations for the education of the younger generation. The juvenile delinquency prevention system should include the complex system as a whole of sources of administrative legislation regulating its organization and functioning. The effectiveness of prevention of the studied social phenomenon is primarily determined by the introduction of administrative and legal measures and other means of legal influence used to prevent juvenile delinquency. Of course, additional, comprehensive efforts are needed to improve the practice of applying administrative legislation and optimize organizational and legal forms of adolescent delinquency prevention. In our opinion, we should not forget about the use of an interaction mechanism that solves the tasks of developing common approaches to solving the problems facing them; planning standard measures for the timely resolution and prevention of this problem among minors; the creation of support groups that contribute to improving the living conditions of adolescents in modern society; the appointment of persons responsible for the implementation of practical tasks for the timely resolution and prevention of offences among minors.

Keywords: prevention, minors, delinquency, law enforcement agencies, interaction, public organizations.

Introduction

Socio-economic and political-legal transformations carried out in the Republic of Kazakhstan allow us to conclude that there is a change in the place and role of the state and citizen. President of the country Kassym-Jomart Tokayev declared

2022 the Year of Children. In order to fulfil the instructions of the Head of State, the police departments, together with local executive bodies, carry out comprehensive work to protect the rights of children and adolescents.

In addition to preventing crimes and delinquency among minors, law enforcement agencies also focus on improving the legal literacy of adolescents to stop the facts of domestic violence to which minors are subject. So in our opinion, there is a need for a new conceptual approach to ensuring citizens' public and personal security, protecting their life and health, rights and legitimate interests, in particular, minors and their parents [1].

The problems of preventing delinquency among adolescents in general education and special schools are due to the growth of negative trends in the children's and adolescent environment. One such trend is juvenile delinquency. A child growing up is influenced by a large number of negative factors of external and internal nature, the effect of which is intensified because they are superimposed on the crisis of adolescence associated with severe physical, physiological and psychological changes occurring in the child. The result of this process is often lousy behaviour of a teenager, which manifests itself outside in various forms, including in the form of various offences.

Juvenile delinquency should not be considered in isolation but comprehensively, taking into account the socio-economic and legal transformations in Kazakhstan, as well as the results of the analysis of the practice of law enforcement agencies' response to the state of juvenile delinquency. The study of the patterns of the evolutionary process that characterizes the state, causes and conditions of juvenile delinquency allows us to assert that administrative offences are the most common type of illegal behavior. Therefore, the commission of such acts should serve as a legal basis for the internal affairs bodies to carry out general and individual preventive work.

Materials and methods

The experience accumulated in Kazakhstan in the work of public formations on the prevention of offences among adolescents is significant but not sufficiently compelling, which is due to the action of some contradictions: in practice, this contradiction is expressed in the fact that, on the one hand, there are a relatively large number of preventive measures, and on the other hand, insufficient taking into account children's interests and needs, lack of analysis of the causes of delinquency among adolescents and preventive activities of a procedural nature. Moreover, the contradiction in practice is supplemented by two more types of contradictions: in the theory of the activities of public organizations and between theory and practice (of internal affairs bodies).

In theory: on the one hand, the close attention of scientists to the development of the problem of prevention, with a shift in emphasis to the prevention of addictive

behavior of adolescent children, and on the other hand, insufficient attention on the part of public formations to the prevention of delinquency among adolescents. The contradiction between theory and practice is that practice needs specific developments in organizing the preventive process. On the other hand pedagogical science is dominated by theoretical generalizations and conceptual ideas that are often divorced from actual practice and do not rely on personality traits and the uniqueness of the developmental situation of a modern teenager.

Results and discussion

Thus, the question arises regarding the effectiveness of crime prevention among adolescents in general education and special schools in cooperation with public formations. Therefore, it is necessary to study and justify the conditions for the effectiveness of crime prevention, determine the process of crime prevention among adolescents, and justify the results of the effectiveness of crime prevention among adolescents in general education and secondary schools.

It is necessary to consider the assumption that preventing delinquency among adolescents in general education and special schools in cooperation with public organizations will be effective only if a program-targeted approach focused on children's interests and positive needs is implemented. That will be reflected in the principles of personification of preventive work, indirect impacts of preventive measures and motivation of the preventive process.

Only after it will be possible to ensure the methodological validity of the initial theoretical positions, their analysis, comparison, and consideration in dynamics, using a set of research methods with specific positive changes in solving the tasks and achieving the study's goals.

One characteristic feature of the current development of pedagogical science is the steady interest of scientists in studying the problem of organizing preventive practice in the education system. This interest is due to the growth of negative trends in the youth environment in general, especially among adolescents, such as the use of various chemicals, aggressive behaviour, addiction, and delinquency. Alarming facts are the increase in the number of offences among adolescents directed against the person, entailing severe psychological and physical trauma, offences associated with the manifestation of cruelty and violence, and offences committed in groups in which there are both males and females.

Under such conditions, the problem of organizing the prevention of various types of deviations in the behavior of adolescents, including the prevention of offences in this age group of young people, is especially relevant. The choice of adolescence in our study is because it is at this age, as statistical data analysis shows that the level of offences is highest. During adolescence, two basic needs are contradictory and intertwined: on the one hand, the need for isolation from

the influence and control of adults. However, it can also occur with peers. On the other hand, the need for affiliation, i.e. belonging, is satisfied by being included in a particular group of peers. Therefore, it is impossible to implement the idea of crime prevention in educational institutions of various types without focusing on the inclusion of adolescents in those activities that satisfy the need for communication with peers, namely group communication. If this need is not satisfied, the teenager will look for that peer group where, with the satisfaction of the above need, he will feel comfortable.

Methodological support is of great importance for the qualitative performance of work on the prevention of juvenile delinquency. The lack of a detailed methodology for assessing the effectiveness of preventive activities reduces the quality of prevention. The existing omissions do not contribute to the quality performance of the subjects of this work. Therefore, within the framework of this article, we have made several proposals for the methodological improvement of individual and group prevention of juvenile delinquency.

1 The process of socio-pedagogical prevention of juvenile delinquency, which includes the efforts of all bodies: social protection, law enforcement, public, state and public educational institutions, which face a very responsible, complex and urgent task of educating the future generation of the country.

2 Psychological and pedagogical conditions that ensure the effectiveness of juvenile delinquency prevention include:

- changing the state policy on the social protection of minors, the work of law enforcement agencies;

- performance by educational institutions of their functions of upbringing, training and improvement of the state of affairs in the centers of social protection of children.

Conclusion

In conclusion, we would like to say that despite the current situation, it is necessary now to intensify state activities and public organizations and formations to protect the rights and legitimate interests of minors and youth. At the same time, perhaps, one should not get carried away with the publication of numerous legal acts but direct the primary efforts and funds to implement the existing ones. Such a solution to the problem will positively impact the relationship between the state and the younger generation and, therefore, significantly reduce the level of criminalization of the country's young and underage population. Undoubtedly, all state bodies and organizations for the prevention of juvenile delinquency should take an active part in this work.

An essential element is an organization of psychological assistance to adolescents in a crisis, which involves psychological support for the preventive

activities of juvenile affairs units. The content of psychological support for the preventive work of juvenile affairs units should include:

- providing psychological assistance to minors in overcoming crises;
- psycho-corrective work with minors classified as at-risk;
- study of individual psychological characteristics of the personality of juvenile delinquents;
- studying the relationship of minors with their parents;
- assistance in training and career guidance;
- psychological counseling for employees of departments for juvenile affairs and teachers of schools and colleges.

We can conclude that the juvenile affairs inspector can use different methods in working with a teenager and his family, which will help him understand the relationship between a teenager and parents or persons replacing them. Suppose the selection of a specialist's work methods with a minor was correctly carried out and their timely application was ensured. In that case, we can talk about the effectiveness of social prevention in the problem of neglect of children and adolescents. Social prevention for a minor and his parents or persons replacing them in social work is positive and fruitful. It contributes to restoring, preserving and maintaining a regular and habitual way of life for society.

All preventive activities carried out by the department of district police officers and the juvenile affairs unit must be based on mutual understanding and trust between parents or persons replacing them because only mutual respect and support will contribute to good interaction.

The main methods and activities of social work are closely related to the department of district police officers and units for juvenile affairs since these organizations have a common task and goal. Namely it is the prevention of offences, using new approaches and methods to identify it and carry out work with children and adolescents at risk.

As one of the conclusions, the author proposes structural isolation of the function of supervision over the legality in the execution of punishment concerning minors. To this end, within the Department for Supervision of the Legality of the Execution of Criminal Sanctions of the General Prosecutor's Office of the Republic of Kazakhstan, it is necessary to form a department for supervision of the legality of the execution of sentences concerning minors. This measure will also help intensify scientific and analytical developments in the system of the prosecutor's office of the Republic of Kazakhstan on the problems of prosecutorial supervision over educational colonies and fill the existing gap in the scientific and methodological support of this activity.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ

- 1 Munara News Информационное агентство [Электронный ресурс] – <https://munaranews.kz>
- 2 Конституция Республики Казахстан (принята на республиканском референдуме 30 августа 1995 года) (с изменениями и дополнениями по состоянию на 08.06.2022 г.).
- 3 Кодекс Республики Казахстан об административных правонарушениях от 05.07.2014 № 235-V (с изменениями и дополнениями по состоянию на 01.07.2019 г.).
- 4 Закон Республики Казахстан от 23 апреля 2014 года № 199-V «Об органах внутренних дел Республики Казахстан» (с изменениями и дополнениями по состоянию на 30.12.2021 г.).
- 5 Закон Республики Казахстан от 9 июля 2004 года № 591-II «О профилактике правонарушений среди несовершеннолетних и предупреждении детской безнадзорности и беспризорности» (с изменениями и дополнениями по состоянию на 03.05.2022 г.).
- 6 Закон Республики Казахстан от 31 мая 1996 года № 3-I «Об общественных объединениях» (с изменениями и дополнениями по состоянию на 01.07.2021 г.).
- 7 **Балашов, Т. Т.** Роль правоохранительных органов по профилактике правонарушений среди несовершеннолетних // Вестник КазНПУ – Алматы, 2013. – С. 22–26.
- 8 **Поликашина, О. В.** О роли образовательных организаций в профилактике правонарушений несовершеннолетних // Наука и школа – Москва, 2016. – № 6. – С. 41–44.
- 9 **Чудин, Н. М.** Школа как инструмент решения проблем профилактики правонарушений несовершеннолетних // Актуальные теоретические и практические вопросы развития юридической науки: общегосударственный и региональный аспекты. – Пермь, 2014. – № 1. – С. 427–436.
- 10 Методические рекомендации: Организация работы по профилактике правонарушений среди несовершеннолетних. – Караганда : УМЦ РО КО, 2015. – 76 с.

REFERENCES

- 1 Munara News Informacionnoe agentstvo [News Agency] [Electronic resource] – <https://munaranews.kz>.

2 Konstituciya Respubliki Kazaxstan (prinyata na respublikanskem referendume 30 avgusta 1995 goda) (s izmeneniyami i dopolneniyami po sostoyaniyu na 08.06.2022 g.) [The Constitution of the Republic of Kazakhstan (adopted at the republican referendum on August 30, 1995) (with amendments and additions as of 08/06/2022)].

3 Kodeks Respubliki Kazaxstan ob administrativnyx pravonarusheniyax ot 05.07.2014 № 235-V (s izmeneniyami i dopolneniyami po sostoyaniyu na 01.07.2019 g.) [Code of the Republic of Kazakhstan on Administrative Offences dated 05.07.2014 No. 235-V (with amendments and additions as of 01.07.2019)].

4 Zakon Respubliki Kazaxstan ot 23 aprelya 2014 goda № 199-V «Ob organax vnutrennix del Respubliki Kazaxstan» (s izmeneniyami i dopolneniyami po sostoyaniyu na 30.12.2021 g.) [Law of the Republic of Kazakhstan dated April 23, 2014 No. 199-V «On Internal Affairs Bodies of the Republic of Kazakhstan» (with amendments and additions as of 12/30/2021)].

5 Zakon Respubliki Kazaxstan ot 9 iyulya 2004 goda № 591-II «O profilaktike pravonarushenij sredi nesovershennoletníx i preduprezhdenníi detskoj beznadzornosti i besprizornosti» (s izmeneniyami i dopolneniyami po sostoyaniyu na 03.05.2022 g.) [Law of the Republic of Kazakhstan dated July 9, 2004 No. 591-II «On prevention of juvenile delinquency and prevention of child neglect and homelessness» (with amendments and additions as of 03.05.2022)].

6 Zakon Respubliki Kazaxstan ot 31 maya 1996 goda № 3-I «Ob obshhestvennyx ob``edineniyax» (s izmeneniyami i dopolneniyami po sostoyaniyu na 01.07.2021 g.) [Law of the Republic of Kazakhstan dated May 31, 1996 No. 3-I «On Public Associations» (with amendments and additions as of 01.07.2021)].

7 **Balashov, T. T.** Rol' pravooxranitel'nyx organov po profilaktike pravonarushenij sredi nesovershennoletníx // Vestnik KazNPU – Almaty' [The role of law enforcement agencies in the prevention of offenses among minors // Bulletin of KazNPU – Almaty], 2013. – P. 22–26.

8 **Polikashina, O. V.** O roli obrazovatel'nyx organizacij v profilaktike pravonarushenij nesovershennoletníx // Nauka i shkola – Moskva [About the role of educational organizations in the prevention of juvenile delinquency // Science and School – Moscow], 2016. – № 6. – P. 41–44.

9 **Chudin, N. M.** Shkola kak instrument resheniya problem profilaktiki pravonarushenij nesovershennoletníx // Aktual'nye teoreticheskie i prakticheskie voprosy razvitiya yuridicheskoy nauki: obshhegosudarstvennyj i regional'nyj aspekty'. – Perm' [School as a tool for solving problems of juvenile delinquency prevention // Actual theoretical and practical issues of legal science development: national and regional aspects. – Perm], 2014. – № 1. – P. 427–436.

10 Metodicheskie rekomendacii Organizaciya raboty` po profilaktike pravonarushenij sredi nesovershennoletnix – Karaganda : UMCz RO KO [Methodological recommendations: Organization of work on offenses prevention among minors]. 2015. – 76 p.

Material received on 10.06.22

*E. O. Тузельбаев¹, Н. О. Тузельбаев², Е. П. Елевсизов³

^{1,2,3}Торайғыров университеті, Қазақстан Республикасы, Павлодар қ.

Материал баспаға түсті 10.06.22

КӨМЕЛЕТКЕ ТОЛМАГАНДАР АРАСЫНДАҒЫ ҚҰҚЫҚ БҰЗУШЫЛЫҚТЫҢ АЛДЫН АЛУДА ҚҰҚЫҚ ҚОРҒАУ ОРГАНДАРЫНЫҢ ҚЫЗМЕТИНІН ЕРЕКШЕЛІКТЕРИ

Бұл гылыми мақалада көмелетке толмагандар арасындағы құқық бұзушылықтың алдын алудағы құқық қорғау органдарының қогамдық үйымдармен және құрылымдармен бірлесе отырып, құқық қорғау органдарының қызметінің ерекшеліктерінің ролі қарастырылған. Осы жұмыс оқу орындарымен озара іс-қимылда жүзеге асырылады және көмелетке толмагандардың дұрыс және салуатты омір салтына бағытталған. Бұл бағытта көмелетке толмагандар арасындағы құқық бұзушылықтардың алдын алу жоніндегі іс-шараларды мақсатты түрде жүзеге асыратын ішкі істер органдары да қатысады. Бұл бағытта олардың мектеп мекемелерімен де, жаса үрпақты тәрбиелеу жоніндегі қогамдық үйымдармен де озара іс-қимылды ерекше рол атқарады. Көмелетке толмагандардың құқық бұзушылықтарының алдын алу жүйесі үйымдастыру мен оның жұмыс істеуін регламенттейтін әкімшілік заңнама көздері жүйесінің бүкіл кешенін қамтуға тиіс. Зерттелетін әлеуметтік құбылыстың алдын-алудың тиімділігі көбінесе әкімшілік-құқықтық шараларды, сондай-ақ көмелетке толмагандардың құқық бұзушылықтарының алдын алу үшін қолданылатын басқа да құқықтық ықпал ету құралдарын енгізу арқылы анықталады. Әрине, әкімшілік заңнаманы қолдану практикасын жетілдіру, көмелетке толмагандар арасындағы құқық бұзушылықтың алдын алушының үйымдық-құқықтық нысандарын оңтайландыру бойынша кешенің сипаттагы қосымша күш-жігер қажет. Біздің ойынызша, олардың алдында тұрган мәселелерді шешудің жалпы тәсілдерін

әзірлеу міндеттерін шешетін өзара әрекеттесу механизмін қолдануды ұмытпау керек; кәмелетке толмагандар арасында бұл мәселені уақтылы шешу жөне алдын-алу бойынша жалпы шараларды жоспарлау; қазіргі қогамдагы жасақспірімдердің омір сүру жағдайларын жақсартуга ықпал ететін қолдау топтарын құруға; кәмелетке толмагандар арасындағы құқық бұзушылықтарды уақтылы шешу жөне алдын алу жоніндегі практикалық міндеттерді орындауга жауапты адамдарды тағайындауга құқығы бар.

Кілтті сөздер: профилактика, кәмелетке толмагандар, құқық бұзушылық, құқық қоргау органдары, өзара іс-қимыл, қогамдық үйымдар.

*Е. О. Тузельбаев¹, Н. О. Тузельбаев², Е. П. Елевсизов³

^{1,2,3}Торайғыров университеті, Қазақстан Республикасы, Павлодар қ.

Материал баспаға түсті 10.06.22

ОСОБЕННОСТИ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРАВООХРАНИТЕЛЬНЫХ ОРГАНОВ В ПРОФИЛАКТИКЕ ПРАВОНАРУШЕНИЙ СРЕДИ НЕСОВЕРШЕННОЛЕТНИХ

В данной научной статье рассматриваются роль особенности деятельности правоохранительных органов в профилактике правонарушений среди несовершеннолетних во взаимодействии с общественными организациями и формированием. В этом направлении также участвуют органы внутренних дел, которые целенаправленно осуществляют мероприятия по профилактике правонарушений среди несовершеннолетних. Особую роль играет их взаимодействие в этом направлении как со школьными учреждениями так и с общественными организациями по воспитанию молодого поколения. Система профилактики правонарушений несовершеннолетних должна включать весь комплекс системы источников административного законодательства, регламентирующего ее организацию и функционирование. Эффективность профилактики исследуемого социального явления во многом определяется введением административно-правовых мер, а также иных средства правового воздействия, применяемые с целью профилактики правонарушений несовершеннолетних. Конечно необходимы дополнительные усилия комплексного характера по совершенствованию практики применения административного

законодательства, оптимизации организационно-правовых форм профилактики правонарушений несовершеннолетних. На наш взгляд не стоит забывать о применении механизма взаимодействия, который решает задачи по выработке общих подходов к решению проблем стоящих перед ними; планированию общих мероприятий по своевременному разрешению и предотвращению данной проблемы среди несовершеннолетних; созданию групп поддержки, способствующих улучшению условий жизни подростков в современном обществе; назначению лиц, ответственных за выполнение практических задач по своевременному разрешению и предотвращению правонарушений среди несовершеннолетних.

Ключевые слова: профилактика, несовершеннолетние, правонарушение, правоохранительные органы, взаимодействие, общественные организации.

***V. A. Shcheglyayev**

Toraighyrov University, Republic of Kazakhstan, Pavlodar

INCENTIVES IN THE SYSTEM OF FORMATION OF LAWFUL BEHAVIOR

This article discusses the issues of stimulating the formation of lawful behavior and the problems that arise in this process. Lawful behavior, although it was considered an insignificant topic, is now becoming increasingly important, and therefore a number of problems arise related to the classification of such behavior, determining the characteristic features inherent in each species within these classifications, as well as determining the ways of transition from one type of lawful behavior to another. The most important part of the process of forming the desired socially active behavior of people is the correct definition of methods to stimulate their desire to follow the rules laid down in legal norms. It is precisely the observance of such a balance between private and public interests, in the form of discovering the form of encouragement that would be suitable for meeting private needs, that is the most urgent issue in this area.

Keywords: lawful behavior, public utility, responsibility, incentive, legal awareness, motivation.

Introduction

From an early age and throughout the life of people, their behavior is constantly influenced by various legal institutions and norms, acting as special subjects of such influence. At the same time, the law first affects the person's personality itself, and after that – on behavior.

The mechanism of such interaction is that the legal norm, acting as a source of information, interacts with the subject, who determines whether the content of the norm corresponds to his personal needs and interests. If such a correspondence is found, then the norm begins to integrate into the consciousness of the subject. If the level of legal consciousness of the subject is sufficient for the implementation of the legal prescription contained in the norm, then these prescriptions find their expression in the lawful behavior of a person.

Lawful behavior is behavior that complies with the requirements of legal norms [4, p. 103]. Through lawful behavior, society is governed, its normal life is carried out, civil rights and obligations are realized. The bulk of the legal relations that arise and exist in our society are based on legitimate behavior. Varieties of lawful behavior, in particular, are paying taxes and using the Internet, performing official duties at work and parental functions in the family, and many others.

Previously, it was considered that this issue is insignificant compared to other issues of social and legal regulation, since the problem of combating offenders was in the foreground. However, the current trend in the development of legal science is to fight no longer with perfect manifestations of violations of the norm, but by strengthening work on preventive methods that would prevent or minimize violations of the law [7, p. 231].

Materials and methods

The research is based on the analysis of the existing scientific literature on the topic of lawful behavior, as well as related topics: offenses and legal behavior in general. The work also uses data on various forms of motivation and stimulation. The research uses: a dialectical approach to the cognition of social phenomena, which allows analyzing their functioning in the context of a set of objective and subjective factors, which determined the choice of the following methods: logical and systemic.

In the course of the study, the main object was the classification of lawful behavior. So, based on the classifications, it is possible to identify the main problems of the formation of lawful behavior that currently exist. For example, the need to «move» people from the categories of passive and marginal behavior to the category of everyday or socially active behavior. However, the current primary system of punishments does not manifest itself as an incentive to these «movements».

Results and discussion

In order to systematically approach the issue of the formation of the most important goals and objectives to establish the necessary level of legal behavior in society, it is necessary to determine according to what criteria such behavior is classified.

An important manifestation of lawful behavior is not only its legal side, but also its social side. So, depending on the social significance of lawful behavior, there are [3, p. 19]:

1) necessary behavior, that is, one that is necessary for the normal functioning of society. For example, compliance with internal labor regulations or service in the army. Ensuring compliance with such behavior can be expressed legislatively, in the form of mandatory legal norms;

2) desirable, that is, such behavior, which is fixed not as a duty, but a right, the implementation of which, first of all, depends on the will and interests of the

subject himself. Examples of such behavior can be: marriage, scientific creativity, participation in elections, higher education;

3) permissible behavior in which the state, frankly speaking, is not interested in its prevalence. However, this action is permitted by law. Such are, for example, the practice of religious cults, frequent job changes, divorce and others;

4) undesirable for society, that is, behavior that is fixed in the norms of law in the form of prohibitions. To establish a ban means to establish a legal obligation not to commit acts that are censured by the state. Currently, the prevailing element of the state's influence on people and their behavior is precisely the establishment of various prohibitions and punishments for their violation.

The second classification is based on the degree of responsibility of the subject in relation to his legal behavior. Depending on this factor, legal behavior can be [1, p. 30]:

1) socially active behavior. It is the highest form of lawful behavior, which is expressed in a high level of legal awareness and legal culture, responsibility and voluntariness. To ensure normal conditions of existence and development, influence on the development and adoption of laws, a person must be active in all respects, starting with conscientious official activity, initiative and discipline in work and ending, figuratively speaking, cooperation with various state bodies, attending rallies and other social actions;

2) ordinary behavior – prevails in the structure of lawful behavior. Unlike active, it is not associated with additional costs and efforts. In other words, this is an act of deep and comprehensive awareness, without high legal activity. This is the daily household, office and other life of a person corresponding to legal norms;

3) passive behavior – behavior in which the subjects of legal relations intentionally do not use their rights and freedoms. Examples are banal: refusal to start a family, avoidance of participation in socially useful work, participation in elections. Such social seclusion, first of all, has a bad effect on the self-development of the citizen himself, but his apathy, pessimism also affects the immediate environment, as a result of which the socio-political activity of the whole society decreases. Legal passivity is effectiveness at a minimum level, bordering and sometimes turning into unlawful inaction. In this regard, there are many means that stimulate active and (or) ordinary lawful behavior. A good example is the incentive measures for high-performance and impeccable work (the issuance of one-time and permanent awards, the awarding of a valuable gift, and others). Among the legal incentives for active legal behavior may be ambition, the desire to take a higher-paid position;

4) marginal behavior is an act that, although legitimate, is on the verge of antisocial. This behavior is committed under the influence of state coercion, out of fear of being punished, or due to some selfish motives. It is the disincentives

here that are significant for behavior, connected in a literal sense with the value that the subject's interest is oriented towards. A marginal person, having lost the usual conditions of existence, cannot immediately adapt to a new social situation and in this regard shows dissatisfaction, stiffness in his actions.

So, the first classification, to a greater extent, indicates how legitimate behavior is for society as a whole, and the second – how such behavior appears at the level of an individual. Certain parallels can be drawn between them, revealing similarities [6, p. 113]. So, for example, the most priority on the part of society is to form in each individual the “desired” and socially active lawful behavior. Such a combination has many similar features, and, in a certain sense, forms the image of the “ideal” unit of society. However, at the same time, it is worth noting that such an image of lawful behavior requires significant involvement of the subject in social and political processes, which means a large amount of resources, time, energy required to perform the necessary actions [5, p. 228].

It is here that the main problem of forming the most desirable model of legal behavior manifests itself. Each individual subject, as noted earlier, analyzes the content of legal norms with its own interests, and only if they do not contradict each other or coincide, the rule contained in the norm becomes part of a person's legal behavior. However, if the norm and the interests of the subject do not coincide, then, in order to form the desired behavior of the subject, the state must provide the subject with a system of “rewards”, incentives.

Despite the fact that, having fixed the relevant norm in the law, and ensuring its implementation by the presence of punishment for its violation, it cannot be expected that the subject will show interest in the implementation of such a rule. So, on the part of the subject, one can expect at best ordinary behavior (if there is no significant contradiction with personal interests), or passive or marginal [2, p. 178].

However, the main task of law-making in this matter is precisely the formation of such legislation that would minimize possible contradictions with the interests of the individual, maintaining a balance between public and private interests, and would also provide a sufficient level of incentive for compliance with legal norms [8, p. 321].

The art of law-making consists in choosing exactly those incentive in specific historical conditions that would allow neutralizing negative disincentives. And here, as we see it, the main task of the state is to take care of the increase in lawful behavior. It is, especially in an active form, stimulated by the state by methods of encouragement, awards for noble initiatives. Currently, there are a number of circumstances that cause difficulties in the implementation of law-abiding behavior, namely [9, p. 273]:

- 1) constantly updated legislation, which is difficult for even experienced lawyers to keep track of, what can we say about ordinary citizens, some of whom do not even know basic regulations;
- 2) there is no legal regulation and insufficient ordering of the legal norms themselves;
- 3) the need for systematization of legislation;
- 4) insufficiently high level of legal culture and lack of professionalism of the law enforcement officer;
- 5) insufficiently active activity of law enforcement agencies;
- 6) the changing way of life of people in connection with the ongoing reforms in the country.

These problems significantly affect the implementation of legitimate behavior by people, however, their eradication will also not be a solution to the problem of stimulating citizens to form more socially useful behavior [10, 145].

Conclusions

Thus, the problem of forming the desired socially active behavior of the subject includes two main groups of tasks: the elimination of specific legal, legislative problems, inaccuracies and gaps, and the formation of a system of incentives for the implementation of socially active behavior.

The most important element of the formation of positive lawful behavior is considered to be the development of human legal awareness. It is a sufficient level of legal awareness of a person, his awareness of his role in the system of society and the state, that can provide an understanding of why it is necessary to be socially active, respond to the requirements of legal norms and fulfill their prescriptions.

The incentives that exist at the moment, such as awards, honorary titles or benefits, cannot make up for the contradiction in the interests of most people. The motivation system is based on the fact that different people require different incentives, therefore, the incentives offered by the state at the moment can only stimulate those who are susceptible to such abstract categories.

Consequently, there are two ways to overcome this problem: the education of legal awareness among the masses in order to make more people susceptible to non-material incentives, or to create a system of incentives that would include property incentives.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ

- 1 Галстян, И. Ш., Нечаева, Н. Б., Багдасаров, В. Ю. К вопросу о классификациях правомерного поведения // Государственная служба и кадры. – № 2. – 2021 – С. 28–33.

- 2 **Зайцева, С. Ю.** Правомерное поведение : стимулы и антимимулы // Вестник КГУ им. Некрасова. – № 6. – 2006 – С. 176–179.
- 3 **Зарубаева, Е. Ю.** Правомерное поведение: подходы к определению дефиниции, социальная значимость и типология // Сибирский юридический вестник. – № 1. – 2005. С. 18–20.
- 4 **Игнатьева О. В.** Критерии правомерного поведения // Вестник Московского университета МВД России. – № 5. – 2009 – С. 102–104.
- 5 **Миронов, В. О., Зин, Н. В.** О правомерном поведении и правонарушении // Аграрное и земельное право. – № 11(191). – 2020 – С. 226–228.
- 6 **Купалов, В. Л.** Правомерное поведение и правонарушение // Теория государства и права : курс лекций / под. Ред. Н. И. Мазутова и А. В. Малько. – М., 2001 – С. 580.
- 7 **Марченко, М. Н.** Проблемы общей теории государства и права. Т. 2. Право. М., 2008. С. 627
- 8 **Матузов, Н. И., Малько, А. В.** Теория государства и права. – М., 2001б – С. 431.
- 9 **Морозов, А. С.** Правомерное поведение как особый вид социального поведения человека// Вестник Кемеровского государственного университета. – № 4(60). – 2014. С. 271–274.
- 10 Теория государства и права / Отв. ред. А. В. Малько.– М., 2008.– С. 245.

REFERENCES

- 1 **Galstjan, I. Sh., Nechaeva, N. B., Bagdasarov, V. Ju.** K voprosu o klassifikacijah pravomernogo povedenija [On the question of classifications of lawful behavior]. Civil service and personnel. – No. 2. 2021. P. 28–33.
- 2 **Zajceva, S. Ju.** Pravomernoe povedenie: stimuly i antistimuly [Lawful behavior: incentives and disincentives]. Siberian Legal Bulletin. – No. 1. – 2005. P. 18–20.
- 3 **Zarubaeva E. Ju.** Pravomernoe povedenie: podhody k opredeleniju definiciji, social'naja znachimost' i tipologija [Lawful behavior: approaches to definition, social significance and typology]. Siberian Legal Bulletin. No. 1. 2005. P. 18–20.
- 4 **Ignat'eva, O. V.** Kriterii pravomernogo povedenija [Criteria of lawful behavior]. Bulletin of the Moscow University of the Ministry of Internal Affairs of Russia. – No. 5. – 2009. P. 102–104.
- 5 **Mironov, V. O., Zin, N. V.** O pravomernom povedenii i pravonarushenii [About lawful behavior and offense]. Agrarian and Land law. – No. 11(191). – 2020. P. 226–228.

6 **Kupalov, V. L.** Pravomernoe povedenie i pravonarushenie [Lawful behavior and offense]. Theory of State and Law: course of lectures / edited by N. I. Mazutova and A.V. Malko. – M., 2001. P. 580.

7 **Marchenko, M. N.** Problemy obshhej teorii gosudarstva i prava [Problems of the general theory of state and law]. Vol. 2. Law. M. 2008. P. 627

8 **Matuzov, N. I., Mal'ko, A. V.** Teoriya gosudarstva i prava [Theory of State and law]. – M., 2001. P. 431.

9 **Morozov, A. S.** Pravomernoe povedenie kak osobyy vid social'nogo povedenija cheloveka [Lawful behavior as a special type of human social behavior]. Bulletin of Kemerovo State University. – No. 4(60). –2014. P. 271–274.

10 **Mal'ko, A.V.** Teoriya gosudarstva i prava [Theory of state and law]. M. 2008. P. 245.

Material received on 10.06.22

**B. A. Щегляев*

Торайғыров университеті, Қазақстан Республикасы, Павлодар қ.

Материал баспаға 10.06.22 түсті.

ЗАҢДЫ МІНЕЗ-ҚҰЛЫҚТЫ ҚАЛЫПТАСТЫРУ ЖҮЙЕСІНДЕГІ ҮНТАЛАНДЫРУ

Бұл мақалада заңды мінез-құлышты қалыптастыруды үнталандыру және осы процессте туындаитын мәселелер қарастырылған. Заңды мінез-құлыш, маңызды емес тақырып болып саналғанымен, қазіргі уақытта маңызды бола түсүде, осыған байланысты осы мінез-құлышты жіктеумен байланысты бірқатар проблемалар туындаиды, осы жіктеулер аясында әр түрге төн белгілерді анықтау, сонымен қатар заңды мінез-құлыштың бір түрінен екіншісіне оту жолдарын анықтау. Адамдардың қалаган өлеуметтік-белсенді мінез-құлқын қалыптастыру процесінің маңызды болігі-олардың құқықтық нормаларга енгізілген ережелерді үстапнуга деген ынтасын үнталандыру әдістерін дұрыс анықтау. Бұл жеке және қоғамдық мұдделер арасындағы тепе-тәндікті сақтау, жеке қажеттіліктерді қанагаттандыру үшін қолайлы болатын үнталандыру нысанын табу түрінде және осы саладағы ең озекті мәселе болып табылады.

Кілтті сөздер: заңды мінез-құлыш, өлеуметтік пайдалылық, жауапкершілік, үнталандыру, құқықтық сана, мотивация.

**B.A. Щегляев*

Университет имени Торайғырова, Республика Казахстан, Павлодар
Материал поступил в редакцию 10.06.22.

СТИМУЛЫ В СИСТЕМЕ ФОРМИРОВАНИЯ ПРАВОМЕРНОГО ПОВЕДЕНИЯ

В данной статье рассматриваются вопросы стимулирования формирования правомерного поведения и проблемы, возникающие в этом процессе. Правомерное поведение, хотя и считалось незначительной темой, в настоящее время приобретает все большее значение, и поэтому возникает ряд проблем, связанных с классификацией такого поведения, определением характерных черт, присущих каждому виду в рамках этих классификаций, а также определением путей перехода от одного типа правомерного поведения к другому. Важнейшей частью процесса формирования желаемого социально активного поведения людей является правильное определение методов стимулирования их желания следовать правилам, изложенным в правовых нормах. Именно соблюдение такого баланса между частными и общественными интересами в виде поиска формы поощрения, которая была бы подходящей для удовлетворения частных потребностей, является наиболее актуальной проблемой в этой области.

Ключевые слова: правомерное поведение, общественная полезность, ответственность, стимул, правосознание, мотивация.

АВТОРЛАР ТУРАЛЫ АҚПАРАТ

Абылгазина Мейрамгуль Арыстанқызы, Павлодар қаласының № 2 сотының судьясы, Павлодар қ., 140000, Қазақстан Республикасы, e-mail: abylgazinasud@mail.ru

Айткенов Ардак Канатович, «ERG Service» ЖШС, аға заң кеңесшісі, Павлодар қ., 140000, Қазақстан Республикасы, e-mail: Ardak.Aitkenov@erg.kz

Абраев Бақберды Балтабаевич, Павлодар облыстық ПБ және ҮҮ ардагерлер кеңесінің төрағасы отставкадағы полиция полковнигі, Павлодар қ., 140000, Қазақстан Республикасы, e-mail:gulek_2018@mail.ru

Әубәкіров Аман Мұратпекұлы, Павлодар облысының полиция департаменті Криминалдық полиция басқармасына қарасты киберқылмыспен құреп бөлімінің тергеушісі, Павлодар қ., облысының полиция департаменті, Павлодар қ., 140000, Қазақстан Республикасы, e-mail: 6 o.b.d.1970@mail.ru

Бейсембаева Фарида Саматовна, тергеу басқармасы бастығының орынбасары, Павлодар облысының полиция департаменті, Павлодар қ., 140000, Қазақстан Республикасы, e-mail: farida151976@mail.ru,

Баданина Марина Александровна, аға оқытушы, Құқық кафедрасы, Экономика және құқық факультеті, Торайғыров университеті, Павлодар қ., 140000, Қазақстан Республикасы, e-mail: marina_vip_72@mail.ru

Вязнюк Владимир Аркадьевич, ҚР ПМ. Павлодар облысы, Павлодар қ., 140008, Қазақстан Республикасы, e-mail: Guln.smagulova@mdv.gov.kz

Дорожинская Елена Анатольевна, Заң ғылымдарының кандидаты, доцент, Заң факультетінің деканы, Сібір басқару институты-Ресей Федерациясы Президенті жанындағы Ресей халық шаруашылығы және Мемлекеттік қызмет академиясының филиалы, Новосибирск қ., 630102, Ресей Федерациясы, e-mail: dorozhinskaya-ea@ranepa.ru

Дулат Нұрбек Құрманғазыұлы, мемлекеттік қызмет саласындағы бақылау басқармасының маманы, «Қазақстан Республикасы Мемлекеттік қызмет істері агенттігінің Павлодар облысы бойынша департаменті» РГУ Қазақстан Республикасы, Павлодар қ., 140000, e-mail: n.dulat99@mail.ru

Дубовицкая Ольга Борисовна, аға оқытушы, Құқық кафедрасы, Экономика және құқық факультеті, Торайғыров университеті, Павлодар қ., 140000, Қазақстан Республикасы, e-mail: o.b.d.1970@mail.ru

Дурманов Тимофей Сергеевич, «Білім берудегі кәсіпкерлік» білім беру бағдарламасының аға оқытушысы, Павлодар педагогикалық университеті, Өнер және спорт жоғары мектебі, Павлодар педагогикалық университеті, Павлодар қ., 140000, Қазақстан Республикасы

Елевсизов Ергазы Пердеханович, Жамбыл облысы Қордай ауданы бойынша ОАП ОПП Мемлекеттік автоинспекциясының мемлекеттік автоинспекторы, полиция аға лейтенанты, Жамбыл обл., Қордай ауданы, Қордай ауылы, 080400, Қазақстан Республикасы, e-mail: kazbatrbo@mail.ru

Зейніл Фалия Талғатқызы, ММ мемлекеттік қала құрылышы кадастры бөлімінің бас маманы, «Павлодар облысы саулет және қала құрылышы басқармасы» Павлодар қ., 140000, Қазақстан Республикасы, e-mail: gzeynil@bk.ru

Мусабекова Нурсулун Мукидиновна, тарих ғылымдарының кандидаты, профессор, Торайғыров университеті Павлодар қ., 140008, Қазақстан Республикасы, e-mail: musabekova.1979@mail.ru

Смагулова Гульнур Ризановна, Павлодар облысы полиция департаментінің аса маңызды істер жөніндегі аға оқытушысы, Павлодар қ., 140008, Қазақстан Республикасы, e-mail: guln.smagulova@mvd.gov.kz

Сартов К. С., Павлодар облысы бойынша жедел-криминалистикалық басқармасы бастығының орынбасары, полиция подполковнигі, Павлодар қ., 140000, Казахстан Республикасы, e-mail:sartov. k@mail.ru

Сұлтанов Арғын, Павлодар облысы ПД Жедел-криминалистикалық басқармасының бастығы, Полиция полковнигі, Полиция департаменті, Павлодар қ., 140000, Қазақстан Республикасы, e-mail: Sartov.k@mail.ru

Тузельбаев Ергали Ошпанбаевич, з.ф.д., профессор, «Құқықтану» кафедрасы, Торайғыров университеті, Алматы қ., 050006, Қазақстан Республикасы, e-mail: ereke_aktobe@mail.ru

Тузельбаев Нурғали Ошпанбаевич, заң ғылымдарының кандидаты, «Құқықтану» кафедрасы, Торайғыров университеті, Алматы қ., 050006, Қазақстан Республикасы, e-mail: nureke195555@mail.ru

Типанова Гульнара Муратовна, магистрант, МЮр-22 н тобы, «Құқықтану» кафедрасы, Экономика және құқық факультеті, Торайғыров университеті, Павлодар қ., 140008, Қазақстан Республикасы, e-mail: amo_dd@mail.ru

Щегляев Владимир Александрович, студент, Торайғыров университеті, Павлодар қ., 140000, Қазақстан Республикасы, e-mail: Vladimir_scheg@mail.ru

СВЕДЕНИЯ ОБ АВТОРАХ

Абылгазина Мейрамгуль Арыстановна, Судья суда № 2 г. Павлодар, г. Павлодар, 140000, Республика Казахстан, e-mail: abylgazinasud@mail.ru

Аубакиров Аман Муратпекович, Оперуполномоченный отдела по борьбе с киберпреступностью при Управлении криминальной полиции Департамент полиции Павлодарской области г. Павлодар, 140000, Республика Казахстан, e-mail: o.b.d.1970@mail.ru

Айткенов Ардак Канатович, старший юристконсульт, ТОО «ERG Service» г. Павлодар, 140000, Республика Казахстан, e-mail: Ardak.Aitkenov@erg.kz

Абраев Бақберды Балтабаевич, Председатель Павлодарского областного Совета ветеранов ОВД и НГ, полковник полиции в отставке Республика Казахстан, 140000, г. Павлодар, e-mail: gulek_2018@mail.ru

Бейсембаева Фарида Саматовна, Заместитель начальника Следственного управления, Департамент полиции Павлодарской области, г. Павлодар, 140000, Республика Казахстан, e-mail: farida151976@mail.ru

Баданина Марина Александровна, ст. преподаватель, Кафедра «Правоведение», Факультет экономики и права, Торайгыров университет, г. Павлодар, 140008, Республика Казахстан, e-mail: marina_vip_72@mail.ru

Вязнюк Владимир Аркадьевич, МВД РК, Павлодарская область, г. Павлодар, 140008, Республика Казахстан, e-mail: Guln.smagulova@mvd.gov.kz

Дорожинская Елена Анатольевна, кандидат юридических наук, доцент, Декан юридического факультета, Юридический факультет, Сибирский институт управления – филиал Российской академии народного хозяйства и государственной службы при Президенте Российской Федерации, г. Новосибирск, 630102, Российская Федерация, e-mail: dorozhinskaya-ea@ranepa.ru

Дулат Нұрбек Құрманғазыұлы, специалист Управление контроля в сфере государственной службы, РГУ «Департамент Агентства Республики Казахстан по делам государственной службы по Павлодарской области», г. Павлодар, 140000, Республика Казахстан, e-mail: n.dulat99@mail.ru

Дубовицкая Ольга Борисовна, ст. преподаватель, Кафедра «Правоведение», Факультет экономики и права, Торайгыров университет, г. Павлодар, 140000, Республика Казахстан

Дурманов Тимофей Сергеевич, ст. преподаватель образовательной программы «Предпринимательство в образовании», Высшая школа искусства

и спорта, Павлодарский педагогический университет, г. Павлодар, 140000, Республика Казахстан

Елевсизов Ергазы Пердеханович, Госавтоинспектор ГДТИ ОАП ОП Кордайского района Жамбылской области старший лейтенант полиции, Жамбылская обл., Кордайский р-н, с. Кордай, 080400, Республика Казахстан, e-mail: kazbatrbo@mail.ru

Зейніл Фалия Талғатқызы, главный специалист, Отдел градостроительного кадастра, ГУ «Управление архитектуры и градостроительства Павлодарской области» г. Павлодар, 140000, Республика Казахстан, e-mail: gzeynil@bk.ru

Мусабекова Нұрсулун Мұқидиновна, кандидат исторических наук, профессор, Торайғыров университет, г. Павлодар, 140008, Республика Казахстан, e-mail: musabekova.1979@mail.ru

Смагулова Гульнур Ризановна, ст. преподаватель по особо важным делам, Департамент полиции Павлодарской области, г. Павлодар, 140008, Республика Казахстан, e-mail: guln.smagulova@mvd.gov.kz

Сартов К.С., Заместитель начальника Оперативно-криминалистического управления, ДП Павлодарской области подполковник полиции, г. Павлодар, 140000, Республика Казахстан, e-mail: sartov. k@mail.ru

Султанов Аргын, Начальник оперативно-криминалистического управления ДП Павлодарской области, полковник полиции, Департамент полиции, Павлодар 140008, Республика Казахстан, e-mail: Sartov.k@mail.ru

Тузельбаев Ергали Ошпанбаевич, д.ю.н., профессор, кафедра «Правоведение», «Торайғыров университет, г. Алматы, 050006, Республика Казахстан, e-mail: ereke_aktobe@mail.ru

Тузельбаев Нургали Ошпанбаевич, к.ю.н., кафедра «Правоведение», Торайғыров университет, г. Алматы, 050006, Республика Казахстан e-mail: nureke195555@mail.ru

Типанова Гульнара Муратовна, магистрант, группа МЮР-22 н Кафедра «Правоведение», Факультет экономики и права, Торайғыров университет, г. Павлодар, 140008, Республика Казахстан, e-mail: amo_dd@mail.ru

Шегляев Владимир Александрович, студент, Торайғыров университет, г. Павлодар, 140000, Республика Казахстан, e-mail: Vladimir_scheg@mail.ru

INFORMATION ABOUT THE AUTHORS

Aubakirov Aman Muratpekovich, Investigator of the Department for combating cybercrime under the Criminal Police Department of the Police Department of Pavlodar region, Police Department of Pavlodar region, Pavlodar, 140000, Republic of Kazakhstan, e-mail: o.b.d.1970@mail.ru

Aitkenov Ardark Kanatovich, senior legal adviser, «ERG Service» LLP, The Republic of Kazakhstan, 140000, Pavlodar, Ardark.Aitkenov@erg.kz Abraev Bacberdy, Chairman of the Pavlodar Regional Council of Veterans of the Department of Internal Affairs and NG, retired Police Colonel, Pavlodar, 140000, Republic of Kazakhstan, e-mail: gulek_2018@mail.ru

Abylgazina Meiramgul Arystanowna, Judge of the court № 2 of Pavlodar, Pavlodar, 140000, Republic of Kazakhstan, e-mail: abylgazinasud@mail.ru

Beisembayeva Farida Samatovna, Deputy Head of the Investigation Department Police Department of Pavlodar region, Pavlodar, 140000, Republic of Kazakhstan, e-mail: farida151976@mail.ru

Badanina Marina Alexandrovna, Senior Lecturer, Department of Law, Faculty of Economics and Law, Toraighyrov University, Toraighyrov University, Pavlodar, 140000, Republic of Kazakhstan, e-mail: marina_vip_72@mail.ru

VyaznyukVladimir Arkadevich, Ministry of Internal Affairs of the Republic of Kazakhstan, Pavlodar, 140008, Republic of Kazakhstan, Guln.smagulova@mvd.gov.kz

Dorozhinskaya Elena Anatolievna, PhD in Law, Associate Professor Dean of the Faculty of Law, Siberian Institute of Management - a branch of the Russian Presidential Academy of National Economy and Public Administration, Faculty of Law, Novosibirsk, 630102, Russian Federation, e-mail: dorozhinskaya-ea@ranepa.ru

Dulat Nurbek Kurmangazyuly, Specialist of the Department of Control in the field of Public Service, Republican State Institution «The department of Agency of the Republic of Kazakhstan for civil service affairs in Pavlodar region», Pavlodar, 140000, Republic of Kazakhstan, e-mail: n.dulat99@mail.ru

Dubovitskaya Olga Borisovna, Senior Lecturer, Department of Law, Faculty of Economics and Law, Toraighyrov University, Pavlodar, 140008, Republic of Kazakhstan, e-mail: o.b.d.1970@mail.ru

Durmanov Timofey Sergeevich, Senior Lecturer of the educational program «Entrepreneurship in Education», Higher School of Art and Sports, Pavlodar Pedagogical University, Pavlodar, 140000, Republic of Kazakhstan

Yelevsizov Ergazy Perdekhannovich, State traffic inspector of OAP OP State Traffic Inspectorate, Kordai district, Zhambyl region, senior police lieutenant,

Zhambyl region, Kordai district, Kordai village, 080400, Republic of Kazakhstan,
e-mail: kazbatrbo@mail.ru

Zeynil Galiya Talgatkyzy, Chief Specialist of the State Urban Planning Cadastre Department, State Institution «Department of Architecture and Urban Planning of Pavlodar region», Pavlodar, 140000, Republic of Kazakhstan, e-mail: gzeynil@bk.ru

Musabekova Nursulun Mukidinovna, Candidate of Historical Sciences, professor, Toraigyr University, Pavlodar, 140008, Republic of Kazakhstan, e-mail: musabekova.1979@mail.ru

Smagulova Gulnur Rizanova, Senior Lecturer on Particularly Important Cases of the Pavlodar Region Police Department, Pavlodar, 140008, Republic Of Kazakhstan, e-mail: address guln.smagulova@mvd.gov.kz,

Sartov K. S. Deputy Head of the Operative and Criminalistic Department of the Pavlodar Region Police Lieutenant Colonel, Pavlodar, 140000, Republic of Kazakhstan, e-mail: sartov. k@mail.ru

Sultanov Argyn, Head of the Operational and Forensic Department of The Pavlodar Region DP, Police Colonel, Police Department, Pavlodar, 140008, Republic of Kazakhstan, e-mail: Sartov.k@mail.ru

Tuzelbayev Ergali Oshpanbaevich, Doctor of Law, Professor, Department of Jurisprudence Toraigyr University, Almaty, 050006, Republic of Kazakhstan, e-mail: ereke_aktobe@mail.ru

Tuzelbayev Nurgali Oshpanbaevich, Candidate of Law, Department of Jurisprudence Toraigyr University, Almaty, 050006, Republic of Kazakhstan, e-mail: nureke195555@mail.ru

Tipanova Gulgara Muratovna, Graduate student of the MYur-22n group, Department of Jurisprudence, Faculty of Economics and Law, Toraighyr University, Pavlodar, 140008, Republic of Kazakhstan, e-mail: amo_dd@mail.ru

Chshegelyaev Vladimir Aleksandrovich, student, Toraigyr University, Pavlodar, 140000, Republic of Kazakhstan, e-mail: Vladimir_scheg@mail.ru

ПРАВИЛА ДЛЯ АВТОРОВ В НАУЧНОМ ЖУРНАЛЕ «ВЕСТНИК ТОРАЙГЫРОВ УНИВЕРСИТЕТА. ЮРИДИЧЕСКАЯ СЕРИЯ»

Редакционная коллегия просит авторов руководствоваться следующими правилами при подготовке статьей для опубликования в журнале.

Научные статьи, представляемые в редакцию журнала должны быть оформлены согласно базовым издательским стандартам по оформлению статей в соответствии с ГОСТ 7.5-98 «Журналы, сборники, информационные издания. Издательское оформление публикуемых материалов», пристатейных библиографических списков в соответствии с ГОСТ 7.1-2003 «Библиографическая запись. Библиографическое описание. Общие требования и правила составления».

- В номер допускается не более одной рукописи от одного автора либо того же автора в составе коллектива соавторов.

- Количество соавторов одной статьи не более 5.

- Степень оригинальности статьи должна составлять не менее 60 % (согласно решению редакционной коллегии).

- Направляемые статьи не должны быть ранее опубликованы, не допускается последующее опубликование в других журналах, в том числе переводы на другие языки.

- Решение о принятии рукописи к опубликованию принимается после проведения процедуры рецензирования.

- Двойное рецензирование (слепое) проводится конфиденциально, автору не сообщается имя рецензента, а рецензенту – имя автора статьи.

- Квитанция об оплате предоставляется после принятия статей к публикации. Стоимость публикации в журнале за страницу 1000 (одна тысяча) тенге.

- Докторантам НАО «Торайгыров университет» и иностранным авторам (без казахстанских соавторов) публикация в журнале бесплатна.

Если статья отклонена антиплагиатом или рецензентом статья возвращается автору на доработку. Автор может повторно отправить статью на антиплагиат или рецензирование 1 раз. Ответственность за содержание статьи несет автор.

Редакция не занимается литературной и стилистической обработкой статьи.

Статьи, оформленные с нарушением требований, к публикации не принимаются и возвращаются авторам.

Датой поступления статьи считается дата получения редакцией ее окончательного варианта.

Статьи публикуются по мере поступления. Журнал формируется исходя из количества не более 30 статей в одном номере.

Периодичность издания журналов – 4 раза в год (ежеквартально).

Сроки подачи статьи:

- первый квартал до 10 февраля;
- второй квартал до 10 мая;
- третий квартал до 10 августа;
- четвертый квартал до 10 ноября.

Журнал «Вестник Торайғыров университета. Юридическая серия» выпускается с периодичностью 4 раза в год в сетевом (электронном) формате в следующие установленные сроки выхода номеров журнала:

- первый номер выпускается до 30 марта текущего года;
- второй номер – до 30 июня;
- третий номер – до 30 сентября;
- четвертый номер – до 30 декабря.

Статью (электронную версию и квитанции об оплате) следует направлять на сайт: <https://vestnik.tou.edu.kz/>.

Для подачи статьи на публикацию необходимо пройти регистрацию на сайте.

Автор, который внес наибольший интеллектуальный вклад в подготовку рукописи (при двух и более соавторах), является автором-корреспондентом и обозначается «*».

Авторы из разных учебных заведений указываются цифрами ^{1,2}.

Для осуществления процедуры двойного рецензирования (слепого), авторам необходимо отправлять два варианта статьи: первый – с указанием личных данных, второй – без указания личных данных. При нарушении принципа слепого рецензирования статья не рассматривается.

Статьи должны быть оформлены в строгом соответствии со следующими правилами:

– В журналы принимаются статьи по всем научным направлениям, в электронном варианте со всеми материалами в текстовом редакторе «Microsoft Office Word (97, 2000, 2007, 2010) для Windows» (в форматах .doc, .docx, .rtf).

– Общий объем статьи, включая аннотации, литературу, таблицы, рисунки и математические формулы должен составлять **не менее 5 и не более 12 страниц печатного текста**. Поля страниц – 30 мм со всех сторон листа; Текст статьи: кегль – 14 пунктов, гарнитура – Times New Roman (для русского, английского и немецкого языков), KZ Times New Roman (для казахского языка).

Структура научной статьи включает название, аннотация, ключевые слова, основные положения, введение, материалы и методы, результаты и обсуждение, заключение, выводы, информацию о финансировании (при наличии), список использованных источников (литературы) к каждой статье, включая романизированный (транслитерированный латинским алфавитом) вариант написания источников на кириллице (на казахском и русском языках) см. ГОСТ 7.79–2000 (ИСО 9–95) Правила транслитерации кирилловского письма латинским алфавитом.

Статья должна содержать:

1 МРНТИ (Межгосударственный рубрикатор научной технической информации);

2 DOI – после МРНТИ в верхнем правом углу (присваивается и заполняется редакцией журнала);

3 Инициалы (имя, отчество) Фамилия автора (-ов) – на казахском, русском и английском языках (*жирным шрифтом, по центру*);

Автор, который внес наибольший интеллектуальный вклад в подготовку рукописи (при двух и более соавторах), является автором-корреспондентом и обозначается «*».

Авторы из разных учебных заведений указываются цифрами ^{1,2}.

4 Аффилиация (организация (место работы (учебы)), страна, город) – на казахском, русском и английском языках. **Полные данные об аффилиации авторов представляются в конце журнала;**

6 E-mail;

7 Название статьи должно отражать содержание статьи, тематику и результаты проведенного научного исследования. В название статьи необходимо вложить информативность, привлекательность и уникальность (не более 12 слов, прописными буквами, жирным шрифтом, по центру, на трех языках: русский, казахский, английский либо немецкий);

8 Аннотация – краткая характеристика назначения, содержания, вида, формы и других особенностей статьи. Должна отражать основные и ценные, по мнению автора, этапы, объекты, их признаки и выводы проведенного исследования. Даётся на казахском, русском и английском либо немецком языках (*рекомендуемый объем аннотации на языке публикации – не менее 150, не более 300 слов, курсив, нежирным шрифтом, кегль – 12 пунктов, абзацный отступ слева и справа 1 см, см. образец*);

9 Ключевые слова – набор слов, отражающих содержание текста в терминах объекта, научной отрасли и методов исследования (*оформляются на трех языках: русский, казахский, английский либо немецкий; кегль – 12 пунктов, курсив, отступ слева-справа – 1 см.*). Рекомендуемое количество

ключевых слов – 5-8, количество слов внутри ключевой фразы – не более 3. Задаются в порядке их значимости, т.е. самое важное ключевое слово статьи должно быть первым в списке (см. образец);

10 Основной текст статьи излагается в определенной последовательности его частей, включает в себя:

- **Введение** (*абзац 1 см по левому краю, жирными буквами, кегль – 14 пунктов*). Обоснование выбора темы; актуальность темы или проблемы. Актуальность темы определяется общим интересом к изученности данного объекта, но отсутствием исчерпывающих ответов на имеющиеся вопросы, она доказывается теоретической или практической значимостью темы.

- **Материалы и методы** (*абзац 1 см по левому краю, жирными буквами, кегль – 14 пунктов*). Должны состоять из описания материалов и хода работы, а также полного описания использованных методов.

- **Результаты и обсуждение** (*абзац 1 см по левому краю, жирными буквами, кегль – 14 пунктов*). Приводится анализ и обсуждение полученных вами результатов исследования. Приводятся выводы по полученным в ходе исследования результатам, раскрывается основная суть. И это один из самых важных разделов статьи. В нем необходимо провести анализ результатов своей работы и обсуждение соответствующих результатов в сравнении с предыдущими работами, анализами и выводами.

- **Информацию о финансировании (при наличии)** (*абзац 1 см по левому краю, жирными буквами, кегль – 14 пунктов*).

- **Выводы** (*абзац 1 см по левому краю, жирными буквами, кегль – 14 пунктов*).

Выводы – обобщение и подведение итогов работы на данном этапе; подтверждение истинности выдвигаемого утверждения, высказанного автором, и заключение автора об изменении научного знания с учетом полученных результатов. Выводы не должны быть абстрактными, они должны быть использованы для обобщения результатов исследования в той или иной научной области, с описанием предложений или возможностей дальнейшей работы.

- **Список использованных источников** (*жирными буквами, кегль – 14 пунктов, в центре*).

Статья и список использованных источников должны быть оформлены в соответствии с ГОСТ 7.5-98; ГОСТ 7.1-2003 (см. образец).

Очередность источников определяется следующим образом: сначала последовательные ссылки, т.е. источники на которые вы ссылаетесь по очередности в самой статье. Затем дополнительные источники, на которых нет ссылок, т.е. источники, которые не имели места в статье, но рекомендованы вами читателям для ознакомления, как смежные работы, проводимые

параллельно. Объем не менее 10, не более чем 20 наименований (ссылки и примечания в статье обозначаются сквозной нумерацией и заключаются в квадратные скобки), преимущественно за последние 10-15 лет.

В случае наличия в списке использованных источников работ на кириллице (на казахском и русском языках), необходимо представить список литературы в двух вариантах: 1) в оригинале (указываются источники на русском, казахском и английском либо немецком языках); 2) романизированный вариант написания источников на кириллице (на казахском и русском языках), то есть транслитерация латинским алфавитом. см. ГОСТ 7.79–2000 (ИСО 9–95) Правила транслитерации кирилловского письма латинским алфавитом.

Онлайн сервис Транслитерация по ГОСТу – <https://transliteration-online.ru/>

Правила транслитерации кирилловского письма латинским алфавитом.

Романизированный список литературы должен выглядеть следующим образом: автор(-ы) (транслитерация либо англоязычный вариант при его наличии) → название статьи в транслитерированном варианте → [перевод названия статьи на английский язык в квадратных скобках] → название казахоязычного либо русскоязычного источника (транслитерация, либо английское название при его наличии) → выходные данные с обозначениями на английском языке.

- **Иллюстрации, перечень рисунков и подрисуночные надписи к ним** представляют по тексту статьи. В электронной версии рисунки и иллюстрации представляются в формате TIF или JPG с разрешением не менее 300 dpi.

- **Математические формулы** должны быть набраны в Microsoft Equation Editor (каждая формула – один объект).

На отдельной странице (после статьи)

В электронном варианте приводятся полные почтовые адреса, номера служебного и домашнего телефонов, e-mail (номер телефона для связи редакции с авторами, не публикуются);

Сведения об авторах

На казахском языке	На русском языке	На английском языке
Фамилия Имя Отчество (полностью)		
Должность, ученая степень, звание		
Организация		
Город		
Индекс		
Страна		
E-mail		
Телефон		

140008, Республика Казахстан, г. Павлодар, ул. Ломова, 64,
HAO «Торайғыров университет»,
Издательство «Toraighyrov University», каб. 137,
кафедра «Психология и педагогика»
 Тел. 8 (7182) 67-36-69, (внутр. 1147, 1139).
 E-mail: touscientificjournal@bk.ru

Наши реквизиты:

HAO «Торайғыров университет» РНН 451800030073 БИН 990140004654	HAO «Торайғыров университет» РНН 451800030073 БИН 990140004654	Приложение kaspi.kz Платежи – Образование – –Оплата за ВУЗы – Заполняете все графы (в графе Факультет укажите «За публикацию в научном журнале, название журнала и серии»)
АО «Jýsan Bank» ИИК KZ57998FTB00 00003310 БИК TSESKZK A Кбe 16 Код 16 КНП 861	АО «Народный Банк Казахстана» ИИК KZ156010241000003308 БИК HSBKKZKX Кбe 16 Код 16 КНП 861	

ОБРАЗЕЦ К ОФОРМЛЕНИЮ СТАТЕЙ

МРНТИ 04.51.59

DOI xxxxxxxxxxxxxxxxx

С. К. Антикеева, С. К. Ксембаева

Торайгыров университет, Республика Казахстан, г. Павлодар

ТЕОРЕТИЧЕСКАЯ МОДЕЛЬ ФОРМИРОВАНИЯ КОМПЕТЕНЦИЙ СОЦИАЛЬНЫХ РАБОТНИКОВ ЧЕРЕЗ КУРСЫ ПОВЫШЕНИЯ КВАЛИФИКАЦИИ

В данной статье представлена теоретическая модель формирования личностных и профессиональных компетенций социальных работников через курсы повышения квалификации, которая разработана в рамках докторской диссертации «Формирование личностных и профессиональных компетенций социальных работников через курсы повышения квалификации». В статье приводятся педагогические аспекты самого процесса моделирования, перечислены этапы педагогического моделирования. Представлены методологический, процессуальный (технологический) и инструментальный уровни модели, ее цель, мониторинг сформированности искомых компетенций, а также результат. В модели показаны компетентностный, личностно-ориентированный и практико-ориентированный педагогические подходы, закономерности, принципы, условия формирования выбранных компетенций; описаны этапы реализации процесса формирования, уровни сформированности личностных и профессиональных компетенций. В разделе практической подготовки предлагается интерактивная работа в системе слушатель-преподаватель-группа, подразумевающая личное участие каждого специалиста, а также открытие первого в нашей стране Республиканского общественного объединения «Национальный альянс профессиональных социальных работников». Данная модель подразумевает под собой дальнейшее совершенствование и самостоятельное развитие личностных и профессиональных компетенций социальных работников. Это позволяет увидеть в модели эффективность реализации курсов повышения квалификации, формы, методы и средства работы.

Ключевые слова: теоретическая модель, компетенции, повышение квалификации, социальные работники.

Введение

Социальная работа – относительно новая для нашей страны профессия. Поэтому обучение социальных работников на современной стадии не характеризуется наличием достаточно разработанных образовательных стандартов, которые находили бы выражение в формулировке педагогических целей, в содержании, технологиях учебного процесса.

Продолжение текста публикуемого материала

Материалы и методы

Теоретический анализ научной психолого-педагогической и специальной литературы по проблеме исследования; анализ законодательных и нормативных документов по открытию общественных объединений; анализ содержания программ курсов повышения квалификации социальных работников; моделирование; анализ и обобщение педагогического опыта; опросные методы (беседа, анкетирование, интервьюирование); наблюдение; анализ продуктов деятельности специалистов; эксперимент, методы математической статистики по обработке экспериментальных данных.

Продолжение текста публикуемого материала

Результаты и обсуждение

Чтобы понять объективные закономерности, лежащие в основе процесса формирования и развития личностных и профессиональных компетенций социальных работников через курсы повышения квалификации, необходимо четко представлять себе их модель.

Продолжение текста публикуемого материала

Выводы

Таким образом, на основании вышеизложенного можно сделать вывод о том, что теоретическая модель формирования личностных и профессиональных компетенций социальных работников через курсы повышения квалификации содержит три уровня ее реализации.

Продолжение текста публикуемого материала

Список использованных источников

- 1 Дахин, А. Н. Педагогическое моделирование : сущность, эффективность и неопределенность [Текст] // Педагогика. – 2003. – № 4. – С. 22.

- 2 Кузнецова, А. Г. Развитие методологии системного подхода в отечественной педагогике : монография [Текст]. – Хабаровск : Изд-во ХКИПК ПК, 2001. – 152 с.
- 3 Каропа, Г. Н. Системный подход к экологическому образованию и воспитанию (На материале сельских школ) [Текст]. – Минск, 1994. – 212 с.
- 4 Штольф, В. А. Роль моделей в познании [Текст] – Л. : ЛГУ, 1963. – 128 с.
- 5 Таубаева, Ш. Методология и методика дидактического исследования : учебное пособие [Текст]. – Алматы : Казак университеті, 2015. – 246 с.
- 6 Дахин, А. Н. Моделирование компетентности участников открытого образования [Текст]. – М. : НИИ школьных технологий 2009. – 290 с.
- 7 Дахин, А. Н. Моделирование в педагогике [Текст] // Идеи и идеалы. – 2010. – № 1(3). – Т. 2 – С. 11–20.
- 8 Дахин, А. Н. Педагогическое моделирование: монография [Текст]. – Новосибирск : Изд-во НИПКиПРО, 2005. – 230 с.
- 9 Аубакирова, С. Д. Формирование деонтологической готовности будущих педагогов к работе в условиях инклюзивного образования : дисс.на соиск.степ. д-ра филос. (PhD) по 6Д010300 –Педагогика и психология [Текст] – Павлодар, 2017. – 162 с.
- 10 Арын, Е. М., Пфейфер, Н. Э., Бурдина, Е. И. Теоретические аспекты профессиональной подготовки педагога XXI века : учеб. пособие [Текст]. – Павлодар : ПГУ им. С. Торайгырова; СПб. : ГАФКиСим. П. Ф. Лесгафта, 2005. – 270 с.

References

- 1 Dahin, A. N. Pedagogicheskoe modelirovanie: suschnost, effectivnost i neopredelennost [Pedagogical modeling : essence, effectiveness, and uncertainty] [Text]. In Pedagogy. – 2003. – № 4. – P. 22.
- 2 Kuznetsova, A. G. Razvitie metodologii sistemnogo podhoda v otechestvennoi pedagogike [Development of the system approach methodology in Russian pedagogy : monograph] [Text]. – Khabarovsk : Izd-vo KhK IPPK PK, 2001. – 152 p.
- 3 Karopa, G. N. Sistemnyi podhod k ecologicheskому obrazovaniu i vospitaniyu (Na materiale selskikh shkol) [The systematic approach to environmental education and upbringing (Based on the material of rural schools)] [Text] – Minsk, 1994. – 212 p.
- 4 Shstoff, V. A. Rol modelei v poznaniy [The role of models in cognition] [Text] – L. : LGU, 1963. – 128 p.

5 **Taubayeva, Sh.** Metodologiya i metodika didakticheskogo issledovaniya : uchebnoe posobie [Methodology and methods of educational research : a tutorial] [Text] – Almaty : Kazak University, 2015. – 246 p.

6 **Dahin, A. N.** Modelirovaniye kompetentnosti uchastnikov otkrytogo obrazovaniya [Modeling the competence of open education participants] [Text] – Moscow : NII shkolnyh tehnologii, 2009. – 290 p.

7 **Dahin, A. N.** Modelirovanie v pedagogike [Modeling in pedagogy] [Text]. In Idei i idealy. – 2010. – № 1(3). – T. 2 – P. 11–20.

8 **Dahin, A. N.** Pedagogicheskoe modelirovaniye : monographia [Pedagogical modeling : monograph] [Text]. – Novosibirsk : Izd-vo NIPKиPRO, 2005. – 230 p.

9 **Aubakirova, S. D.** Formirovaniye deontologicheskoi gotovnosti buduschih pedagogov k rabote v usloviyah inklusivnogo obrazovaniya : dissertaciya na soiskanie stepeni doctora filosofii (PhD) po spetsialnosti 6D010300 – Pedagogika i psihologiya. [Formation of deontological readiness of future teachers to work in inclusive education : dissertation for the degree of doctor of philosophy (PhD) in the specialty 6D010300- Pedagogy and psychology] [Text] – Pavlodar, 2017. – 162 p.

10 **Aryn, E. M., Pfeifer, N. E., Burdina, E. I.** Teoreticheskie aspekty professionalnoi podgotovki pedagoga XXI veka : ucheb. posobie [Theoretical aspects of professional training of a teacher of the XXI century : textbook] [Text] – Pavlodar : PGU im. S. Toraigyrov PSU; St.Petersburg. : GAFKiS im. P. F. Lesgafta, 2005. – 270 p.

C. K. Антикеева, С. К. Ксембаева

Торайғыров университет, Қазақстан Республикасы, Павлодар қ.

БІЛІКТІЛІКТІ АРТТЫРУ КУРСТАРЫ АРҚЫЛЫ ӘЛЕУМЕТТІК ҚЫЗМЕТКЕРЛЕРДІҢ ҚҰЗІРЕТТІЛІКТЕРІН ҚАЛЫПТАСТАРДЫҢ ТЕОРИЯЛЫҚ МОДЕЛІ

Бұл мақалада «Әлеуметтік қызметкерлердің біліктілігін арттыру курстары арқылы тұлғалық және кәсіби құзіреттіліктерін қалыптастыру» докторлық диссертация шеңберінде өзірленген біліктілікті арттыру курстары арқылы әлеуметтік қызметкерлердің тұлғалық және кәсіби құзіреттілігін қалыптастырудың теориялық моделі ұсынылған. Мақалада модельдеу процесінің педагогикалық аспекттері, педагогикалық модельдеудің кезеңдері көлтірілген. Модельдің әдіснамалық, процессуалдық (технологиялық) және аспаптық деңгейлері, оның мақсаты, қажетті құзыреттердің қалыптары мониторингі, сондай-ақ нәтижесі ұсынылған. Модельде

құзыреттілікке, тұлғага багытталған және практикага багытталған педагогикалық тәсілдер, таңдалған құзыреттерді қалыптастыру заңдылықтары, қагидаттары, шарттары корсетілген; қалыптасу процесін іске асыру кезеңдері, жеке және кәсіби құзыреттердің қалыптасу деңгейлері сипатталған. Практикалық дайындық болімінде тыңдаушы-оқытушы-топ жүйесінде интерактивті жұмыс үсінілады, ол әр мамандық жеке қатысуын, сондай-ақ елімізде алғашқы «кәсіби әлеуметтік қызметкерлердің ұлттық альянсы» республикалық қогамдық бірлестігінің ашылуын білдіреді. Бұл модель әлеуметтік қызметкерлердің жеке және кәсіби құзыреттерін одан әрі жетілдіруді және тәуелсіз дамытуды білдіреді. Бұл модельде біліктілікті арттыру курстарын іске асырудың тиімділігін, жұмыс нысандары, әдістері мен құралдарын коруге мүмкіндік береді.

Кілтті сөздер: теориялық модель, құзыреттілік, біліктілікті арттыру, әлеуметтік қызметкерлер.

S. K. Antickeyeva, S. K. Ksembaeva

Toraighyrov University, Republic of Kazakhstan, Pavlodar

THEORETICAL MODEL OF FORMATION COMPETENCIES OF SOCIAL WORKERS THROUGH PROFESSIONAL DEVELOPMENT COURSES

This article presents a theoretical model for the formation of personal and professional competencies of social workers through advanced training courses, which was developed in the framework of the doctoral dissertation «Formation of personal and professional competencies of social workers through advanced training courses». The article presents the pedagogical aspects of the modeling process itself, and lists the stages of pedagogical modeling. The methodological, procedural (technological) and instrumental levels of the model, its purpose, monitoring the formation of the required competencies, as well as the result are presented. The model shows competence-based, personality-oriented and practice-oriented pedagogical approaches, patterns, principles, conditions for the formation of selected competencies; describes the stages of the formation process, the levels of formation of personal and professional competencies. The practical training section offers interactive work in the listener-teacher-group system, which implies the personal participation of each specialist, as well as the opening of the first Republican public Association in our

country, the national Alliance of professional social workers. This model implies further improvement and independent development of personal and professional competencies of social workers. This allows you to see in the model the effectiveness of the implementation of advanced training courses, forms, methods and means of work.

Keywords: theoretical model, competencies, professional development, social workers.

Авторлар туралы ақпарат	Сведения об авторах	Information about the authors
<p>Антикеева Самал Канатовна «Педагогика және психология» мамандығы бойынша докторант, «Торайғыров университеті» КЕАҚ, Гуманитарлық және әлеуметтік ғылымдар факультеті, Павлодар, 140008, Қазақстан Республикасы, samal_antijkeeva@mail.ru, 8-000-000-00-00</p>	<p>Антикеева Самал Канатовна докторант по специальности «Педагогика и психология», НАО «Торайғыров университет», Факультет гуманитарных и социальных наук, Павлодар, 140008, Республика Казахстан, samal_antijkeeva@mail.ru, 8-000-000-00-00</p>	<p>Samal Kanatovna Antijkeeva doctoral student in «Pedagogy and psychology», «Toraighyrov University» NCJSC, Faculty of Humanities and Social Sciences, Pavlodar, 140008, Republic of Kazakhstan, samal_antijkeeva@mail.ru, 8-000-000-00-00</p>
<p>Ксембаева Сауле Камалиденовна, п.ғ.к., профессор, «Торайғыров университеті» КЕАҚ, Гуманитарлық және әлеуметтік ғылымдар факультеті, Павлодар, 140008, Қазақстан Республикасы, saule_K@mail.ru, 8-000-000-00-00</p>	<p>Ксембаева Сауле Камалиденовна, к.п.н., профессор, НАО «Торайғыров университет», Факультет гуманитарных и социальных наук, Павлодар, 140008, Республика Казахстан, saule_K@mail.ru, 8-000-000-00-00</p>	<p>Saule Ksembeeva, Candidate of pedagogic sciences, professor «Toraighyrov University» NCJSC, Faculty of Humanities and Social Sciences, Pavlodar, 140008, Republic of Kazakhstan, saule_K@mail.ru, 8-000-000-00-00</p>

**ПУБЛИКАЦИОННАЯ ЭТИКА
НАУЧНОГО ЖУРНАЛА
«ВЕСТНИК ТОРАЙГЫРОВ УНИВЕРСИТЕТА.
ЮРИДИЧЕСКАЯ СЕРИЯ»**

Члены редакционной коллегии научного журнала «Вестник Торайғыров университета. Юридическая серия» в своей профессиональной деятельности придерживаются принципов и норм Публикационной этики научных журналов НАО «Торайғыров университет». Публикационная этика разработана в соответствии с международной публикационной этической нормой Комитета по публикационной этике (COPE), этическими принципами публикации журналов Scopus (Elsevier), Кодекса академической честности НАО «Торайғыров университет».

Публикационная этика определяет нормы, принципы и стандарты этического поведения редакторов, рецензентов и авторов, меры по выявлению конфликтов интересов, неэтичного поведения, инструкции по изъятию (ретракции), исправлению и опровержению статьи.

Все участники процесса публикации, соблюдают принципы, нормы и стандарты публикационной этики.

Качество научного журнала обеспечивается исполнением принципов участников процесса публикации: равенства всех авторов, принцип конфиденциальности, однократные публикации, авторства рукописи, принцип оригинальности, принцип подтверждения источников, принцип объективности и своевременности рецензирования.

Права и обязанности членов редакционной коллегии научного журнала «Вестник Торайғыров университета. Юридическая серия» определены СО СМК 8.12.3-20 Управление научно-издательской деятельностью.

Права и обязанности рецензентов

Рецензенты журнала «Вестник Торайғыров университета. Юридическая серия» обязаны руководствоваться принципу *объективности*.

Персональная критика в адрес автора(-ов) рукописи недопустима. Рецензент должен аргументировать свои замечания и обосновывать свое решение о принятии рукописи или о ее отклонении.

Национальность, религиозная принадлежность, политические или иные взгляды автора(-ов) не должны приниматься во внимание и учитываться в процессе рецензирования рукописи рецензентом(-ами).

Экспертная оценка, составленная рецензентом должна способствовать принятию решения редакцией о публикации и помогать автору улучшить рукопись.

Решение о принятии рукописи к публикации, возвращение работы автору на изменение или доработку, либо решение об отклонении от публикации принимается редколлегией опираясь на результаты рецензирования.

Принцип своевременности рецензирования. Рецензент обязан предоставить рецензию в срок, определенный редакцией, но не позднее 2-4 недель с момента получения рукописи на рецензирование. Если рассмотрение статьи и подготовка рецензии в назначенные сроки невозможны, то рецензент должен незамедлительно уведомить об этом научного редактора.

Рецензент, который считает, что его квалификация не соответствует либо недостаточна для принятия решения при рецензировании предоставленной рукописи должен незамедлительно сообщить об этом научному редактору и отказаться от рецензирования рукописи.

Принцип конфиденциальности со стороны рецензента. Рукопись, предоставленная рецензенту на рецензирование должна рассматриваться как конфиденциальный материал. Рецензент имеет право демонстрировать ее и/или обсуждать с другими лицами только после получения письменного разрешения со стороны научного редактора журнала и/или автора(-ов).

Информация и идеи научной работы, полученные в ходе рецензирования и обеспечения публикационного процесса, не должны быть использованы рецензентом(-ами) для получения личной выгоды.

Принцип подтверждения источников. Рецензент должен указать научные работы, которые оказали бы влияние на исследовательские результаты рассматриваемой рукописи, но не были приведены автором(-ами). Также рецензент обязан обратить внимание научного редактора на значительное сходство или совпадение между рассматриваемой рукописью и ранее опубликованной работой, о котором ему известно.

Если у рецензента имеются достаточные основания полагать, что в рукописи содержится плагиат, некорректные заимствования, ложные и сфабрикованные материалы или результаты исследования, то он не должен допустить рукопись к публикации и проинформировать научного редактора журнала о выявленных нарушениях принципов, стандартов и норм публикационной и научной этики.

Права и обязанности авторов

Публикационная этика базируется на соблюдении принципов:

Однократность публикации. Автор(-ы) гарантируют что представленная в редакцию рукопись статьи не была представлена для рассмотрения в другие издания. Представление рукописи единовременно в нескольких журналах/изданиях неприемлемо и является грубым нарушением принципов, стандартов и норм публикационной этики.

Авторство рукописи. Лицо, которое внесло наибольший интеллектуальный вклад в подготовку рукописи (при двух и более соавторах), является автором-корреспондентом и указывается первым в списке авторов.

Для каждой статьи должен быть назначен автор для корреспонденции, который отвечает за подготовку финальной версии статьи, коммуникацию с редколлегией, должен обеспечить включение всех участников исследования (при количестве авторов более одного), внесших в него достаточный вклад, в список авторов, а также получить одобрение окончательной версии рукописи от всех авторов для представления в редакцию для публикации. Все авторы, указанные в рукописи/статье, несут ответственность за содержание работы.

Принцип оригинальности. Автор(-ы) гарантирует, что результаты исследования, изложенные в рукописи, представляют собой оригинальную самостоятельную работу, и не содержат некорректных заимствований и плагиата, которые могут быть выявлены в процессе.

Авторы несут ответственность за публикацию статей с признаками неэтичного поведения, плагиата, самоплагиата, самоцитирования, фальсификации, фабрикации, искажения данных, ложного авторства, дублирования, конфликта интересов и обмана.

Принцип подтверждения источников. Автор(ы) обязуется правильно указывать научные и иные источники, которые он(и) использовал(и) в ходе исследования. В случае использования каких-либо частей чужих работ и/или заимствования утверждений другого автора(-ов) в рукописи должны быть указаны библиографические ссылки с указанием автора(-ов) первоисточника. Информация, полученная из сомнительных источников не должна использоваться при оформлении рукописи.

В случае, если у рецензентов, научного редактора, члена(-ов) редколлегии журнала возникают сомнения подлинности и достоверности результатов исследования, автор(-ы) должны предоставить дополнительные материалы для подтверждения результатов или фактов, приводимых в рукописи.

Исправление ошибок в процессе публикации. В случае выявления ошибок и неточностей в работе на любой стадии публикационного процесса авторы

обязуются в срочном порядке сообщить об этом научному редактору и оказать помощь в устраниении или исправлении ошибки для публикации на сайте журнала соответствующей коррекции (*Erratum* или *Corrigendum*) с комментариями. В случае обнаружения грубых ошибок, которые невозможно исправить, автор(-ы) должен(-ны) отозвать рукопись/статью.

Принцип соблюдения публикационной этики. Авторы обязаны соблюдать этические нормы, связанные с критикой или замечаниями в отношении исследований, а также в отношении взаимодействия с редакцией по поводу рецензирования и публикации. Несоблюдение этических принципов авторами расценивается как грубое нарушение этики публикаций и дает основание для снятия рукописи с рецензирования и/или публикации.

Конфликт интересов

Конфликт интересов, по определению Комитета по публикационной этике (COPE), это конфликтные ситуации, в которых авторы, рецензенты или члены редколлегии имеют неявные интересы, способные повлиять на их суждения касательно публикуемого материала. Конфликт интересов появляется, когда имеются финансовые, личные или профессиональные условия, которые могут повлиять на научное суждение рецензента и членов редколлегии, и, как результат, на решение редколлегии относительно публикации рукописи.

Главный редактор, член редколлегии и рецензенты должны оповестить о потенциальном конфликте интересов, который может как-то повлиять на решение редакционной коллегии. Члены редколлегии должны отказаться от рассмотрения рукописи, если они состоят в каких-либо конкурентных отношениях, связанных с результатами исследования автора(-ов) рукописи, либо если существует иной конфликт интересов.

При подаче рукописи на рассмотрение в журнал, автор(-ы) заявляет о том, что в содержании рукописи указаны все источники финансирования исследования; также указывают, какие имеются коммерческие, финансовые, личные или профессиональные факторы, которые могли бы создать конфликт интересов в отношении поданной на рассмотрение рукописи. Автор(ы), в письме при наличии конфликта интересов, могут указать ученых, которые, по их мнению, не смогут объективно оценить их рукопись.

Рецензент не должен рассматривать рукописи, которые могут послужить причинами конфликта интересов, проистекающего из конкуренции, сотрудничества или других отношений с кем-либо из авторов, имеющих отношение к рукописи.

В случае наличия конфликта интересов с содержанием рукописи, ответственный секретарь должен известить об этом главного редактора, после чего рукопись передается другому рецензенту.

Существование конфликта интересов между участниками в процессе рассмотрения и рецензирования не значит, что рукопись будет отклонена.

Всем заинтересованным лицам необходимо, по мере возможности избегать возникновения конфликта интересов в любых вариациях на всех этапах публикации. В случае возникновения какого-либо конфликта интересов тот, кто обнаружил этот конфликт, должен незамедлительно оповестить об этом редакцию. То же самое касается любых других нарушений принципов, стандартов и норм публикационной и научной этики.

Неэтичное поведение

Неэтичным поведением считаются действия авторов, редакторов или издателя, в случае самостоятельного предоставления рецензии на собственные статьи, в случае договорного и ложного рецензирования, в условиях обращения к агентским услугам для публикации результатов научного исследования, лжеавторства, фальсификации и фабрикации результатов исследования, публикация недостоверных псевдо-научных текстов, передачи рукописи статей в другие издания без разрешения авторов, передачи материалов авторов третьим лицам, условия когда нарушены авторские права и принципы конфиденциальности редакционных процессов, в случае манипуляции с цитированием, плагиатом.

Инструкция по отзыву или исправлению статей

Отзыв, исправление статей, извинения, опровержения осуществляется в соответствии с публикационной этикой.

Отзыв текста от публикации – механизм исправления опубликованной информации и оповещения читателей о том, что публикация содержит серьезные недостатки или ошибочные данные, которым нельзя доверять. Недостоверность данных может являться результатом добросовестного заблуждения или осознанных нарушений. Основной целью отзыва является исправление опубликованной информации, и обеспечить её цельность, а не наказать авторов, совершивших нарушения.

Теруге 10.06.2022 ж. жіберілді. Басуға 30.06.2022 ж. кол қойылды.

Электронды баспа

3,02 Mb RAM

Шартты баспа табағы 11,4.

Таралымы 300 дана. Бағасы келісім бойынша.

Компьютерде беттеген А.К. Мыржикова

Корректоры: А. Р. Омарова

Тапсырыс №3959

Сдано в набор 10.06.2022 г. Подписано в печать 30.06.2022 г.

Электронное издание

3,02 Mb RAM

Усл.п.л. 11,4. Тираж 300 экз. Цена договорная.

Компьютерная верстка А. К. Мыржикова

Корректор: А. Р. Омарова

Заказ № 3959

«Toraighyrov University» баспасынан басылып шығарылған

Торайғыров университеті

140008, Павлодар қ., Ломов к., 64, 137 каб.

«Toraighyrov University» баспасы

Торайғыров университеті

140008, Павлодар қ., Ломов к., 64, 137 каб.

8 (7182) 67-36-69

e-mail: kereku@tou.edu.kz

<https://vestnik.tou.edu.kz/>